راغب پاشا كتبخانه سی

عدد ١٢٥٠

T. C.
MİLLİ EĞİTİM [illegible]
RAGIP P[illegible] [illegible]LIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 1089

RAGIP P.
Ka. N.
1247

١٢٥٤

ص ١ / ٢٥

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى جعل اشعار البلغاء مشرحة لفؤاد
بنى آدم • وكمل كلامهم بانزال القرآن العربى المحكم •
والصلوة والسلام على سيدنا ورسولنا الذى به نظام
ابيات العالم • المبين لامم مشكلات الامم • بيت قصيدة
الانقياء والاصفياء • صدر جريدة الاولياء والانبياء •
مظهر انا انزلناه قرآنا عربيا • مظهر ورفعناه مكانا عليا •
افصح الفصحاء ابلغ البلغاء • متمم مكارم الاخلاق • مكمل
ما فى الانفس والآفاق • بترتب التنزيه والتوحيد •
بطحاء التجريد والتفريد • مطلوب جميع الطالبين •
مخاطب وما ارسلناك الا رحمة للعالمين • وعلى آله ذوى العصم
والاطهار • واصحابه المعصومين والاخيار **وبعد**
فيقول الفقير الى ربه القوى المتين • ابو العصمة
مصطفى عصام الدين • عصمه عن جميع الآفات فى كل آن
وحين • ان الابيات فى التلخيص وشرحه المختصر مشكلة
الصيغ معضلة المبانى • متباينة المرادات متفاوتة
المعانى مشحونة بالمزايا والاستعارات • مملوة

بالبدايع والاستعمالات بعضها متعلق ببعض العلوم
والحكايات • لاجرم اردت ان اكتب عليها شرحا تركيا
لحل الفاظها ومبانيها • وكشف اعرابها ومزاياها ومعانيها
فاتخذت ماخذا لحصول هذا الخطب العظيم • والامر الجسيم
المطول والاطول وحاشية السيد السند وحاشية حسن چلبى
وملا خسرو وحاشية الخطائى وشرح المسالك والتنصيص
والمعول للوحدى والتنصيص معاهد التنصيص للازهرى والعباسى
وشرح ابيات المفتاح لابن الخطيب محمد المرستري وشرح
المفتاح وشرح ابيات الايضاح وبعض الكتب الكلامية
والحكمية والتواريخ والامثال واللغة كشرح المواقف
وشرح الهداية وتاريخ ابن خلكان وفرائد الخرائد والقاموس
والصحاح فالتقطت درر العبارات من هذه الحياض
واخذت غرر الاشارات من تلك الغياض • ما صرفت الا من
كيس صحابها وما بذلت الا من جيب ربابها • بيد انى نظمتها
بسلك تركى لطيف • وتعبير منيف • وتقرير شريف • مع غاية
الانتظام ونهاية الانسجام • خاليا عن الاصطلاحات
البارده • والالفاظ الشارده • فكتبت اولا بحر كل بيت
وتقطيعه مع ما طرى عليه من العلل والزحافات •
اهتماما لتصحيح الفاظ الابيات • ثم بينت قائله لحصول
الاعتماد على من استشهد به لدى المحاورات • ثم حررت
ما اقتضاه من الاعراب واللغات والاستعمالات
والضروب والمزايا والنكات • والاستعارات والاستشهادات
ومما يتعلق ببعض العلوم والحكايات • لتكميل الارادات •
ثم زبرت معناه مساسا بالفاظه على قاعدة النحات •
وسميته التنصيص المنتظر • فى شرح ابيات التلخيص والمختصر

قوله لاجرم قال الفراء هى كلمة كانت فى الاصل بمنزلة لابد ولا محالة فجرت على ذلك وكثرت حتى تحولت الى معنى القسم وصارت بمنزلة حقا فلذلك يجاب باللام كما يجاب بها عن القسم ...

قوله الغياض جمع الغيضة وهى مغيض ماء يجتمع فينبت فيه الشجر كذا فى الصحاح منه سلمه الله تعالى

فالمرجو من اهل الكمال والفضلاء ومن ارباب الحال والكرما
ان يسلوا الغطاء على ما فيه من الخطاء اذ القلم قد يسهو وقد
يطغى لكن بعد امرار النظر وبعد ملاحظات وفكر فان
من لم ينظر فيه بامعان الانظار لا يطلع على ما فيه من الاسرار
ومن المعلوم ان التعصب والانكار يحجبه عن مشاهدة رياض
امتلأت من الازهار ولطائف الثمار اللهم بارك لنا فيما
رزقت ولا تضيع اشجارا اورقت ومتع بظلالها الطالبين
واذق لذائذ ثمارها الحاضرين والغائبين آمين يا واسع
اللطف والكرم ويا رب العالمين **مقدمة** قال الفاضل
الوحدي في المعول في شرح ابيات المطول اعلم ان اشعار
الجاهلية تجب معرفتها كما في دلائل الاعجاز وتفرض كفاية
كما في التهذيب وكذا اشعار المحدثين لتوقف حق معرفة القرآن
وقد صح انه صلى الله تعالى عليه وسلم كان يسمعه وكانت
اصحابه يتناشدون بينهم حتى في المسجد من غير نكير من واحد
كما في الشمائل وقد جاء في الحديث الشعر بمنزلة الكلام فحسنه
كحسن الكلام وقبحه كقبح الكلام كما في جامع الصغير ثم ان
العروض من جملة العلوم الادبية النافعة كما في القسطاس
وشرح المفتاح الشريفي والحاشية السيرامية وغيرها كيف
وانما يجاب عما اشتبه على بعض الملاحدة الطاعنين بالقرآن
العظيم والفرقان الكريم كما في المفتاح

شربنا واهرقنا على الارض جرعة فللارض من كأس الكرام نصيب

بو بيت بحر طويلك ضرب ثالثندندر تقطيعي شربنا فعولن
واهرقنا مفاعيلن علالار فعولن ضجرعتن مفاعلن مقبوضه
فللار فعولن ضمنكأس مفاعيلن كرام فعول مقبوض
نصيبو فعولن محذوفدر قائلي يمين الدوله سلطان محمود سبكت

سبكتكيندر دیو نقل اولنور شربنا دیوب صيغه نفس
متكلم مع غيري اختيارندن نكته منفردا شربدر اولانني
لذتدن اجتنابله شربده اولان لذت الذ و صيغه توحيده
بوي ترفع وتعززدن اجتناب ايدوب خاصيت سكر
اولان تنزل وتذللي اختيار ردر وشربنانك مفعولي محذوفدر
تقديري شربنا خمرا دیمکدر ومحذوف اولان خمر اولدیغنه
قرينه مقاليه اوجدر بري صيغه شربنا وبري جرعه
وبري كأسدر واهرقنا لازمك ملزوم اوزرينه عطفي
قبيلندن اولوب شربنا اوزرينه عطف اولنور اهرق
هراقه دن مأخوذدر هراقه كسرها ايله دوكمكدر على الارض
اهرقنايه متعلقدر جرعه نصب ايله اهرقنانك مفعوليدر
جرعه ضم جيم ايله باده وآبك بقيه سنه ديرلر فللارض
مقدم خبردر فاسي اهرقنا على الارض جرعه قولني تعليل
ايچوندر بوكا اصطلاح بديعي ده مذهب كلامي ديرلر
من كأس الكرام موخر مبتدا اولان نصيب يه متعلقدر
كأس باده ايله سرشار اولان قدحدر خفي بيورلميه
شربنا واهرقنا وجرعه وكأس مبانلرنده صنايع بديعيه دن
مراعات نظير واردر كرام كريمك جمعيدر لفظ كريم كاهيجه
صورت حسنه يه اطلاق اولنور ما هذا بشرا ان هذا الا
ملك كريم آيت كريمه سنده اولديغي كبي وكاهيجه نسب
عالي يه اطلاق اولنور رسول اكرم صلى الله عليه وسلمك
يوسف عليه السلامك حقنده يوسف اكرم الناس
بيوردقلري كبي كه مراد شريفلري نسب ايله دیمکدر
وكاهيجه شيء عزيزه اطلاق اولنور ان اكرمكم عند الله اتقاكم
نص كريمنده اولديغي كبي وكاهيجه جليل خطير اولانه اطلاق اولنور

قصهٔ سليمان عليه السلام ده اولان انی التی الی كتاب كريمه
قران كريمنده اولديغی كبی اما شاعرك كلامی بو راده بودركه
كرم عصيان ايدنی عفو و وعدينه وفا و اعطا ايتدكجه
آرتوره نه مقدار ويردی و كيمه ويرديكنده مبالات ايتميه
و كندونك عزيه رفع حاجت ايدر ايسه راضی اولميه
و كندويه رجا ايدننك رجاسنی ضايع ايلميه و وسائل
و شفعادن اغنا ايده اكر بونلر كندويه تكلف سز جمع
اولورسه جواد حق و كريم مطلقدر و بو صفاتك اضداديله
متصف اولان لئيم مطلقدر بعضلر من غير طلب معطی ولا نفع
ذاته ديرلر ديمش نصيب بهره معناسنه در و قاعدهٔ فن
قوافی اوزره بانك ضمنی اشباع واجبدر و جميع قوافی
بونك كبيدر كوك ضم و كوك فتح و كوك كسر اولسون
معنای بيت بزكريملر باده بی ايچدك و بقيه سنی يره دوكدك
زيرا كريملرك كاسه سندن يرك بهره سی و نصيبی واردر
پس بو بيت ايله شاعرك مرادی كندنك كرماو كبار دن قومدن
اولديغنی بياندر معلوم بيوريلاكه شيخمك شيخی
احمد ملوی مختصره ديباجه سی شرحنده فلا رض قولنك
فاسی اصلنده و آوايدی صكره سعدالدين تبديل ايلدی
ديو بيته شويله معنا ويرركه انلرك بزم يعنی
كاسهٔ سرشاری نوش ايدنلرده نسبتی ارضك نسبتی
كبيدر پس بزم انلره فضلن كاسك ارضنه اولان فضلی
كبيدر و بو كلام تمثيله اشارت طريقيله حكايه در
استعاره تمثيليه اولمقده صحيح اولور
٣ سعد الزمانُ وساعدَ الاقبالُ ودنا المنى واجابه الآمالُ
بو مطلع بحر كاملك ضرب مقطوعنده اضمار جائز اولاندندر

تقطيعی سعد ز زما متفاعلن نوساعدل متفاعلن اقبالو
مفعولن مضمر مقطوعه و دنلمنا متفاعلن واجابهل
متفاعلن امالو مفعولن مضمر مقطوعدر قائلی ثنائی صمدانی
سعدالدين تفتازانی دردر بو نقل اولنور سعد ايله ساعدنك
بيننده تجنيس زائد واردر الزمان سعدنك فاعليدر
زمان متكلمينك عندلرنده امر موهوم متجددركه آنكله امر
موجود متجدد تقدير اولنور و حكما عندلرنده فلك اعظمك
حركه سنه مقدار ديدر و بعضلك قتنده فلك اعظمك حركة سيدر
و بعضيسنك عندلرنده فلك اعظمك كندودر و بعضلرك
قتنده حقيقتی معلوم دكلدر كذا فی شرح المواقف و ساعد
سعد اوزرينه معطوفدر ساعد مفاعله دن صيغهٔ
ماضيدر اعانت ايتدی ديمكدر الاقبال ساعدنك
فاعليدر اقبال دولت معناسنه در و دنی يا قربنه
يا بعدينه معطوفدر دنی صيغهٔ ماضيدر قريب اولدی
ديمكدر ماخذی دنودر المنی تقديرا مرفوع دنی نك
فاعليدر منی ضم ايله منيه نك جمعيدر مقصود معناسنه
الزمان الاقبال المنی ده اولان الف لاملر مضاف اليهدن
عوضدر تقديرلری زمانه اقباله مناه ديمكدر و ضميرلری
ممدوحه عائددر و اجابه بو دخی يا قربنه يا بعدنه معطوفدر
اجاب افعالدن صيغهٔ ماضيدر و ضميری ممدوحه عائددر
الامال اجابه نك فاعليدر امال مد همزه ايله آمل كلمه سنك
جمعيدر مطلب و مأمول معناسنه معنای بيت ممدوحك
زمانی سعيد اولدی و دولتی ساعد و اعانت ايلدی
و مقصودلری قريب اولدی و مطالب و آمال اكا اجابت
ايتدی مرادی ممدوحی اوصاف مذكوره ايله وصفدر نخی بورسه

بيت سابق وبو بيت مختصرك ديباجه سنده اولمغله
محشيلردن بركنه شرحنه تصدى ايتمدى اما شيخك
شيخى احمد ملوى مختصر ديباجه سى شرحنده بو بيتى
شويله معنا ويرركه زمانك كندنده خيرك ظهوريله
سعيد اولدى وزمان بكا مطلوبمى اقبال ايتدرمكله
موافقت ايلدى وآميدوار اولديغم شيئك امارتنك
ظهورى قريب اولدى ومأمول اولنان شى زمانه موافقت
ايلدى سعادتك زمانه ومساعدنك اقباله واجابتك
آماله اسنادلرى مجاز عقليدر ومراد زمانك اهليدر
ويا زمانك دنوى حذف مضاف قبيلندن اولوب زمانك
دنويدر واحتمالدركه استعارهٔ مكنيه طريقيله سعادتك
واقبال وآمالك كندندن طلب اولنديغى حكم سعيد
ومساعد ومجيب اولان انسانه تشبيه ايتمش اوله
وافعال مذكوره تخييل اولور
وفرع يزين المتن اسود فاحم اثيث كقنو النخلة المتعثكل
بو بيت وبيت آتى بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى
وفرعن فعولن يزينلمت مفاعيلن ناسو فعول مقبوض
دفاحمن مفاعلن مقبوضه اثيثن فعولن كقنو نخ مفاعيلن
لتلم فعول مقبوض تعثكلى مفاعلن مقبوضدر بونلرك
قائلى شعراى جاهليه دن امرئ القيس نام شاعردر معلقات
سبعك برى اولان قصيدهٔ مشهوره سندندر وفرع ده
اولان واو رب معناسنه تكثير ايچوندر فرع فتح فا وسكون
راء مهمله ايله صاچدر يزين زينتدن مأخوذ صيغهٔ
مضارعدر وفرع لفظنك صفتيدر ياخود خبريدر المتن
يزينك مفعوليدر والف لامى مضاف اليهدن عوضدر

تقديرى متن المحبوبه ديمكدر متن ظهر معناسنه در
اسود فاحم نصبى جرينه محمول فرع لفظنك صفتيدر
واضافتى مشبهك مشبهه اضافتى قبيلندندر
كومور كبى سياه ديمكدر اطولدن بتن وظاهر ديمكدر
ديدى اثيث صفت بعد صفتدر كثير معناسنه
كقنو ده اولان كاف معناى كثرتى تشبيه ايچوندر
قنو كسر قاف وسكون نون ايله خرما صالقمى ديرلر
نخله خرما اغاجنه ديرلر يعنى قنو نخله يه كوره كرمه
كوره عنقود كبيدر المتعثكل نخله نك صفتيدر متعثكل
كسر وفتح كاف ايله ذات اغصان ديمكدر معناى بيت
چوق صاچ محبوبه نك ارقه سينه زينت ويرراويله
صاچكه كومور كبى سياه ياخود سوادى بين وظاهردر
واغصان صاحبى خرما اغاجنك صالقمى كبى چوقدر
غدائره مستشزرات الى العلى تضل العقاص فى مثنى ومرسل
تقطيعى غداء فعول مقبوض رهو مستش مفاعيلن
زراتن فعول اللعلى مفاعلن مقبوضه تضللل فعولن
عقاصفى مفاعيلن مثننن فعولن ومرسلى مفاعلن
مقبوضدر غدائره مبتدادر ضميرى بيت سابقده
اولان فرع لفظنه راجعدر غدائرها ردواتينه كوره
جيبه يه عائددر غدائر غديره نك جمعيد بولك بولك
اولان صاچه ديرلر بوكا ذوائب وذوابه ده ديرلر
وحدى فاضل تنصيصنده تاج اكد سامى وقانوندن
نقل ايدوب غديره يى كيسوى زنان وكيسوى بافته ايله
وصورت واوده همزهٔ مرسومه ايله اولان ذوائبى كيسوى
مرد ايله تفسير ايلدى قاعده اكر مفرده ثالث واقع ولا

فى تنافر الكلمة شرح المقدمة

مدّ زائد اولورسه فعائل وزنی اوزره اولان جموده همزه یه
قلب اولنور قلاده وقلائد صحیفه وصحائف رساله ورسائل
عجوز وعجائز کبی واکر مفرده ده ثالث واقع اولان مدّ زائد
اولمازسه همزه یه قلب اولنماز قسور وقساور ومعیشه
ومعایش کبی مستشزرات مبتدانك خبریدر مستشزرات
کسر زا ایله ارتفع معناسنه اولان استشزردن مأخوذ
مرتفعات معناسنه لازم اولوب فاعل تجیلرد ایمك
اولور یاخود فتح زای ایله رفعه معناسنه اولان
استشزره دن مأخوذ مرفوعات معناسنه متعدی
اولوب فاعلدرلمشدیمك اولور مستشزرات کلمه سنده
تنافر اولمغله بو بیت ایله استشهاد ایلدی تنافر
کلمه نك لسان اوزره ثقلتنی وعسرت ایله تکلمنی ایجاب
ایدن وصفدر نته کم مستشزراتده مشاهد اولندی
اطولکده عصام محقق شو بله تحقیق ایدوب دیرکه اکرچه
تنافر کلمات وتنافر حروفك بیلنمسنك مرجعی حسّدر
لکن هر حسّده اعتماد بوقدر بلکه بونده حاکم نافذ
الحکم فصاحتده سلیقه سی اولان یاخود غیر فصیحی
تکلمدن تحفظ ایدوب فصیح ایله تکلّمه ممارسه سندن
ذوق سلیمی کاسب اولان عرفانك حسیدر وتنافر
بحسب المخارج حروفك کمال تباعد وقربندن اولور
دکلدر والّا مرجعی علم مخارج اولور وجهر وهمس ایله
وصفده حروفك اختلافندن اولور ده دکلدر
والّا مرجعی اقسام حروفی ضبط اولور بونلردن برشیئه
ذهابدن احترازا ایلیه زیرا جمیعسی مرجع تنافری
تعیینده غفلته منبئدر الی العلی مستشزرات کلمه سنه

متعلقدر

متعلقدر علی ضم ایله اعلی نك تأنیثی اولان علیانك
جمعیدر دنیا دنیانك جمعی اولدیغی کبی والف ایله
یازلمق لازمدر دیدیلر بونکله راسك شعرلرینك
اعالیلرینی مراد ایدر بو صاحب طولك تعزیریدر
بعضیلری بونکله جهات علوی مراد ایدر دیمش تضل
العقاص غدائرنك نعتیدر تضل صیغه مضارعدر
غائب اولور دیمکدر العقاص تضل نك فاعلیدر ولام ایله
تعریفی اضافت ایله تعریفدن بدل اولوب تقدیری
تضل عقاصها دیمك اولور یاخود تضل العقاص منها
دیمك اولوب منها حذف اولنمشدر وحذفی مراد معلوم
اولدیغندن اقتضا اینمشدر دیمشلر وعلی کلا التقدیرین
ها ضمیری غدائر کلمه سنه عائددر عقاص کسر عین مهمله
ایله در فتح عین ایله اولان عقیصه نك یاخود کسر عین
وسکون قاف ایله اولان عقصه نك جمعیدر رمانه
هیئتی اوزره شعردن باشده جمع اولنان خصله دیرلر
وخصله مراد شعرینی طوتوب بوکوب باشی اوزرنده جمع
وعقد ایتدیکی معقوده مجتمعه در بعضیلر خصله بولوك
بولوك اولوب باش اوزرنده جمع اولنمش صاچه دیرلر
دیمش فی مثنی ومرسل تضل نك ظرفیدر مثنی اورلمش مفتول
معناسنه در بعضیلر مثنی شعردن وغیریدن ایکیلین
شیئه دیرلر وبوکا فارسیده دوتاکرده شدّ ایله معنا
ویرمشلردر دیمش مرسل مثنی نك خلافنه اورلمامش
دیمکدر مطولده عقیصه مثنی خلافنه دکلدر دیدی
ور فی مثنی ومرسل نك تقدیری فی مثنی ومرسل منها اولوب
بنه منها حذف اولنمشدر وحذفی مرادك معلوم

وَاوزونلنمش صح

مرتج اسم مفعولدر ایچه لنمش دیمکدر و فاحما بوده
واضحا یاخود حاجبا اوزرینه عطف اولنور موصوف
محذوفك صفتیدر تقدیری شعرا فاحما دیمکدر
شعر فاحم کومور کبی سیاه صاچه دیرلر اطولدن فاحم
بیت الفحومه اولان اسوده دیرلر دیدی و مرسنا بوده
یاقوبنه یا بعد بنه معطوفدر مرسن فتح میم و سکون را ١٠
وکسر سین مهمله ایله بورون انف معناسنه تنصیصده
دیرکه مرسن موضع رسن در یعنی انفده جبلك موضعی در
صکره ذکر جزء اراده کل طریقی اوزره انفده استعمال
اولندی مسرجا مرسنا کلمه سنك صفتیدر مسرج
فتح را ایله اسم مفعولدر صاحب تلخیص مسرجه شویله
معنا ویروب دیرکه اویله مرسن که دقت و استواده
سریجینك قلیجی کبیدر و یاخود بریق و لمعانده سراج
وقندیل کبیدر یاخود منور دیمکدر زیرا سرج الله
وجهه دینلور الله تعالی آنك یوزینی نورلندردی
وکوزل ایتسون دیمکدر پس مسرج کلمه سی بومعنالره
احتمالی اولوب کندنده غرابت اولمغله بوبیت ایله
استشهاد ایلدی غرابت کلمه وحشیه اولمقدر یعنی
معناسی ظاهر و استعمالی مانوس اولمامقدر ننه که
مسرج ده نمایان اولدی علامه سعد مطولده دیرکه
وحشی ایکی قسمدر بری غریب حسن و بری غریب قبیح در
پس غریب حسن عربه استعمالی عیب اولمیان شیدر
زیرا عندلرنده وحشی دکلدر اللری و اباقلری غلیظ
معناسنه اولان شرنبث کبی و بوغریب حسن نظم ده
اولمه سندن نثرده اولمسی احسندر غریب قران و غریب حدیث

بونلندر

بونلندر و غریب قبیح مطلقا استعمالی عیب اولان شیدر
وبوکا وحشی غلیظ تسمیه اولنور و بوغریب ایکی استعمال
اولمسیله بیله سمعه ثقیل و ذوقه کریه اولور و بوکا
متوعر دخی تسمیه اولنور فدوكس اسمی اولان جحلش کبی
عصام محقق اطولده شویله تحقیق ایدوب دیرکه مسرج
لفظنك دلالتی غیرظاهر و استعمالی غیرمانوس اولمغله
بیانی ایچون سریجی یاخود سراجدن مأخوذ اسم مفعول
قیلمغه محتاج اولندی یعنی سراجه یاخود سریجیه مشبه
قیلمغه محتاج اولندی وصیغه اسم مفعولدن تشبیهك
تحصیلنك وجهی بویله اولورکه مسرجك معناسی
زید اسد مثللی کبی بینهماده اتحاد دعوسیله یا سراج قلنمش
یاخود سیف سریجی قیلنمش دیمك اولور پس مسرج تفعیل
اولوب فحته فتیلندن اولور انی فحم قیلدم دیمك اولور
بعضیلر تفعیل اصلنه نسبت ایچون کلور تمیمه کبی که
انی تمیمه نسبت ایتدم دیمکدر پس مسرج شبهك مشبهه
نسبتی قیلندن اولوب سریجیه یاخود سراجه منسوب
معناسنه اولور معنای بیت دخی زمان نام محبوبه
کوزینك سیاهی و کومور کبی سیاه صاچی و ایچه لنمش
واوزونلنمش قاشی و ایچه لکده و طوغریلقده سریجینك
١١ قلیجی کبی یاخود لمعانده سراج و قندیل کبی اولان بورنی اظهار ایلدی

٧ فی مخالفة القیاس اللغوی

الحمد لله العلی الاجلل انت ملیك الناس ربا فاقبل

بوبیت بحر رجزك ضرب ثانیسندندر تقطیعی الحمد لل
مستفعلن لاهلعلی مستفعلن یل اجلل مفعولن مقطوعه
انت ملی مفتعلن مطوی کنناس رب مستفعلن با فقبل
مفعولن مقطوعدر قائلی معلوم اولمامغله شراح تحریر

ایلمدیلر اما خالد ازهری تصریح شرحنك اخرنده مصرع
ثانی الواسع الفضل الوهوب المجزل دردیوب قائلی
ابو النجم العجلی دردیمش حمد لغتده انعام وغرا نعامدن
جمیل اختیاری اوزرینه ثنادر خفی دکلدر جمیل اختیاریدن
متبادر قصد واختیار ایله صادر اولان شیء دیمکدر
بو تقدیرجه حمد انجق فعل اختیاری یه اولوب تعریف
صفات قدیمه سی اوزرینه اولان حمده شامل اولماز
زیرا صفات قدیمه افعال اختیاریه دن دکلدر بو یله اولنجه
تعریف افرادینی جامع اولماز بو سوال مشهوردر بوندن
جوابده دینلدیکه ذاتك صفات ایله استقلالنده صفات
افعال اختیاریه منزله سنده در حق سبحانه آیسه کندودن
افعالك صدورنده برسبب منفصله محتاج اولمدیغی کبی
صفات ایله اتصافنده کندودن منفصل سببه محتاج
دکلدر زیرا احتیاج وجوب ذاتی یه منافیدر بو جوابك
ردنده دینلدیکه تنزیل صفات اوزرینه صحت حمدی
اقتضا ایتمز بلکه بر سبیل تجوز صفاتی اوزرینه اولان
ثنایه لفظ حمدك صحتنی اقتضا ایدر بعضیلر اصل اعتراضدن
جوابده دیمشکه جمیل اختیاری ایله مراد مختاره منسوب
بر امردکه اختیار ایله صادر اولسون کرك ایجاب ایله
صادر اولسون معلومدرکه صفات ایجاب ایله صادره در
وعرفده منعمه تعظیمی اشعار ایدن فعلدر منعم منعم
اولدیغی سببدن وحمدك عند العارفین حقیقتی
قول وفعل وحال جهتندن کمال محمودی اظهاردر
کرك اول کمالده اختیاری اولسون کرك غیر اختیاری اولسون
فاضل محقق قره خلیل افندینك حاشیه شرح مختصر ٨

منتهی

منتهی حاشیه سنده ولنده اولان تحقیقیدر عصام
فاضل اطولده دیرکه الله لفظی رحمن کبی جمیع محامده مستجمع
اولان ذات واجب الوجوده مختص اسم اولوب ملتبس وغیر ملتبس
بینینده غیره اطلاق اولنماز اوقدر وارکه الله لفظی علم
قسمندن اسمدر اما رحمن صفتدر وذات بو اسمك
ضمننده صفات کمالك جمیعسیله متصف اوله رق مشتهر
اولدیغی حاتم جود ایله او اسمك ضمننده مشتهر اولدیغی کبی
و بو اسم جمیع صفاته علی سبیل الاجمال دلالت ایدوب بونی
ذکر ده دخی مزید کمال اولمغله سائر اسماء حسنیه مأثوره سندن ١٢
بیننده اختیار ایلدی زیرا بو اسم کبی سائر اسمانك بوننده
دخی جمیع صفاته بردن دلالت یوقدر اکرچه الحمد
للخالق یا خود للرازق دیبدی الله تعالینك حمده استحقاقی
بر وصف ایله در وصف اخر ایله دکلدر ایهامی لازم کلوردی
ابدی ودوام وثباته دلالت اتسون ایچون جمله فعلیه دن
جمله اسمیه یه عدول ایتدی وحمدی لفظه جلال اوزرینه
تقدیمی مقام حمد اولدیغندن اهمیتنه اعتبار اکردر
نقدر ذاتنه نظرا ذکر الله اهم ایسه صاحب کشاف
الله تعالینك اقرأ باسم ربك قول شریفنده فعلك تقدیمنه
ذاهب اولدیغی کبی خفی سور لمیه الحمد ده اولان الف لام
جنس ایچوندر اصل اولانده بودر وبو معنایه اولان
الف لام الله تعالینك جمیع محامده استحقاقنی من جهة
الالتزام افاده ایدر وعبادك افعاللری کندولری ایچون
مخلوقه اولمیوب افعاللرندن اولوری حمده استحقاقلری
کسبیدی اوزره حمده استحقاقلرینی مستلزمدر سؤالی وارداو

ایلمدیلر اما خالد ازهری تصریح شرحنك اخرنده مصرع
ثانی الواسع الفضل الوهوب المجزل دردیوب قائلی
ابو النجم العجلی در دیمش حمد لغتده انعام و غیر انعامدن
جمیل اختیاری اوزرینه ثنادر خفی دکلدر جمیل اختیاریدن
متبادر قصد و اختیار ایله صادر اولان شیء دیمکدر
بو تقدیرجه حمد انجق فعل اختیاری به اولوب تعریف
صفات قدیمه سی اوزرینه اولان حمده شامل اولماز
زیرا صفات قدیمه افعال اختیاریه دن دکلدر بو یله اولنجه
تعریف افرادنی جامع اولماز بو سؤال مشهور در بوندن
جوابده دینلدیکه ذاتك صفات ایله استقلالنده صفات
افعال اختیاریه منزله سنده در حق سبحانه آیسه کندودن
افعالك صدورنده بر سبب منفصله محتاج اولمدیغی کبی
صفات ایله اتصافنده کندودن منفصل سببه محتاج
دکلدر زیرا احتیاج وجوب ذاتی یه منافی در بو جوابك
ردنده دینلدیکه تنزیل صفات اوزرینه صحت حمدی
اقتضا ایتمز بلکه بر سبیل تجوز صفاتی اوزرینه اولان
ثنایه لفظ حمدك صحتنی اقتضا ایدر بعضیلر اصل اعتراضدن
جوابده دیمشکه جمیل اختیاری ایله مراد مختاره منسوب
بر امردر کرك اختیار ایله صادر اولسون کرك ایجاب ایله
صادر اولسون معلوم درکه صفات ایجاب ایله صادر در
و عرفده منعمه تعظیمی اشعار ایدن فعلدر منعم منعم
اولدیغی سببدن و حمدك عند العارفین حقیقتی
قول و فعل و حال جهتندن کمال محمودی اظهار در
کرك اول کمالده اختیاری اولسون کرك غیر اختیاری اولسون
فاضل محقق قره خلیل افندینك حاشیه شرح مختصر

منتهی

منتهی حاشیه سنك ولنده اولان تحقیقیدر عصام
فاضل اطولده دیرکه الله لفظی رحمن کبی جمیع محامده مستحق
اولان ذات واجب الوجوده مختص اسم اولوب ملتبس و غیرلری
بیننده غیره اطلاق اولنماز اوقدر وار که الله لفظی علم
قسمندن اسمدر اما رحمن صفتدر و ذات بو اسمك
ضمننده صفات کمالك جمیعسیله متصف اوله رق مشتهر
اولدیحاتم جود ایله او اسمك ضمننده مشتهر اولدیغی کبی
و بو اسم جمیع صفاته علی سبیل الاجمال دلالت ایدوب بونی
ذکروده دخی مزید کمال اولمغله سائر اسماء حسنی به نوره سنك
بیننده اختیار ایلدی زیرا بو اسم کبی سائر اسمالك بوندن
دخی جمیع صفاته بردن دلالتی یوقدر اکرچه الحمد
للخالق یاخود للرازق دیدی الله تعالینك حمده استحقاقی
بر وصف ایله در وصف اخر ایله دکلدر ایهام لازم کلوردی
ایکی و دوام و ثباته دلالت اتسون ایچون جمله فعلیه دن
جمله اسمیه یه عدول ایتدی و حمدی لفظه جلال اوزرینه
تقدیمی مقام مقام حمد اولدیغندن اهمیتنه اعتبار ادر
نقدر ذاتنه نظرا ذکر الله اهم ایسه صاحب کشاف
الله تعالینك اقرأ باسم ربك قول شریفنده فعلك تقدیمنده
ذاهب اولدیغی کبی خفی سورلمیه الحمدده اولان الف لام
جنس ایچون در اصل اولان ده بودر و بو معنایه اولان
الف لام الله تعالینك جمیع محامده استحقاقنی من جهة
الالتزام افاده ایدر و عبادك افعاللری کندولری ایجون
مخلوقه اولمیوب افعاللرندن اونلری حمده استحقاقلری
کسبلری اوزره حمده استحقاقلری سننلزمدر سؤالی وارداو

زیرا بونلرك كسبه قدرتلری الله تعالینك خلقیله در
بو بیله اولنجه حقیقتده حمده مستحق الله تعالیدر انلره كلدر
وبو الف لام مقامات معونتیله مذهب جمهوره كوره
استغراق ایچون اولمقده جائزدر وبو معنایه الف لام
الله تعالینك جمیع محامده استحقاقنی من جهة المطابقه
افاده ایدر وینه خبر بوردلیه الحمد ثابت لله كلاملرینك
معناسی حمد الله تعالی ایله قائم دیمك دكلدر زیرا قیام
حمد حامد ایلهدر حامد ایله قائمدر بلكه معناسی الله تعالی
حمده مستحقدر دیمكدر وحمده استحقاقندن ماهیت
حمدك الله تعالی یه اختصاصی لازم كلور اما الحمد لله
كلامنك تفسیرنده حق اولان المحمودیة ثابتة لله تعالی
دیمكدر پس بو تفسیر مصدری اطلاق مفعولی اراده
قبیلندن اولور ومعلوم در كه محمودیت قدیمه در دخی
بورلیه الحمد لله جملهسی یا خبر یاخود انشادر اولكن كوره
یا قضیهٔ طبیعیه یاخود موجبهٔ كلیه یاخود موجبهٔ جزئیه
یاخود قضیه شخصیه در بو ثلثهٔ اخیره یه كوره من حیث
الجهه یا مهمله یاخود موجبهٔ ضروریه یاخود دائمه در
العلی شول ذات نزاهت سماتدر كه انك رتبهسنك
فوقنده رتبه اولمیه وجمیع مراتب اندن منحط اوله
زیرا علی علودن مشتقدر علو ده سفله مقابل اولان
علودن مأخوذدر اما منائح العلی ذاتی درك دن عالی
وصفاتی تصوردن بری اولان حقه دیرلر دیمشلر
بعضیلر شول ذاتدر كه اشراق جلالنده البابی متحیره
ووصف كمالنده ارباب عقول عاجز اوله اجلل الله تعالی
اطلاقنی برقاچ وجه ایله در بری اسماء الله توقیفیه اولوب

شارعدن ثابت اولدی اكثر علمانك مذهبی بودر وبری
امام غزالی مذهبی اوزره توصیف طریقیله در تسمیه طریقیله
دكلدر وبری مطلقا نقصی ایهام ایتمیان شیئك اطلاقنك
جوازینه بناءدر وبری الاجل لفظنه ماده ومعناده مشارك
اولان اسماء اللهدن الجلیلك ورودیله اكتفا ایچوندر
اجلل ادغامسز قیاس لغوی یه مخالفدر قیاس اولان
ادغام ایله اولملیدر پس اجلل كلمهسنده قیاس لغوی یه
مخالفت اولمغین بو بیت ایله استشهاد ایلدی مخالفت
كلمه واضعدن ثابت اولانك خلافنه اولمقدر نتهكیم
اجلل ده مشاهده اولندی مطولده دیركه مخالفت لغت
عربی یی تتبعدن بعض الفاظ موضوعهلرینك مفرداتی
یاخود مفردات حكمنده اولانی تتبعدن مستنبط اولان
قانونك خلافنه اولمقدر قام ده اعلال ومدده
ادغامك وجوبی وبونلرك غیری علم تصریفك شامل
اولدیغی شیئك وجوبی كبی اطولده دیركه اكر سؤال اولنورسه
اجلل مفرد اولدیغی حالده فصیح دكلدر زیرا مفرد موضوعك
قسمیدر وموضوع اجلدر اجلل دكلدر جواب بودر كه
عند لرنده هر معتبرك اصلی فرع كبی موضوعدر او قدر وار كه
اول فرع اصلی هجر ایدر وینه سؤال اولنورسه شاعره
فك ادغام جائز اولاندر وبو اتفاقا اضطرار شرطیله
جائزدر وابن جنی عندنده من غیر اضطرار دخی جائزدر
جواب بودر كه ضرائر ایكی قسمدر بری مقیسه وبری
غیر مقیسه در وفك ادغام غیر مقیسدر وما مولددر كه
شعر عرب عربانك اولیوب بلكه شول كمسنهنك اوله
مسموع اولمیان برده انك ایچون فك اوله انت مبتدا

وجناب حقه تقرب ایچون خطابدر ملیك الناس مبتدانك
خبریدر واضافتی استغراقیه در ملیك فعیل بمعنی فاعلدر
مالك معناسنه اكرچه جناب حق سبحانه وتعالینك
ملك ومالك كبی بعض اسماسی معنای اخرایله نقدر غیره
اطلاقی اولنورسه ده حقیقتده كندویه اختصاصنه
منافی دكلدر ابن قیم بدایعده الله تعالینك حی وسمیع كبی
كندویه وغیره اطلاق اولنان اسماسی الله تعالیده
حقیقت غیریسنده مجازمیدر یاخود كندوده مجاز
غیریسنده حقیقتمیدر یاخود ایكیسنده ده حقیقتمیدر
دیو سؤال ایتمش شهاب الدین محقق شرح شفانك اواتلنده
بونلرك زیاده ظاهری ایكیسنده ده حقیقت اولمسیدر
اما الله تعالیده مجاز غیریسنده حقیقت اولدیغنه كوره
مراد اسماء الله دن هر بر اسم ماسواسندن اشرفدر
واسمك شرفی مسمانك شرفی ایله در دیو جواب ویردی
فقه اكبرده امامنز امام اعظم رضی الله عنه حضرتلری
الله تعالینك اسما وصفاتی عظم وفضلده مستویه در
بینلرنده فرق ایتمیوز دیو بیورد قلری ذكر اولنلره منافی
دكلدر شهاب الدین فاضل جواب ویروب بیوردركه
امام اعظم روح الله روحه نك تسویه دن مرادی
اسما وصفات موصوف ومسمالرینه اضافی حیثیتندندر
زیرا جمیع اسمانك مسماسی وجمیع صفاتك موصوفی
بودركه الله تعالیدر ربنا سكون الف ایله باربی دیمكدر
وحرف ندا اولان یا محذوفدر والف یای متكلمدن بدلدر
قوتی مصباحده دیمشكه رب معرف باللام ومضاف اولمیوب
الله تعالیدن باطلاق اولنور اما الله تعالینك غیره اطلاقی

حقنده ابن انباری دیمشكه رب شیئك مالكنه دیرلر
وسید ومطاع ومصلح معنالرینه ده اولور بعضیلر مالك
معناسنه اضافت ایله رب الدین ورب المال دینلور
اما مالك معناسنه كوره مخلوقه معرف باللام الرب
دینلمز زیرا لام عموم افاده ایدر مخلوق ایسه جمیع مخلوقاته
مالك اولامز دیمش وبعضیلر مالك معناسنه كوره
هذا رب العبد وهذا ربی دینلمك ممنوعدر زیرا بونلر كبیلرك
معنای ظاهریسی مشارالیه حق تعالی اولمقدر دیمش
فاقبل تضرعاته الله تعالی حضرتلرینه خطابدر
مفعولی مصراع اولدر اولان حمدر تقدیری فاقبل
حمدی دیمكدر معنای بیت هر برحامدك حمدی
یعنی وصف جمیلی عالی وجلیل اولان الله تعالییه مخصوصدر
یاخود محمودیت عالی وجلیل اولان الله تعالییه ثابتدر
یاربی سن جمیع ناسك پادشاهی سن بنم حمدیمی قبول ایله
دیمكدر خالدازهری بو ایراد ایلدیكی مصراعك معنالری
اولیله الله تعالیكه واسع الفضل وهوبد دكثیر العطادر دیمكدر
٨ مبارك الاسم اغر اللقب كریم الجرشی شریف النسب — في الكراهة في السمع
بو بیت بحر متقاربك ضرب ثالثندندر تقطیعی
مبا رفعول مقبوض كل اسم فعول مقبوض اغر ر ل فعولن
لقب فعل محذوفه كریم ل فعولی جرشا فعولن شریف
فعولن نسب فعل محذوفدر قائلی ابو الطیب متنبیدر
سیف الدوله ابو الحسن علی حمدانی نام امیرك مدحنده
انشا ایلدیكی قصیده سندر مبارك اكر اسم محمد وحاتم
نعتیدر مضاف الیه اولان الاسمك تعریفی مضاف
الیه دن عوضدر تقدیری مبارك اسمه دیمكدر

وضمیری ممدوحه عائددر اوصاف ابیه نك تعریفلری
دخی بونك کبیدر عدومهٔ سعد دیرکه اسمی مبارك
ایله وصفك نکته سی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه
ورضی الله تعالی عنه حضرتلرینك اسم عالی سنه موافقیندن
اولور بدر واحدی مکان علی رضی الله تعالی عنه دن
اولد نعتدن اولور بدر دیمش عصام فاضل اطولده
دیرکه مبارك وصفنك اسمه اختصاصی لازم دکلدر
بلکه کنیه ده وصفلنور اوقدر وارکه اختصاصی
شعرك ضیق اولمسندن اوله بودخی بعید دکلدرکه
الله تعالینك العلی اسمنه موافقندن اولوری اسمی
مبارك واسمنه برکت کلمه ابلغ اولانده بودر زیرا اسمی
اسم الله دن برکت اکتساب ایتمش اولور اغر فی الاصل
خیلدن ابیض الجبهه اولانه درلر زیرا غره جبهه ٔ فرسده
اولان بیاضه دیرلر صکره هر واضح معروف ومشهوره
استعاره اولندی لقب مدح وذی مشعر اولانه دیرلر
وسیف الدوله لقبی وصفیله اشتهاری تفاؤل وتمدحدن
اولوری دکلدر کریم الجرشی بودخی نعت بعد نعتدر جرشی
کسر جیم وکسر راء مهمله وتشدید شین معجمه ایله نفس
وذات معناسنه در وبونی سمعده کراهت اولمغله بو بیتی الله
استشهاد ایلدی خفی سورلیه جرشی ده کراهت بو طریقله در
بونی سماعدن سمع تبری ایدر اصوات منکره نی سماعدن
تبریسی کبی زیرا لفظا صوت قبیلندندر واصواتدن
بعضیسنك سماعیله نفس متلذذ ایدر بعضیسنك
سماعیله استکراه ایدر شریف النسب بودخی نعت
بعد نعتدر شریف عالی معناسنه نسب جهة الآباد ر

معنای بیت

معنای بیت اول ممدوحك اسمی مبارکدر یعنی اسمی
حضرت علینك اسمنه موافق اولد نعتدن تبرك اولنمشدر
ولقبی سیف الدوله ایله مشهوردر ونفسی کریمدر ونسبی عالیدر الله
٩ وقبر حرب بمکان قفر ولیس قرب قبر حرب قبر في تنافر الكلمات
بو بیت مصرعی بحر رجزك ضرب ثانی سندندر تقطیعی
وقبر حر مفاعلن مخبون بمکا مفتعلن مطوی نن قفر و
مفعولن مقطوعدر ولیس قر مفاعلن مخبون بقبر حر مفاعلن
بن قبر و مفعولن مقطوعدر قبر حرب مبتدادر بمکان ده
اولان بای معناسنه در قفر جر ایله بمکاننك صفتیدر
جار ومجرور مع الصفه محلا مرفوع مبتدانك خبریدر
یاخود قفر مبتدا محذوفك خبری اولوب تقدیری هو قفر
دیمك اولور قفر فتح قاف ... وسکون فا ایله آب وکیاهدن
خالی اولان زمیندر ولیس ده واو حالیه در قرب قبر حرب
تتابع اضافات اوزره اولوب لیسنك خبریدر قبر
اسمیدر ضرورت شعر ایچون تاخیر اولنمشدر تنصیصه
اسمنك اوزرینه تقدیمی کلام عربده شایعدر ضرورت
ایچون دکلدر دیدی اکر سؤال اولنورسه موضع مضمره
مظهر کتوردی حق اولان مضمر کتوروب قربه دیمك
ایدی جواب بودرکه توجعك لزومنه دلالت ایتسون
ایچوندر بو بیتده تنافر اولمغله استشهاد ایلدی کلامده
١٦ تنافر کلماتك لسان اوزرینه ثقیله اولمقلغیدر نقددر
هر برسی فصیحه اولورسه ده نته کیم بو بیتده مشاهده
اولندی معنای بیت حرب نام کمسنه نك قبری اوتدن
وصودن خالی اولان مکاندندر یاخود بر مکانده در که
اوتدن صودن خالیدر حال بوکه اول حربك قبرینه

قريب قبر بوقدردیمکدر بیتك ظاهری اخبار در معناسی
حربك قبر بنك اولمکاننده اولدیغنه تأسف و تحسردر
عجائب المخلوقاتده ذکر اولنورکه حرب بن امیه نام کمسنه
برکون صحرای بی پایانده کذران ایدر ایکن ها تف
دیدکلری جنددن بری پاننده کلوب نعره اورمغله
کمال رعبندن عدم آباده روان اولدقده جن مزبور
تأسفانه بیت مرقومی کویا اوله رق صحرایی دوان اولدی
أَلْبَسُ هَجْرَ الْقَوْلِ مَنْ لَوْ هَجَوْتُهُ   إِذَنْ لَهَجَانِي عَنْهُ مَعْرُوفُهُ عِنْدِي ١٠
بو بیت بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی أَلْبَ فعولن
مقبوض سهجر لقو مفاعیلن لمنلو فعولن هجوتهو مفاعلن
مقبوضه اذنل فعول مقبوض هجانیعن مفاعیلن همعرو
فعولن فهو عندی مفاعیلن سالمدر البس یه داخل اولان
همزهٔ مفتوحه استفهام انکاری ایچوندر البس ضم همزه
وسکون لام وکسر باء موحده ایله الباسدن ماخوذ
نفس متکلم وحده در هجر القول نصب ایله البس نك
مفعول ثانیسیدر هجر ضم ها وسکون جیم ایله منطقده
اولان فحشه دیرلر من محلا منصوب البس نك مفعولی
اولیدر لو هجوته ده اولان ضمیر من لفظنه راجعدر وجمله
منك نعتیدر اذن هجوایدیکم تقدیرجه دیمکدر
عنه معروفه نك ضمیرلری بنه من لفظنه عائددر
معروفه رفع ایله لهجانی نك فاعلیدر معروف احسان
معناسنه در معنای بیت ممدوحه کلامك فاحشنی
الباس ایدرمیم یعنی هجو ایدرمیم اینمم اکر انی هجو ایلسم تحقیق
بنی اندن اولان عندمده کی احسانی هجوایدر
كَرِيمٌ مَتَى أَمْدَحْهُ أَمْدَحْهُ وَالْوَرَى مَعِي وَإِذَا مَا لُمْتُهُ لُمْتُهُ وَحْدِي ١١ في تنافر الكلام

٤

بو بیت

بو بیت بنه بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی کریمن
فعولن متی امدح مفاعیلن هو امدح فعولن هو لورا
مفاعلن مقبوضه معی وا فعول مقبوض اذا مالم مفاعیلن
تهو لم فعولن تهو وحدی مفاعیلن سالمدر بیت اول
وبیت ثانی نك قائلی ابو تمام نام شاعردر موسی بن
ابراهیم رافعی یی مدح ایدوب هجوایله اتهامی دفع
ایندیکی قصیده سندندر کریم مبتداء محذوفك خبریدر
تقدیری هو کریم دیمکدر متی اسم شرطدر امدحه متی
ایله مجزوم مدردر والوری ده اولان واو حالیه در الوری
مبتدادر خبری معی قولیدر وری قصر ایله حصی وزنی اوزره
خلق معناسنه در اطولده دیرکه واوی حالیه قبلوب
عاطفه قیلماسنه نکته مقابلنه یعنی واذا لمته لمته وحدی
قولنه موافقت ایچوندر و بوده اکوری نك معیتی مدحك
مشارکت ایله تفسیر و وحدتی وری نك کندویه ملامتده
عدم مشارکتی ایله تفسیر اولنورسه در علامهٔ سعدك
تحقیقی بودر اما اطولده دیرکه اکر معیت ناسك حضوری
و وحدت ناسك عدم حضوری ایله تفسیر اولنورسه
معنا ممدوحی دائما ناسك حضورنده مدح ایدرم ناس
کندی ایله اینها جندن اوتوری و برکسه نك حضورنده
اکا ملامت ممکن دکلدر بلکه اکر لوم اولنسه غیبت ناسده
لوم اولنور بو یله اولیجه واو حالیه اولدیغی متعین اولدی
خفی بیورلمیه ممدوحك مدحه استحقاقنده تفسیر مشهور
ابلغدر و بو تفسیر ملامتدن تنزهده ابلغدر وملامتدن
تنزهنك لطایفندندرکه ملامتنك ذکرینه صورت
نفینك غیرینه قادر اولامازبو سببدن اذانك مابعدنی

١٧

٤

حصى بابه

ملاءمتی صورتِ نفیده ابرازدن اوتوری زیاده ایتدی
وحالی عطف اوزرینه ترجیح ایدندرکه سُفردی
عطفده اسمِ ظاهره فعلِ متکلمك اِسنادی کُلفتی واردر
وجمله‌یی عطفده تناسبی فوت واردر بزم غیر یمز
ایچون بوراده وجوه اخر واردر اهلنه ترك ایلدك
وبنه علامهٔ سعدك فوائدندرکه واذالمته قولنده
اذایی وفعل ماضی‌یی استعمالده اعتبار لطیف واردر
یعنی دعواسنك ثبوتنی ایهام واردر کویا کندندن
لوم تحقق ایلدی واکا کیمسه مشارك اولمدی لکن مدح
ذم ایله یاخود هجا ایله مقابله اولنیوب لوم ایله مقابله
اولنمسی صاحب بن عبادك تعییب ایلدیکی شیدندر حتی
نقل اولنورکه صاحب بن عباد بو قصیده‌یی استادی
ابن العمیدك حضورنده انشاد ایدوب بو بیته بالغ اولدقده
استاد بونده مجنتندن برشئ بیلورمیسن دیو سؤال ایلدی
صاحب دخی ذمّ وهجایه مقابل اولان مدحی لومه مقابل
ایتمش بوندن غیری برشئ بیلمم دیدکده استاد دخی امدحه
امدحه ده حروف حلقدن حانك وهانك جمعنه مقارن
تکراردرکه حد اعتدالدن خارج جمیع تنافرك نا فریدر
دیوب اکر امدحه نك تکریرنده ثقل واردر دییدی
اولی اولوردی وبین المثالین فرق اخر بودرکه ولیس قرب
قبر حرب قبر مثالی تنافرده متناهی ومنشاء ثقل مجرد
کلماتك اجتماعیله در اما بو مثال تنافرده اندن دوندر
ومنشاء ثقل امدحه امدحه نك تکریری وحروف حلقدن
حا وهانك اجتماعیدر معنای بیت ممدوح برکریمدرکه
نه زمان انی مدح وثنا ایلسم حالبوکه خلق بنمله در

ونه

ونه زمان که انی لوم وذم ایلسم بالکرم دیمکدر
١٢ في التعقيد اللفظي وما مثله في الناس الا مملكاً ابو امه حي ابوه يقاربه
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی وما مث
فعولن له و فنا مفاعیلن س الّا فعولن مملکن مفاعلن
مقبوضه ابو ام فعولن مه حی ین مفاعیلن ابوه فعول
مقبوض یقاربه مفاعلن مقبوضدر قائلی فرزدقدر فرزدق
سفرجل وزنی اوزره تشوره دوشمش رغیفه دیرلرکه مفردی
فرزدقه در یاخود اکمك پارچه سنه دیرلر وهمام بن غالب
ابن صعصعه نك لقبیدر مملك خلفاء بنی امیه دن هشام بن
عبد الملك بن مروان نام کمسنه نك خالی اولان ابراهیم بن
هشام بن اسمعیل مخزومی‌یی مدح ایدر بو ابراهیم هشام ملك
طرفندن امیر مدینه ایدی ما لیس معناسنه در مثله
مانك اسمیدر ومبدل منه در ضمیری ابراهیمه عائددر
في الناس خبریدر یعنی انك مثلی ناسده یوقدر دیمكدر
تجره عربده یوقدر دیمك دکلدر زیرا في الناس قولنی ذکر ایله
نفی عام قیلدی اکر بویله اولمیدی عربده مثلی نفیی نادر نفیی بر
ایدر ایدی الا مملکا حی یقاربه دن مستثنیدر مستثنی منهك
یعنی حی نك اوزرینه تقدیم اولنمغله نصبی واجب اولمشدر
بو ایسه تاخیر حیننده مرجوحدر زیرا مختار اولان
بدل اولمق اوزره رفعیدر وبو تقدیم شایع الاستعمالدر
لکن بو تقدیم تعقیدده زیاده‌یی اقتضا ایدر ومملك
مال وملکی اعطا ایدن کمسنه ایله تفسیر اولندی
کویا اسم مفعول روایت اولندی والا ابلغ اولان اسم فاعل
اولمقدر ومملکدن مراد هشامدر ابو امه مبتدادر ضمیری
مملکه عائددر ابوه خبریدر وضمیری ابراهیم ممدوحه عائددر

وجمله سی مملکا قولنك صفتیدر پس مبتدا وخبرك میاننی
یعنی ابوامه ایله ابوه نك میاننی اجنبی ایله ~~فصل ایلدی~~ ایلدی
یعنی حی ایله فصل ایلدی حی مستثنی منه در و مبدل منه
اولان مثله دن بدلدر ذی حیات معنا سنه در یقارب
حی کلمه سنه نك صفتیدر پس بدل یعنی حی ایله مبدل
منهك یعنی مثله نك وصفت ایله موصوفك یعنی حی یقاربه نك
میاننی اجنبی یعنی ابوه ایله فصل ایتدیکه جائز اولمیاندندر
یقاربه فضائلده اکا مشابه اولور دیمکدر ضمیری خاله یعنی
ابراهیمه عائددر وضرورت وزن ایچون هاسی ساکن قلنمشدر ١٩
بعضیلرك مثله مبتدا حی خبریدر ما لغت تمیمیه یه کوره
عامله دکلدر دیدوکی و بعضیلرك حی مبتدا مثله خبریدر
وعملدن بطلانی خبرك تقدیمندن اوتوریدر دیدوکی
معناده قلق واضطرابی موجبدر تأمل ایله ظاهر اولور
خفی بیورلمیه قوانین نحویه یه مخالفت واصل اولان مستثنی منهك
تقدیمنه مخالفت سببیله تعقید حاصل اولدی ومستثنی نك
تقدیمی ایچون شیوعی ایله بیله تعقیدده زیاده دخلی
واردر تعقید برخلل ایچون کلامك مرادا اوزره دلالتی
ظاهر اولمامقدر مرادی فهمه صعوبتی موجب اولان
تقدیم وتاخیر وحذف واضمار وغیرلری کبی نته که
بیتده رؤیت اولندی و بو بیتی ایراددن مراد تعقیدی
توضیحدر حتی فصاحتدن اخراج ایدن شیئی تمثیل ایچون
دکلدر وشاعر خال هشامی مدحدر واکا مماثل اولانی
نفیده مبالغه ایدر خفی بیورلمیه اکرچه فی الناس قولی
مثله نك خبریدر مملکا مثله دن مستثنی در ابوامه
مبتدادر حی خبریدر ابو خبر ثانیدر یقاربه خبر ثالثدر

دنیلسه

دنیلسه تعقید اولماز و معنا ممدوح ابراهیمك مثلی ناسده
بوقدر غایت حدا ثنده مملك واردر زیرا مملکك اناسنك
باباسی ممدوحدر وانا سنك باباسی ممدوحك باباسیدر وانا سنك
باباسی مملکك جدی اولمقدن نظری قطع ایله بیله ممدوح
مملکك اقرباسیدر دیمك اولور ممدوحی حسب ایله
مدحدن نصکره نسب ایله مدح اولور بو توجیهده مملکا
کلمه سنك نصبندن غیری برشیء بوقدر زیرا مختار اولان
رفعیدر واکر مخافه اسام اولمیدی بعض فضلاء امامك
شرح وحواشی سنده اولان وجوه اخری بی دخی ذکر ایدوب
مزیف اولانی تزییف وقابل احکام اولانی محکم قیلور ایدم
و بو بیتك ترتیب سابقی اوزره معنا سی بودرکه ناسك ایچنده
اول خال مثللی کمسنه و یه فضائلده مماثل ومشابه اولور برکمسنه
یوقدر انجق هشام واردر اول هشامك انا سنك
باباسی اول خالك باباسیدر
١٣ فی التعقید المعنوی
سأطلب بعد الدار عنکم لتقربوا ⁂ وتسکب عینای الدموع لتجمدا
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی سأطل
فعول مقبوض ب بعد دد مفاعیلن رعنکم فعولن لتقربوا
مفاعلن مقبوضه وتسك فعول مقبوض بعینا ید مفاعیلن
دموع فعول مقبوض لتجمدا مفاعلن مقبوضدر قائلی عباس
ابن احنف در اطولدن دیرکه ذاتلرینك بعدینك خاطره
دخی خطوری ممکن اولمدیغنه اشارتدن اوتوری بعدی
داره مضاف ایدوب طلبی تسویف ایلدی بعد الدار
اطلبك مفعولیدر لتقربوا بعدیتی تعلیلدر تقربوا
فتح را ایله علم بابندندر ولا تقربوا الصلوة وانتم سکاری
آیت جلیله سنده اولدیغی کبی حسن بابندندر کلور وتسکب

ابلغ اولان باناك رفعيله اطلب اوزرينه عطف اولنمقدر
زيرا بحث تأكيدده اولورو بو روايت صحيحه در و دلائل
الاعجازده شيخك كلامى بوكا مبنيدر و نصبى توهمدر
زيرا نصب اولنسه بعد الدار اوزرينه عطف اولنوب
تقديرى ساطلب سكب الدموع ديمك اولور و بوناك
معناسى يوقدر يا خود لتقربوا اوزرينه عطف اولنوب
تقديرى ساطلب بعد الدار عنكم لتسكب الدموع
ديمك اولور و دارك بعدى قربندن كنايه در پس دارك
قربى دموعك سكبنه علت اولمق لازم كلور بوناك دخى
معناسى يوقدر تأمل تسكب تصبّ معناسنه صيغهٔ
مضارعدر دوكديمك در عيناى تسكب ناك فاعليدر
الدموع مفعوليدر دموع ضم دال مهمله ايله دمع كلمه سنك
جمعيدر دمع فتح دال وسكون ميم ايله كوز ياشنه ديرلر
لتجمدا ده اولان لام دموعك سكبنى تعليل ايچوندر ضميرى
عيناى كلمه سنه راجعدر پس شاعر دموعك سكبى كه بكادر
انى فراق احبه يه لازم كلان حزندن كنايه قيلوب صابت
ايتدى زيرا بكا چوق كره فراق وكآبه يه ديل قيلنور حتى
ابكانى واضحكنى دينلور بكا اساءت ايتدى وبنى مسرور قيلدى
ديمك در لكن جمود عين ايله دوام تلاقى و وصالى موجب
اولان فرح وسروردن كنايه ده خطا ايتدى زيرا جمود عيندن
مفارقت احبه يه بكا وحزن اراده سى حالنده عينك دموعى
بخلنه انتقال وارددر شاعرك ملاقات اصدقا و مواصلهٔ
احبه ايله حاصل اولان سرورى قصدينه انتقال يوقدر
وبو سببدن دعاده لا ابكى الله عينك دينلديكى كبى لا زالت
عينك جامدة دينمك صحيح دكلدر و سنة جماد و ناقة جماد

دينلور

دينلور مطر ولبن اولمازايسه كويا بونلر مطر ولبنى بخل
ايدرلر حتى بخيله قطام وزنى اوزره جماد دينلور و بخل
معناسنه جمد دينلور وجمود جواد مقابله سنده استعمال
اولنور اكر سؤال اولنورسه شاعر جمودى مقيدى
مطلقده استعمال طريقى اوزره مجازاً عينك دمعدن
مطلق خلوندن استعمال ايدوب صكره جمود عين ايله
مطلق خلو عادةً مسرته لازم اولديغندن مسرتدن
كنايه ايلدى جواب بودر كه بو تأويل انجق كلامك صحت
واستقامتنه كافيدر كلامى تعقيد معنويدن اخراج
ايتمز زيرا ظاهردر كه ذهن بوكا سهولت ايله انتقال ايتمز
وتعقيد معنويدن خالى اولان كلام معناى اولندن
معناى ثانيسنه من جهة الظاهر انتقال اولناندر
حتى سامع معناى ثانيسى حاق لفظدن فهم ايتديكى
تخيل اولنه اما شول كلام كه معناى ثانيسى اولميه
يعنى خواص ولوازمى اولميه اوله اولان كلام معنايه
دلالت اعتباريله بلغانك عندندن درجهٔ اعتباردن
ساقط منزله سنده در مقتضيات احوالى رعايت
حيثيتندن نقدر معتبر ايسه معناى بيت عادت
زمان و ديدنهٔ اخوان نقيض مطلوبى ايتان وعكس
مقصودا اوزرينه جريان اولمغله بند فحى الآن
قرب وسرور طلبنده اولوب حزن وفراقدن غيرى
برشئ نمايان اولمامغله بوندنصكره قرب و وصالى
تحصيل ايچون بعد وفراقى طلب و فرح وسرورى
تحصيل ايچون حزن وكآبه يى طلب ايدرم بو معنى
تسكب ان تقديريله نصب اولنوب بعد الدار اوزرينه

عطف اولندیغنه كوره اما تسكب نك صواب اولان
رفعنه كوره معنی دیمك اولوركه مستقبلده قرب و وصالك
ایله سرور وفرح حاصل اولسون ایچون الان اغلرم
و تحزن ایدرم و بو تقدیرجه دموعك سكبی تحت
طلبده اولمازلكن شاعر دموعك سكبی اوزره مكب
وامر مطلوبه ملازمت ایلدیكه دهره دموعك سكبنی
شاعرك مطلوبی ظن ایدوب ضدینی اثبات ایده
و بو معنی میان قومده مشهور اولان معنادر بونده
اولان تكلف و تعسف خفی دكلدر و بونك منشائی
معانی ده عدم تعمق و سلفدن اولان مهره نك كلامی
فلت تصفحیدر و صحیح اولان شاعره طلب فراق ایله
طیب نفسی و فراق اوزرینه ثابت و محكم اولمسی مراد
ایدركه كویا فراق شاعره امر مطلوبدر و بوكا كوره
معنی بودركه الیوم بن نفسمی بعد و فراق ایله طیب
و مقاسات احزان و اشواق اوزرینه محكم و ثابت
قیلوب غصص احزانی تجرع ایندیریرم و احزان و اشواق
ایچون عینمدن دمعی فائض اولان حزنی تحمیل ایدرمكه
بو تحمیل ایله دائمه اولور و صلته زائله اولمازمسرته
تسبب ایدرم زیرا صبر فرجك مفتاحیدر و هر عسره
بسر مقارندر و هر بلانك نهایتی واردر بو دلائل
الاعجازدن مفهوم اولاندر و بوكا كوره ساطلبده
اولان سین مجرد تاكید ایچوندر صاحب كشافك
سنكتب ما قالوا ایت جلیله سنده ذكر ایلدیكی كبی
اما سین فی الاصل استقبال و تاكید ایچوندر و كلمه نك
بعض معناسندن تجرید عندلرنده شایعدر

ملازمت كبی

١٤ فی تكرار الضمایر

وسعدنی فی غمرة بعد غمرة سبوح لها منها علیها شواهد

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی و تسبیع
فعول مقبوض دنی فی غم مفاعیلن درتنبع فعولن
دغمرتن مفاعلن مقبوضه سبوحن فعولن لها منها
مفاعیلن علیها فعولن شواهد و مفاعلن مقبوضدر
١٥ قائلی ابو الطیبدر سیف الدوله نی مدح ایلدیكی قصیده سندندر
سعدنی اعانت معناسنه اولان اسعاددن مأخوذ
صیغهٔ مضارع مؤنثدر بكا اعانت ایدر دیمكدر
فاعلی مصراع ثانیده اولان سبوحدر فی غمرة سعدنی
متعلقدر غمره فتح غین معجمه و سكون میم و فتح راء مهمله
ایله اصلنده بر شیئی صوینك احاطه و ستر ایلمسیدر
نته كیم یغمرك من الماء دینلور صو سنی احاطه و ستر ایلسه
بوراده شدت معناسنه استعاره اولندی سبوح
فتح سین مهمله و ضم باء موحده ایله فعول بمعنی فاعل
اولوب فرسك شدت عدوی معناسنه اولان
سبح یاخود سباحه دن مأخوذدر و بونك تأنیث
و تذكیری مساویدر بوراده سبوحدن مراد راكبنه
مشقت ویرمیوب صوده یوزر كبی تیز رو و كوزل یوریشلی
فرسدر لها سبوحك صفتیدر اطولدن منها لها یه
متعلقدر یاخود لهایه فاعلدن متنازعدر و بو شواهددن
حالدر دینلندن احسن وادق دره بدی شواهد لها
ظرفنك فاعلیدر لها موصوفنه اعتماد ایندیكندن
او توری شواهد شاهدك جمعیدر بوراده فرسك
اصلی یاك اولمقلغنه دلالت ایدن علامات شاهده
معناسنه در بو بیتده ضمایرك تكراری اولدیغندن

استشهاد اولندی معنای بیت سبوح دیدکلری فرس
برشدتدن ضحکی برشدتدن یعنی شدت جریدن اعانت
ایدر او بله فرسکه کندودن اولیجی اولدیغی حالده اوزرنده
کرم و نجابتنه دلالت ایدن علامت شاهده لر و خصال
حمیده لر وارد ردیمکدر

١٥ حمامة جرعی حومة الجندل اسجعی فانت بمرأی من سعاد ومسمع

بو بیت بحر طویلک ضرب ثانی سندندر تقطیعی حمام
فعول مقبوض بجرعا حو مفاعیلن منلجن فعولن دلسجعی
مفاعلن مقبوضه فانت فعول مقبوض بمرأ من مفاعیلن
سعاد فعول مقبوض ومسمعی مفاعلن مقبوضدر قائلی
عبد الصمد بن بابک نام شاعردر ابو علی احمد بن احمدک
حقنده دیدوکی قصیده سنک مطلعیدر بو بیتده
تتابع اضافات اولمغله استشهاد ایلدی یعنی حمامه
جرعی یه جرعی حومه یه حومه جندله مضافدر حمامه
فتح حاء مهمله ایله بیوتده الفت ایتمیوب بری اولان
کوکرجندر صحاحده لا فاضل مکه و کوفه و شام ارسنده
اولور دیمش قانونده بیوتده الفت ایدن کوکرجندر
دیمش یاخود کردننده طوقی اولان قمریدر دیشی یه
وارککه شاملدر اسم جنسی حمامدر حمامه حرف نداسی
محذوف منادای منصوبدر یا حمامة دیمکدر جرعی
فتح جیم و سکون را و ضرورة قصر ایله اصلی مد ایله
جرعاءدر اطولده جرعاءنک مخففیدر دیدی و جرعی
اجرع کلمسنک مؤنثیدر جرعاء اوت بتمیان قوملی ارض
مستویه در اطولده برطرفی طاش و برطرفی قوم ارض
کثیب در دیدی حومه فتح حاء مهمله و سکون واو و فتح

و فتح جیم ایله اصلنده بحر و رمل و عبالک معظمی معناسنه در
اما بوراده مطلقا شیئک معظمی معناسنه در جندل
فتح جیم و سکون نون و کسر دال و ضم جیم و فتح نون
و کسر دال ایله کندوده طاشلر مجتمع اولان موضع در
پس جندل کلمه سی مکسور الدال قیلنمق واجب اولدی
نقدر تصحیفی مفتوح الدال مشتهر اولدیسه حتی بعضیلر
حالا اسمنی محله اطلاق قیلندن قیلوب مراد ذات
حجاره اولان ارضدر دیمش و بعضیلر جندل کلمه سنی
مکسور الدال قیلوب فتحتین و کسر دال ایله اولان جندل
کلمه سنک مخففیدر دیوب حجاره صاحبی اولان موضع
معناسنه در دیمش و بو بعض نونک اسکانینی ضرورت
ایچون قیلمش بونده نظر واردر زیرا ضرورت ایچون
مقیس اولان حذف ایکیدر بری مختلفدر بوده منصرفی
عدم صرف ایله اولور و بری متفقدر بوده ترخیم ایله
اولور تسهیلده بویله تصریح اولندی اسجعی صیغهٔ
امردر صوتنی تردید ایله یعنی آواز ایله دیمکدر سجع
فتح سین مهمله و سکون جیم ایله حمامک آوازی
هدیر الحمام معناسنه فلان منی بمرأی و مسمع دیلور
شول مکانده در که انی کوریرم و کلامنی ایشیدیرم دیمکدر
معنای بیت طاشلی یرک معظمنک اوت بتمیان
قوملی یرک حمامه سی سکا ندا ایدرم آواز و ترنم و تغنی
ایله زیرا سن سعاد نام محبوبه منک سنی کوروب
صداکی ایشیدجک مکانده سن سکا طرب و تغنی دن
مانع یوقدر و بو کلامده تأسف و تحسر اولدیغی
خفی دکلدر

ابتدا شواهد علم المعانى ١٦
فى تنزيل غير المنكر لشئ منزلة المنكر له
اذا ظهر عليه شئ من امارات
الانكار

جاء شقيق عارضا رمحه ان بنى عمك فيهم رماح

بو بيت بحر سريعك عروض اولاى مطوية مكسوفه وضرب
اول مطوى موقوفدندر تقطيعى جاء شق مفتعلن
مطوى قنعارضن مستفعلن رمحهو فاعلن مطوية مكسوفة
ان بنى مفتعلن مطوى عمك فيهم مفتعلن مطوى همرماح فاعلان مطوى موقوفدر
قائلى جحل بن نضله نام شاعردر جحل فتح حاء مهمله وفتح
جيم ايله شاعرمز بورلك اسميدر و بو بنى مازنك عبديدر
تنصيصده فتح جيم وسكون حاء مهمله ايله ضبط ايتمشدر
اما جحل بنه فتح حاء مهمله وفتح جيم ايله رسول اكرم
صلى الله تعالى عليه وسلمك اعمامندن مغيرهنك
لقبيدر شقيق بر رجلك اسميدر جاء نك فاعليدر رحطى
بو رلميه اخر بتيك استدعا واقتضا سنه كوره اكر مخاطب
اولان بو رجل ايسه طريقه سكاكى اوزره مخبتدن
خطابه التفات اولور اما ان بنى عمك قولنده التفات
متفقدر واكر مخاطب بو رجلك غيرى ايسه التفات
بوقدر بلكه معتبر قولى تقدير ايدوب قلت لهم ان
بنى عمك فيهم رماح ديمك اولور عارضا جاء نك فاعلندن
حالدر عرض العود على الاناء والسيف على الفخذ دنيلور
عودى اناء اوزرنيه و سيفى اويلغى اوزرنيه عرض ايتسه
يعنى آرقرى وضع ايتسه رمحه نصب ايله عارضا كلمه سنك
مفعوليدر ضميرى شقيقه عائددر بنى عمك ان نك ١١
اسميدر فيهم رماح جمله سى محلا مرفوع ان نك خبريدر
بنى نك اصلى بنين ايدى عمك يه اضافتله نون دوشمشدر
بنى قالدى رماح قافيه اولوب ضرورتا حانك سكونيله
قرات اولنور لكن من جهة الاعراب اصلى رفع ايله رماح اولور

عمك فى مفتعلن مطوى
ص

مؤخر مبتدادر فيهم مقدم خبردر رماح رمحك جمعيدر فارسيده نيزه ديرلر معناى بيت شجاعتى اظهار
وخصوم ايله عدم مبالات طريقى اوزره اولدیغنی اظهار
ايدوب ديركه شقيق نام كمسنه ميزراغنى آرقرى اويلغى
اوزره وضع ايتديكى حالده كلدى يعنى شقيق ابناى عمنده
رماح وار ايدوكن انكار ايتمز بلكه جنكه حاضر اولميوب
ميزراغنى آرقرى اويلغى اوزرنيه وضع ايدوب كلدوكندن
انكار علامتى ظاهر اولمغين منزله منكره تنزيل وخطاب
التفات ايله مخاطب قيلنوب ان بنى عمك فيهم رماح يعنى
تحقيق سنك عمكك اولادلرنده رماح وار ديوب
ان ايله تاكيد ايلدى امام مرزوقى نك اشارتى اوزره
بو بيتده تهكم واستهزا وار كويا شاعر شقيقى خوف
وضعف ايله وصف وذم ايدوب ابناى عمنده رماح
اولدیغنی بيلميدى محاربه دن كوريز وتحميل رماحه قدرتى
اولمزدى ديمك استر

١٧ فقلت لمحرز لما التقينا تنكب لا يقطرك الزحام

بو بيت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطيعى
فقلت لمح مفاعلتن رزنلمل مفاعيلن مقبوض تقينا
فعولن مقطوفه تنككبلا مفاعيلن يقططرككز مفاعلتن
زحامو فعولن مقطوفدر قائلى امام مرزوقى در
لمحرز فقلت ه متعلقدر محرز ضم ميم وسكون حا وكسر را
ايله عسكر كند وسنك امان وحفظنده مصون اولان
كمسنه يه اطلاق اولنور التقينا نك فاعلى محرز كلمه سنه
راجعدر ومفعولى نادر تنكب صيغه خطاب اولوب
يا تفعيلدندر تجنب معناسنه ياخود تفعلدندر

تنتعد معنا سنه یقطر یقطع معنا سنه الزحام رفعیله
یقطرنك فاعلیدر زحام غلبه وازدحام معنا سنه در
معناسی بیت بزم ملانی اولدیغی وقتده محرزه دیدم قاچ
یاخود اوزاق اول سنی زحام وغلبهٔ عسکر قطع ایتمسون
یعنی ضررلری اصابت ایتمسون شاعرك مرادی بیت سابق
کبی بو نکله دخی تهکم واستهزا اولوب گویا محرزی شدائد حرب
مباشرت ومصایق مجامع حربده مبارزتدن منع ایدوب
ایدوب ناتوان وضعیف بنیان اولان ماننده صبیان
وزنان محرز مذکوری حلبهٔ مبارزانده پایمال فارسان
اولورسن دیو استهزاء تخویف ایتدی

اشاب الصغیر وافنی الکبیر کر الغداة ومر العشی

بو بیت بحر متقاربك ضرب ثالثندندر تقطیعی اشابص
فعولن صغیر فعول مقبوض وافنل فعولن کبی فعل
محذوفه رکرر فعولن غدات فعول مقبوض ومرر
فعولن عشی فعل محذوفدر قائلی صلتان عبدی حماسی نام
شاعردر صلتان قاموسده فتح صاد وفتح لام وتخفیف تاء
مثناهٔ فوقیه ایله مضبوطدر اوغلی عمروه وعظ ونصح
ایتدیکی عدت ابیاتی مشتمله قطعه سندندر بعضیلر
صلتان سعدیدر دیمش وبو بیتدن ندویر صنعنی
واردر یعنی شطر اولك اخرندن شطر ثانینك اولنه
یاخود ثانیدن اوله برحرف یاخود ایکی حرف ندویروانتقا
ایله وزن تمام اولور بوراده الکبیرنك راء مفتوحه سی
مصرع ثانی یه انتقال ایتمشدر الصغیر اشابنك الکبیر
افنی نك مفعولیدر کر الغداة اشاب وافنی نك فاعلیدر
کر تکرار معنا سنه مصدردر ومر العشی کر الغداة

اوزرینه

اوزرینه معطوفدر مر مرور معنا سنه مصدردر
عشی قاموسده فتح عین مهمله وکسر شین معجمه ایله اخر
نهاردر واصلی تشدید یا ایله در بکرة وعشیا نصرکرمنده
اولدیغی کبی لکن بوراده ضرورة تخفیف اولندی معناسی
صباحلرك یعنی ایامك تکراری واخرنهارك یعنی لیالینك
مروروعبوری صغیر وطفلی شاب کبیر وشیخی افنا وفانی
ایلدی بو بیتك قائلی ظاهرینی مراد ایتدیکی نا معلوم و
ظاهرینی اعتقادی دخی مظنون اولمامغله اشاب
وافنی نك کر الغداة ومر العشی یه اسنادی مجازه
حمل اولنمدی زیرا کندوده تاول منتفی وظاهرینی اعتقادی
دخی محتمل اولوب جاهلك انبت الربیع البقل قبیلندن اولو

قد اصبحت ام الخیار تدعی علی ذنبا کله لم اصنع

بو بیت بحر رجزك ضرب اولندندر تقطیعی قد اصبحت
مستفعلن اممل خیا مستفعلن رتدعی مستفعلن سالمه
علیذن مفاعلن مخبون بنکللهو مستفعلن لم اصنعی
مستفعلن سالمدر بو بیتده وابیات اتیه یه مصرع دیرلر
قائلی ابوالنجم عجلیدر اصبحت صیغه ماضی مؤنث
غائبه در کانت وصارت معنا سنه ام الخیار کنیهٔ
امراه در تدعی ام الخیارك صفتیدر علی مقدر ثابتا
کلمه سنه متعلقدر وجمله سی حالیه در ذنبا ثابتا
کلمه سنه مفعول اولور وتنکیری ایچون نکره قلنمشدر
کله نصب ایله لم اصنع نك مفعولی اولوب وزن
ایچون تقدیم اولنمشدر ضمیری ذنبا لفظنه عائددر
وبو کله نك تفصیلی ان شاء الله تعالی تکرارا اشاغیده
کلسه گرکدر معناسی بیت ام الخیار امراه جمله سنی

فی حمل اسناد الافنا الی کر الایام ومرور اللیالی علی الحقیقة لکون اسناده الی ما هو له عند المتکلم فی الظاهر

غداة غدك جمیعدر صباح معناسنه صح

قولی صح

وکاهیجه دخلت فی الصباح معناسنه کلور ام الخیار رفعله اصبحت کلمه سنك اسمیدر صح

اشلمدیکم کناه بنم اوزریمه ثابت اولدیغی حالده دعوی
ایدراولدی بوندن صکره دعواسنی بیان ایدوب دیر
٢٠ مِنْ اَنْ رَاَتْ رَاْسِی کَرَاْسِ الْاَصْلَعِ یا اَبْنَةَ عَمَّا لَا تَلُومِی وَاهْجَعِی
تقطیعی منا نرات مستفعلن رأسیکرا مستفعلن سلاصلعی
مستفعلن سالمه یبتنعم مفتعلن مطوی ما لا تلو مستفعلن
میوهجعی مستفعلن سالمدر من کلمه سی ام الخیارک دعواسنی
بیاننه ایچوندر و مدخولی اولان ان رات جمله سی
محلا منصوب تدعی یه مفعول له واقع اولور و رات
کلمه سنک ضمیر مستکنی ام الخیاره عائددر راسی رات
کلمه سنک مفعولیدر کراس الاصلع رات کلمه سنک
مفعولندن حالدر اصلع قاموسده شول کمسیه صفتدر
مقدم راسنده مادۀ شعرک نقصانندن اوتوری
مقدم راسنک شعرینک انحساروانکشافی اوله دیمشلر
اما شراح راسنک شعری بیاض اولانه دیرلر دیمشلر
عما ایله هاء ندبه ایله اولان عماه بی مراد ایدر و اهجعی
صیغۀ امردر ترک ایله دیمکدر معنای بیت ام الخیارک
دعواسی بنم راسمی راس اصلع کبی رؤیت ومشاهده
سندن اوتوریدر یعنی مسن اولوب هرم شدیده
بالغ ورسیده اولدیغمدن بنی بسندیرمیمز زیرا
نشوه شیبه غضب ایدر وجبینک کمال شبابنی
طلب ایدر بو بله اولنجه ای عمک قزی بکا لوم ایله
لومی ترک ایله

٢١ مُبَتَّرَعَنْهُ قُنْزُعاً عَنْ قُنْزُعِ جَذْبُ اللَّیَالِی اَبْطِئِی اَوْ اَسْرِعِی
تقطیعی میترعن مفتعلن مطوی هو قنزعن مستفعلن
عن قنزعی مستفعلن سالمه جذ باللیا مستفعلن لیابطای

فی حمل اسناد تمییز الشعر
الی جذب اللیالی مجاز
بقرینة قوله اماه
الاخر

مستفعلن

مستفعلن او اسرعی مستفعلن سالمدر میتر صیغۀ ماضیدر
آیردی فصل ایلدی دیمکدر ماذ الشیء عن الشیء و میتر
دینلوب عن ایله و بنفسه تعدیه ایدر شیئی شیدن
فصل ایلدی دیمکدر عنه ضمیری بیت سابقده اولان
راسه عائددر قنزعا میترک مفعولیدر عن قنزع ده
اولان عن بعد ایچون اولمغین بعد معناسنه اولوب
بعد قنزع دیمک اولور قنزع قنزعه نک جمعیدر قنزعه
جوانب راسده مجتمع اولان شعره دیرلر پس میترعنه
قنزعا عن قنزع جمله سی راسی راس اصلع کبی رؤیتی
مفسره و وجه شبهی مبینه در جذب اللیالی میترک
اسناد اولندیغی فاعلیدر مطولده جذب اللیالیدن
مراد لیلات مضی واختلافیدر راسا سنین جذب الشهر
دینلور شهرک عامه واکثری کچدی دیمکدر ردیدی
تنصیصات دیرکه لیالیدن مراد ایامه شامل اولان
مطلق زماندر تخصیص بالذکرک نکته سی بودرکه
عرب زمانی لیالی ایله تاریخلندیررلر زیرا غرۀ شهور
ابتداء رؤیت هلالدندر و ابتداء اعوامدخی بوندندر
وبونده اثر مشهوددر وارد تخصیص بالذکرده اظهار ولاء
وجه بودرکه غموم وهموم لیالیده زیاده اولور واکثریا
شعرا لیالیدن شکایت ایدرلر خفی بیورلمیه اللیل
واللیالی نک رسمنده حق اولان لام واحده مشدده ایله
تحریر اولنمقدر الذی و التی نک رسمی کبی دیمشلر بعضیلر
ابطئی او اسرعی قول اللیالی نک صفتیدر تقدیری
اللیالی المقول فی حقها ابطئی او اسرعی دیمکدر دیمشلر
بعضیلر قول تقدیریله اللیالیدن حالدر تقدیری

الليالى مقولا فى حقها ابطئ واسرعى دیمکدر دیمش بعض
شراح ابطئ او اسرعى قوليله شاعر تبطئ تسرعى معناسنه
مراد ایدوب موضع خبره امری وضع ایتدیکك نکته سی
لیالی جذب ومضی واختلافی الله سبحانه وتعالینك
امریله مأمورات وحکمیله مسخرات اولدقلرینه دلالت
ایتسون ایچوندر دیمش ولو امری خبر معناسنده استعمال
وخبری امر معناسنده استعمال ایله بونك امثالی
لطایفی قصد ایدرلر وجائزدرکه ابطئ او اسرعى
قولی ما قبلندن منقطع اولوب اصنع ما شئت یعنی
ای لیالی شعر رأسمی تمییزدن صکره دیلرسك ایله
بنم عندمده حال تفاوت ایتمز دیمك اوله پس بوکا کوره
غیبتدن خطابه التفات اولور معنای بیت لیالینك
مضی واختلافی اول رأسدن نواحیسنده مجتمع اولان
شعری فصل ایلدی برکره فصل ایتدکدن صکره اوله
لیالی که حقنده بطیئه وسریعه اول دینلمشدر
یاخود ای لیالی شمدن صکره دیلدوکی ایشله کرك
حرکت بطیئه وکرك حرکت سریعه ایله حرکت ایله
زیرا سنده مبالات بوقدر هر نه درلو شدائد ایدی
ایدرسك کیمنك حرکت بطیئه‌نك سببی ایله عیشنی کیمنك
طیب وکیمنك حرکت سریعه‌نك سببی ایله عیشنی ردی
وکیمنی سهولتده وکیمنی عسرتده وکیمنی هرم وکیمنی
ضعیف البدن وکیمنی فانی قیلوب هر برینی برکونه
متأثر قیلدرسن یاخود ای لیالی حقنده ابطئ او اسرعى
دینلدیکی حالده حرکتنده بطیئه وسریعه اول نوراده
مقدمه‌نك جذب اللیالی به اسنادی بو ابیاتك افناه قیل الله

قولنك اسنادلالی وقرینه سیله مجازا ولمغین
افناه قیل الله للشمس اطلعی حتی اذا واراك افق فارجعی دیدی
تقطیعی افناه قی مستفعلن للاهلش مستفعلن شمسطلعی
مستفعلن سالمه حتتا اذا مستفعلن واراکا ف مستفعلن
قنفرجعی مستفعلن سالمدر افناه آنی فانی یعنی معدوم
قیلدی دیمکدر منزله فنایه تنزیلندن او تورى زیرا
فنایه مشرفدر یاخود آنی فانی یعنی هرم قیلدی دیمکدر
زیرا فنی انفنی وهرم معنالرینه کلور وضمیری بو النجمه
یاخود شعر رأسه عائددر قیل الله افنینك فاعلیدر
قیل کسر ایله امر واراده معناسنه اسمدر قال دخی
بونك کبیدر اما قول وقوله ومقال ومقاله مصادردر
کثر القیل والقال دینلور وحدیث شریفده نهی عن قیل
وقال وارد اولمشدر اطلعی امر مخاطب مؤنث اولوب
محلا منصوب مقول قیلدر وشمسه خطابدر معناسی
تحرکی من افق المشرق دیمکدر حتی اطلعی یه متعلقدر
واطلعینك غایتیدر وبونك بعدنده اولان کلام
محکیدر وکلام محکی شرط وجزادن مرکب جمله در
یعنی اذا معنای شرطی متضمن ظرفدر فارجعی
اذانك جزاسیدر واراك شمسه خطاب کاف
مفعول ایله صیغه ماضیدر سنی ستر ایلدی دیمکدر
افق واراکنك فاعلیدر افق عند اهل الهیئه بر دائره
عظیمه درکه فلکدن رؤیت اولان ایله رؤیت
اولنمیاننك بیننی فصل ایدر واول دائره یه نسبت ایله
طلوع وغروب بیلنور معنای بیت بو النجمی یاخود
اول شعر رأسی الله تعالینك شمسه طلوعه امر واراده سیله

فانی و معدوم یاخود هرم قیلدی بو یله اولنجه ای شمس
سنی افق پوشیدن ایتدکده درعقب بنه رجوع ایله کم
امر اللهه انقیاد ایدوب افنا و اعدامه بادی اوله سن
دیمك اولور پس بو قول شاعرك اعتقادی فعل جناب
حقك اولوب مبدی و معید و منشی و مفنی حق تعالی
اولدیغنه دلالت ایدر بویله اولنجه جذب اللیالی یه
اسناد تأول ایله اولور جذب اللیالی زمان با سبب
اولدیغنه بناءً حاصلی شاعر مؤمن اولدیغندن
کلامنك ظاهری جذب اللیالینك ممیز اولدیغی
مراد ایتمیوب بلکه حقیقتده الله تعالی اولدیغی مراد ایدر

٢٣ یرینا صفحتی قمر   یفوق سناهما القمرا

بو بیت و بیت ثانی بحر وافرك ضرب ثانی مجزوندندر
تقطیعی یرینا صف مفاعیلن سعصوف حتیقمرن
مفاعلتن مجزوه یفوقسنا مفاعلتن هماقمرا مفاعلتن
مجزو سالمدر مطولده بونلرك قائلی ابو نواس بن
معذلدر دیدی اما قاموسده ابن هانی دیمکله
مشهور شاعردر دیدی اطولده جائزکه ابو نواسك
ایکی کنیه سی اوله بو تقدیرجه منافات مندفع اولور
دیدی یرینا ده یری افعالدن صیغهٔ مضارعدر
کوسترر دیمکدر ایکی مفعوله تعدی ایدر بری نادر
و بری صفحتیدر صفحتی اصلی صفحتین ایدی قمره اضافتله
نون دوشوب سکون یا ایله صفحتی قالمشدر صفحه
فتح صاد مهمله و سکون فا ایله وجهك جانبی معناسنه در
و بوراده استعارهٔ مصرحه طریقی اوزره مشبه به
اولان قمری ذکر ایدوب ~~مشبه اولان وجهی اراده ایلدی~~

مشبه

مشبه اولان وجهی اراده ایلدی و مشبه اولان وجه
محبوب ایله مشبه به اولان قمر میاننده وجه شبه
ضیادر که مصرع ثانیدن مستفاددر یفوق صیغهٔ
مضارعدر عالی اولور دیمکدر فاق اصحابه دینلور
اصحابنه شرف ایله عالی اولدی دیمکدر سناهما یفوقك
فاعلیدر القمر مفعولیدر و آخرنده اولان الف اطلاقدر
ایچوندر پس یفوق جمله سی صفحتی قمرین قولنك نعتیدر
سناهماده اولان هما صفحتی تثنیه سنه عائددر
سنانك حقیقت لغویه سی برقك ضوئیدر اما مجاز
لغویسی وجهك ضوء و ضیاسیدر بوراده اولدیغی
کبی معنای بیت اول محبوب قمره مشابه اولان وجهنك
صفحه لرینی یعنی رخسارینی بزه کوستردی اویله صفحه لرکه
ضیا و لمعانلری قمره عالی و فائق اولدی

٢٤ یزیدك وجهه حسنا   اذا ما زدته نظرا

تقطیعی یزیدکوج مفاعلتن ههوحسنن مفاعیلن
معصوبه اذا ما زد مفاعیلن معصوب تهو نظرا
مفاعلتن سالمدر یزید فعل مضارعدر ایکی مفعوله
تعدی ایدر مفعول اولی کاف خطابدر و ثانیسی حسنادر
لازم دخی استعمال اولنور و حسندن مراد حسن الوجهدر
وجهه یزیدنك فاعلیدر ضمیری محبوبه عائددر
اذا ما الی آخره شرطدر جزاسی یزیدك الی آخره در زدته
دخی ایکی مفعوله تعدی ایدر بری وجهه عائد اولان
ضمیردر و بری نظرادر معنای بیت اول محبوبك وجهی
سکا حسن وجهی زیاده ایدر چون اول وجهه نظری
زیاده ایلسك مرادی حسن و جمالده برغاینده درکه

في معرفة حقيقة المجاز العقلي الخفية التي لا تظهر الا بعد نظر وتامل

هربارکه اعاده نظر ایدوب کتّار تامّل ایلسك اننك
بر بشقه حسن دخی دوّبت ایدرسن خفی بویورلمیه وجهك
حسنی زیاده ایتمسی مجاز عقلی در امّا حقیقی الله تعالی
سکاانك وجهنده حسن زیاده ایدر دیمك در

٢٥ لا تعجبوا من بلا غلالته قد زرّ ازراره على القمر

بو بیت بحر منسرحك ضرب اولندن و بیت طیّنندندر
تقطیعی لا تعجبوا مستفعلن منبلاغ فاعلات مطوی
لالتهی مفتعلن مطویه قد زرر از مستفعلن زارهوع
فاعلات مطوی للقمری مفتعلن مطوی در بلا چورمك در
غلالته یه مضاف در غلاله کسر معجمه ایله قمیص
معناسنه در ضمیری محبوبه عائددر زرّ صیغه مجهولدر
ایلکلندی دیمکدر ازرار جمع زردر ایلك دیدکلریدر
معنای بیت اول محبوبك قمیصنك چوروم سندن
تعجب ایتمیکز زیرا تحقیق اننك ایلکاری قراوزرینه ایلکلندی
سینه بللوری استعاره تصریحیه طریقیله قمره
تشبیه ایدر و قمرك خاصه سی کتّان بزینی ابلا ایتمك
اولمغله مشبّه بهك ملایمی مشبّهه مقارن قیلوب
استعاره ترشیحیّه قیلدی عالم ربّانی سعد الدین
تفتازانی بو بیتی سکّاکی مفتاحده مع ذکر الطرفین
باب استعاره دن قیلدیغنه دیل ایراد ایلدی دیو
مختصرنده ذکر ایلدی لکن استعاره بالکنایه قبیلندن
قیلوب خطا ایتمشدر خفی بیورلمیه که بو بیتك قائلی
ولغات ومعناسنك تفصیلی ان شاالله تعالی
اشاغیده محلنده ذکر اولنور

قال لی کیف انت قلت علیل سهر دائم وحزن طویل ٢٦

ابتداشواهد المسند اليه
في حذف المسند اليه للاحتراز
عن العبث مع ضيق المقام

بو بیت

بو بیت بحر خفیفك ضرب اولندن و بیت خبیننندندر
تقطیعی قاللیکی فاعلاتن فانتقل مفاعلن مخبون
تعللنلو فعلاتن مخبونه سهرندا فعلاتن مخبون
امنوحزن مفاعلن مخبون نطویلو فاعلاتن سالمدر
قائلی نامعلومدر تنصیصده دیرکه علیل لفظنك
لامی قاعده اعرابه بناء منوّن اوقومق جائزدر امّا
قاعده وقفه وانشاد شعره بناء تنوینی ترك ایدوب
واو اشباعیه یی تولید ایدروب لامی ضم ایله اوقومق
لازمدر کیف سیبویهك قتنده ظرفدر ومحلّا موضعی
دائما منصوبدر و بونی اخفش انکار ایدوب موضعی
مبتدا ایله دفعدر غیری ایله نصبدر و تقدیری
کیف زید مثللرینده اصحیح زید در و کیف جاء زید مثللرینده
اراکبا جاء زید در و جوابی صحیح ونحوه در و بورادن محلّی
رفعده انت دن خبردر و تقدیری کیف انت اصحیح
ام سقیم دیمکدر ابن مالك دیمشکه کیف ظرف اولدیغنی
برکمسنه دیمشدر زیرا کیف زمان ومکان دکلدر
لکن کیف لفظی علی ایّ حال ایله تفسیر اولنوب احوال
عامه دن سؤال اولدیغندن ظرف تسمیه اولندی
زیرا کیف جار ومجرورتأویلنده اولوب مجاز اوزرینه
ظرف اسمی اطلاق اولندی و ابن هشام بونی استحسان
ایلدی تفصیلی ابن حجر هیتمی نك همزیه شرحنك اولنده
مسطوردر قلت علیل ده مسند الیه اولان انا لفظی
حذف ایدوب قلت انا علیل دیمدیکنك نکته و وجهی
اکثید دیری ظاهره بناء عبثدن احتراز و بری
عقل ولفظدن اقوای دلیلنه عدولی تخییلدر یعنی

من حيث الظاهر مسند اليهى ذكرى عند نده اعتماد لفظك
دلالتى اوزره در وحذفى عند نده اعتماد عقلك دلالتى
اوزرينه در پس عقل دلالتده استقلالى اولمغين اقوى در
لفظ بونك خلافنه در زيرا عقله محتاجدر پس چون
مسند اليهى حذف ايتسك دليل اضعفدن اقوايه
عدول ايتدوكك تخييل ايدرسين و بيته سهر دائم وحزن
طويل ديوب لى سهر دائم ولى حزن طويل ديمبوب
مسندى حذف ايتديكك نكته سى بودركه مرض عشق
آنى شول رتبه ضعيف ايلمشكه لفظ مسند ايله تلفظه
قدرتى نا بود اولمش عليل يعنى مفعول درعلت مرض
معنا سنه پس صاحب مرضه عليل ديرلر اما معلول
لفظنى متكلمون استعمال ايدرلر سهر فتحه لريله كيجه ايله
اويوما مقد دركرك كلسنده كرك بعضنده و كيجه ايله
اويوما ينه ساهر و سهاد و سهران ديرلر صحاحده
سهر فتحه لريله ارق معنا سنه درديمش مطرزى
مقامات شرحنده ارق ايله سهرك ميانى فرق
ايدوب ديركه ارق عشق و مرضدن تولد ايدن شيدر
سهر هم وحزن دن تولد ايدن شيدر بو سببدندر
اليق اولان سهر بدلى ارق ديمكلى ايدى ديمشلر
حزن ضم حاء مهمله و سكون زاى معجمه ايله هم معنا سنه در
جمعى احزان كلور حزن ايله خوفك فرقى حزن واقع
اولانه خوف متوقعه اطلاق اولنور معناى بيت
محبوب بكا فراق و اشتياقده نيجه سين ديدى بنده
اكا عليلم ديدم پس بويله ديديكم كبى محبوب دخى سكا
نه اولدى و علتنك سببى نه در ديو سؤال ايلدى

بنده

بنده اكا جواب ويروب ديدمكه وصالكدن بعد وفراق
وحالكه شوق واشتياق سببيله بنم ايچون سهر دائم
وحزن طويل واردر معلوم بيوريلاكه مصرع ثانى
قلت عليل قولندن نشأت ايدن سؤال مقدرك جوابيدر
تقديرى معناى بيتده كوسترلدى و بو بيتى
خطيب دمشقى رحمه الله تعالى اشاغيده استيناف
اوچ نوعدر اولكيسى علت وحكمك مطلق سببندن
سؤالدر ديديكى يرده ايراد ايلدى
٢٧ بالله يا ظبيات القاع قلن لنا ليلاى منكن ام ليلى من البشر
بو بيت بحر بسيطك ضرب اولندندر تقطيعى بللاه يا
مستفعلن ظبيا فعلن مخبون تلقاع قل مستفعلن
لنا فعلن مخبونه ليلاى من مستفعلن كنن ام فاعلن
ليلا من ال مستفعلن بشرى فعلن مخبون در ظبيات
ظبية كلمه سنك جمعيدر قاع ارض مستويه ديرلر
معناى بيت ارض مستونيك ظبيه لرى سزه ندا ايدرم
يمين ويرمكه بزه سويليكز ليلام سزدنميدر يوخسه
ليلى بشردنميدر ليلى لفظنك تكرارك نكته سى استلذاذدن
اولور بيدر بو بيتك قائلى ولغانى علم بديعده ذكر اولنشدر
٢٨ ان الذين ترونهم اخوانكم يشفى غليل صدورهم ان تصرعوا في تنبيه المخاطب على الخطأ في ظن
بو بيت بحر كاملك اضمار واقع اولان ابياتندندر زحافندندر
تقطيعى اننللذى مستفعلن مضمر ترونهم متفاعلن
اخوانكم مستفعلن مضمر يشفيغلى مستفعلن مضمر
لصدورهم متفاعلن انتصرعوا مستفعلن مضمر قائلى
عبدة بن الطبيب در اولادينه عقلا وشرعا مرضى اولان
نسنه ايله وعظ ونصيحت وتوصيه ايتدوكى قصيده سندندر

تزوّنهم ضمّ تاء مثناة فوقيه وفتح راء مهمله ایله اراءهٔ دن
مأخوذ صیغهٔ مجهول در تظنونهم معناسنه زیرا بوبابك
مجهولی رؤیه دن مأخوذ اولورسه ظنّ ده متعارفدر
وظن ایله مراد یقینك غیریدر بوراده صیغهٔ معروف
روایة مردوددر زیرا صیغهٔ معروف یقین معناسنه در
بوراده ایسه منصوده کلدر اخوانکم نصب ایله تزونهم
کلمه سنك مفعول ثانیسیدر مفعول اولی تزونهم
اولان ضمیر جمع در اخوان اکثریا اصدقاده استعمال
اولنور اخوة ولادتده استعمال اولندیغی کبی و بوکا
ابو تمامك قولی اشارت ایدر
ذو الوّد عندی وذو القربی بمنزلةٍ ۞ واخوتی اسوة عندی واخوانی
یشفی ان نك خبریدر غلیل صدورهم نصب ایله یشفی نك
مفعولیدر غلیل عطش معناسنه یاخود عطشك
شدتی معناسنه یاخود جوفك حرارتی معناسنه
کلدوکی قاموسده مسطوردر بعضیلر حقد معناسنه در
دیمش بعضیلر غلیل کشینك درونندن شدت عطش
و شدت غیظ و حسددن بولنان حرارته دیرلر دیو
تعریف ایلدی صدورهم غلیل نك مضاف الیهی در
صدوردن مراد ذکر محل و اراده حال طریقیله
قلوبدر ان تصرعوا موضع رفعده یشفی نك فاعلیدر
معناسی اطولدن اولدیغنه کوره ان تطرحوا علی الارض
دیمكدر زیرا صرع ارضه طرح ایتمك معناسنه در
ظاهر اولان بودر که ان تصرعوا انلرك غلبه ایتمرلرندن
کنایه اولور اما مطولده ان تهلکوا و تصابوا بالحوادث
ایله معنا ویرلمشدر معنای بیت ای و غلاّم تحقیق

شول

شول قوم که سزانلری اخوان و اصدقا کز ظن ایدرسکز
آنلرك ایسه سزه غلبه ایتمه لری صدرلرینك یعنی
قلبلرینك عطشنه شفاویر یاخود سزك قتل ایله
هلاك اولمقلغکز و حوادث ایله مصاب اولمکز آنلرك
صدورلرینك شدت و حقدینه شفا ویرر مرادی
انلره اعتماد ایتمیکز و شوق و اشتیاق کوسترمیکز
زیرا انلر سزه دشمنلردر دیو تحذیر ایله خطابدر
خفی بیورلمیه که بوراده مسندالیهی اسم موصول ایرادی
مخاطب خطا اوزره اولدیغنه تنبیه ایچوندر
ان الذی سمك السماء بنی لنا ۞ بیتاً دعائمه اعزّ واطول
بو بیت بحر کامل ضرب اول سالمندندر تقطیعی انّلذی
متفعلن مضمر سمکسسما متفاعلن بنالنا متفاعلن
سالمه بیتندعا متفعلن مضمر ئمهو اعز متفاعلن ذواطولو
متفاعلن سالم در قائلی فرزدق نام شاعردر قصیدهٔ
دیرکه بو بیت فرزدقك یوز بیتدن زیاده بر قصیدهٔ
طویله سنك مطلعیدر سمك صیغهٔ ماضیدر رفع
ایتدی دیمکدر بیتا کلمه سنك تنکیری تعظیم ایچوندر
بیتدن مراد کعبه در یاخود بیت عز و شرف و مجددر
اولکی علامهٔ قطب الدینك قولیدر و بو مرجوحدر
ایکنجی امام زوزنی نك قولیدر حتی لبیدك فبنی لنا
بیتا رفیعا سمکه قولنده الله تعالی بزه سقفی عالی
بیت شرف بنا ایلدی دیو معنا ویردی و شاعر مرقوم
لبیدك قولنه تلمیح ایلدی دعائمه مبتدادر اعز خبریدر
واطول اعز اوزرینه معطوفدر بو جمله سی بیتاً نك
نعتیدر دعائم فتح دال و یاء تحتیه ایله اولوب

في جعل الايماء الجز وسيلة الى التعريض بالتعظيم لشانه

داللرئه کسرلریله اولان دِعایم و دِعامه نك جمعیدر
بیتاك عماد و سُتونی معناسنه اعزّ عزّه دن مأخوذ
افعل تفضیلدر سید شریف شرح مفتاحده اَقوی
ایله تفسیر ایلدی بعضلر اغلب ایله تفسیر ایلدیلر
تنصیصده اطول اکرم معناسنه اولوردیدوکی
بو تفسیرلره مناسبدر پس دعایمه اعزّ واطول نك
تقدیری من دعایم بیتٍ دیمکدر بعضلر من السّماء
دیمکدر دیمشلرکن بونده اغراق بلکه غلو وارد ر و بعضلر
من بیتك یاجریر دیمکدر دیمشلرکن مفضل علیهی بیان الحسن
تقدیر اولکیدر بعضلر تقدیردن قورتارمق ایچون
اعزّ واطول عزیز وطویل معناسنه دردیمشلر معناسی
بیت تحقیق سمانی رفع ایدن الله تعالی بزه بر بیتِ
شرف بنا ایلدیکه اول بیتك دعایمی جمیع دعایمِ
بیتدن اقوی واطولدر خفی بیورلمیه انّ الذی
سمك السماء قولنده مبنی علیه خبر یعنی بنی لنا بیتاً
خبری ذوقِ سلیم قتنده رفعت و بنا جنسندن
بر امر اولدیغنه ایما وارد ر امّا الله بنی لنا بیتاً دینلسه
بونك خلافنه اولوردی بنه بو خبر ارفع و اعظمِ
جمیع بنا اولان سمانی رفع ایدن ذاتك فعلی
اولمغله بیتنك بنا سنك تعظیمنه تعریض وارد ر
والحاصل مجرّد مسند الیهی اسم موصول ایله ایراد وجهِ بنای
خبره ایما دکلدر بلکه شانِ خبر تعظیم ایله تعریضه
وسیله قیلنور بورا ده اولدیغی کبی تفصیلك مراد ایدن
سطول واطوله مراجعت ایلیه
إنّ الّتی ضَرَبَتْ بیتاً مُهاجرةً   بکوفةِ الجُندِ غالَتْ وُدَّها غُولُ

بس مسند الیهك موصولیتی علت اسناده یعنی سمانك سمك ورفعنه ایما ایدر وبو ایما خبر اولان بنادِ بیتك شانك تعظیمنه وسیله در علت واحدۀ نك اثار نیك تشابهنه بناءً علی الخصوص علت جنس واحده اولورسه کذا فی الحواشی منه سلمه الله تعالی

سمانك سمکی بنا بیتك علتی دکلدر بلکه سمانك سمکی مسند الیهه اسنادی اوزرینه حامله علتدر و بناسی مؤثر واحدك اثار نیك تشابهنه بناءً شان خبرك تعظیمنه ذریعه در کذا فی شرح المفتاح للسید منه سلمه الله

بوبیت

بوبیت بحر بسیطك ضرب اول مخبوننددر تقطیعی
إنّلّتی مستفعلن ضَرَبَتْ فَعِلُن مخبون بکوفَتِل
مفاعلن مخبون جُنْدِ غا فاعلن لتْوُدْ دَها مستفعلن
غولو فَعْلُن مخبوندر قائلی عبدة بن الطّیب در الّتی
موصوفی محذوف اسم موصولدر تقدیری انّ الحبیبة
الّتی دیمکدر و بو موصوفك حذفنك نکته سی اکیدر
بری موصولك متعیّن اولمسیدر وبری موصولك
کمال تعظیم ومزید تفخیم اولدیغیدر ضَرَبَتْ بنا
ایلدی دیمکدر بیتاً ضربت کلمه سنك مفعولیدر
وضرب بیتْ اقامتدن کنایه در مُهاجرةً ضربت
کلمه سنك فاعلندن حالدر ومهاجرة کلمه سنك
متعلقی مجرّد اختصار ایچون حذف اولندی بوکا
ایجاز فی الحذف دیرلر تقدیری مهاجرة عن بَغداد
دیمك اولور و بو حذفك قرینه سی بکوفةِ الجندِ
قولیدر بکوفةِ الجند ده اولان با فی معناسنه در
وضربت فعلنه متعلقدر مز سنری مهاجرةً کلمه سنه
متعلّقدر دیدی وکوفه ده مَلِكِ فُرس اولان کِسرینك
عسکر وجُندی اقامت ایلدکلرندن کوفه یه کوفةُ
الجندِ دیو تسمیه اولنمشدر وکوفه نك تُرابی قرمزی
اولدیغندن کوفه دیو تسمیه اولنمشدر غالتْ
هلاك ایلدی دیمکدر رحمتی جوهری صحاحده
نقل ایدرکه بر شئ فقد اولوب عودُ ورجوعی
مأمول اولماسه غاله غول دیرلر بورا ده دخی
بو معنانی ملاحظه ایله غالتْ وُدَّها غول دیدیکه
بردخی اکا اول وُدِّك رجوعی مأمول دکلدر ودّها

٣ بَیْتُنُمها مستفعلن جِرَتُنْ فعلن مخبون صح

نصب ایله غالت کلمه سنك مفعولیدر وغالت
جمله سی انّ نك خبریدر و دّ ضم واو ودال مشدّده
ایله محبّت معنا سنه در و بو ودّك صله سی
محذوفدر تقدیری ودّها لی دیمکدر وضمیری
التی نك موصوفه سی اولان محبوبه یه عائددر
غول غالت کلمه سنك فاعلیدر زیرا غول مؤنث
سماعیدر بونی علّامه سعد احوال مسندك
اخرنده تصریح ایلدی وغول ضم ایله اسمدر جمعی
اغوال وغیلان کلور مصابیح شرحنده باب
الفال والطیره ده علّامه بیضاوینك تحریرینه
کوره عرب دیرلر که غیلان فلوات نده اشکال مهیّبه
متبا ینه ایله متشکّل و صوَر و الوان مختلفه ایله
متلوّن و متغوّل ناسه ظاهر اولوب اضلال واهلاك
ایدر و اضلاللری اذیت باری ایله در بعضیلر غیلانك
سحرهٔ شیاطین وجان در ناسی طریقدن اضلال ایله
سحر ایدرلر دیمش و بو غیلانك وجود و عدمنده
اختلاف اولندی ابو ایوب انصاری رضی الله عنهدن
کان لی تمر فی سهوة کانت الغول تجیء فتأخذ حدیثی
وینه اذا تغوّلت الغیلان فبادروا بالاذان حدیث
شریفی وتحاوینك فی الاصل غول وار ایدی الله تعالی
انی عبادی اوزرندن دفع ایلدی سوزی وجودینی
مثبتدر وجابر رضی الله عنهدن روایت اولنان
لاغول حدیث شریفی عدم وجودینی مقتضیدر
لکن احتمالدرکه لاغول قول شریفندن مراد تلوّن
کندی اختیاریله در و تصرّفی کندی نفسنده در

ديو

دیو عربلك اعتقادلریله لرینی نفی ایله و علی کلا التقدیر
اذا تغوّلت الغیلان فبادروا بالاذان حدیث شریفی
ایله لاغول حدیث شریفی مبانینده تعارض واقع
اولدیکی اولکیسی وجودینی اثباتده نصّدر ایکنجیسی وجودینی
سلبده ظاهر وتأویله محتملدر پس نص ایله ظاهر
تعارض اتسه قوتندن اوتوری نصّ ترجیح اولنور
بو وجهه وجیه دن ماعدا قصیدهٔ بانت سعاد اوزره
اولان ترکی شرحمزده وجوه شتّی ذکر اولندیکی مراجعت
بوریله معنای بیت تحقیق اول محبوبه بغداددن
هجرت ایدیجی اولدیغی حالده کوفة الجندده بیت
بنا ایلدی یعنی کوفه ده اقامت ایلدی اویله محبوبه که
بکا اولان محبّتنی غول هلاك ایلدی یعنی ودّ و محبّتك
عود و رجوعی مأمول دکلدر پس بو بیتك لفظی
خبردر معناسی تأسّف درخفی بیورلمیه که بو بیتده
دخی مسند الیهی اسم موصول ایله ایراد خبرك تحقیق
وثبوتنه ذریعه و وسیله ایچوندر زیرا کوفه ده
بیتك بنا اولمسی و کوفه یه مهاجرتنده زوال محبّت وانقطاع
مودّتدن انبا واشعار ایدن بناء خبرك طریقنه
ایما وارددر صکره بو ایما زوال محبتی تحقیق و تقریر
ایدر که کویا زوالنه برهان اولور و بو تحقیق
خبرك معناسیدر و بو ان الله سمك السماء کبیده
مفقوددر زیرا الله تعالینك رفع سما ایتمسنده
انلره الله تعالینك بیت بنا ایتمسیچون تثبیت وتحقیق
یوقدر بویله اولنجه ایما وتحقیق الخبر مبانیننده
فرق ظاهر اولور

قوله بو بیتك علت اسناد مجاز ضرب بیت حال
عجب غولك اولمه نفیه ایما وارد ودر وثنا عربلر ایله
ابردر که غولك خبردر الی تحقیقه وسیله
[illegible]

فی تعریف المسند الیه بایراده
اسم اشارة لتمییزه
اکمل تمییز

٣١ هذا ابو الصقر فرداً فی محاسنه من نسل شیبان بین الضال والسلم

بو بیت بحر بسیطك ضرب اول مخبو ننندندر تقطیعی
ها ذا ابص مستفعلن صقرفر فاعلن دن فیمحا مستفعلن
سنهی فعلن مخبونه منن نسلشی مستفعلن بانبی فاعلن
نضضا لوس مستفعلن سلمی فعلن مخبون در قائلی
ابن الرومی در هذا اسم اشارت ایرادی ایله مسند
الیهی تعریفی غرضلردن بر غرض ایچون مسند الیهی
اکمل تمییز ایله تمییز دن اوتوریدر زیرا حس ایله مدرك
عقل ایله مدرکدن اقوادر ابو الصقر صاد مهمله نك
فتحه سی وقافك سکونیله بر کسنه نك کنیه سیدر
ومسند در تنصیصدن دیرکه جائزدرکه ابو الصقر
مسند الیهی بیان اولوب بیت ثانی نك اولنده اولان
کأنه الشمس مسند اوله فرداً منفرداً معناسنه اولوب
یا مدح واختصاص یا حال اوزرینه منصوبدر اولکنه
کوره فعل محذوفك مفعولی اولوب تقدیری
اعنی فرداً اولور وبوکا منصوب علی المدح دیرلر اکر
مقام مدحده اولور ایسه یاخود فرد ایله مشهور
اولوب لقب مجراسنه جاری اولور ایسه ثانی یه کوره
عامل معنای اشارت اولور فی محاسنه فرداً کلمه سنه
متعلقدر محاسن فتح میم ایله علی خلاف القیاس
حسن کلمه سنك جمعیدر من نسل شیبان فرداً
کلمه سنه متعلقدر بوده یا خبر ثانیدر یاخود حال
اخری در یاخود فرداً کلمه سنك صفتیدر نسل ولد
معناسنه وشیباندن مراد شیبان بن ثعلبه در
ابو قبیله در یا قبیله یه اسم اولمشدر وبیندن ایکسیده

محتملدر وبین الضال شیباندن حالدر واتبع ملة ابرهیم حنیفا قول شریفنده اولدیغی کبی
واتبع ملة ابرهیم حنیفا قول شریفنده اولدیغی کبی
دیمشلر صاحب تنصیص بونی رد ایدوب دیرکه بلکه
اضافتله اولان من نسل شیباندن حالدر زیرا شیبانك
نسلندن مراد شیبانه نسبت اولنان کسنه در ضال
وسلم اشجار بادیه دن ایکی شجره نك اسملریدر مهذبده
ضال لامك تخفیفیله کمان یاپدقلری اغاجدر سلم
فتحه لریله قتی براغاجدر دیمش مزستری دیمشکه
ضال تخفیف لام ایله ضالة کلمه سنك جمعیدر ضاله
شجره سدردر بودر سلم سلمة کلمه سنك جمعیدر سلمه
دیکنلی شجردن بر نوعدر معنای بیت شو ابو الصقر
دیدکلریدر فضائل ومحاسننده منفرد اولدیغی حالده
یاخود ابو الصقردن مرادم محاسننده فرد اولاندر
یاخود فرد لقبیله ملقب اولاندر وبادیه ده ضال
وسلم نام شجرلرك میاننده مقیم اولان شیبانك
نسلندندر نسل شیباندن اولمسی کرماء عربدندر
دیمکدر وضال ایله سلم میاننده مقیم اولمسی خلص
وفصحاء عربدندر دیمکدر یاخود اعزه ناسدندر
دیمکدر زیرا فقد عز حضر ده در یعنی بلدده اقامتدن
وعرب بادیه ده اقامت ایله افتخار ایدرلر یاخود
مرعی ومسکن صاحبی اولوب انده غیرك منازعه سی
اولمیان سادات عربدندر دیمکدر وبوبیتك مابعدی

٣٢ کأنه الشمس فی البرج المنیف علی البریة لا یخفی علی العلم در

تقطیعی کأنهش مفاعلن مخبون شمس فی فاعلن
برجلمنی مستفعلن فبهی فعلن مخبونه علبریی مفاعلن

بیت‌لا فعلن مخبون نار نغلل مستفعلن علّی فعلن مخبوندر
کانّه نك اسمی ابو الصقره عائددر الشمس کان نك
خبری در برج دن مرادی ممدوحك قصریدر منیف
عالی و مشرف معناسنه ممدوحی شمسه تشبیه ایتدکدن
قصرینی برج قیلدی به ده اولان ضمیر ممدوحه عائددر
البریه ده بریه ناس معناسنه در و الف لامی استغراق
محمولدر علم فتحه لر ایله جبل معناسنه در معنای بیت
کویا ابو الصقر ماننده برج جمیع ناس اوزرینه
کندو سببیله عالی اولان قصرندن اشنها ر ینه بناء
شمس در جبل اوزرنده اولان نارده کلدر

اولئك آبائی فجئنی بمثلهم اذا جمعتنا یا جریر المجامع

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی الاء
فعول مقبوض کا اباء‌ی مفاعیلن فجئنی فعولن
بمثلهم مفاعلن مقبوضه اذا ج فعول مقبوض
معتنا یا مفاعیلن جریر ل فعولن مجا معو مفاعلن
مقبوضدر قائلی فرزدقدر بونکله جریره افتخار
ایدر و بو بیتی جار الله علامه اساس البلاغه ده
جمعتهم جامعة قولنده استشهاد ایچون ایراد
ایلدی اولئك مسند الیهی اسم اشارتله ایرادی
تعریفی آباسینی تعییر ایلدیکندن سامعك غباوتنه
تعریض ایچوندرکه کویا محسوسات غیرینی درك
ایتمز عدادی حیواناتدندر کذا فی المطول اما عصام
فاضل قدس سره اطولده دیرکه کویا سامعك عقلی
بو قدر انجق قوت ادراکیه‌سی حیوانات عجم کبی حسدر
زیرا فهم ایتمز مادامکه شیئی کمال تمییز ایله تمییز ایلمز

ومکندر

وممکندرکه اسم اشارتله سامعك فطانتنه تعریض
اوله کویا هر شیئی محسوسی درك ایدر کبی درك ایدر
و مشار الیه عندندن غایت تعیّن ایله متعیّن در
فجئنی بمثلهم ابا کدن بکا انلر کبیلرینی ذکر ایله دیمکدر
بو تقدیرجه بوندن تهکّم اولورکه هجونیه مناسبدر
یاخود فرزدقنا سدن بکا انلر کبیلری ذکر ایله
دیمکدر بو معنا اباسنك تمدحی مقامنه مناسبدر
بعضیلر امر بوراده تعجیز ایچوندر فأتوا بسورة من مثله
آیت جلیله سنده اولدیغی کبی زیرا شاعرك عندنده
تحقق ایتدیکه مخاطب ایچون اباسی کبی بو قدر
صاحب تمییز خفی اولمیه که کلامی تهکّم قیلنوب
تعجیز ایچون قیلمغه محتاج دکلدر یا جریر خطاب
بعیدندن بنه سامعك غباوتنه تنبیه واردر
کویا دینلدیکه مادامکه ندا اولنیا سین کندونك
مخاطب اولدیغنی بیلمز سین و بلادتکدن قریب
ظن ایتمز سین و بعید عدّ ایتمدن دخی زائل اولمز سین
اذا ده عامل فجئنی در یا جریر معترضه در مجامع
جمعتنا نك فاعلیدر مجامع فتح میم ایله مجالس
معناسنه در مجلس مجلس طوائف عرب حاضر
اولدقلرندن مجالس معناسی و یرلدی معنای بیت
شونلرکه قدر و جلالتدن حاللرینی استماع و شرف
و کمالدن شانلرینی بیلدیکك بنم نسبم منتهی اولان
آبام در ای جریر بزی مجالس و محافل جمع ایتدیکی
وقتده یعنی مجالسده جمع اولدیغمزده انلر کبیلری
بکا ذکر ایله یاخود انلر کبیلری بکا کتور و نقل ایله

٢٨

في ايراد المسند اليه اسم اشارة للتعريض بغباوة السامع حتى كأنه لا يدرك غير المحسوس

بیلورمکه کتورمکدن عاجزسین
ولقد أمرّ علی اللئیم یسبّنی فمضیت ثمّة قلت لا یعننی ٢٩
بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعنه اضمار واقع
اولان ابیات زحافاتندندر ولقد امر متفاعلن
رعللئی متفاعلن میسبنی متفاعلن سالمه فمضیتثم
متفاعلن متفعلن لا متفاعلن یعننی مفعولن مقطوع
مضمردر قائلی معلوم دکلدر امرّ قولی فمضیت
قولنه موافق اوله رق صیغهٔ ماضی ایله ایراد ایتمیوب
صیغهٔ مضارع ایله ایرادنك نکته سی مرور مستمره
دلالت ایتسون ایچوندر کویا وقتاً بعد وقت سبب
بعد سبب ایله موصوف اولان لئامدن لئیم
غیر معیّنه مروراید رم و مبالات ایتم بلکه اکا
التفات ایتم دیمش اولور دیو سید شریف مطولك
حاشیه سنده تحقیق ایلدی اللئیم ده اولان لام
لام حقیقت در و بو لام حقیقت ایله مراد فرد غیر
معیّن اولمغله معناده نکره کبی اولوب معامله
منکر ایله معامله اولنوب جمله ایله وصفلنور
بوراده یسبّنی ایله وصفلندیغی کبی سید شریف
قدس سره مطول حاشیه سنده دیرکه اللئیم ایله
حقیقت و استغراق اراده اولنمادیغی بو ظاهردر
واناء و وقار ایله تمدح دن مقصود اولانی ادادن
قصوری اولدیغندن او توری معهود معیّن دخی
اراده اولنمادی فمضیت ده اولان فا علی الفور مضی سنی
اشعار ایچوندر زیرا مهلت خطره وقوع احتمالی واردر
ثم و ثمّة ثا مثلثه لرك فتحه لریله و ها ایله اکیسید
اسمه

اسم درکندی ایله اشارت اولنور مکان بعیده موضوع
اولان هنالك معناسنه ظرف در منصرف اولماز قاموس
تصریح اولنان بودر اما مطولده و شرح مفتاحده ثمّه
ضم ثا ایله ثمّ کبی حرف عطفدر میاننده فرق بودرکه ثمّ
عطف المفرد و عطف الجمله ایتمدن اعم در اما ثمّة عطف
الجمله ایتمکه خاصدر و ثمّ نك بوراده فائده سی ایکی
امرك تفاصیلنی بیاندر بری مرور و بری مضی در و ثمّ
جمله یه داخل اولسه اخبارده ترتیب ایچون اولور لا یعننی
لا یریدنی معناسنه در معنای بیت تحقیق وقتاً
بعد وقت لئامدن بر لئیم غیر معیّن اوزرینه مرور
وکذران ایلرم او ایله لئیم که بکا سبّ ایدر اول مکاندن
کچدم و بو سبّ ایله بنی مراد ایتمز دیدم و بو معنی الله تعالی نك
واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما قول شریفنه قریبدر
٣٠ هوای مع الرکب الیمانین مصعد جنیب و جثمانی بمکة موثق
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی هوای
فعول مقبوض مع الرکب مفاعیلن یمانی فعولن مصعد
مفاعلن مقبوضه جنیبن فعولن و جثمانی مفاعیلن
بمککة فعول موثقو مفاعلن مقبوضدر قائلی جعفر بن
علبة الحارثی در و بو حبسیدر سجنده ایکی محبوبنك
افتراقندن تأسف و تحسّری عندن دیمشدر هوای
مسند الیه در و بونی معارفدن بر شیئه اضافتله
تعریفنك نکته سی مسند الیهك ذهن سامعه بعینه
احضاری اخصر طریق اولدیغندن او توریدر هوا
مصدر مبنی للمفعولدر بناء علیه شارح محقق مطولده
مهوییی ایله تفسیر ایلدی محبوبی دیمکدر هوا دیمه دیرکه

اما عینی و علامه سعد بو سلوك الدن بر رجل دردیشرص

في تعريف المسند اليه بالاضافة الى شيء من المعارف اذ هي اخصر طريق الى احضاره في ذهن السامع

هواایله مرادی ذکر محل اراده حال طریقی اوزره مهجه ورود جیدر
وشاعر مهویتی یعنی محبوبی معناسنده استعمال ایلدی اطولده
اعتراض ایدوب دیرکه صواب اولان مهویتی ومحبوبتی ایله
تفسیر ایدی زیرا بوبیتك ما بعدی تانیث ایله تفسیری
اقتضا ایدر مصعد نك تذکیری سنی شبهه یه القا ایتمسون
هوای لفظنه ناظردر وهوای قولی من الذی اهواه دن یاخود
من اهواه دن اختصردر واسمی ذکر ایتمك مخاطبه نفع ویرمز
واسم اشارت وضمیر مقامی دخی کلدر وضیق مقام وفرط
سآمتدن اوتوری اختصار دخی مطلوبدر زیرا شاعر سجنده
ومحبوب رحلت اوزره ایدی اطولده دیرکه دیمك ممکندر
بوهوی ده اولان اضافه سبب وداعی هوانك نفسنه
اضافتی ایله استلذاذ اوله مع الرکب مصعد کلمه سنه متعلقدر
رکب فتح را وسکون کاف ایله راکبك جمعیدر صاحب
وصحب تاجر وتجر کبی هوادینده دیرکه رکبان رکبك جمعیدر
رکب سفرده اولان اون واوتوزك ما فوقی اصحاب ابله
دیرلر تنصیصده دیرکه رکب اسماء جموعدن اسمدر نفر
ورهط کبی وتواصلنده راکب ایله خاص ایدی صکره
توسعا دابه یه رکوب ایدنلك هربرینه اطلاق اولندی
یمانین تخفیف یا ایله مغیر یمنی اولان یمان کلمه سنك
جمعیدر والف یادن عوضدر تنصیصده دیرکه یمانین
یمان کلمه سنك جمعیدر یمان کبی ویمنه حق نسبت
یمنی اولملی ایدی لکن بوندن نسبت یالرینك بری حذف
اولنوب آندن عوض الف کتورلدی مصعد مبتدانك خبریدر
مصعد منعد وارضده کیدیجی دیمکدر اصعد فی الارض
دینلور ارضده یوریسه وکبه جنیب مصعد کلمه سنك

معنی یمنی
یمنی لفظنك
بوز نسبتی دیمکدر

صفتیدر

صفتیدر یاخود خبر بعد خبردر جنیب فتح جیم وکسر نون
ایله مجنوب کبی مستتبع ومنقاد معناسنه بعضیلر
جنیب یرینه حثیث روایت ایلدی قندر یجی دیمکدر
اولکیسی صحیحدر مزستری دیرکه جنیب فعیل بمعنی
المفعولدر مجنوب معناسنه جنیب شول شیدرکه
شخص انی یاننده جر ایدر وهر تابع ومنقاده جنیب دیرلر
جثمان ضم جیم وثاء مثلثه ایله شخص معناسنه
اما سین ایله جسم وشخص معناسنه بدن انسانده
مستعملدر قائم اولورسه وخلیلك عندنده جثمادر
وجسمان معناده سیاندر موثق ثاء مثلثه نك
فتحی ایله ماسور ومقید معناسنه اسم مفعولدر
اوثقه فی الوثاق دینلور قیده شد ایلسه وجثمانی
بمکة موثق جمله سی حالیه در بمکة موثق کلمه سنه
متعلقدر معنای بیت بنم محبوبم یمن جانبنی قصد
ایدن رکبان ابل ایله کیدیجی واوزاق اولیجیدر وانلره
مستتبع ومنضمدر وبدنم مکه ده مقیددر حاصلی
روحم جانب یمنه رحلت ایتدی جسمم مکه ده
مقیددر دیمك استربیتك لفظی خبردر معناسی
کندینك محبوبدن بعدی وقید ایله مبتلا
اولدیغی شیئه تأسف وتحسر وتحزندر

٣٦ فی تنکیر الحاجب الاول للتعظیم
والثانی للتحقیر

انتهی کلیب الشهداء

له حاجب فی کل امر یشینه ولیس له عن طالب العرف حاجب

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
لهوحا فعولن جبنفیکل مفاعیلن لامرن فعولن
یشینهو مفاعلن مقبوضه ولیس فعول مقبوض
لهوعنطا مفاعیلن لبلعر فعولن فحاجبی مفاعلن

مقبوضدر قائلی ابن ابی السمط در قاموسده سمط
کسر سین وسکون میم ایله صیاد معناسنه در
له مسند در ضمیری ممدوحه راجعدر حاجب مانع
معناسنه در وحاجب مسند الیه در تنکیری ایله
ایرادی تعظیم ایچوندر وایکنجی حاجب دخی مسند الیه در
اما تنکیری تحقیر ایچوندر فی کل امر حاجب کلمه سنه
متعلقدر یشینه صیغهٔ مضارع معروفدر معناسی
عیب ویرر دیمکدر کل امر قولنک نعیتدر ضمیری
ممدوحه عائددر ولیس ده اولان واو حالیه در
عن طالب حاجب ثانی یه متعلقدر عرف ضم عین
مهمله وسکون راء مهمله ایله عطا واحسان معناسنه در
معروف دخی بو معنایه در معنای بیت ممدوحه
عیب ویرن جمیع امرده ممدوحی مانع عظیم وار در
حال بوکه طالب احساندن ممدوحی مانع حقیر دخی
یوقدر شاعرک غرضی ممدوحک عرضنی ابتذالدن
کمال صیانت ایله وصف وارباب ماله اموالنی کمال
ابتذال ایله اعطا ایدر دیو ثنادر
الالمعی الذی یظن بک الظن کان قد رأی وقد سمعا ٣٢ ذکروا جه قوله الذی یظن بک الظن وصفا کاشفا عن معنی الالمعی لکونه وصفا للمسند الیه
بو بیت منسرحک طیء واقع اولان ابیات زحافاتندندر
تقطیعی الالمعی مستفعلن یللذی فاعلات مطوی
ظن نبکظ مفتعلن مطوی ظننکان مفتعلن مطوی
قد رأی وفاعلات مطوی قد سمعا مفتعلن مطوی در
قائلی اوس بن حجردر فضالة بن کلده نک مرثیه سنده
دیدوکی قصیده سندندر وبو بیتدن ندو بر وار در
طن لفظی مصراع ثانی یه دور ایدر الالمعی والیلمعی

ایکیده

ایکسنده ذکی متوقد معناسنه در یعنی فطانت وذکاسی
آتش کبی اشتعال ایدیجی دیمکدر الذی یظن بک الظن الخ
قولی اللمعی قولنک معنا وحقیقتندن کاشف وصفدر
یعنی تعریف مجراسنه جاری صفت کاشفه وموضحه سیدر
حتی اصمعی یه اللمعیدن سؤال اولندقده بیتی لحاحره اوقودی
واوزرینه اخر بر شئ زیاده ایتمدی دیو نقل اولنور لکن
مسند الیه دکلدر زیرا بیت سابقده اولان ان نک
خبر مرفوعیدر بیت سابق وخبر ان اولان بیت ومطلع
قصیده ان شا الله تعالی بر ده بر شرح اولنسه کرکدر یاخود
اللمعی منصوبدر بوده ایکی وجهله در بری ان نک اسمنه
صفت اولور وبری اعنی تقدیریله در یظن بوراده بیلور
دیمکدر یعلم معناسنه صیغهٔ مضارع معروفدر
باک ده با زائده در کفی بالله شهیدا ایت جلیله سنده
اولدیغی کبی تقدیری یظنک دیمک اولور یعلمک معناسنه
الظن نصب ایله یظن نک مفعول مطلقیدر کان تخفیف ایله
تشدید ایله اولان کان معناسنه در یاخود کاندن
مخففدر رأی رؤیتدن مأخوذ صیغهٔ ماضی معروفدر
کوردی دیمکدر سمعا علم بابندن صیغهٔ ماضی معروفدر
ایشیتدی دیمکدر واخرنده اولان الف اشباع فتحه ایچوندر
نصبیصده دیرکه کان قد رأی الخ یا فاعلدن حال اولور
تقدیری حال کونه مشابها لمن قد رأی وقد سمع اولور
یاخود الظن نک الف لامی عهد ذهنی ایچون قیلوب
الظن نک صفتی اولور ولقد امر
علی اللئیم یسبنی ده اولدیغی کبی معنای بیت مرتبه اولنان
ممدوح بر رتبه ده ذکی درکه ذکاسی آتش کبی اشتعال ایدر

اوبله ذکی که ذکا وفطانت وصدق فراستندن سنی
بیلمکلکی تحقیق کوردی وتحقیق استدیکبی بیلور
مطلع قصیده
٣٨ أَيَّتُهَا النَّفْسُ أَجْمِلِي جَزَعَا   إِنَّ الَّذِي تَحْذَرِينَ قَدْ وَقَعَا در
تقطیعی اَیْیَتُهَنْ مفتعلن مطوی نَفْسُ اَجْمِ مَفْعُولَاتُ
لِیجَزَعَا مفتعلن مطوتیه اِنْنَلْلَذِی مفتعلن مطوی
تَحْذَرِینْ فاعلاتُ مطوی قَدْ وَقَعَا مفتعلن مطوی
شاعر تجرید طریقیله نفسنه خطاب ایدوب
أَیَّتُهَا النَّفْسُ دیدی أَجْمِلِی صیغه امردر کوزل ایله دیمکدر
جَزَعَا نصب ایله أَجْمِلِی نک مفعولیدر الذی اسم موصولی
موندن عبارتدر تَحْذَرِینَ نفسه خطابدر قورقودردن
دیمکدر وتحذرین الی اخره قولی الذی نک صله سیدر
وصله یه عاید اولان ضمیر ضرورةً حذف اولنمشدر تقدیری
تحذرینه دیمکدر وَقَعَا صیغه ماضیدر و مستتری
الذی یه عائددر والفی اشباع ایچوندر معنای بیتک
ای نفس سکا ندا ایدرم جزعی کوزل ایله تحقیق شول موتکه
انکله سن تحذیر ایدر ایدک تحقیق واقع اولدی جزعی کوزل
ایلمک جزعی زیاده دن کنایه در ونفسک تحذیر وتخویفی
ممدوح عدم آباده رحلت ایدرسه حالک نیجه اولور
دیدوکی اولسه کرکدر وانَّ نک اسمی اولان بیت سابق
٣٩ اِنَّ الَّذِی جَمَعَ السَّمَاحَةَ وَالنَّجْدَةَ   وَالْبِرَّ وَالتُّقَی جَمَعَا در
تقطیعی اِنْنَلْلَذِی مفتعلن مطوی جَمَعَسْسَ فعلاتُ
مطوی مخبون ماحَتَونَ مفتعلن مطوی نجد نوک
مفتعلن بِرْرَوَتْتُ فاعلاتُ مطوی قاجمعا مفتعلن
مطوی در وبو بیتده دخی تدویر وارد ر یعنی نون ثانی

وجیم ودال وتا مصراع ثانی یه دور ایدر الذی انَّ نک
اسمیدر وخبری اللمعی در مرفوع اوقوندیغنه کوره جَمَعَ
صیغه ماضی معروفدر السماحة نصب ایله جمع نک
مفعولیدر سماحة فتح سین مهمله ایله جود و سخا
معناسنه در والنجدة السماحة اوزرینه معطوفدر
نجده نونک فتحی وجیمک سکونیله شجاعت معناسنه در
والبر والتقی ایکیسده السماحة اوزرینه معطوفدر
بر کسر باء موحده وتشدید راء مهمله ایله صله وخیر
وجنت واحسانده اتساع معنالرینه در امّا فتحی
وضمی ایله مبرور وصدق وطاعت معنالرینه در
تقی هدی وزننده تقوی معناسنه جمعا صرد وزنی
اوزره اسمدر مصدر کبی استعمال ایدوب جمع نک
مفعول مطلقیدر وآخرنده اولان الف اشباع ایچوندر
معنای بیت تحقیق مرثیه اولنان ممدوح شول کمسنه
درکه سماحت وشجاعت وبر وتقی یی جمع ایمکلک
ایله جمع ایتدی

٤٠ أَوْدَى فَلَا تَنْفَعُ الْإِشَاحَةُ مِنْ   أَمْرٍ لِمَنْ قَدْ يُحَاوِلُ الْبِدَعَا
تقطیعی أَوْدَا فَلَا مستفعلن تنفعلْ فاعلاتُ مطوی
شاحتمِنْ مفتعلن مطویه اَمْرِنْلِمَنْ مستفعلن قدیجاوِ
فاعلاتُ مطوی لُلْبِدَعَا مفتعلن مطویدر اَوْدَی
بیت سابقده اولان انَّ نک خبریدر اللمعی نصب ایله
اوقوندیغنه کوره اودی صیغه ماضی معروفدر
هلاک ایتدی دیمکدر الاشاحة تنفع نک فاعلیدر
اشاحه کسر همزه ایله وخاء معجمه ایله حذر وخوف
معناسنه در من امر بدعی بیانددر وامردن مراد

جنتده یحاول مفاعله دن مضارعدر معلومدر طلب ایدر
دیمکدر البدعا یحاول نك مفعولیدر فاعلی من در
بدع کسر باء موحده و فتح دال ایله بدعة نك جمعیدر
عجیب و غریب معناسنه والفی اشباع ایچوندر معناسی
بیت اوصاف مذکوره ایله موصوف اولان ممدوح هذه
اولدی پس جنتك بدایع و غرایبنی طلب ایدن کمسنه یه
خوف نفع ویرمز حاصلی ممدوح اولمسون دیوای نفس
سن خوف ایدرایدك لکن آنك مطلبی جنتك عجایبی
اولیجه سنك خوفنك فائده سی اولماز
والمؤمن العائذات الطیر تمسحها ركبان مكة بین الغیل والسند ٤١
بو بیت بحر بسیطك ضربی اولنلندندر تقطیعی والمؤمن
مستفعلن عائذ فاعلن تططیرتم مستفعلن سحها فعلن
مخبون ركبا نمك مستفعلن كتبتی فعلن مخبون نلغیلوس
سندی فعلن مخبوندر قائلی نابغه ذبیانیدر نعمان بن
المنذری مدح ایلدیکی قصیده سندندر و بو قصیده سی
احسن اشعارندندر ولهذا معلقات سبع مشهوره یه
الحاق ایلدیلر والمؤمن واو قسم ایله مجروراولنوب
موصوف محذوفك صفتیدر تقدیری والله المؤمن
دیمك اولور مؤمن علمه و زنی او زره اولان امنه دن
اسم فاعلدر امین قیلیجی دیمك در المؤمن بر مفعوله
تعدیه در فعله نقل اولنورسه ایکی یه تعدی ایدر
دیمشلر خفی بیورلمیه المؤمن ده اولان لام علامه سعد الدین
جمع الامبر الصاغه قولنك شرحنده تحقیقنه کوره
بالاتفاق لام تعریفدر بویله اولیجه مناسب اولان
المؤمن ده حال و استقبال معناسی ملاحظه سیله

العائذات نصب و موصوف تقدیر اولنوب تقدیری
اقسم بالله الذی یؤمن العائذات دیمك اوله و احدی نك
المؤمن به صفتدر دیدوکی العائذات ده عمل ایتدیکنه
مبنیدر بونجه اصل اولان قسم ایله استعمالنه کوره
اسماء حسنی دن اولمقدر العائذات منصوب اولوب
٤٤ المؤمن نك مفعولیدر عائذات عائذ نك جمعیدر
جدیده النتاج معناسنه یعنی بهایم و طیوردن یکی
طوغوران دیمکدر لکن خطابی عائذات عائذة نك
جمعیدر حرام اللهه ملتجئه معناسنه دردیدی
و ثعلب عائذات دن مراد مکهٔ مکرمه یه التجا ایدوب
قتلی حرام و صیددن و اورکوتمك دن امین اولان
حمامه دردیدی الطیر نصب ایله العائذات دن
عطف بیاندر و عطف بیان البته متبوعنه مختص اسم
اولمق لازم دکلدر عبد القادر بغدادی بو راده العائذات
الطیر صفتك موصوفنه اضافتی قبیلندن اولوب
الطیر مجروردر لکن اولی اولان منصوب اولوب العائذات
نك عطف بیانی یا خود اندن بدل اولمقدر دیمش بعضیلر
العائذات نك موصوفی حذف اولنلدیغندن مبهمه
اولوب الطیر ایله واضحه اولدی دیو زعم ایتمش
تمسحها مسح دن ماخوذدر مسح کیدرمك در معناسی
لازمیسی الایله منع ایلمك یعنی اورکوتمکدر وها
تمسح نك مفعولیدر طیره راجعدر و تمسحها جمله سی
طیرك اتصاددن امننی بیان ایچون استینافدر رکبان
تمسح نك فاعلیدر رکبان ضم ایله صحبان صاحبك
جمعی اولدیغی کبی راکبان جمعیدر راکب اصلنده راکب ابله

صکره توسّعا هر دابّه یه راکب اولانه اطلاق اولندی
وبوراده مراد بودر غَبل غین معجمه نك فتحیله قاموسده
تسطیر اولندیغی اوزره یلملم عندنده بر موضعك اسمیدر
ویمامه نك قربنده بر موضعدر بنو جعده ایچون بر وادیدر
وصوا اولان هر موضعه دیرلر و سَنَد فتحه لر ایله بودخی
بر موضعك اسمیدر اما معولده کسر ایله غِبل و فتحه لر ایله
سَنَد مکه و مدینه نك میاننده موضعاندر دیدی
معنای بیت حرم اللهه ملتجئه اولان حمامه یی یاخود
جدیدة النتاج اولان بهایم و طیوری صید اولنمقدن
امین قیلیجی الله تعالی یه قسم ایدرم اول عائذات
طیردر اویله عائذات که آنلری رکبان مکه غبل
و سند نام موضعلر اراسنده کیدرلر یعنی
اورکودرلر اما المؤمن ده اولان لام لام تعریف
اولدیغنه کوره معنا دیمك اولورکه الله تعالی یه
قسم ایدرم اویله الله که خوفدن امین ایدر و حرمنه
ملتجئه اولان طیری حفظ ایدر اویله طیرکه مکه یه
قصد و عزیمت ایدن رکبان اول طیری غبل و سند نام
موضعلرك میاننده اورکودرلر تنفر ایتمزلر

والذی حارت البریة فیه   حیوان مستحدث من جماد

بو بیت بحر خفیفك خبنی واقع اولان ابیات زحافاتندندر
تقطیعی و الذی حا فاعلاتن رتل بری مفاعلن فیه حی فعلاتن
مخبونه حیوانن فعلاتن مخبون مستحدثن مستفعلن
من جمادی فاعلاتن در قائلی ابو العلاء معریدر بر فقیه
حنفی یه مرثیه ایتدوکی قصیده سندندر والذی
مبتدا موصولدر و بونك مصراع ثانیده خبری اولان حیوان

فی تقدیم المسند الیه علی المسند ٤٢
یتمکن الخبر فی ذهن السامع
فی المسند الیه تشویقا الیه

ابو حمزه مکنی ص
٤٥

اوزرینه

اوزرینه تقدیمنك وجهی خبر ذهن سامعده تمکن
ایتسون ایچوندر زیرا مبتداده خبره تشویق واردر
و معلومدر که بعد التشوق بر شیئك حصولی الذ و انفسدر
و اوقعدر حارت ماضی معروفدر تحیر ایتدی دیمکدر
البریة رفع ایله حارت کلمه سنك فاعلیدر خلایق
معناسنه فیه حارت کلمه سنه متعلقدر و ضمیری
موصوله عائددر و حارت البریة فیه جمله سی الذی نك
صله سیدر حیوان مبتدانك خبریدر حیوان یاء تحتیه نك
فتحیله در اما سکونیله غلطدر مستحدث اسم مفعولدر
حیوان کلمه سنك نعتیدر من جماد مستحدث کلمه سنه
متعلقدر جماد میت معناسنه در معنای بیت شول
شیء که آنده خلایق متحیره اولدی اول خلایقك متحیره
اولدیغی شیء جماددن مستحدث اولان حیواندر یعنی
ابدان و عظام انسان بعد الممات تراب ایله یکسان جماد
اولور صکره بو جمادی جناب رب منان جسم و جسمانی
ایله اعاده و نشر و عیان ایدر بو ایله اولان معاد جسمانی
و نشر جسمانی نیجه اولور رفات و تراب اولمش ابدان
و عظام نه کیفیت ایله حیات بولور بونده عقول خلایق
متحیره اولدی دیمك استر صدر الافاضلك ضرام السقطده
ویردیکی معنا بودر پس بو معنایه کوره جماددن مستحدث
ایله موصوف اولان حیواندن مراد یوم نشورده حیوان
معاددر ابتداءً جماددن مخلوق اولان دکلدر تراب بدن
مخلوق آدم علیه السلام و حجردن مخلوق ناقه صالح
علیه السلام و شجردن مخلوق ثعبان موسی علیه السلام
و رماددن مخلوق ققنس ایله مسمی طائر کبی دکلدر

زیرا سیاق بیته موافق اولمازلکن سید شریف شرح مفتاحده
بومعنایه اعتراض ایدوب بیوردرکه شاعرک تلمیذی
تنویر السقطده ذکر ایدرکه جماددن مستحدث اولان
حیواندن مراد بو آموردک بریدر فاضل عصام دخی
اطولده دیر بلکه مراد جمیعسنه عام اولاندر وکلام
تشبیه بلیغدر دیس بوکا کوره معنای بیت شول جسم
محشوردرکه ناس آنده متحیر اولدی دکلدر الا جماددن
مستحدث اولان حیواندر ومعلوم مدرکه اعاده استحداثندن
اهوندر تنصیصدر دیرکه ادبا اعلامدن ابن قطاع
وابن اثیر وغیری بلری کبینک مذهبی کلامی مقامات
منا سبتنه کوره لفظک تحملی اولدیغی شیئه حمل ایتمکدر
ابو زکریا دیرکه معانی فی کلام عربده ادخل اولان شیئه
ومعانی شعرده الیق اولانه حمل ایتمک وجه وجیهدر
بکی برقائل که بنم مرادم شویله وبویله دردیو ادعا
ایتسه آنی مرادی اوزرینه حمل ایتمک واجبدر زیرا
کثرت اختلافات وتشتت اقاویل ایله بیله کلامیان
علماده جاری اولان قانون تفسیر ویاخود قاعده
تأویل ماعدن ایدر ققنس ضم قاف اولی وسکون
ثانیه وضم نون ایله در حسن چلبی مرحوم مطول حاشیه‌سنده
نقل ایدرکه ققنس بلاد هندده برطائردر با صلقده
ضرب مثل اولمشدر بردن زیاده اولمازمیش بیل بیشار
بعضلر سنه کامله بشادیمش بو زبالی غایت طویلدر
اوزرنده اوچیوز التمش دلکی واردر قچن تصویت
ایتسه هر برندن برکونه صوت عجیب وصدای
غریب خروج ایدر عادتی بودرکه هرکون حطب

جمع

جمع ایدوب مدت عمری تمام اولدقده حطبک ایچنه
کیروب قناتلریله بررتبه ده رقص وضرب ایدرکه کمال
سرعت ضربندن نار پیدا وبدیدار اولوب حطبی سوزان ایدر
صکره کندی دخی اول ناره یجره بنار ورماد اولور بعده
رماددن جناب قادر مطلق کندی مثللی برققنس دخی
خلق ایدر بعضلر بوراده برقید زیاده ایدوب
دیمشکه رماددن بعد مدة مثلنی خلق ایدر دخی سوزلنه
حسن چلبینک برققنس سوزی یوقاریده بردن زیاده
اولمازدیدوکنه کوره در اما بعض حواشیده الله تعالی
رماددن امثال عدیده سن خلق ایدر واقع اولمشدر
وشیخ الاسلام حفید شیخ عالم ربانی زین العربدن نقل
ایدرکه مصرده صوبات غلیانی وقتنده طیندن فاره
تولد ایدر دیو بیورمش وبیت سابق
٤٣ بان امر الاله واختلف الناس فداع الی الضلال وهاد در
تقطیعی بان امر فاعلاتن الاله مفاعلن مخبون
تلفنا فعلاتن مخبونه سفداعن فعلاتن مخبون
الا ضلال مفاعلن مخبون لنوهادی فاعلاتن دربوبیتده
تدویر واردر الناس نک سنی مصرع ثانیه دوراید ر
بان صیغه ماضیدر ظاهر اولدی دیمکدر امر الاله
رفع واضافتله بان نک فاعلیدر الناس اختلف نک
فاعلیدر فداع ده اولان فا تفصیلیه در داع فاعل کبی
اسم فاعلدر ضمیری ناسه عائددر معنای بیت کمال
قدرتله الله تعالینک رفات وترابدن استحداث
وخلقه امری کندویه نسبتله هین وآسان اولدیغی
عقلا اراسنده ظاهر اولدی وناس دخی بعضی اجساده

اختلاف ایدوب ایکی فرقه اولدیلر بعضیسی ضلال
وانکاری داعی وقائلدر وبعضیسی هادی ومعترفدر
حاصلی بعضیسی معاد جسمانی ونشر جثمانی‌یی منکردر
وبعضیسی قائل ومثبت‌در

ماکل ما یتمنی المرء یدرکه تجری الریاح بما لا تشتهی السفن ٤٤

بو بیت بحر بسیطك ضرب اولندندر تقطیعی ماکلما
مستفعلن یتمن فعلن مخبون نلمرء ید مستفعلن رکهو
فعلن مخبون تجر ر ریا مستفعلن حبما فعلن مخبون
لا تشتهس مستفعلن سفنو فعلن مخبون در قائلی
ابو الطیب متنبی‌در والئ مصر اولان کافوری مدح وسیف
الدوله‌یه عتاب ایلدوکی قصیده سندندر نقل اولنورکه
سیف الدوله‌نك مجلسنده ندماسی متنبی‌یی قدح وذم
ایدوب قتلنه تحریض ایتدکلری کنده ویه بالغ وواصل
اولمغله متنبی دخی بو بیتی اعداسنك حقنده دیدی
ان شاء الله تعالی معنی‌ده بیلورایکن زیاده جه افاده اولنور
عبد القاهر رحمه الله تعالی دیرکه لفظ کل بر کره شمول
نفی و بر کره نفی شمول ایچون اولور اکر کل اداتندن مؤخر
اولمق طریقیله حیز نفیه داخل اولورسه کرك کل اداة
نفینك معمولی اولسون بوراده اولدیغی کبی کرك اولمسون
وکرك اداة نفینك خبری فعل اولسون بوراده اولدیغی کبی
کرك غیر فعل اولسون ماکل متمنی المرء حاصلا کبی
یدرکه‌ده اولان ضمیر منصوب ما موصوله عائددر و تجری
جمله‌سی بیان علت یاخود بیان نظر ایچون استینافدر
الریاح تجری‌نك فاعلیدر الف لامی استغراق محمولدر
بما ده اولان با بای ملابسه‌در وما مصدریه‌در وعائد

فی ان کل اذا تأخرت عن اداة
النفی سواء کانت معمولها
اولا وسواء کان الخبر فعلا

تقدیریله ما موصوله اولمقده جائز اولوب تقدیری
الذی لا تشتهیه دیمك اولورا شتهانك سفنه اسنادی
مجاز عقلیدر اما حقیقی اشتهانك اسنادی اهل سفنه
اولمقدر السفن لا تشتهی‌نك فاعلیدر سفن ضمیرله
ایله سفینه‌نك جمعیدر صحف صحیفه کبی ونونی
اشباع ضمه ایله اوقونمقدر معنای بیت کیشینك
تمنی ایلدیکی شیئك جمیعسنه کیشی درك وواصل اولور
دکلدر زیرا جمیع ریاح سفینه لرك اهلنك اشتها ایلمدکی
شیئه ملابس جریان ووزان ایدر یعنی دشمنلرم
بنم هلاکم تمنی ایتسه لر هلاکمه واصل اولمزلر زیرا
زیرا روزکارانلرك مرادلری نجه اسمز دیمك استر بو معنی
واحدی ومعری وابن جنینك بو بیته تحریر ایلدکلریدر

٤٥ قد اصبحت ام الخیار تدعی علی ذنبا کله لم اصنع

تقطیعی قد اصبحت مستفعلن ام ملخیا مستفعلن رتدعی
مستفعلن سالمه علی ذنن مفاعلن مخبون بن کللهو مستفعلن
لم اصنعی مستفعلن سالمدر قائلی ابو النجم عجلیدر ولغات
ومعناسی مرور ایتدی انجق بوراده غرضی کل کلمه سیدرکه
بوراده مرفوع ومنصوب روایت اولندی اکر مرفوع
اولورسه ما نحن فیهك امثله سندن اولور یعنی کل کلمه سی
اداتندن مؤخر اولمق طریقیله حیز نفیه داخل ولا
وفعل منفینك معمولی اولماز بلکه کل کلمه سی هر فردك
شمول النفیه وعموم النفیه دلالت ایدر یعنی شاعرك
ذنبنك هر بریندن برائتنه دلالت ایدر ام الخیارك
بنم اوزریمه ادعا ایلدیکی ذنوبك هر برینی اشلمدم دیمکدر
جمیعنی اشلمدم دیمك دکلدر واکر منصوب اولورسه

فی ان کل اذا تقدمت علی النفی لفظا
ولم تقع معمولة للفعل المنفی عم النفی
کل فرد مما اضیف الیه کل فافاد نفی
اصل الفعل عن کل فرد ومن ثم اتی بکل
مرفوعة عادلة عن نصبها الغیر المحتاج
الی التقدیر ضمیر لانه لا یفید نفی
عموم ما ادعته ام الخیار
علیه

ماکل ما یتمنی المرء یدرکه قبلندن اولور یعنی کل کلمه‌سی
حیز نفیه داخل اولور و فعل منفینک معمولی اولور
یعنی کلمه لم اصنع فعل منفینک مفعولی اولوب و ضمیر
منصوبه محتاج اولوب تقدیری لم اصنعه دیمک
اولور پس رفع ایله قرأت اولنه یعنی کبی بو اضماردن
دخی مستغنی اولور بو تقدیر مطول و مختصر و اطول
و هوادی و حواشینک خلاصه‌سیدر
٤٦ کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه وجاهل جاهل تلقاه مرزوقا
٤٧ هذا الذی ترک الاوهام حائرة وصیر العالم النحریر زندیقا
بو ایکی بیت بحر بسیطک ضرب ثانی مقطوعی عندندر نقطیعی
کما قلن مستفعلن عاقلن فاعلن اعیت مذ مستفعلن هبهو
فعلن مخبونه وجاهلن مفاعلن مجنون جاهلن فاعلن
تلقاهمر مستفعلن زوقا فعلن مقطوع هاذ للذی
مستفعلن ترکل فعلن مخبون اوها محا مستفعلن ئرتن
فعلن مخبون وصیرل مفاعلن مخبون عالمن فاعلن
نحریرزن مستفعلن دیقا فعلن مقطوع مخبون در
و بونلرک قائلی ابن الراوندی دیمکله مشهور ابو الحسین
احمد بن یحیی در علم کلامده صاحب مقالات در تصنیفاتندن
یوز اوندرت مقداری کتابی وار در ایکیوز قرق بشده
رحلت کرده دار بقا اولمشدر اوندنیا یور... قریه‌لرندن
برقریه در کم تکثیر ایچوندر عاقل عاقل ایکنجی اولک
وصفیدر کامل العقل و عقلده متناهی دیمکدر
مررت برجل رجل دیدیکک کبی که رجولیتده کامل
دیمکدر جمیع شراح بویله دیدیلر اطول ده کل فرد فرد
قبیلندن اولمق احتمالدر دیدی و هوادیده بر نسخه

ذو وضع المظهر الذی هو اسم الاشارة موضع المضمر لکمال العنایة بتمییز المسند الیه لاختصاصه بحکم بدیع عجیب الشان وهو هنا جعل الاوهام حائرة والعالم المتفنن زندیقا

صورت تکریر ایله وصف اولنشیئ غایت کماله مفهومندن
انتهاسی ایچوندر و عربان ظل ظلیل و لیل الیل و شمس شامس
قولدری بوندندر پس بر یرده که تکریر ایله وصف ممکن
اولمسه عرب موصوفدن مشتق ایله وصف ایدرلر ودیدی
اعیت اکا عجز ویردی یا خود انک اوزرینه صعب اولدی
٤٩ عائد مفعولی حذف عائد مجروری حذفدن اهوندر
و ابلغ اولان مفعولی تعمیم ایچون حذف ایتمکدر پس
عائدینک تقدیری اعیت کل احد یا خود صعبت علی کل
احد طرق معایشه دیمکدر تنصیصده دیرکه اعیت
افعال بابندن لازم و متعدی کلور اعیانی دینلور
یعنی اتعاب ایتدی دیمکدر اعیا یورومه‌ده قالمق
و یورلمقدر مذاهبه اعیت کلمه‌سنک فاعلیدر
مذاهبدن مراد طرق معایشدر یعنی شول طرقدرکه
آنده ارزاق طلب اولنه و بو مذاهبی جمع ایرادینک
نکته‌سی جمیع وجوهدن عاقلک کلالی و عجزینی
اظهاردر خفی بیورلمیه اعیت مذاهبه جمله‌سی
ممیز مفرد ینه مضاف اولان کم خبریه دن خبردر وجاهل
جهلده غایته رسیده اولیجی دیمکدر عاقل عاقل
اوزرینه معطوفدر فائده اکر جهل علی ایله تعدی
ایدر ایسه سفاهت معناسنه اولور علمک ضدی
معناسنه اولماز تلقاه مرزوقا اعیت مذاهبه اوزرینه
معطوفدر و مجرورک مقدم اولمه سنده باس یوقدر
و مرزوقا مفعولدن حال اولمق احتمالدر و فاعلدن حال
اولمق دخی احتمالدر بو کا کوره دیمک اولورکه سن اکا ملاقات
سببی ایله مرزوق اولدیغک حالده ملاقی اولورسن

وبونده مزيد مبالغه وارد رخصوصا مضارع استمرار
ايچون قيلنورسه ترك صَيّرَ معناسنه ماضيدر رقی
ترك ايكی مفعوله تعدی ايلسه صَيّرَ معناسنه كلدوكی
تسهيلده مذكوردر تنصيصدن ومفرداتده تسطير
اولنان بودركه ترك جَعَلَ معناسنه در اكر مشهوره
بناءً انا ابن التارك البكری بشر قولنده اولدیغی كبی
صَيّرَ معناسنه قيلنسه وصَيّرَ العالم قولنه كوره تكرر
توهم اولنور الا اوهام حائره ترك نك مفعوللريدر
اوهامی عقول اوزرينه اختيار رينك نكته سی عقول
بوامرده فی سريع الزوالك امثالندن متحيره اولمادغيدر
وصيّر ترك اوزرينه معطوفدر العالم صيّرنك مفعولی
اوليدر النحرير العالم نك صفتيدر نحرير متقن معناسنه در
نحر العلم دينلور علی اتقان ايتدی دیمكدر زنديقا
صيّرنك مفعول ثانيسيدر اطولده ديركه زنديق
صانعی نافی واخرتی منكر ديمكدر اما مجرد كافر وصانعی
نافی واكر وجودی اولديغی امر بو يله اولمازدی بوقائل ايله
سعد محققان مطولده وسيد مدققك شرح مفتاحده
تفسيرلری قاموسده زنديق اخرته وربوبيته ايمان
كتورمكی كمسنه دردیدوكنه موافق دكلدر وبنه
قاموسده زنديق زنديق دن معربدر دين المرأة ديمكدر ردبو
مسطوردر هوادين تسطير اولنان بودركه زنديق ايله
مراد الله تعالی نك عدل وحكمتنی منكر ديمكدر صانعی
نافی دكلدر زيرا عاقل وجاهلك حاللرينك تعاكسی قلبی
نفی صانعه سوق ايتمز بلكه عدل وحكمت صفتلريندن
مجرد اولديغی حالده وجود صانعه سوق ايدر نجی بورالمه
هذا

هذا قولی حكم معقول سابق غير محسوسه اشارتدر وبو
حكم عاقلك محروم وجاهلك مرزوق اولمسيدر ومقام
مقام مضمر ايدی لكن مسند اليه عجيب الشان اولان
حكم بديعه يعنی اذ هانك حائره عالم متقنك زنديق
اولمسنه ياخود عاقلك محروم وجاهلك مرزوق اولمسنه
مختص اولديسه مسند اليهك تميز يله عنايت متكلم
كامله اولوبدر عقب غير محسوسی معرض محسوسه
ابراز ايلدی كويا شو شئ متعين متميز شول شيدركه
بو صفت عجيبه وحالت بديعه انك ايچون اولديغی
سامعينه كوستردی معنای بيتين چوق عقلده
كامل واردركه انك طرق معاشنی اكا عجز ويردی
ياخود اوزرينه صعب اولدی وچوق جهلده نهايته رسيده
اولمش واردركه مرزوق اولديغی حالده سن اكا ملاقی
اولورسين شو حكم بديع يعنی عاقلك محروم جاهلك
مرزوق اولمسی اوهامی حيرت ايدیجی قيلدی وعالم
متقنی زنديق قيلدی يعنی صانعی نافی اخرتی منكر
قيلدی ياخود عدل وحكمتنی منكر قيلدی ياخود كافر
وصانعی نافی واكر وجودی ولديغی امر بو يله اولمازدی
دبو قائل قيلدی ياخود اخرته وربوبيته ايمان كتورمز
قيلدی ياخود مرأه دينلی قيلدی سؤال اولنورسه كه
بو حكم بديع اوهامی ذوات حيرت قيلسون غايتی
عالمك امری تحير ايتمك اولور صانعی نفی ايله جازم والحق
نه ره دن كلدی جواب بودركه اول عالمك مرزوق
اولمغه استحقاقی وار ايكن محروم اولمسندن ناشی اوزرينه
مستولی اولان غضب كندوسی معاند ومنكر صانع قيلدی

بعض ایکی حضرت علی کرم الله وجهه ورضی الله عنه به نسبت ایدوب حسبت مبیدی استکمال تام کن دن اقلال درونجی بعددن اکثار بسبب ابیات شرح ایله شرح ابنندن

نعوذ بالله اَنْ نکونَ صاحبَ غضبٍ ستید شریف مفتاح
شرحنده ابن راوندی یه رد ی متضمن بو ایکی بیتی ایراد
ایلمشدر کم مِنْ اَریبٍ فَهِمٍ قلبُهُ ٭ مستکمل العقل مقل عدیم
ومن جهولٍ مکثرٍ ماله ٭ ذلك تقدیر العزیز العلیم ٭ وبنه
برکسنه دخی ذنی دیمشدر نکد الاریب وطیب عیش الجاهل
وقد ارشداك الی حکیم کامل ٭ وتحیّر الزندیق فی ظلماته منتبتاً اذیال

غائل دهم

تعاللتَ کی اَشجی وما بِكَ علّةٌ ٭ تُریدین قتلی قد ظفرتِ بذلکا ٤٨

فی وضع اسم الاشارة موضع المضمر لادعاء کمال ظهوره وانه کان مع غیر باب المسند الیه

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی تعاللْ
فعولن تکیا شجا مفاعیلن وماب فعول مقبوض کعلّلتن
مفاعلن مقبوضه تریدی فعولن نقتلی قد مفاعیلن
ظفرت فعول مقبوض بذالکا مفاعلن مقبوضدر قائلی
ابن دمینه در تعاللت نك بناسی باطنده اولمیانی اظهار ٥١
ایچون اولمغله سنده اولمیان علّت ومرضی اظهار ایلدك
یاخود اظهار دنی تکلف ایلدك دیمك در مجوبه سنه
خطاب ایدر اشجی باب علمدن صیغه معروف لازمدر
معروف ولانده بودر شجی زید دینلور حزین اولدی
دیمکدر وباب نصردن صیغه مجهول متعدی اولوب
اَحزنَ معناسنه اولمقده احتمالدر وما بك علّة قولی
حال مؤکده در زیرا تعاللدن فهم اولنان ده بودر یاخود
جمله دعائیه معترضه در تریدین قتلی جمله سی تعاللت
قولنی مبیّنه در یاخود آندن بدلدر ظاهر اولان تریدین
اردت دیمك ایدی اوقدر وارکه شاعر حکایت حال
ماضی مراد ایده قد ظفرت قولی هل ظفرت بهذا المراد سؤالنه
جوابدر ظفرت علم بابندن صیغه معروفدر با ایله
وبنفسه تعدیه ایدر سند البهك بابنك غیرسنده

سند البهك

سند البهك محسوس کبی کمال ظهوری ادعادن اوتوری
موضع مضمره اسم اشارت وضع ایلدی یعنی بن دیمیوب
بذلك دیدی شو قتل محسوس ایله دیمکدر واحتمالدرکه
بوذلك ایله قتلدن بعد بنه اشارت اوله زیرا کمال شجادن
هرکس انی قتلدن بعید اولور اما مجوبه سنك بو قتلنه
ظفریاب اولمسی مجرد تعالل ایله در معنای بیت ای مجوبه بنم
محزون اولمم ایچون یاخود محزون قیلمم ایچون علّت
ومرض اظهار ایلدك حال بوکه سکا ملابس اولان علت
قتلم مراد ایدرسین تحقیق شو قتلمه ظفریاب اولدك
بن ایسه تشجیع ایدم قتلمه کسه ظفر بولامازایدی
٤٩ الهی عبدكَ العاصی اتاکا ٭ مقرّاً بالذنوب فقد دعاکا
٥٠ فان تغفر فانت لذاك اهلٌ ٭ وان تطرد فمن یرحم سواکا

فی وضع المظهر وهو عبدك موضع المضمر وهو انا للاستعطاف وهو طلب العطف والرحمة اذ لیس فیه ما فی المظهر من استحقاق الرحمة وترقب الرأفة وان کان من غیر باب المسند الیه ایضا

بو بیتلر بحر وافردندر تقطیعی الاهیعب مفاعیلن معصوب
دکلعاصی مفاعیلن معصوب اتاکا فعولن مقطوفدر
مقرن بذ مفاعیلن ذنوبفقد مفاعلتن دعاکا فعولن
مقطوف فان تغفر مفاعیلن فانت لذا مفاعلتن
کاهلن فعولن مقطوفه وان تطرد مفاعیلن
معصوب فمن یرحم مفاعیلن معصوب سواکا فعولن
مقطوفدر وبو بیتلرك قائلی بعض حواشی مختصرده
تحریر اولندیغنه کوره ابراهیم بن ادهم قدس سره
حضرتلریدر وبعضیسنده شیخ شهاب الدین سهروردی
قدس سره حضرتلریدر دیو محرردر اما فاضل بهنزین
احمد فخر الدین بو ایکی بیتی امام همام ائمة الاسلام
امام کبیر بحر الهمام ابو حنیفة کوفی رضی عنه ربه القوی یه
نسبت ایتمشدر الهی حرف نداسی محذوف منادی در

تقدیری یا الهی دیمکدر و بو مبتدا اولور عبدك مبتدا در خبری
جملهٔ اناکادر والفی اشباع ایچوندر عبدك العاصی اتاك دیوب
العاصی یی بدل ایتمك اوزره انا العاصی اتیتك دیمدی زیرا
عبدك ذکرنده تخضع و رحمته استحقاق و شفقته ترقب
واردرکه لفظ اناده یوقدر و بنه عبدك ده العاصی ایله
وصفدن ناشی تمکن واردر زیرا مضمر وصفلنمز مقر اسم فاعل
اولوب اتی نك فاعلندن حالدر اقرار و اعتراف ایدیجی
دیمکدر بالذنوب مقر کلمه سنه متعلقدر دعاکا فعل
و مفعولدر سکا نیاز و تضرع ایتدی دیمك در مستتری
عبده راجعدر وکاف خطابه متصل اولان الف اشباع
ایچوندر فان تغفر جزاسی محذوف فعل شرطدر تقدیری
فان تغفر فالامر سهل دیمك در فانت الخ شرطك علتیدر
لذاك تغفردن مستفاد اولان مغفرته اشارتدر وان تطرد
بو شرطك دخی جزاسی محذوفدر تقدیری وان تطرد
فالامر مشکل دیمکدر فمن یرحم شرطك علتیدر و من
استفهامیه در فعلنی جزم ایتمز یرحم اسه بوراده
مجزومدر وجهی حسن چلبی مرحومك تحریرینه کوره
وصلی وقف مجرا سنه اجرادن اوتوریدر اما بعض
حواشیده وزنه خلل کلمسون ایچون ساکن قلندی دیو
تحریر اولنمش اطولده دیرکه اکر وان ترجم فمن یرحم
دیسیدی غایت لطافتده اولوردی کویا شیطانك
وصفنده شیوعی اولان لفظ رجمدن احترازا بلدی
سواکا کسر ایله غیر معنا سنه در و کاف خطاب ایچوندر
والفی اشباع ایچوندر معنای بیتین ای مقصود و مطلوبم
اولان الله سکا نیاز و تضرع ایدرمکه عصیان ایدیجی

عبدك

عبدك سکا کلدی ذنوبنی مقر و معترف اولدوغی حالده حالبوکه
عفوینی سندن نیاز و تضرع ایتمشیدی اکر مغفرت ایدرسك
امر سهلدر زیرا سن مغفرته اهل سین و اکر مغفرت ایتمیوب
طرد و ابعاد ایدرسك امر مشکلدر زیرا سندن غیری
مرحمت و مغفرت ایدر کیم واردر و بو بیتلرك لفظی خبر
معناسی استعطافدر یعنی عفو و مرحمت و مغفرت طلب ایتمکدر

تطاول لیلك بالاثمد ونام الخلی ولم ترقد ٥١
وبات وباتت له لیلة کلیلة ذی العائر الارمد ٥٢
وذلك من نبأ جاءنی وخبرته عن ابی الاسود ٥٣

بو ابیات ثلاثه بحر متقاربك ضرب ثالث محذوفندر
تقطیعی تطاو فعول مقبوض للیل فعول مقبوض کبلادن
فعولن مدی فعل محذوفه وناصل فعولن خلیی فعول
~~مقبوض کبلادن فعولن مدی فعل محذوفه وناصل فعولن~~
~~خلیی فعول مقبوض~~ ولم تر فعولن قدی فعل محذوف
وبات فعول مقبوض وباتت فعولن لهو لی فعولن لتن فعل
محذوفه کلیل فعول مقبوض تذلعا فعولن ئرلار فعولن
مدی فعل محذوف وذال فعول مقبوض کمن نعول
مقبوض بانجا فعولن ءنی فعل محذوفه وخبرت فعولن
تهو عن فعولن ابلا سن فعولن ودی فعل محذوفدر
و بو ابیات ثلثه امرء القیسك قصیدهٔ مرثیه سندندر
دیو علامه شیرازی شرح مفتاحده ذکر ایدر تطاول
تفاعلدن صیغهٔ ماضی معروفدر تطاول تاج المصادرده
کردن کشی کردن ایله تفسیر اولنمشدر تطاول علیه
واستطال دینلور ایکیسینه اکا غلبه ایتدی و آنی قهر
ایتدی دیمکدر و مدار باب زیاده اوزرینه در لیلك

تطاول نك فاعلیدر لیلك تذکیر خطاب ایله درنقدر
نفساك خطابنده تأنیث شایع ایسه وبوکا دلیل ولم
ترقد تذکیر خطاب ایله اولمسیدر وبو راده متکلمدن
مخاطبه التفات واردر مقتضای ظاهر لیلی دیمك
ایدی بعضیلر لیلك علی طریق التجرید در والتفات
دکلدر دیمش وبوکا شرح کشافده شویله جواب ویرلدیکه
تجرید ایله التفات میاننده منافات یوقدر جائزدرکه
براعتبار ایله تجرید وبراعتبار ایله التفات اولور
وبو جواب شویله رد اولندیکه تجریدك مبناسی
منتزع ایله منتزع منهك مغایرتنه مبنیدرکه حتی
وصفده مبالغه قصد اولنان شیء آنك اوزرینه
ترتب ایلیه اما مدار التفات اتحاد معنی اوزرینه
درکه صورت اخریده اراده معنادن مراد اولنان
شیء حاصل اولور فاضل یمنی درکه ابو علی وابن جنی
وابن اثیرك لیلك تجریددر التفات دکلدر دیو
حکملری دخی بونی تأیید ایدر حسن چلبی مرحوم دیرکه
صواب اولان اکر لیلك التفاته حمل اولنورسه تجرید
اولماز واکر تجرید عد اولنورسه التفات اولماز
بالاثمد ده اولان با فی معناسنه اولوب تطاولك
ظرفیدر اثمد فتح همزه وسکون ثاء مثلثه وضم میم
ایله بر موضعك اسمیدر بوراده مراد بودر وهمزه
ومیمك کسریله دخی مرویدر بو روایتده کوره
فتوحی کحل اسود دیدکلریدر معادنی مشرقده اولور
دیمش بعض فقها کحل اصفهانی بودر دیمش جوهری
کندو ایله اکتحال اولنان بر حجردر دیمش قاموسك

اثمد

اثمد احمد وزننده در ومیمی مضموم اولور دیمش ونام ده اولان
واو حالیه در یاخود تطاول اوزرینه عاطفه در والخلی
نامك فاعلیدر والخلی حزن وهمدن خالی معناسنه در
ولم ترقد نام الخلی اوزرینه معطوفدر ترقد نوم معناسنه
اولان رقاددن مأخوذ فعل خطابدر بونکله نفسنه
خطاب ایدر بات کیجه لدی دیمكدر ومستتری
نفسنه عائددر بات تامه صارت معناسنه لهده اولان
ضمیر نفسنه عائددر ولیلة بات کلمه سنك اسمیدر
کلیلة ذی العائر الارمد محلا منصوب بات کلمه سنك
خبریدر مستتری له بات کلمه سنك خبریدر
کلیلة ذی العائر الارمد محلا مرفوع لیلةنك صفتیدر
دیدی بات تده اسناد مجازیدر بونکله بیله که مقیددر
وبات ده اسناد حقیقی ومطلقدر بو ایله اولنجه
بینهماده عطف بحسب الظاهر احد متباینینی آخرك
اوزرینه عطف اولور وبحسب الحقیقه مقیدی
مطلق اوزرینه عطف اولور عائر کوزك حال وجعده
آتدیغی قذایی رطبدر والارمد ذی العائرنك صفتیدر
کسر ایله رمددن مأخوذدر کوزنی تحریك ایتکی دیمکدر
بعضیلر عائر ورمد بر معنایه در ذی العائر رمد
چشم صاحبی دیمکدر دیمش مراد قلق واضطرابده
نفسنی عائر ارمد صاحبنه تشبیه در وکیجه سنی
طولده عائر ارمد صاحبنك کیجه سنه تشبیه در
اوقدر وارکه کلامده انحصار یلدی وذلك شوالکی
بیتده مذکور سوء حاله اشارتدر یاخود تطاول لیله
ومنافقدن ذکر اولنانه اشارتدر نبا مفرد اندم

ذی شان اولان خبره دیرلر دیمش جاءنی جمله سی
نباء کلمه سنك صفتیدر خبرته فعل مجهولدر اعلمته
معناسنه ضمیری نباءه عائددر عن ابی الاسود
خبرته یه متعلقدر بعضیلر بو خبردن مراد ابو
الاسودك پدری نك قتلی خبریدر دیدی صاحب
تنصیص دیرکه کلمهٔ عن بعد و مجاوزه معناسنه در
یحرفون الکلم عن مواضعه آیت جلیله سنده اولدیغی
کبی یاخود من معناسنه در ویعفوا عن السیئات
نص کریمنده اولدیغی کبی یاخود با معناسنه در
وما ینطق عن الهوی آیت کریمه سنده اولدیغی کبی
وابو الاسوددن مراد بو خبری سوئی مخبردر یاخود
مخبر عنه در خفی بیورلمیه که بو ابیات ثلثه ده
اوچ التفات واردر اما بیت اولده حکایه دن
خطابه التفات واردر زیرا قیاس تطاول لیلی دیمك
ایدی بو تقریبله مرور ایتدی و بیت ثانیده خطابدن
غیبته التفات واردر زیرا وبات دیدی قیاس
أسه خطاب اولمق اوزره وبت ایدی ولم ترقد
ایله وبات له ده التفات یوقدر زیرا ایکیسی
ماسبقلرینك ظاهری اوزره جاریلردر و بیت
ثالثده غیبتدن حکایه یه التفات واردر زیرا
جاءنی ده قیاس جاءه ایدی معنای ابیات ثلاثه
ای نفس اثمد نام موضعده لیلك اوزادی یعنی ٥
ممدوحنك قتلی خبری مسموعك اولوب حزننده
ناشی سهر ایله بکندن کیجه لك اوزادی حال بوکه
حزندن خالی اولان اویودی ای نفس سن اویومادك

یعنی

یعنی ممدوحنك قتلی خبریله محزون اولمیان کسه خواب
راحتده اولدی سن أسه محزون اولدیغندن سهر
ایدوب اویومادك ونفس بیتوتت ایتدی وکیجه دخی
نفس ایچون قلق واضطرابدن رمد چشمی ولانك
کیجه سی کبی بیتوتت ایتدی و بو بیتلرده مذکور اولان
سوء حالك یاخود تطاول لیل وذکر اولنان مشاقك
منشأی ممدوحنك قتلی خبریدندر که اول خبر بکا
کلدی واول خبر اصلا وکذبه احتمالی یوقدر زیرا انی بن
ممدوحك اوغلی ابو الاسوددن استماع ایلدم و بو
ابیات ثلثه نك لفظی خبر معناسی اثمد نام موضعده
کندوبه اصابت ایدن محن وشدائددن تفجع وتوجعدر
٥٤ نحن الذین صبحوا الصباحا   یوم النخیل غارة ملحاحا
بو بیت بحر سریعك ضرب مکسوفندندر تقطیعی
نحن للذی مستفعلن صبحص مفاعلن مطوی
صباحا مفعولن مکسوفه یومنخی مستفعلن لغارتن
مفاعلن مطوی ملحاحا مفعولن مکسوفدر قائلی ٤
شعرای جاهلیه دن ابو حرب اعلم عقیلیدر بعضیلر
دوئبه دردیمش نحن متکلمدن الذی غیبته التفات
ایتدی صبحوا ای عرت اعدا اوزرینه هجوم ایلدیلر دیه جك
یرده مجازا استعمال ایدرلر الصباحا ظرفیت اوزره
منصوب صبحوانك ظرفیدر تقدیری وقت الصباح
دیمك در والفی اشباع ایچوندر یوم النخیل عربده
عادتدر که مقاتله لری فتح محلده وفتح شجرلك
قربنده واقع اولورسه مقاتله ایله کاری یومی اکا
مضاف ایدوب استعمال ایدرلر پس بوراده مقاتله لری

خرما اغاجنك قربنده اولمغله بومی نخیله مضاف
ایدوب یوم النخیل دیدی غارة بغتة معنا سنه
ملحاحا مرة بعد اخری دیمك بردها استعمال اولنور
تکراری مفید در ماخذی الحاح در معنای بیت
بزلر یعنی شول کسه لرکه صباح وقتی یوم نخیلده
مقاتله ایچون اعدا اوزرینه بغتة ومرة بعد اخری
هجوم ایلدیلر نخی بو رلیه بو تحریر ایلدیکم شرح ومعنا
شیخم علامة الدنیا ابو الصفادن مختصر قرادن ایلدیکم
تاریخده علی وجه الاتقان مسموعم اولوب طرح افکره
بوادیٔ نسیان اولمسون ایچون هامش مختصره ثبت
وکتب اولنمش ایدی اما معولده تحریر اولنان شرح
ومعنی بودرکه نحن مبتدادر موصول مع صلته خبر بدر
موصولی اللذون کتوردیکنك نکته سی جمع مذکر سالم
مجراسنه اجرادن اوتوریدرکه هذیل وعقیل لغتنه ٥٦
کوره حالت رفعده واو ایله رفع اولنور ابن مالك تسهیل
شرحنده لغت طیده نصر اللذون امنوا علی الذین کفروا
قولنه کوره اللذون ایکی لام ایله تحریر اولنور دیو بنا سنك
حالتی حرفه شبیه در موصولات تعریفی عهد ذهنی
ایله در دیدکلرینه کوره لامی لام تعریف دردیمش
الصباحا قولی ملاقنا ربنك سوزینه کوره من جهة الکتابة
صبحوانك معنا سنك برجزئی نصر بحید ر صبحه دیلو
صباح وقتی اکا کلدیکمکدر و نصبی ظرفیت اوزره در
یاخود ضربت الضرب کبی مفعول مطلقدر یوم النخیل
یوم نك نصبی لقیته یوم الجمعة غدوة اولدیغی کبی
ظرفیت اوزره منصوبدر نخیل صیغهٔ تصغیر ایله

مدینهٔ منوره علی مشرفها افضل الصلوة والتحیه یه قریب
بر عین ماناك اسمیدر از هری ناحیهٔ شامده بر موضعك
اسمیدر دیوب بوراده مراد بودر دیمش صغانی عبابده
حضرمونه قریب بر موضعدر دیمش غاره عدا اوزرینه
اغاره دن اسمدر مغرب نا و یلی ایله حالیت اوزره
منصوبدر یاخود تعلیل اولمق اوزره منصوبدر تقدیری
لاجل الغاره دیمکدر ملحاحا الحاح دن ماخوذ منعام
ومکثار کبی مبالغه صیغه سیدر الح المطر دینلور
مطر دائم اولدی دیمکدر یاخود ملحاح مصدردر یاخود
نسبت معناسنه ذات الحاح دیمکدر معنای بیت بز یوم
نخیلده عدا اوزرینه غارت وزیاده الحاح ایدیجی
یاخود غارت والحاح ایچون وقت صباحدن صباح
ایدن فرسانز

٥٥ طحا بك قلب فی الحسان طروب ٭ بعید الشباب عصر حان مشیب — فی الالتفات من الخطاب
٥٦ یکلفنی لیلی وقد شط ولیها ٭ وعادت عواد بیننا وخطوب — فی طحابك الی التکلم فی یکلفنی

بو ایکی بیت بحر طویلك ضرب ثالث محذوفندندر
و بیت اول مطلع قصیده اولمغله عروضی دخی محذوفه
قلنمشدر تقطیعی طحابك فعول مقبوض کقلبنفل
مفاعیلن حسان فعول مقبوض طرو بو فعولن محذوفه
بعیدش فعولن شبابعص مفاعلن مقبوض رحان
فعول مقبوض مشیبو فعولن محذوفدر یکلل فعول
مقبوض فنیلیلی مفاعیلن وقدشط فعولن طولیها
مفاعلن مقبوضه وعادت فعولن عوادبیی مفاعلن
ننا و فعول مقبوض خطوبو فعولن محذوفدر قائلی علقمة بن
عبدة بن النعمان بن قیدحارث بن جبلة بن ابی سمع

الغسانی یه انشا ایلدیکی قصیدهٔ سنندندر طحا صیغهٔ ماضی
معروف لازمدر اشمخ وذهب معناسنه و استعمالده تعدیه سی ٥٧
ذهب کبی با ایله اولمغله بك دیدی وکاف کرك مذکور وکرك
مؤنث اعتبار اولنسون عند الجمهور تجرید طریقیله و عند
السکاکی التفات طریقیله نفسه خطاب ایچوندر یعنی
متکلمدن خطابه التفات ایچوندر زیرا قیاس طحا بی دیمه لی
ایدی بو صورتده التفاتك فائده سی ازالهٔ توهمدر که
قلب سنی جانب محبوبه کیدردی دیدوکده مخاطب
متکلمك غیریدر دیو توهم اولندی پس خطاب
کندی نفسنه اولدیغی فهم اولنسون ایچون التفات ایلدیکی
قلب طحانك فاعلیدر و تنکیری تفخیم و تعظیم ایچوندر
فی الحسان اطولده طحا کلمه سنه متعلقدر دیدی
مطولده طروب کلمه سنه متعلقدر دیدی بوکا کوره
ظرفك تقدیمی حصر و تخصیص ایچون اولور حسان
کسر حاء مهمله ایله حسناءنك جمعیدر تنصیصده
دیرکه مقصور اولان حسنی نك جمعیدر الله تعالینك
فیهن خیرات حسان قول شریفنده اولدیغی کبی
و بونی مختارات حسان الخَلق والخُلق ایله تفسیر
ایلدیلر اما ممدوده اولان حسناء نك جمعی حسن در
حمراء و حمر کبی بوراده اکثر شراح حذف کوزتمشلر
بعضیسنده تقدیری فی طلب النسوة الحسان و بعضیسنده
فی رجاء الامور الحسنة دیو بحسانی حسنك جمعی
قیلمشدر طروب قلبك نعتیدر طروب فتح طاء و ضم
راء مهمله ایله کثرا ایله اولان طربدن مشتق
صفت مشبهه در کثیر الطرب معناسنه طرب فتحه لر ایله

هوادبع

هوادبع شدت فرح یاخود شدت حزن یاخود شدت
سروردن انسانه عارض اولان خفتدر دیو تعریف
اولنمشدر بعض حواشیده حزن دن حاصله خفتدر
واقع اولمش اما بو بیتك شارحی مرزوقی طربه
حسانك مزوده سنده اولان نشاط معناسنه در
دیمش اطولده دیرکه بعید الشباب شبابدن صکره
شبابه قریب زمانده دیمکدر بعیدنك تصغیری
قرب و تقریب ایچوندر بویله اولنجه عصر حان مشیب
قولنه منافی اولور زیرا شیب شبابك خلافیدر
بوکا جوابده زمان شبابك اکثرینك بعیدی
اولان زمان شیب مراددر دینلدی کرچه بعید
الشباب قولی شبابدن صکره شیبه قریب زمانده
دیو تفسیر اولوندی منافات مندفع اولوردی
هوادبعده دیرکه بعید طحانك ظرفیدر و بعید
زمانینك تصغیری تقلیل ایچوندر بو سببدن
عصر حان مشیب قولنی بعیددن بدل ایلدی سید
شریف مفتاح شرحنده دیرکه بعید طروبك
ظرفیدر یاخود طحانك ظرفیدر و حین یاخود عصر
٥٨ ایکی روایته کوره یعنی عصر حان یاخود حین حان
روایتلرینه کوره بعیددن بدلدر پس بعید الشباب
عصر حان مشیبك معناسی شبابك اعراض و تولیسی
زمانیکه شباب منصرم و منقطع اولمغه قریب
اولدی و مشیبك زمانك قربی و هجومی اوزرینه اقبالی
دیمك اولور سید شریف کا اشارت ایدرکه بعید
الشباب و حین حان مشیبك ایکیسیده ابدالـ

اولمق اوزره شئ واحدك طرفلری اولمقلرندن
منافات یوقدر دیر مراد شبابك شیبه قربی
وقتی و شیبك اقبالی وقتیدر حان الشئ دینلور وقتی
کلدی و وقتی قریب اولدی دیمکدر یکلفنی فاعل مستتری
قلبه راجعدر و یاء متکلم مفعول اولیدر و لیلی مفعول
ثانیسیدر و یکلفنی جمله سی مستأنفه در یعنی سؤال
مقدره جوابدر تصویری بودرکه ذلك القلب سکا
نه ایشلدی دینلدکده جواب ویروب دیرکه ذلك
القلب بکا لیلی یی تکلیف ایلدی و وصال و وصلتی
بندن مطالبه ایلدی مطولده و شرح مفتاحده
لیلی ده مضاف تقدیر ایلمشلر عنایه ده کوسترلدی
و یکلفنی قولی لیلی جانبنه و لیلی نك وصالنه توقانی
و اتخاذ ابندن استعاره در یاخود استعاره تخییلیه
در که قلبی من له الامره تشبیه ایدوب اکا تکلیف
اثبات ایلدی تکلیف مأمور اوزرینه مشقت ویرن
شیئله امردر و لیلی یه نیل و وصالدن زیاده مشقتلی
قنغی شئ واردر و تکلفنی تاء مثناة فوقیه ایله روایت
اولندی بوکا کوره ایکی توجیه ایلمشلر بری لیلی یه
مسند اولوب مفعولی محذوف اولور تقدیری شدائد
فراق لیلی دیمك اولور و بری قلبه خطاب اولور بو
تقدیرجه غیبتدن خطابه التفات اولور و بری
وقد شط ده واو حالیه در قد تحقیقیه در شط
بعد معناسنه صیغهٔ ماضی معروفدر اوزاق
اولدی دیمکدر و ولیها شط نك فاعلیدر ولی
قرب معناسنه مصدردر و ضمیری لیلی یه عائددر

وعادت

وعادت عواد بیننا و خطوب جمله سی علی طریق التذییل
شط جمله سی اوزرینه معطوفدر مرزوقی دیمشکه
عادت یا معاداة دن مأخوذ عداوت ایتدی دیمکدر
بوکا کوره معنی کویا صوارف و خطوب کا عداوت ایدر
ایدی دیمك اولور یاخود عاد یعود دن مأخوذ رجوع
ایلدی دیمکدر بوکا کوره معنی بیننده حلول ایدن عوائق
و موانع اولدن اولدیغی شئ اوزرینه رجوع ایلدی
دیمك اولور عواد تقدیرا مرفوع عادت کلمه سنك
فاعلیدر و عادیه کلمه سنك جمعیدر عائقهٔ
دهر و صارفهٔ اوان و عارضهٔ زمان معناسنه در
بیننا بر مقدره حاوله متعلقدر و [illegible] و خطوب
عواد اوزرینه معطوفدر خطوب ضم خاء معجمه ایله
خطب کلمه سنك جمعیدر صعب عظیم و لان امره
دیرلر بوراده خطوبدن مراد شدائددن امور
عظامدر یاخود محن زماندر معنای بیتین
ای نفس حسنالری طلبده کثیر الطرب اولان
قلب عظیم سنی کیدردی شبابدن صکره شیبه قرب
زماننده یعنی شباب تولی و اعراض ایدوب منصرم
و منقطع و منقرض اولدیغی زماندن بوندن بدل
شیبك قربی و هجومی اوزرینه اقبالی زماننده
اول قلب لیلی نك وصالنی بکا تکلیف ایدر حال
بو که اول لیلی نك قرب وصالی بعید اولدی و بیننده
حاول ایدن عوائق و موانع دهر و شدائدك
عظامی عداوت ایتدی یعنی وصالدن مانع اولدی
یاخود اولدن اولدیغی شیئه رجوع ایتدی بو بیتدن

شاعر ایچون تحسّر و قلبنك لیلی یه میل و طلبنده تکلیفی
انکارده زیاده لك واردر

مثلُ الامیرِ یحملُ علی الادهمِ والاشهبَ

قبعثری نام شاعرك کلامِ منثوریدر سببِ ورودی
بودر که قبعثری آدباددن برجماعت ایله بستاننده
اوتورر لردی وحِصرِمك موسِمُ وزمانی ایدی حِصرِم
حاء مهمله نك کسری وصاد مهمله نك سکونیله
اول عِنَبدر ترکیده قورق دیدکاریدر مجلسده
حجاج ذکر اولندی اول حینده سوّدَ اللّهُ وجهه وسَفَا
من دَمِهِ وقطع عنقه دیدی یعنی الله یوزینی سیاهلندرسن
وقاننددن بنی صوارسن وکردانینی قطع ایلسون دیدی
پس قبعثری نك بوکلامنی حجاج استماع ایدوب
حضورنه احضار وعتاب وتهدید ایلدکدن صکره عقب
قبعثری بوکلام ملیحِ حِصرِمی مراد ایلدم دیدی صکره
حجاج دخی ستوعد اولدیغی حالده لاحمِلنّك علی الادهم
دیدی یعنی ای قبعثری البتّه سنی ادهمه بندیررم
دیدی حجاجك مرادی قید ایدی زیرا قیده ادهم دیرلر
بعده قبعثری حجاجك بوکلامِ وعیدینی معرِضِ وعده
چیقاروب برقت اولنان شیئك غیری ایله تلقّی
ایدوب مثلُ الامیرِ یحمِلُ علی الادهمِ والاشهب دیوب
حجاجك کلامنده اولان بیاضنی کیدوب سوادی
غالب اولان فرس ادهمه حمل ایلدی واکا بیاض
غالب اولان فرس اشهبی دخی ضم ایلدی حجاجك
ایسه ادهمدن مرادی انجق قید ایدی پس قبعثری
فرس اوزرینه حمل امیرك قصد ایلدیکی شیئدن اولی

اولدیغنه تنبیه ایلدی حاصلِ معنی شول کسه که غلبه
وکرم ومال ونعمتده امیر مثللی اوله دربند ایدوب
جزا ایلمکدن اکا اعطا ایتمك جدیر وسزاوردیمك
اولور بوندن صکره حجاج قبعثری یه انه حدید
دیدی یعنی ادهم حدیددر دیدی درعقب قبعثری
حدیدی حجاجك مرادنك خلافنه حمل ایدوب
لان یکون حدیدا خیرٌ من ان یکون بلیدا دیدی
یعنی آنك حدید وقوی اولمقلغی بلید وتنبل وسست
اولمقلغندن خیرلیدر دیدی

٥٧ **ومهمهٍ مغبرّةٍ ارجاؤهُ کانّ لونَ ارضِهِ سماؤهُ**

في القلب وهو ان يجعل احد
اجزاء الكلام مكان الاخر والاخر
مكانه وهو هنا في المصراع
الثاني

بو بیت بحر رجزك خبن بیتننددر تقطیعی ومهمهن
مفاعلن مخبون مغبرْرتن مستفعلن ارجاؤهو مستفعلن
سالمه کاننلو مفاعلن مخبون نارضهی مفاعلن
مخبون سماءهو مفاعلن مخبوندر قائلی رؤبة بن
العجاج نام شاعردر بونکله مفازه وصحرا لی
غبره واسود ایله وصف ایدر ومهمهِ ده اولان
واو ربّ معناسنه در مهمه میمك فتحه لری
میاننده هانك سکونیله مفازه بعیده وصحرا
وبیدا معناسنه در معلوم ببورلاکه بوفقیر
عصامکدین ببیکوزاللی طقوز تاریخنده شیخم
ابو الصّف علامة الدنیا الشیخ ابراهیم الحلبی مدّ الله
ظلّه حضرتلرندن مختصر معانی قراءت ایدر ایکن
بیوردیلر که شیخم علامه عالم الشید علی النبواسی
قدس سره دن جامع ازهرده بیك بوز اوتوز طقوز
تاریخنده مختصر معانی قراءت ایدر ایدم بوبیته کلدکده

صحرایه مهمه تسمیه سنی شویله تقریر ایلدیلرکه صحراده
سالك اولان کمسنه کندو سنی و رفیقنی عدا و جوانك
کزندو ضررلرندن محافظه ایدوب صدالرینی
استماع ایتدرمك ایچون کفنا ره اغاز ایتدکجه
مرةً بعد اخری بربرلرینه اسکت اسکت معناسنه
مه مه دیدکلرندن صحرایه مهمه تسمیه اولنمشدر
خفی بیورلمیه که صحرا معناسنه اولورسه مهمه
متصل تحریر اولنور اسکت اسکت معناسنه اولورسه
مه مه منفصل یازیلور آیکیسیده بو قطعه ده واقع
اولمشدر ٥٧ اسرع وسر طالب المعالی بکل واد وکل مهمه
وان لحی عاذل جهول وقل له یا عذول مه مه
معناسی ای طالب معالی هر وادی و صحراده سرعت
ایله و یوری اکر بر عاذل جهول لوم ایدرسه اکا
ای عذول سکوت ایله سکوت ایله دیو سویله دیمکدر
مغبرة غبره ایله متلونه معناسنه اسم مفعولدر
غبرة غباره تشبیه اولان لونه دیرلر ارجاؤه مغبرة
کلمه سنك نائب فاعلیدر اطراف و نواحی معناسنه
مقصور اولان رجا کلمه سنك جمعیدر تثنیه سی
رجوان کلور وضمیری مهمه لفظنه راجعدر و مغبرة
ارجاؤه جمله سی مهمه نك نعتیدر کان تشبیه ایچوندر
لون ارضه نصب ایله کان نك اسمیدر سماؤه رفع
ایله کان نك خبریدر و ضمیری مهمه لفظنه راجعدر
وسماؤه ده حذف مضاف واردر تقدیری لون سماه
دیمکدر بس مصراع اخیر باب قلبدندر ان شا الله
بیته معنا ویررایکی کوستریلور قلب اجزاء کلامك

برنی اخرك مکاننه و اول اخری برینك مکاننه قیلمغه
دیرلر معنای بیت بعید المسافه و صاحب خطر
و مخافه چوق صحرا و مفازه واردرکه ریاح مختلفه نك
هبوبندن اطراف و نواحیسی غبره ایله متلونه در
کویا سماسنك لونی کثرت غباردن ارض غبراسنك
لونیدر بوراده اعتبار لطیف واردرکه لون سمای
وصفده اولان مبالغه در بو مبالغه ده قلبدن
نشأت ایدر حتی لون ارض لون سمایه لون غبره ده
تشبیه اولندی و مع هذا ارض لون غبره ده اصلدر
توضیح کلام بودرکه مقتضای ظاهر اعتبارده سمای
ارضه تشبیه ایلمیدی زیرا غبرارده ارض سمادن
اقوی در لکن غبره ایله سمای وصفده مبالغه دن
او توری تشبیهی قلب ایلدی و ارض و سمانك مهمه
لفظنه اضافتی مجازدر اطولده دیرکه کان لون
ارضه سماؤه قولنی قلب و حذف اولمیه رق تفسیر
ممکندر یعنی ارضك بر مرتبه ده غبارقالقوب
متراکم اولدیکه سمایه متصل اولدی کویا سما ارضه
متصل اولدی لونك جسمه اتصالی کبی کویا لون
ارض نفس سما اولدی
٥٨ **فلما ان جری سمن علیها کما طبنت بالفدن السیاعا** فی القلب
بو بیت بحر وافرك ضرب اولی مقطوفندندر تقطیعی
فلما ان مفاعیلن مغصوب جری سمن مفاعلتن
علیها فعولن مقطوفه کما طینت مفاعیلن مغصوب
تلفدنس مفاعلتن سیاعا فعولن مقطوف در
قائلی قطامی نام شاعردر ناقه سنی سمن ایله وصف

انقطاعی بالضم الغبار متن بعلب

لما شرطیه در جوابی بیت آتیدر که ان شاء الله تعالی
شرح اولنسه کرکدر ان جری ده ان مصدریه در
جری صیغهٔ ماضئ معروفدر سمن کسر سین وفتح میم
ایله جری نك فاعلیدر علیها ده اولان ضمیر ناقه یه
راجعدر طینت تطیین دن ماخوذدر تطیین جداره
چامور سورمك وچامور ایله جداری تسویه لندرمکه
دیرلر بالقدن طینت یه متعلقدر ظاهرده طینت نك
مفعول غیر صریحیدر اما معنی وحقیقتده بالسیاع یه
مسلط اولوب تقدیری کما طینت القدن بالسیاع اولور
بو تقدیرجه القدن مفعول صریحی بالسیاع مفعول
غیر صریحی اولور ان شاء الله تعالی بیته معنا ویررایکن
کوستریلور قدن فا ودال مهمله نك فتحه لریله کوشك
قصر معناسنه در السیاع ناك الفی اشباع ایچوندر سیاع
کسر سین مهمله ایله چاموره یاخود کرجه دیرلر سیاع
سورجاك آلتنه دیرلر قاموسده سیاع سحاب وزنی
اوزره صمانلی چامور دردیمش معنای بیت وقتاکه ناقه
سمن جریان ایتدیسه یعنی سمن کلوب جمیع اعضاسی
طولوب هزالدن ناشی طشره چیقان کوکلری وزلندی
وقوی اولدی ایسه سنك قصری چامور یاخود کرج ایله
چامورلیوب صیوایوب یوکسکنی والحقی دوزلدیك
وقوی قیلدیغك کبی علو وارتفاعده ناقه یی قصره
تشبیه ایلدی طولده دیرکه تقدیر مصراع ثانی ناقه یی
سمن ایله وصفده مبالغه یی متضمن ایسه بیله بونکله
ناقه نك بدننده اصل اولان لحم مکتسبه اشارت ایلدی
ومعروض سمن فرع اولدیغنه که سیاع اصل قیلنوب

قصر

قصر سیاعك طینی منزله سنده قیلندی لکن بو طبعدن
بعیددر زیرا طینت السیاع بالقدن قولمز اذهانك
استهجان وآذانك استقباح ایلدیکی شیدندر
٥٩ أَمَرْتُ بِها الرِّجالَ لِيَأْخُذُوها ونَحْنُ نَظُنُّ أَنْ لَنْ تُسْتَطاعا
تقطیعی امرت بهر مفاعلتن رجا للیا مفاعلتن خذوها
فعولن مقطوفه ونحن نظن مفاعلتن ن ان لن تس مفاعیلن
معصوب نطاعا فعولن مقطوفدر امرت متکلم معروفدر
بها ده اولان ها ناقه یه عائددر الرجال امرت نك
مفعولیدر لیاخذوها امرت نك علتیدر یاخذونك
فاعل مستتری رجاله عائددر وها بنه ناقه یه راجعدر
تستطاعا صیغهٔ مجهولدر نائب مستتری ناقه یه عائددر
والفی اشباع ایچوندر معنای بیت بن اول ناقه ایله
رجاله امر ایلدمکه اول ناقه یی حمل اثقال ایچون اخذ
ایتسونلر وبزلر ظن ایدرزکه اول ناقه کمال قوتندن
البته اطاعت اولنور دکلدر یعنی اطاعت ایتمز مرادی
ناقه نك کمال قوتنی بیاندر
٦٠ ومَنْ يَكُ أَمْسَى بِالمَدِينَةِ رَحْلُهُ فإنِّي وقَيّارٌ بِها لَغَرِيبُ
بو بیت بحر طویلك ضرب ثالثندندر تقطیعی ومن یك
فعول مقبوض کامسا بل مفاعیلن مدینة فعول مقبوض
ترحلهو مفاعلن مقبوضه فانی فعولن وقیارن مفاعیلن
بهال مقبوض فعول غریبو فعولن محذوفدر قائلی ضابئ بن
حارث برجمی نام شاعردر حضرت عثمان بن عفان
رضی الله عنه نك زماننده محبوس ایکن سویلمشدر شرح
ایضاحده دیمشکه من شرطیه در جزاسی حذف اولنوب
مقامنه غیریسی اقامت اولنمشدر تقدیری من یمسی

ابدا شواهد المسند
فی ترک المسند وهو غریب لقصد الاختصار
والاحتراز عن العبث فی الظاهر مع
ضیق المقام بسبب التحسر
ومحافظة الوزن

بالمدینه رحله فلیمس وانی لا امس بها دیمكدر یعنی
مدینه ده کیجه لکن کیجه لسون بن اوراده کیجه لمم
زیرا بن عزیمتم ارتحال اوزرینه عزیمت ایدرا ولور
حسن چلبی دیمشکه بك نك اصلی بکون ایدی من
شرطیه ایله نونك حرکه سی اسقاط اولنغله واودن
نوندن اجتماع ساکنین اولدی دفعیچون واو حذف (اولنوب یکن)
اولندی بو کلمه کثرت استعمالی اولوب تخفیفدن اوتوری
نون دخی حذف اولنوب یك قالدی بعضیلر نونك
حذفی اخرده واقع اولوب نون اعرابه مشابهتندن
حذف اولندی دیمش بعضیلر تنوینه تشبیهدن اوتوری
حذف اولندی دیمش رحله اسی نك اسمیدر رحل فتح راء
وسکون حاء مهملتین ایله منزل معناسنه در وضمیری
من لفظنه عائددر پس اسمی نك مکانه اسنادی
مجازدر ومجازیتی ذکر محل اراده حال طریقیله در
زیرا رحلدن مراد اهلیدر بالمدینه اسمی نك خبریدر
یاخود مبتدا مع خبره اسمی نك فاعلندن یعنی من
شرطیه یه عائد اولان فاعلندن حالدر وممکندر
اسمی نك فاعلی من لفظنه ارجاع ایدوب بالمدینه
رحله جمله سی خبر اوله یاخود اسمی تامه اولوب جمله
واوی متروك حال اوله خرجت مع البازی علی سواد ده
اولدیغی کبی ورحله نك ظرفیت اوزره نصبی جائز دکلدر
زیرا فی تقدیرنیه قابل مبهم دکلدر کذا فی الاطول قیار فتح
قاف ایله قاموسده ضابی بن حارث نك جملنك اسمیدر
یاخود فرسنك اسمیدر دیمش سید شریف یاخود غلامنك
اسمیدر دیدی لغریب قیاردن خبر اولمق جائز دکلدر

زیرا

زیرا مبتدانك خبرینه لام دخولی قلیلدر یاخود لامك
دخولی هو تقدیرسز معدومدر ان نك خبرینه کثرتیله
بیله وقیاردن وان دن ایکیسندن معا خبر اولمق
جائز دکلدر معمول واحده مختلفینك عملنك
بطلاننندن اوتوری وقیارده اولان واو یا مفردی
مفرد اوزرینه یاخود جمله یی جمله اوزرینه عطف
ایچوندر ایکیسنه کوره ده قیارك ان نك خبری اوزرینه
تقدیمی قیارك وصاحبنك اغترابده تسویه سندن
اوتوریدر یاخود غربت اوزرینه تحسری تاکیده اعتراض
ایچوندر دخی بو دلیله قیار مسند الیه در مسندی
اولان غریب لفظنك ترکنك نکته سی ضیق مقام
یعنی محافظه وزن وعبثدن احترازایچوندر معنای
مدینه ده منزلی کیجه لکن یعنی کیجه لکن اهل منزل
کیمدر اول کیمسه کیجه لسون زیرا بن وبنم قیار نام فرسم
یاخود جملم یاخود غلامم اول مدینه ده تحقیق غریبلرز
غریبیسه ارتحال اوزرینه عزیمت ایدر بربرده قرار
وارام ایلمز دیمکدر بو بیتك لفظی خبر معناسی اغترابی
ووطندن بعدی اوزرینه تحسردر

نحن بما عندنا وانت بما عندك راض والرای مختلف (فی ترك المسند وهو راضون)

بو بیت بحر منسرحك ضرب اول مطویسندندر تقطیعی
نحن بما مفتعلن مطوی عندنا وفا علات مطوی انتما
مفتعلن مطویه عندك را مفتعلن مطوی ضنو ردی
مفعولات مختلفو مفتعلن مطویدر قائلی قیس بن
خطیمدر بعضیلر قائلی عمرو بن امرئ القیسدر دیمش
نحن مبتدادر خبری محذوفدر وحذفنك نکته سی

بیت سابقده ذکر اولاندکه قصد اختصار و ظاهره
بناءً عبثدن احتراز و توجّع سبیله مقامك تنك
اولمسی و محافظهٔ وزن دبس بوراده محذوف
بیت سابقك عکسنه ثانینك قرینه سیله اولك
خبریدر تقدیری نحن بما عندنا راضون دیمکدر
بما عندنا مقدّر اولان راضون کلمه سنه متعلقدر
بما عندك راضٍ کلمه سنه متعلقدر و مصراع ثانیده
انت نك خبری اولان راضٍ نحن دن خبر اولمق جائز دکلدر
زیرا مفرددر نحن ایسه جمعدر والرأی مبتدادر
خبری محذوفدر رأی اعتقاد معناسنه جمله سی
حالیه دردیمشلر معنای بیت بزلر عندمزده اولان
الله تعالینك ویردیکی و تقسیم ایلدیکی مال و غیر ماله
راضیلرز و سن دخی عندنده اولانه راضی سن اننده منازعه
و محاسده یوقدر حال بوکه هر بر رأی و اعتقاد بونده
مختلفدر و بو بیتدن مرادی ناسك حاللرندن تعجبنی
اظهاردر حاصلی هر کسه ازلده اولان قسمت حق نه ایسه
اولاجقدر و اکا راضی اولوب ترّهاتدن کفِ لسان ایتملی
ایکن تعجب ایدرمکه هر بری قسمتنه راضی اولیوب
قسّام حقیقی حقنده کوناکون ترّهات ایلدکلرندن
ماعدا بر برینه حسد و منازعه ایدرلر دیمک ایستر
بو معنا شراحك ویردکلریدر اما مز ستری نك ویردیکی
معنا بودرکه بزم عندمزده اولان اعتقادات و افعال
عاداتی راضیلرز سنده بونلردن عندکده اولانه
راضی سن لکن آرا و افکار و طرائق و اعمال مختلفه در
صلاح و صدق و خیر و حق اولانه الله تعالی عالمدر

یعنی

یعنی بزم طریقمز سزك طریقتکزدن خیردر بو الله تعالینك
بیوردیغی کل حزب بما لدیهم فرحون قول شریفی کبیدر
٦٢ إنّ محلاً وإنّ مرتحلاً وإنّ في السفر إذ مضوا مهلا
بو بیت بحر منسرحك ضرب مطوی سندندر تقطیعی
ان محل مفتعلن لنوان مفعولات مرتحلا مفتعلن
مطوته وان نفس مفاعلن مخبون سفر اذم فاعلات
مطوی ضو مهلا مفتعلن مطوی قائلی اعشی در محل
مصدر میمیدر حلول معناسنه مرتحل بو دخی مصدر
میمیدر ارتحال معناسنه فی السفر ان نك خبریدر ظرف
اولدیغندن اسمی اوزرینه تقدیم اولنمشدر سفر فتح سین
مهمله و سکون فا ایله سافرك جمعیدر صحب صاحب کبی
اذ مضوا اکر اذ کلمه سی وقت معناسنه اسم اولوب ظرف
اولمازسه السفردن بدل اولور بوکا کوره معنا تحقیق سفردن
بوندن بدل مضیلری زماننده دیمك اولور اکر ظرف اولورسه
فی ایله معا فی السفردن بدل اولور لکن معنی بردر شرح
مفتاحده سید شریفك تحقیقی بودر تنصیصده دیرکه
بو اذ ابن جنی فحوای کلامدن مستفاد حرف تعلیلدر زیرا
ضربته اذ اساء دینلدکده فحوای کلامدن مستفاد معنا
انی ضربته اساءتی ایچوندر دیمك اولور لکن ظاهر لفظدن
مستفاد اولان وقت و زمان معناسنه در مهلا اونك
اسمیدر مهل فتحه لر ایله مطولن بعد و طول ایله تفسیر
اولنمشدر اما صدر الافاضل تقدم ایله تفسیر ایلمشدر
مهلا یرینه مثلا روایت اولنمشدر بوکا کوره امواتده اخبارده
مثل و عبرت وارددر دیمك اولور معنای بیت تحقیق
دنیایه بزم ایچون حلول واردر و نه بزم ایچون دنیادن

فی حذف المسند الذی هو هنا ظرف وهو لنا

اخرنه ارتحال واردر و تحقیق اخرنه مسافرلرده
بونلردن بدل مضی لری زماننده تقدّم یاخود اخره متثل
یاخود اخره اخردن بعد وطول واردر یعنی اخرة سفر
ابد نلرکندیلرو اوزادیلرانلره رجوع یوقدر و بونلرده
عن قریب اثرلری اوزره یوز بو بیتده حکمت و نوع تبصره
وعظه و نصیحت واردر خفی بیورلمیه بو راده جزما
وقطعا ظرف اولان مسند حذف اولندی تقدیری
ان لنا محلا وان لنا مرتحلا دیمکدر پس بو حذفك نکتهسی
قصد اختصار واوّلی دیلدیكی اولان عقله عدول وضیق
مقام یعنی شعر اوزرینه محافظه واستعماله اتباعدن
اولوری واستعماله اتباع ان مالا وان ولدا مثللرنده
حذف مطرد اولدیغی ایچوندر تقدیری ان لنا مالا وان لنا
ولدا دیمکدر حتی سیبویه کتابنده بو حذفه برباب وضع
ایدوب هذا باب ان مالا وان ولدا دیدی
لیبك یزید ضارع لخصومة ومختبط مما تطیح الطوایح ٦٣
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی لیبك
فعول مقبوض یزید ضا مفاعلن مقبوض رعن لل فعول
مقبوض خصو متن مفاعلن مقبوض و مخت فعول
مقبوض بطن مما مفاعیلن تطیحط فعولن طوایح مفاعلن
مقبوضدر قائلی ضرار بن نهشل یزید بن نهشله مرثیه
ایلدیكی قصیده سندندر لیبك مبنی للمفعولدر یعنی
امر غائب مجهول زنه سی اوزره در یزید لیبك نك
نائب فاعلیدر یزید ده وزن فعل و علمیت اولدیغندن
غیر منصرفدر ضارع ضاد معجمه ایله عاجز ذلیل
معناسنه اسم فاعلدر و بو ضارع فعل محذوفك

فاعلدر

فاعلیدر تقدیری یبکیه ضارع دیمکدر و بو یبکیه
ضارع کندونك قرینه سی اولان سؤال مقدرك
جوابیدر و سؤال مقدر من یبکیه در و بو سؤال
و جوابك تصویری بودرکه یزید بن نهشل اغلسون
دینلدکده اکا کیم اغلر دیو سؤال اولنوب اکا ضارع
و ذلیل اغلر دیو جواب و یرلدی اما یبك مبنی للفاعل
اولوب یزید نصب ایله لیبك نك مفعولی و ضارع
فاعلی اولسی بزم صددمزده اولدیغمزمد حدث اولماز
زیرا مبنی للمفعول اولسی مبنی للفاعل اولسنك اوزرینه
خطیب دمشقی و علامه سعدك تقریرلرینه بناء
اوج وجهله رجحان و فضلی واردر اولکی وجه لیبك
یزیددن بکانك اسنادی اولندیغی باکی اجمالا بیلنور
من یبکیه سوال مقدردن بکانك اسنادی اولندیغی
فاعل معلوملك تعیینی بیلنور یبکیه ضارع جوابندن
بکانك اسنادی اولندیغی فاعل تفصیلا بیلنور معلومدر
اوج کره اسنادی اقوی و اوّلا اجمال ثانیا تفصیل نفسده
اوقع و اولی اولمغله مبنی للمفعول اولسی مبنی للفاعل اولسی
اوزرینه ترجیح اولندی ایکنجی وجه یزید رفع ایله
مسند الیه و جزء جمله اولمغله فضله دکلدر اما مفعولیت
اوزره منصوب اولسه فضله اولور اوچنجی وجه
فاعلی بلماك نعمت غیر مترقبه نك حصولی کبیدر
زیرا فاعلی ذکرده کلامك اولی سائلی مطمع دکلدر بو جهتله
اولنجه فاعل من غیر ترقب رزق اولور بو ایسه الذدر
اما مبنی للفاعل اولسه فاعلی ذکرده کلامك اولی
سائلی مطمع در لخصومة ضارع کلمه سنه متعلقدر

جار ومجرورده یعنی ظرفده رایحهٔ فعل کافی اولدیغندن
ضارعك نفی واستفهام وموصول وغیریدن برشیئه
اعتماد ایتمسی لازم دکلدر بو تقریره کوره معنی دیمك
اولورکه ذلیل اولان وخصمایه مقاومت ومقابله دن
عاجز اولان کمسه یزیده اغلر زیرا یزید اذلاء وعجزه
وضعفایه ملجأ وظهیر ومعین ایدی ومقدر یبکیه
تعلقی من جهة المعنی قویدر دکلدر زیرا بو تقدیرجه بکا
خصومت اجلیچون اولوب ممدوح ایچون اولما موق
لازم کلور و مختبط ضارعه اوزرینه معطوفدر
مختبط شول کمسه درکه احسان ایچون وسیله سز
سکا کله وسؤالنی ناسدن کزلیه زیرا فی الاصل اهل
ثروت ایدی سؤال ابتلاسی مالنی مهلکات اهلاك
ایتدیکی اجلدندر وسلطان العارفین ملا جامی
قدس سره حضرتلری مختبط من غیر وسیله سائله
دیرلر دیو جامع ومانع تعریف بیوردیلر واطولده
فاضل محققك تحقیقی بودرکه ضارع ایله مراد یزیدك
وفاتندن صکره ذلیل اولاندر ومختبط ایله مراد یزیدك
وفاتندن صکره سؤاله مبتلا اولاندر وبونی یبکك
مضارع اولوب استقباله دلالت ایتمسی دخی تأیید ایدر
زیرا حیاتنده خصومات ومهلکاتی دافع وبونلر
حیاتنده اصلا واقع دکل ایدی وبر متمولك مالی هلاکه
اولنماز ایدی حتی خصومت ایله برکسنه ذلیل اوله
خفی اولمیه که بو احتمالده یزیدی ناسی ظلمدن حمایه ایدردیو
کمال مدح وارد ر فطیح اطاحه دن مأخوذدر اطاحه اذهاب
واهلاك معناسنه طوایح علی غیر القیاس مطیحه نك جمعیدر

لوافح

لوافح ملحقه نك جمعی اولدیغی کبی طوحته الطوایح واطاحته
الطوایح دیرلر طوحته المطوحات واطاحته المطیحات
دیملز مما مختبط کلمه سنه متعلقدر ومامصدریه در
بو تقدیرجه معنی دیمك اولورکه بغیر وسیلة سؤال
ایدن یزیده اغلر اول سائلك مالنی مهلکات اهلاك
ایتدیکی اجلدن زیرا یزید سائله بغیر وسیله اعطا ایدر
یاخود یبکیه متعلقدر یعنی منایا یزیدی اهلاکی
اجلندن سائل بکا ایدر و تطیح ایکی تقدیره کوره ده ماضی
معناسنه اولور زیرا سائلك بکاسی مهلکات مالنی
اذهابدن صکره ومنایا یزیدی هلاکدن صکره اولمغله
تطیح ماضی معناسنه اولوب انما مضارع حال ایچوندر
پس مضارعدن ماضی یه عدولك نکته سی بو امر هائلك
صورتنی استحضار ایچوندر معنای بیت یزید بن نهشل
اغلسون کویا اکا اغلیان کیمدر دینلدکده ضارع در
دیدی یعنی ذلیلدر و ذلیل اولان وخصمایه مقاومت
ومقابله دن عاجز اولان کمسه یزیده اغلر زیرا یزید
اذلاء وعجزه وضعفایه ملجأ وظهیر ومعین ایدی
وذلیل اولان انکله خصماسنك کندویه اولان خصومتی
دفع ایدر ایدی ونوائب زمان وحوادث مهلکه مالنی
اذهاب واهلاکدن فقیر وسائل اولان دخی یزیده
اغلر زیرا یزید انی اموال ایله اغنا ایدر دی

فی مجیء المسند فعلا لیفید حدوث التجدد حالا فحالا وهو هنا بتوسم

او کلما وردت عکاظ قبیلة بعثوا الی عریفهم یتوسم

بو بیت بحر کاملك ضرب سالمندندر تقطیعی او کلما متفاعلن
وردت عکا متفاعلن ظ قبیلتن متفاعلن سالمه بعثوا الی
متفاعلن عریفهم متفاعلن ظ قبیلتن متفاعلن سالمه

بعثوا الى متفاعلن يعرّفهم متفاعلن بتوسّمو متفاعلن
سالم در قائلی طریف بن تمیم در ناس اوزرینه کثرت
جنایات ایله نفسنی وصف ده دیمشدر همزه وواوك سیبویه
عندنده مکانلری مقلوبه در زیرا استفهام ایچون
صدارت واردر بو تقدیرجه همزه مذکور اوزرینه
داخل اولور و زمخشری عندنده مکانلرنده ثابته لردر
و همزه واوك معطوف اولدیغی شیء مناسب مقدر اوزرینه
داخله در تقدیری اکلما قصدت ووردت عکاظ دیمك
اولور و بو همزه یا تقریر یاخود نفسنه توبیخ وامرندن تعجب
ایچوندر بیتده عکاظ ضم عین مهمله واخرنده ظاء معجمه
ایله مکهٔ مکرمه قربنده بر سوق وبازارك اسمیدر
انده قبائل عرب سنه ده برکره تبایع وتناشد یعنی قرائت
شعر ومفاخره ایچون مجتمع اولورلر انده وقایع وحوادث
واقع اولوردی اسلامك ظهورینه دکین امرلری دائما بو اجتماع
ایدی مطرزی فرق التنجی مقامه نك شرحنده عکاظ مکه
ایله طائف میاننده در دیمش عریف القوم نقیب ورئیسلری
دیمکدر وامرلرینه کفیل یعنی امورلرینه عارف یاخود ناسك
معروف ومشهوری معنالرینه در بتوسّم فعلنك مسند
اولمسی اخصر وجه اوزره تجددی افاده ایله بیله احد ازمنه
ایله تقیید ایچوندر معناسی اندن مرة بعد اخری یعنی
شیئا فشیئا لحظة بعد لحظة تامل وفراست صادر اولور
دیمکدر اکرچه متوسّما دبیدی بو معنای تجددی افاده
ایتمز ایدی قبیله نك بو عریفی شاعری بعث وتسییرلرینه
ایکی نکته یه مجبر اولمش بری شاعرك جنایتندن حذردن
اوتوری وبری شاعرك اوزرینه مفاخره لرینی عرضدن اولوری

زنبا شاعر رئیس الشرفا صاحب الرد والامضادر پس بو ایکی
غایتلره کوره شاعردن من جهة المفاخره استفهام
تقریر ایچوندر بعضیلر استفهام نفسنه توبیخ وامرندن
تعجب ایچوندر دیمش معنای بیت مکهٔ مکرمه قربنده عکاظ
نام سوق وبازارده قبیلهٔ عرب قصد ایتدیلرمی دخی
وارد اولدیلرمی یعنی اولدیلر اویله قبیله که کافل امورلرینی
یعنی امورلرینك عارفنی یاخود عند الناس معروف ومشهورینی
بکا بعث وتسییر ایلدیلر اویله کافل امورلرکه مرة بعد
اخری کندودن تامل وفراست صادر اولور و بونی
بکا بعث وتسییرك نکته سی ایکیدر بری بنم جنایتمدن
حذردر و بری بن رئیس الشرفا صاحب الرد والامضایم
بو بیتدن مرادی هر قبیله اوزرینه بنم ایچون جنایه وارد
زمان عکاظ نام سوقه وارد اولسه لر امورلرینه
کافل اولانی طلب ایدر دیمکدر

لا یألف الدرهم المضروب صرّتنا لکن یمر علیها وهو منطلق

فی مجیء المسند اسما لافادة الثبوت والدوام لا التقیید والتجدد یعنی الانطلاق ثابت من غیر اعتبار تجدد

بو بیت بحر بسیطك ضرب اول مخبوننددر تقطیعی لا
یألفد مستفعلن درهمل فاعلن مضرو بصر مستفعلن
رتنا فعلن مخبونه لکن یمر مستفعلن رعلی فعلن مخبون
ها وهو من مستفعلن طلقو فعلن مخبوندر قائلی
نضر بن جویّه یاخود جویّة بن نضردر یألف الفه دن
ماخوذدر الدرهم لا یألف نك فاعلیدر المضروب
الدرهم نك نعتیدر صرّتنا ظرفیت اوزره منصوب
لا یألف نك مفعول فیهیدر اکرچه بو مشهوردر لکن
اولان الدرهم المضروب منصوب اولوب لا یألف نك مفعولی اوله
وصرّتنا مرفوع اولوب لا یألف نك فاعلی اوله بو تقدیرجه

عدم الفت جانب صره دن اولور صره ضم صاد مهمله
وتشديد رآء مهمله ايله ايچنده دراهم جمع اولنان شيئه درلر
فارسيده هميان ديرلر صره نك ضمير متكلم مع غيريه
اضافتنك نكته سى صره كندى ايله غيرلرينك ميانلرنده
مشترك اولديغى بياندر ياخود عرف عامه مبنيدر
ياخود افتخار ايچوندر يمر فاعل مستترى درهمه عائددر
عليها ده اولان ها صره يه عائددر وهو مسند اليهدر
ودرهمه عائد در واوى حاليه در ووزن ايچون هانك
سكونيله قرأت اولنميدر منطلق مسنددر بو مسندى
اسم ايرادينك نكته سى تجدد اعتبار ايتمكسزين صره دن
درهمك انطلاقى ثابت ودائم در ديمك اولمغله تجدد
وحدوث قصد اولنان فعل ايله ينطلق ديمدى زيرا زيد
ينطلق نك معنا سى زيدن انطلاق جزءاً فجزءاً حاصل
اولور ديمك در محقق شيخ عبد القاهر ديشكه اكر اخبار دن
مقصود اثبات مطلق ايسه اسم ايله اولمق لايقدر
واكر غرض ذلك الثبوتك زمانيى اشعار ايله تمام اولورسه
فعل ايله اولمق لايقدر وهو منطلق جمله سى مروردن
مستفاد اولديغنه كوره حال دائمه ياخود حال مؤكده در
وهم معرضون نص كريمنده اولديغى كبى معناى بيت
مضروب ومسكوك اولان درهم كيسه مزده الفت ايتمز
آيا هيچ صره كرم كيرمزمى دبو توهم اولنديغندن توهمى
دفع ايچون لكن ايله استدراك ايدوب ديركه لكن اول
درهم كيسه مزه مرور ايدر حالبوكه اول درهمك صره مزدن
انطلاقى ذهابى ثابت ودائمدر بو بيتدن غرضى نفسنى
جود وسخاو كثرت انفاق ايله مدح وثنادر وبو بيتك اولى

٦٦ انا اذا اجتمعت يوماً دراهمنا ظلت الى طرق الخيرات تستبق بودر
تقطيعى انا اذخ مستفعلن تمعت فعلن يومندرا مستفعلن
همنا فعلن مخبونه ظللت الا مستفعلن طرقل فعلن
مخبون خيرا نتس مستفعلن تبقو فعلن مخبوندر
دراهمنا اجتمعت كلمه سنك فاعليدر ظلت صارت
معنا سنه معناى بيت تحقيق بزم بر كونده درهمز
٧٠ جمع اولسه طرق خيرانه سبقت ايدر اولور حالى بزده
اكثلنمز
٦٧ فما وطني ان فاتني بك سابق من الدهر فلينعم لساكنك البال
بو بيت بحر طويلك ضرب اولى سالمندر تقطيعى فما و
فعولن مقبوض طنى انفا مفاعيلن تنى بك فعولن مقبوض
كسا بقن مفاعلن مقبوضه منددهـ فعولن فلينعم
مفاعيلن لساك فعولن مقبوض نكلبالو مفاعيلن در
قائلى ابو العلاء معرى در بغداد دن معره يه كلديكى
حينده ديديكى قصيده سنندندر ان كلمه سى استقبالك
غيريسنده كاندوا وصلات غريبه سندن قليلا استعمال
اولنديغنه مثالدر بك ده با فى معنا سنه در وكاف مجازى
وطنه خطابدر سابق موصوف محذوفك صفتيدر
تقديرى زمان سابق ديمكدر ياخود سابق مجازا حادث
معنا سنه در وجه تسميه اول حادث ازلدن سبقت
ايتديكندن دينلمشدر فلينعم شرطك جزاسيدر ابادى
كبارك اصلاح ايلديكى بعض نسخ سقط ده در ونما او
انعام مه كوره فتح عين ايله اولوب علم وزنى اوزده واوى
نعم دن مأخوذ اولور اما ضم عين ايله اولورسه
صحاحده ذكر اولنانه كوره ضم عين ايله اولان نعم دن

مأخوذ اولور نعم لتین اولدی دیمکدر و بو فلینعم کلمه سنی
صیغهٔ مجهول ظن ایدن سهو ایتمشدر لساننك فلینعم
کلمه سنه متعلق درکا فی وطنه خطابدر البال فلینعم
کلمه سنك فاعلیدر بال حال معناسنه ما بالك
دینلور حالك نیجه در دیمکدر قلب ورخاء نفس معناکزنده
کلور اما ایضاح سقط دن مستفاد اولان بالك
حال معناسنه اولمسی استعمال ثانی در بو یله اولنجه
الله تعالینك فما بال القرون الاولی قول شریفیله اشکال
وارد اولماز معنای بیت شاعر کندونی فوت ایدن
شبدن او توری بحزانه وطننه خطاب ایدوب
دیرکه ای وطنم سنك حقنده ازمنه ودهوردن زمان
سابق یاخود بر حادث بنی فوت ایدرسه بنم سنده
سکونمدن خالی قیلوب مانع اولورسه سندن اولان
ساکننك حالی نعمت یاخود نعیمه وطیبه اولسون بندخی
انلر کبی سنده سکونمی رجا ایدرم

ولو طار ذو حافر قبلها   لطارت ولکنه لم یطر ٦٨

بو بیت بحر متقاربك ضرب ثالث محذوفندر تقطیعی
ولوطا فعولن رذو حا فعولن فرن قب فعولن لها فعل
محذوفه لطارت فعولن ولاکن فعولن نهولم فعولن
یطر فعل محذوفدر قائلی ابی بن ربیعه حماسیدر لو کلمه سی
لامتناع الثانی لوجود الاول معناسنه اولدیغنه مثال ٧١
لولا علی لهلك عمر ده اولدیغی کبی معناسی علی نك وجودی
عمرك عدم هلاکنه سببدر دیمك در بو خصوصه علی نك
وجودی عمرك عدم هلاکنه دلیلدر کلدر ذو حافر طارتك
فاعلیدر ذو حالت رفعی واو ایله صاحب معناسنه

حافر

حافر قوائم اربعه صاحبنك طرنغنه دیرلر حافر حفردن
مأخوذ اسم فاعلدر فرسك طرنغنه حافر تسمیه سی
فرس ارضی شدت دوس ایله حفر ایتدیکندن او توریدر
قبلها ضمیری فرسه عائددر لطارت کلمه سنك
مستتر اولان فاعلی فرسه عائددر لکنه ده اولان ضمیر
ذو حافره عائددر معنای بیت اکر تلك الفرسدن اول
حافر صاحبی طیران ایدیدی فرسم دخی طیران ایدردی
لکن حافر صاحبی طیران ایتمدی یعنی تلك الفرسك عدم
طیراننك وجودی حافر صاحبنك عدم طیرانه سببدر
امام مرزوقی بو بیتی شویله تقریر ایتمشکه اکر ذوات
حوافردن کندویه مخصوصه آلت ایله طیران قدرتنی
قیلندی بو فرس طیران ایدر ایدی و بو فرس کندنده
نجابت و کرم اولدیغندن ذلك الطیرانه دخی حقیقدر
لکن طیران ذوالجناحه مخصوص ولمغله طیران ایتمدی
معولدر ۞ هر که غم جهان خورد کی خورد از حیات بر
دو تو غم جهان مخور تا ز حیات برخوری ۞ بیت فارسی دخی
بو قبیلدندر دیدی فاضل بنی دیرکه استادم قدس سره
دن ایشتدم طلبه دن بعضیسی و لو طار الخ بیتنی علامه
سعددن سؤال ایدوب دیمشکه بو بیتدن مستفاد
اولان معنا نیجه صحت بیرا ولور مع هذا مقدم ملت تنقیضی
استثنا منتج اولمدیغی محلنده تسطیر کرده اهل تحقیقدر
دیدکده جوابنده علامه دخی استقصاسی شرح تلخیصده
طلب اولنه دیمش صاحب معول دیرکه عجایب اتفاقندندر
طلبه اعجامك بعضیسندن استماع ایتدم شویله نقل
ایدر ایدیکه متأخریندن ملوك فرسك بعضیسنك

ایکی مغنیه جاریه سی وار ایدی برینک اسمی جهان وبرینک
اسمی حبات ایدی وجهان تحبتی حبانه مجتنبدن انّا ایدی
ترکون حبات ملکی مترصده اولوب بیتِ مذکوری
مثل کتوروب موقعنده واقع اولدی

٦٩ ولو دامتِ الدولاتُ کانوا کغیرهم رعایا ولکن ما لهن دوام

بو بیت بحر طویلک ضرب ثالث محذوفندندر تقطیعی ولودا
فعولن متدو لا مفاعیلن تکانوا فعولن کغیرهم مفاعلن
مقبوضه رعایا فعولن ولکنما مفاعیلن لهنن فعولُ
مقبوضدر وا مو فعولن محذوفدر قائلی ابو العلاء معرّی در
لوینه بوراده لامتناع الثانی لوجود الاول معناسنه در
الدولات فتحه لر ایله دوله نک جمعی اولوب دامت کلمه سنک
فاعلیدر معولدر دوله ضم دال ایله مالدر فتحه حربده
استعمال اولنور دیدی صحاحده مبانلرنده تسویه
وارددیمش کغیرهم کانوانک خبریدر بعضیلر رعایا
کانوانک خبریدر دیمش صدر الافاضل دیرکه رعایا
کافک عطف بیانیدر بدلی اولمسی جائز دکلدر زیرا
بوننده امر مماثله فوت اولور بعضیلر کغیرهم رعایادن
حال اولمق جائز اولور تقدیری لو کان کذلک کانوا رعایا
حالکونهم مماثلین غیرهم دیمک اولور دیمش ما لهن ده ما
نافیه در وضمیری الدولاته عائددر معنای بیت اکر
دولتلر دائمه اولیدی انلر غیریلری کبی رعایا اولورلر
ایدی لکن اول دولتلر ایچون دوام یوقدر بویله اولنجه
انلر ده رعایا اولمازلر بعضیلر شویله معنا ویرمشکه
اکر دولتلر دائمه اولیدی جمیع سلاطین اوله رعایا اولورلر
ایدی خفی بیوریلمیه قدیم وحادثده احوال ملوک وسلاطینه

واقف

واقف اولانه کوره بو معناده خلاف ظاهر وارددر اما
تحقیق اولنان واقرب اولان معنا بودرکه اکر ممدوحک
طاعتندن رغبت واعراض ایدنلرک دولتلری دائمه
اولیدی ممدوحک رعیتی سلکنه منخرط اولورلر ایدی
لکن ممدوحک طاعتنک دوامنه قادر اولمیوب ممدوحه
عاصی اولدیلر ممدوحده انلری استیصال ایلدی
واولا اولدی اما تنوین سقطده اولان معنا بودرکه
اکر انلر ممدوحک رعیتنه راضی اولیدیلر انلرک
دولتلری کیتمز ایدی

٧٠ اذا قبح البکاء علی قتیلٍ رأیتُ بکاءکَ الحسن الجمیلا

بو بیت بحر وافرک ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی
اذا قبحل مفاعلتن بکاء علا مفاعلتن قتیلن فعولن
مقطوفه رایتبکا مفاعلتن ءکلحسنل مفاعلتن جمیلا
فعولن مقطوفدر قائلی خنسا نام شاعره در برادری
صخرک مرثیه سنده دیمشدر البکاء رفع ایله قبح نک
فاعلیدر بکاء مدّ ایله اولورسه بکا ایله بیله اولان
صوت مراد اولنور بوراده مراد بودر قصر ایله اولورسه
دموع وخروجی مراد اولنور بکیته وبکیت علیه دینلوب
بنفسه وعلی ایله استعمال اولنور اکیسیده بر معنایه در
علی قتیل بکاء کلمه سنه متعلقدر قتیل مقتول معناسنه در
بکاءک رایت نک مفعول اولیدر الحسن الجمیلا نعت
ومنعوت مفعول ثانیسیدر الجمیلانک الفی اطلاق
ایچوندر شاعره مذکوره حسنک بکا اوزرینه قصرینی
وشیء اخره تجاوزینی مراد ایلمز واکر مراد ایلسه رایت
بکاءک الحسن الجمیلا قولنی اذا قبح البکاء علی قتیل قولنه

جواب قیلمق حسنلی اولمز ایدی زیرا اذا قبح البکاء علی قتیل
لم یحسن الا بکاءک مثللیده قصرک معناسی بو قدر اسالیب
کلامه ادنی درایه سی اولانه خفی دکلدر زیرا ظاهر درکه
غرضی بکاسی ایچون حسن اثبات ایدوب قتلی دن بو مقتولک
غیری اوزرینه اولان بکا جنسندن بکاسی اخراجدر
معنای بیت بحق مقتول اوزرینه بکا قبیح قلنسه بنم
سنک بکاکی حسن جمیل کوریرم زیرا صخر بکایه شایسته
دردیمک استر

٧١ لَهُ هِمَمٌ لَا مُنْتَهَى لِكِبَارِهَا وَهِمَّتُهُ الصُّغْرَى أَجَلُّ مِنَ الدَّهْرِ

(في تقديم المسند وهو له للتنبيه من اول وهلة على انه خبر لهمم لا نعت له اذ لو اخر لتوهم انه نعت له لا خبر)

بو بیت بحر طویلک ضرب اولندندر تقطیعی لهو ه فعول
مقبوض همملا من مفاعیلن تهال فعول کبا رها
مفاعلن مقبوضه وهمم فعول تهصصغرا مفاعیلن
اجلل فعول مقبوض منددهری مفاعیلن و بو بیت
معجز بیانک قائلی حسان رضی عنه ربه المنانندر جمیع
ملک و انسانک افضل واشرف واکرم واعلوسی اولان
حضرت رسول اکرم نبی مفخم صلی الله تعالی علیه و سلم
افندیمزک مدحتنده بیورمشدر له مقدم خبردر
همم موخر مبتدادر و بو مسندک مسند الیه اوزرینه تقدیمی
اول امردن مسند خبر اولوب نعت اولمدیغنه تنبیه
ایچوندر زیرا نعت منعوتی اوزرینه تقدیم اولنماز
اگرچه بو ظرف وخبر اولان له مبتدا اولان هممدن
تأخیر اولونیدی همم کلمه سنک نعتیدر خبری دکلدر
دیو توهم اولنور ایدی هوادیدن دیدیکه تخصیص
ایچون تقدیم اولندی دینلمز زیرا مقام آندن ابا ایدر
لکن اهتمام ایچون تقدیم اولندی دیمک واجبدر زیرا

صدد نبی مکرم صلی الله تعالی علیه و سلم حضرتلرینک
احوالندهدر و همم کلمه سنک جمعیتیله بیله تنکیری
کثرت افاده سنده تعاضد و تعاون ایدر همم کسر
ها ایله همة کلمه سنک جمعیدر منتهی ضم میم ایله
مصدردر انتها معناسنه و همته مبتدادر ضمیری
رسول اکرم صلی الله تعالی علیه و سلمه عائددر الصغری
همته نک نعتیدر صغری اصغرک مؤنثیدر کبری
اکبرک مؤنثی اولدیغی کبی اجل مبتدانک خبریدر اجل
قدرا اعظم شانا ارفع دیمکدر دهردن مراد دنیادر
حقیقتی زماندر بعضیلر ابددر دیمش معنای بیت
رسول اکرم نبی مفخم صلی الله علیه و سلم حضرتلرینک
بر مرتبه ده همم کثیره و کبیره لری واردرکه کبارینک
منتهاسی یوقدر و تحدید و تصویری دخی ممکن دکلدر
و همت صغیره لری دخی دنیا و زماندن و ابددن اجل
واکبر حاصلی دهرکا واسع اولوردکلدر دیمک استرلر
و بو بیت فصاحت نمون و بلاغت مشحونک ایکنجیسی

٧٢ لَهُ رَاحَةٌ لَوْ أَنَّ مِعْشَارَ جُودِهَا عَلَى الْبَرِّ كَانَ الْبَرُّ أَنْدَى مِنَ الْبَحْرِ در

تقطیعی لهورا فعولن حتنلوان مفاعیلن بمعشا فعولن
رجودها مفاعلن مقبوضه علالبر فعولن رکا نلبر
مفاعیلن راندی فعولن منلبحری مفاعیلن سالمدر
له مقدم خبردر راحة موخر مبتدادر و تقدیمنک
نکته سی بیت سابقدن مستفاددر راحه کف
معناسنه در بوراده مجاز مرسل اولوب نعمت
واحسان مراد اولنمشدر معشار کسر میم ایله عشر دیرلر
و عشر عشره نک بر جزئنه دیرلر جودها کسر ایله

معشارنك مضاف اليهيدر جود سخا معنا سنه
وضميري راحة به عائددر على البر معشاره متعلقدر
بر فتح باء موحده ايله بر ارض معنا سنه كان البر لج
لو كلمه سنك جوابيدر الكبر كاننك اسميدر بر بنه
فتحة باء موحده ايله بر ارض معنا سنه انذى من البحر
جمله سي محلا منصوب كاننك خبريدر انذى ذاله معنا سنه
اولان نذى دن مأخوذ افعل تفضيلدر زياده رطبلي
ديمكدر شرح موافقنده سيد شريف ديركه فلان نذى
الكف دينلور سخي اولسه بوكا كوره زياده سخي ديمك
اولور يس راحة مفضل من البحر مفضل منه اولور اوكى
معنا يه كوره انذى ايله بحر مبانينده مراعات النظير
واردر معناي بيت رسول اكرم نبي مفخم صلى الله عليه
وسلم افنديمز حضرتلرينك راحة سعادتلري واردركه
اكر تحقيق اول راحه سعادتلرينك جود و سخا سنك
عشري تراوزرينه اولسه بر بحردن زياده رطبلي
اولوردي ياخود زياده سخي اولوردي
سعدت بغرة وجهك الايام وتزينت ببقائك الاعوام ٧٣
بو بيت بحر كاملك ضرب ثاني مقطوعندندر تقطيعي
سعدت بغر متفاعلن رتوجهكل متفاعلن ايا مو
مفعولن مقطوعة مضمر وتزيينت متفاعلن ببقاكل
متفاعلن اعوامو مفعولن مقطوع مضمردر قائلي
ثعالبيدر سلطان محمود بن سبكتكين سجستاني خلف بن
احمددن اخذ ايتدكده تهنيه ايچون انشا ايلديكي قصيده
سندندر سعدت مسنددر بغرة وجهك ده اولان
با باء سببيه اولوب سعدت كلمه سنه متعلقدر غره ضم

غين معجمه ايله فيسك جبهه سنده در همه دن بوجك
بياضدر ضحكوه هر واضح معروفه استعاره اولنديكي
الايام سعدت كلمه سنك فاعليدر خفي اولميه مسند
بو مثاللرده فعلدر امثله سابقه ده اسم ايدي بو راده
مسندك تقديمنك نكته سي فاعل فعل اوزرينه تقديم
اولنماز لكن فاعل مبتدا و فعل خبري قيلنوب لفظ فعل ٧٥
ايله تفالا لا تقديم اولنور وتزينت سعدت اوزرينه
معطوفدر ببقائك ده اولان با باء سببيه اولوب
تزينت كلمه سنه متعلقدر الاعوام تزينت كلمه سنك
فاعليدر اعوام فتح همزه ايله عام كلمه سنك جمعيدر
سنه معنا سنه معناي بيت اي ممدوح سنك
وجهنك غره سي سببي ايله يعني شهرت و معروفيتك
سببيله ايام سعادتلي اولدي و سنك بقا و دوامك
سببيله عاملر يعني سنه لر زينتلو اولدي
ثلثة تشرق الدنيا ببهجتها شمس الضحى وابو اسحق والقمر ٧٤ في تقديم المسند وهو ثلثة للتشويق الى ذكر المسند اليه وهو شمس الضحى وما عطف عليه
بو بيت بحر بسيطك ضرب اول مخبونندندر تقطيعي ثلاثة
مفاعلن مخبون تشر قد فاعلن دنيا ببه مستفعلن جتها
فعلن مخبونه شمسضحا مستفعلن وابو فعلن مخبون
اسحاق ول مستفعلن قمرو فعلن مخبون قائلي محمد بن
وهيب دركنيه سي ابو اسحق اولان معتصم باللهك
حقنده ديمشدر ثلثة مسند مقدمدر تشرق
باب افعالدن صيغه مضارع لازمدر اشرق فلان
دينلور مضي اولدي ديمك برده ثلثة نك صفتيدر
عصام فاضل اطولده تشرق الدنيا ببهجتها جمله سي
ثلثة نك صفتيدر ديدي الدنيا تشرق نك فاعليدر

بعضیلری تشرق ده اولان ضمیر ثلثه یه مسنددر
الدنیا ظرفدر تقدیری فی الدنیا دیمکدر یاخود اشرق
فعل متعدی معناسنه تضمین طریقیله اوزره مفعول به در
توهمی سهودر زیرا بو تقدیره کوره نور ثلثه نك کندولری
اولور بو ایسه جائز دکلدر زیرا فاعل حقیقی اولان
شمس و قمر ایله فاعل مجازی اولان ابو اسحقی جمع
لازم کلور بهجتها تشرق یه متعلقدر بهجه فتح
باء موحده و سکون ها ایله حسن و نضارت و رونق
و بها معناسنه در و ضمیر مجرور موصوف اولان ثلثه
کلمه سنه عائددر شمس الضحی مسند الیه مؤخردر
بو دیارده علی الخصوص بلاد حارەده ضحی شمسك اوقات
اشرفی اولمغله شمس ضحی یه مضاف قیلندی خفی اولمیه
مسندك مسند الیه اوزره تقدیمنك نکته سی مسند
الیهك ذکرینه سامعك تشویقی ایچوندر و ابو اسحق
معتصم باللهك کنیه سیدر شمس الضحی اوزرینه عطف
اولنور و القمر یا قرینه یا بعدینه معطوفدر خفی بیورلمیه
شهردن اوچ کون مرور ایتدکدن صکره الی اخر الشهر بیاضیتدن
اوتوری قمر تسمیه اولنور زیرا قمر ابیض معناسنه در معنای
بیت ضحی کونشی و ابو اسحق و قمر بونلر اوچدر که دنیا بونلرك
بهجه و حسن و بهالریله منوره و مضیئه اولور خفی بیورلمیه
شمس و قمرك نورندن بهجه و حسن ایله تعبیرك نکته سی
ابو اسحقك حسنی شمس و قمرك نورلرینه غالبدر دیمك
اولور بوکا کوره غلو اولور و ابو اسحق وسطده ذکرینك
نکته سی شهرت شعار اولان خیر الامور اوسطها کلامنی
اشعاردر

شواهد متعلقات الفعل
فی جعل الفعل مطلقا کنایة عنه
متعلقا بفعل مخصوص وهو
هنا یری ویسمع

٧٠ شجو حساده وغیظ عداه ان یری مبصر ویسمع واع
بو بیت بحر خفیفدن خبن واقع اولان ابیات زحافاتندندر
تقطیعی شجو حسّا فاعلاتن دهی وغی مفاعلن طعداهو
فعلاتن مخبونه انیرا مب فاعلاتن صرو یسمع مفاعلن
معوا ع فعلاتن مخبون قائلی ابو عبادة البحتری در
مستعین باللهه تعریضا معتز باللهك حقنده دیدوکی
قصیده سندندر شجو حساده مبتدادر خبری
ان یری مبصردر شجو و غیظ اسم مقامنه اقامت اولنمش
مصدرلردر شجو حزن معناسنه حساده یه مضافدر
حساد ضم حاء مهمله ایله حاسدك جمعیدر ضمیری
معتز باللهه عائددر و غیظ عداه شجو حساده اوزرینه
عطف اولنور غیظ غضب معناسنه عداه یه مضافدر
عدا عدوك جمعیدر و بو جمعك نظیری یوقدر ضمیری
معتز باللهه عائددر مبصر یری نك فاعلیدر و یسمع
واع یری مبصر اوزرینه عطف اولنور واعی اسم فاعل
ناقصدر استماع ایتدیکی شیئی حفظ ایدیجی دیمکدر
عصام فاضل اطولده دیدیکه اصح اولان تنوین
سببیله حذف اولانی اعاده سز منقوص اوزرینه
وقفدر بو سببدن اصحه کوره قاض مثللیده یا یازلمز
خفی بیورلمیه فاضل مشار الیه سهو بیورمشلر زیرا
اخر بیتده تنوین ممکن دکلدر دائما یا اشباع یا اسکان
ایله در بوراده واع یسمع نك فاعلی اولمغله قاضی
کبی تقدیرا مرفوع اولوب یاسز تحریر اولنورلکن اخر بیت
اولدیغندن تنوین سز اشباع کسره ایله قراءتی واجبدر
تأمل تنل معنای بیت معتز باللهك حسادی نك

حزنی وعدولرینك غضبی یعنی رؤیت صاحبی وسمع
صاحبی بولنوب محاسننی بصر ایله درك واما منه
انجق کندینك استخفافنه داله اخبار ظاهرهسنی
سمع ایله درك ایدوب اما مت تمنی ایدن حساد و
اعداسی اما ممدوح معتز بالله ایله منازعه به سبیل
بولمدیلر حاصل کلامده شاعر بلاغت اتسامه بوری
وسمع بی لازم منزله سنه تنزیل ایلدی یعنی محاسن
واخبار کبی مفعول مخصوصه من غیر تعلق مبصر
ووا عیدن رؤیت وسماع صادر اولوردیمك ایلدی
صکره یری وسمع مطلق رؤیت ایله معتز باللهك
اثار ومحاسننی رؤیت ومطلق سماع ایله آنك اخبارینی
سماع میاننده ملازمه ادعاسیله معتز باللهك
محاسن واخبار کبی مفعول مخصوصه متعلق اولان ٧٧
رؤیت وسماعدن کنایه قیلدی وبونلری منزله لازمه
تنزیلنك وصکره کنایه قیلمسنك دلیلی معتز باللهك
اثار واخباری کثرت واشتهارندن بر مکانه بالغه
ودرسده اولدیکه خفاسی ممتنع اولوب هر رائینك
رؤیت وهر واعی استماع ایلدی بلکه بر رائی کورمزالا
تلك الاثاری کوردی وبر واعی استماع ایتمزالا تلك الا
خباری استماع ایدردی پس شاعر ملزوم اولان
مطلق رؤیت ومطلق سماعی ذکر ایدوب لازم اولان
محاسننی رؤیت واخباری استماعی طریق کنایه اولمق
اوزره ایلدی پس مفعولی ترکنده ومفعولدن اعراضنده
بونی اشعار وارد که معتز باللهك فضائلی ظهور
وکثرتندن بر مکانه بالغه وواصله اولمشدرکه

اول فضائلده مجرد رؤیت صاحبی وسمع صاحبی بولنمق
کفایت ایدرحتی معتز بالله فضائل ایله منفرد اولدیغی
بیلنه اگرچه مفعول ذکرو تقدیر اولنسه بو معنی فوت
اولور ایدی

بلغ

٧٦ في ذكر المفعول وجود ما لكون تعلق فعل المشيئة به غريبا

ولو شئت ان ابكي دما لبكيته عليه ولكن ساحة الصبر اوسع
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
ولو شئ فعولن ت ان ابكي مفاعیلن د ما ل فعول مقبوض
بكیتهو مفاعلن مقبوضه علیه فعول مقبوض
ولاكن سا مفاعیلن حة الصب فعولن ر اوسعو مفاعلن
مقبوضدر قائلی جرمی نام شاعردر اطولدن خزیمی
بعض حواشیده جرمی واقع اولمشدر کبث نام اوغلنه
مرثیه ایدوب نفسنی شدت حزن ومصیبته صبر
ایله وصف ایدر تنصیصده عرب شاعرلرندن اولان
ابو الهیدام عامر بن عماره مرثیه ایلدیکی قصیدهٔ طویله
بدیعه سندندر دیدی ابكي وزن ایچون یانك
سکونیله در ٢ باد ارهند عفت الا ثافیها
قولنده اولدیغی کبی مبرد رحمه الله دیمشکه بو کونه ضرورت
احسن ضروراتدر بعضلر یانك سکونی ان ناصبهنك
عملدن اهمالنه مبنیدر فاذكروا اسم الله علیها صوافی
نص کریمنده سکون یا ایله قرأت اولندیغی کبی دیمش
صوافی صافیه کلمه سنك جمعیدر خوالص الله تعالی
دیو تفسیر اولنمشدر پس فعل مشیتنك بکاده تعلقی
فعل غریب اولمغله مفعولی ذکر لازم اولدیکه نفس
سامعده تقرر وانکله انسیت ابره بوکا کوره ان ابكی
دما جملهسی محلا منصوب شئتنك مفعولیدر

ایكی نك مفعولی دمادر لبكینه ده دمه عائد اولان
ضمیر لبكیت نك مفعولیدر علیه ده اولان ضمیر
شاعرك اوغلنه راجعدر ولكن ساحة الصبر اوسع
قولنك اصلی لكنی تصبرت اذ لیس فی الجزع نفع ایدی
اوقدر واركه شاعر صبری كندندن ساكن و انتفاع اولنور
دار كبی یه تشبیه و استعاره بالكنایه طریقی اوزره كندندن
ساكن اولنور شیئك افرادندن فرد قیلدی صكره كندندن
ساكن اولنور شیئك لوازمندن كه ساحه در مبالغة
استعارهٔ تخییلیه طریقی اوزره اكا اثبات ایلدی
معنای بیت اكردم اغلق دیلسم اناك اوزرینه البته
دمی اغلر ایدم لكن صبرك ساحه سی اوسعدر و بو بیتك
ما بعدی

٧٧ واعددته ذخراً لكل ملمة وسهم المنایا بالذخائر مولع
تقطیعی واعدد فعولن تهو ذخرن مفاعیلن لكلل فعول
مقبوض ململتن مفاعلن مقبوضه وسهمل فعولن منایابذ
مفاعیلن ذخائی فعول مقبوض در مولعو مفاعلن
مقبوض در اعددته اعداددن مأخوذدر حاضرلدم
دیمكدر و ضمیری اعددته نك مفعول اولی اولوب
شاعرك اوغلنه راجعدر ذخرا اعددته نك مفعول
ثانیسیدر ذخر ضم ذال معجمه و سكون خاء معجمه ایله
ادخار اولنان شیئه دیرلر ملمة صحاحده ایكی معنایه
كلمش بری دهر و زمان معناسنه و بری شدت
معناسنه و سهم المنایاده اولان واو حالیه در
سهمك المنایایه اضافتی مشبه بهك مشبهه اضافتی
قبیلندندر منایا منیه نك جمعیدر مولع فتح لام ایله

معری

مغری و ملصق معناسنه لازمدر با ایله تعدیه ایدر
معنای بیت دخی انی هر زمان باخود شدت ایچون
ذخر و ذخیره حاضرلدم ایدی حال بو كه سهم منایا
ذخائره مغری و ملصقدر

٧٨ فلم یبق منی الشوق غیر تفكری فلو شئت ان ابكی بكیت تفكرا
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی فلم یب
فعولن قمنشنشو مفاعیلن قغیر فعول مقبوض تفكری
مفاعلن مقبوضه فلوش فعولن ئت ان ابكی مفاعیلن
بكیت فعول مقبوض تفككرا مفاعلن مقبوضدر قائلی
ابو الحسن علی بن احمد الجوهری در كندونك عشقندن
ناشی غایت نحافتنی وصف ایدر منیده اولان من فی
معناسنه در الشوق فلم یبق نك فاعلیدر شوق عشق
معناسنه غیر تفكری نصب ایله فلم یبق نك مفعولیدر
ان ابكی محلا منصوب شئت نك مفعولیدر ابكی وزن
ایچون سكون یا ایله در بكیت تفكرا شرطك جزاسیدر
تفكرا بكیت نك مفعولیدر معلوم بیوریلا كه بو بیتده
مشیئتك مفعوله تعلقنك غرابتنه بناء مشیئتك
مفعولنك حذفی ترك اولنا ندندر صدر الافاضل
ضرام السقط ده دیر كه مصراع ثانیده مراد لو شئت
ان ابكی تفكرا بكیت تفكرا در شاعر مشیئتك مفعولنی
حذف ایدیدی لو شئت بكیت تفكرا دیر ایدی زیرا
مشیئتك بكاء دمه تعلقی كبی بكاء تفكره تعلقی ده
غریبدر اما بو بیتك بیت سابق قبیلندن اولمدیغنه
علتی لو شئت ان ابكی ایله مراد بكاء حقیقیدر بكاء
تفكری دكلدر زیرا شاعرك مرادی اوزره بیتك معناسی

بودرکه شوق وعشقدن حاصل اولان نحول وضعف
بنی افنا ایلدی بنده جولان ایدر خواطر وتفکرمدن غیری
قالمدی حتی بکادیلسم کوزوماء قبا قلرینی وکوزیمی
دمع جریان وسیلدنی ایچون صیقارم دمع بولامم
کوزمدن دمع بدلی تفکر خروج ایدر پس مشبتك
واقع اولدوغی بکا تفکره متجاوز اولمیان بکاء مطلق
مبهم درو بکیت تفکرا ایله مراد مقید وتفکره متجاوز
بکا در بویله اولنجه بو بکاء ثانی مقید بکاء حقیقینی
اوّله بینلرنده تغایرلرندن اوتوری تفسیره اولمغه
صالح اولماز لو شئت ان تعطی درهما اعطیت درهمین
دیدکره ثانی اوّله تفسیر اولمدیغی کبی بعضیلر کلامی
ایکی نك مفعولنده در شئت نك مفعولنده دکلدر
دیوب بیتده مفعولك حذفی بعد الابهام بیان قبیلندن
دکلدر بلکه غرض آخردن حذف اولنمش دیدوکی قلت
تدبر وسوء فهمندن نشأت ایتمشدر بعضیلر دیمشکه
احتمالدر که معنی لو شئت ان ابکی تفکرا بکیت تفکرا
دیمك اولوب باب تنازعدن اوله ضربت واکرمت
زیدا کبی حاصل کلامی بنده اختلاط وفضله تدن
مادهٔ دموع قالمدیکه بکاء تفکره قادر اولوراولدم
دیمکدر پس مشیتك مفعولی غرابتندن اوتوری
ذکر اولنان قبیلدن اولور وبو بعضنك کلامنده نظر
وارددر زیرا لو شئت ان ابکی بکیت تفکرا کلامینك
لم یبق منی الشوق غیر تفکری قولی اوزرینه ترتبی
تامل صادق عندنده بو معنیدن ابا ایدر زیرا بکاء
تفکر اوزرینه قدرت تفکرك غیری باقی قالمامق

اوزرینه

اوزرینه توقف ایتمز

٧٩ وکم ذدت عنی من تحامل حادث وسورة ایام حززن الی العظم

في حذف المفعول لدفع توهم ارادة غیر المراد من الکلام ابتداء وهو نهج اللهم

بو بیت بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی وکم ذد
فعولن تعنییمن مفاعیلن تحام فعول مقبوض لحادثن
مفاعلن مقبوضه وسور فعول مقبوض نایبا من
مفاعیلن حززن فعول مقبوض الالعظمی مفاعیلن سالمدر
قائلی بحتریدر بو نکله ابو الصقری مدح ایدر کم خبریهدر
ممیزی من تحامل قولیدر علماء نحو دیدیلرکه بحق
کم خبریه ایله ممیزی مبانی فعل متعدی ایله فصل
اولنمسه مفعوله ملتبس اولمسون ایچون من کتورملك
واجب اولور وکم اهلکنا من قریة آیت جلیله سنده
اولدیغی کبی وکم لفظی محلا منصوب ذدت نك
مفعولیدر ذدت دفعت وطردت معناسنه در
ذاده عن کذا دینلور آنی آندن طرد ودفع ایلسه
تحامل فلان علی دینلور عادل دکلدر بکا ظلم ایلدی
دیمكدر من تحامل حادث ده اولان اضافت موصوفك
صفته اضافتی قبیلندن اولوب معناسی من ظلم
حادث وفقا وقتا دیمك اولور بعضیلر اضافت
استغراق عرفی ایچوندر دیمش ومضاف الیهك
تنکیری تکثیر وتفخیم ایچوندر موفق الدین زوزنی
ممیزی محذوفدر تقدیری کم مرة دیمك من تحامل ده
اولان من زائده در دیمش بونده نظر واردر بونم
ذکر ایتدیکمزه کوره ممیزك حذفندن ومن کلمه سنك
زیاده لکندن استغنا واردر وسورة ایام تحامل
حادث اوزرینه معطوفدر سورة فتح سین مهمله

وسکون واو وفتح راء مهمله شدّت وصولت معناسنه در
وسورة نك ایامه اضافتی استغراق عرفی ایچوندر
ومضاف الیهك تنکیری تکثیر وتفخیم ایچوندر
حزن قطع ایلدیلر معنا سنه صیغهٔ جمعدر
ومستتر اولان فاعلی تحامل حادث قولنه راجعدر
یاخود سورة ایام قولنه راجعدر وحزن بی جمع
صیغه سی ایله ایرادنده ایکی وجه وارد ربری فاعلنك
اضافتی استغراقیه اولمغله جمعیتی افاده ایدر و بری
مضاف الیهه نسبت ایله مضاف نکره‌دی افاده ایتدکیند
معنای جمعیت حاصل اولور بعضیلر حزن نك ضمیری
باعتبار المعنی کم خبریه به راجعدر دیوب ضمیر کمك
لفظ ومعناسی اوزرینه رجوع ایدر کم امرأة لقیتها
ولقیتهن کبی دیوا سند لال ایلدی پس بوراده
حزن نك مفعولی حذف اولنمشدر تقدیری حزن
اللحم دیمکدر اکوذکر اولنسه ما بعدی ولان الی العظم
ذکر اولنمازدن اول قطع وحز عظمه منتهی اولمدی بعض
لحمده قالدی دیو توهم اولنور ایدی پس بو توهمی دفع ایچون
مفعول حذف اولندی معنای بیت ای ممدوح کمو که
وارنجه لحمی قطع ایدن هر بر حادث کثیر وعظمت ظلمی
وهر بر ایام کثیره وعظیمه نك شدت وصولتنی بندن
چوق کره دفع وطرد ایلدك
٨٠ قد طلبنا فلم نجد لك فی السودد والمجد والمکارم مثلا
بو بیت بحر خفیفك خبن واقع اولان ابیاتندن در
دیو بیت مدوردر سودد کلمه سنك نصفی مصراع اولده
نصفی مصراع ثانیده دورایدر تقطیعی قد طلبنا فاعلاتن

في حذف المفعول لارادة ذكره
ثانيا على وجه يتضمن ايقاع
الفعل على صريح لفظ المفعول
اظهارا لكمال العناية بوقوع
الفعل عليه وترفعا عن ايقاعه
على ضميره

فلم

فلم نجد مفاعلن مخبون لك فیسو فعلاتن مخبونه
ددولمج فعلاتن دولمکا مفاعلن مخبوندر مثلا فعلاتن
مخبوندر قائلی بحتری در بو محلده سعتر باللهی مدح
ایدوب منعتین باللهه تعریض ایدر تحقیق بورلیه
٨١ اکرچه شاعر قد طلبنا لك مثلا فلم نجده دیبیدی
ظاهرده طلب مثل اوزرینه واقع اولورایدی
حال بوکه شاعر ممدوحك مثلی ثابت اولوراهامندن
اونوری مثلنی طلبدن فرار ایدر بوندن بولیه
ممدوحك مثلنه راجع اولان ضمیر اوزرینه عدم
وجدان واقع اولور حال بوکه شاعر بونبه مراد
ایتمزلك قولنی مثلا اوزرینه تقدیمك نکته سی
مثلا لك دن حالدر یاخود نفی مثل مخاطب ایچون
اولدیغندن اهتماما تقدیم ایلدی حضرت خطیب
دمشقی وعلامه سعد دیدیلرکه جائزدرکه طلبنانك
مفعولنك حذفنه سبب اکرچه شاعر طلبنا لك
مثلا دیوب ممدوحك مثلنی طلب ایلسه مخاطبه
ومواجهه‌سن ترك ایدوب سوء ادب ایتمش اولور
ایدی شاعرك ایسه غرض وقصدی مبالغه ایله
تأدب اولمغله اصلا مثلنك وجودینی تجویز ایتمز
نه ره ده قالدیکه طلب ایلیه زیرا عاقل وجودی
جائز اولانی طلب ایلر الطولده دیرکه بو مثال بصریین
مذهبنه کوره در والا مثلا قد طلبنانك مفعولیدر
وحذفنك وجهی مشهوره کوره فضله ده اضمار
قبل الذکردن احترازدر فی السودد مثلا کلمه سنه
متعلقدر زیرا فی السودد وجه شبه اولمغله

تخصیصاً تقدیم اولندی سُودَد سیاده معناسنه
اصلی سودة ایدی تا دال ایله قلب اولندی بعضیلر سودد
فُعْلُل وزنی اوزره بُرْقُع کبی جُنْدَب کلمه سنه الحاق
اولنان بابدن در وودالِ ثانیه الحاق ایچون زائده در
مَجد حَسَب وشَرَف معناسنه مَکارِم مَکرُمه نك
جمعیدر بُن کَرَمدن اسمدر و فعل خبرِ مکْرُمه در
یعنی کرمه سببدر معنای بیت ای ممدوح تحقیق
سیادت وحَسَب ومَکارِم سکا مِثل اولدیغی حالده
طلب ایلدك بولا مدِق

٨١ شواهد القصر

فی صحة انفصال الضمیر مع انما لانه
لما کان غرضه ان یخص المدافع
لا المدافع عنه فصل الضمیر وهو
انا واخره

انا الذّائدُ الحامی الذِمارِ وانما یُدافعُ عن اَحسابهم اَنا اَومِثلی
بو بیت بحر طویلك ضرب اولِ سالمندندر تقطیعی
اَلذْ ذا فعولن ءِ دُلحا مِ مفاعلن ذِمارِ فعول مقبوض
وانما مفاعلن یُداف فعول مقبوض عُعَنْ اَحسا
مفاعیلن بِهِمْ اَ فعول مقبوض نا اَوْ مِثلی مفاعیلن سالمدر
قائلی فرزدقدر انا مبتدادر الذائد خبریدر ذائد
ذَوْد کلمه سندن ماخوذ اسم فاعلدر مانع ودافع
وطارد معناسنه الحامی الذِمارِ مضاف ومضاف
الیه در الضارب الرجل کبی مزسنری دیرکه الحامی
خبر بعد خبردر الذمارَ نصب ایله الحامی نك مفعولیدر
حامی حافظ معناسنه ذِمار کسر ذال معجمه ایله
عهد معناسنه مُحَلَّدر حفظی لازم اولان شیئه دیرلر
دیو محرّردر شاعرك غرضی مُدافعه بی مدافع اولان
متکلم اوزره قصر اولوب مدافع عنه اولان اَحساب
اوزرینه قصر اولمدیسه انما دن انا ضمیرینی فصل
وتأخیر ایلدی اگر انما اُدافع عن احسابهم دییدی

معنی

معنی شاعر انلرك احسابندن مدافعه ایدر ایدی
غیریلرینك احسابندن ایتمز ایدی دیمك اولوب
شاعرك مقصودی اوزره اولماز ایدی زیرا شاعرك
مقصودی اولان معنی انلرك احسابندن مُدافع بنم
غیرم دگلدر دیمکدر یدافع نك مفعولی محذوف وقدر
تقدیری یدافع حوادث الزمان دیمکدر عن احسابهم
یدافع به متعلقدر احساب حَسَب کلمه سنك جمعیدر
حسب کشینك شرف نفسندن وباسنك مفاخرندن
عَدّ وتعداد ایلدکی شیئه دیرلر بعضیلر اولاد
ونسابه وحمایه وحفظی کشینك اوزرینه واجب اولان
شیئه دیرلر دیمش مقامه مناسب اولان بودر وضمیری
قبیله فرزدقه راجعدر انا یدافع نك فاعلیدر اومثلی
انا اوزرینه معطوفدر معنای بیت بن هجا وقوعی قتلده
اعدایی مانع وخصمایی دافعم وعهدی وحفظی لازم
اولانی حفظ ایدیجی بیم وانجق بن یاخود شجاعتده
واحرازکمالاتده بنم مثللی انلرك احسابندن یعنی
حمایه سی واجب اولاندن حوادث زمانی مدافعه ایدر

٨٢ ساَغسِلُ عنّی العارَ بالسیفِ جالبا علی قضاءُ الله ما کانَ جالبا
بو مطلع قصیده بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
ساَغسِ فعول مقبوض لُعَنْنِلْعا مفاعیلن رَبسّی فعولن
جالبا مفاعلن مقبوضه عَلیْی فعول مقبوض قضاءِ للا
مفاعیلن هِماکا فعولن نجالبا مفاعلن مقبوضدر قائلی
سَعْدُ بن ناشب بن عمر بن تمیم العارَ نصب ایله ساغسل نك
مفعولیدر عار عیب معناسنه بالسیف ساغسل به
متعلقدر جالبا ساغسل نك فاعلندن حالدر علی

جالبا کلمه سنه متعلقدر قضاء الله جالبا کلمه سنک فاعلیدر
قضا حکم معناسنه ما کلمه سی محلا منصوب جالبا
کلمه سنک مفعولیدر کان تحتنده اولان اسم مستتری
قضاء اللهه عائددر جالبا کان نک خبریدر بوراده
مفعول محذوفدر تقدیری جالبا ایاه دیمکدر ایاه نک
ضمیری ما یه راجعدر معنای بیت عار و عیبی کندومدن
سیف ایله قریبا غسل ایدرم قضاء اللهک جلب
ایتدیکی شیئی اوزرینه جلب ایدیجی اولدیغم حالده

یعنی حکم الهی نک ص
یعنی موت محتوم ص

مِنْ اَیْنَ عِشْرُونَ لَنَا مِنْ اَیْنْ ٨٣

بو بیت مشطور بحر سریعک ضرب مکشوفندندر
بعضلر بحر رجزدندر دیمش تقطیعی من این عش
مستفعلن رون لنا مفتعلن من این مفعولن مکشوفه
و مکشوفدر قائلی ابو زیدک نوادرنده ثعلبدن
اخفشک حکایه و نقلنه کوره مدرک بن حصیندر
بو بیتی شیخ رضی کافیه شرحنده ظروف بحثنده ایراد ایلمشدر
علامه سعد اندن اخذ ایتمشدر من این من این
معناسنه اولوب من اینی تأکید ایچون کلمشدر
معنای بیت بزه ایلدن یکرمی نره دندر دیو کلام ایلدەدر
بوراده بسط کلام بندک ضایع اولدی

اَلَا اَیُّهَا اللَّیْلُ الطَّوِیْلُ اَلَا انْجَلِی بِصُبْحٍ وَمَا الْاِصْبَاحُ مِنْكَ بِاَمْثَلِ ٨٤

فی استعمال صیغه الامر للتمنی

بو بیت بحر طویلک ضرب ثانیسندندر تقطیعی الا ای
فعولن یهللیل ط مفاعیلن طویل فعول مقبوض انجلی
مفاعلن مقبوضه بصبحن فعولن و ما لاصبا مفاعلن
حمنک فعول مقبوض بامثلی مفاعلن مقبوضدر قائلی
امرؤ القیسدر الا تنبیه ایچوندر و بو تنبیهی تکرارینک

نکته سی

نکته سی مخاطبک مرام و مقصودندن کمال بعدی و مرادندن
کمال غفلتی اعتبار ایلدیکی انجلا و انکشافی غایت نسیاننده
اونوتدیکی و تنکبیره و توله ایچوندر منادی و مخاطب
بوراده لیلدر الطویل اللیل نک نعتیدر بعض نسخه ده
البهیم واقع اولمشدر بهیم اسود معناسنه در بو نسخه
وصف لیلده اعرق ایسه لکن طویل نسخه سی سیاق کلامه
کوره الطفدر انجلی متن و شرحلک نسخه ده یا ایله در
بعض معلقاتده حذف یا و ما قبلنک کسره سی اصلیه سنی
ابقا ایله انجل واقع اولمشدر زیرا جزمک وجهی یوقدر
و بو نسخه اولکنک تذکیرینه علاوه سیدر انجلا انکشاف
معناسنه در جلوته فانجلی دینلور آنی کشف ایتدم
اولدخی منکشف اولدی دیمکدر و بوراده انجلی قولی ایله
انجلا و انکشاف ایله تمنی معناسنه امردر بصبح ده اولان
با سببیه اولوب انجلی یه متعلقدر صبح فجر معناسنه و بو جمله
ندائیه بیت سابقده واقع اولان قلت نک مقولیدر
و قتا که کلامی کیجه دن زیاده اصباحک فضیلتنی ایهام
ایتدیسه و ما الاصباح منک بامثل قولی ایله تکمیل و
احتراس ایلدی تکمیل ایهامی دفع ایدن کلامی ابانه دیرلر
احتراس خلاف مقصودی دفع ایدن کلامی ابانه دیرلر
و انجلاء لیلده تمنی یی استعمال انجلاء لیلی ممتنع و محالدر
عد ایتدیکندن اوتوریدر زیرا انجلا و انکشاف
بالذات لیله مقدور دکلدر صکره اصباحک افضلیتی
سلب کمال تحیره دلالت ایدر و ما الاصباح ده اولان
ما نافیه در اصباح کسر همزه ایله مصدردر و زنی اوزره
اولوب اسم مصدردر فارسیده بامدادان شدن ایله

تفسیر ایلدیلر صبح معناسنه ده کلور منك فیك ده
روایت اولنوب فی جنبك ایله تفسیر اولندی امثل افضل
معناسنه مثلی فضلی معناسنه اماثل افاضل معناسنه در
معنای بیت چونکه امر شویله شویله اولدیسه بنی عاقل ٨٤
و مدرك فرض ایدوب کندویه متسلی اولوب دیرکه
ای لیلهٔ طویله سکا تنبیه اولسون آگاه اول ظلامات صبحك
ضیاسیله یاخود صبحك اقبالیله زائل و منکشف اولسون
حال بوکه صبح عندمده سندن افضل دکلدر زیرا بن
صبحده مغموم اولدیغم کبی یاخود صبح عندمده سندن
افضل دکلدر که حتی نهارده هموممی مقاساة ایتسم
بلدم هموم ملیله مقاساة ایتدیکم کبی هموملك اوزریمه
ازدحامندن نهارم کوزیمه ظلمت آور اولور پس غرض
انجلاءیی طلب دکلدر زیرا لیلك اقتداری اولامز لکن
انجلاءیی تمنیده در که کیجه ایله کندویه عارض اولان
تباریح جوی و لواعج اشتیاقدن تخلص ایچون و کیجه نك
استطاله سندن انجلاء سنه ترقب ایتمدیکندن غیری
کندو ایچون توقع دخی یوقدر بو سببدن تمنیه حمل
اولنوب ترجی یه حمل اولنمدی

مغموم سنك صح

زعمت هواك عفا الغداة کما عفا عنها طلول باللوی و رسوم ٨٥
لا والذی هو عالم أن النوی صبر و أن ابا الحسین کریم ٨٦
ما زلت عن سنن الوداد ولا غدت نفسی علی الف سواك تحوم ٨٧

شواهد الفصل والوصل
فان شرط عطف جملة على جملة
ان یکون بینهما جهة جامعة ولا
کذلك فی البیت اذ لا مناسبة
بین کرم ابی الحسین ومرارة
النوی فهذا العطف غیر
مقبول

بو ابیات ثلاثه بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
زعمت هوا متفاعلن کعفلغدا متفاعلن تکما عفا متفاعلن
سالمدر عنها طلو مستفعلن مضمر لنبللوا مستفعلن
مضمر ورسومو فعلاتن مقطوع لا ولذی مستفعلن هو

هو عالمن متفاعلن ان ننوی مستفعلن مضمر صبرن وان
متفاعلن نابلحسی متفاعلن نکریمو فعلاتن مقطوع
مازلتعن مستفعلن مضمر سننلودا متفاعلن دولاغدت
متفاعلن سالمه نفسی علا مستفعلن مضمر الفنسوا مستفعلن
مضمر کتحومو فعلاتن مقطوعدر و بونلرك قائلی ابو تمامدر
ابو الحسین محمد بن هیثمی مدح ایلدیکی قصیده سندندر
زعمت کلمه سنك فاعلی حبیبه یه راجعدر حسن چلبی
مرحوم دیرکه زعم حرکات ثلاثه ایله قول معناسنه کلور
و حق و باطلده استعمال اولنور لکن ثانیده استعمالی
اکثردر و کاهیجه ظن معناسنه کلوب ایکی مفعوله تعدی
ایدر اما شرح عقائد اوزرنده خیالی زعم ضم زای ایله
اعتقاد باطل معناسنه در و فتح زای ایله قول باطل
معناسنه در دیمش هواك ده اولان خطاب نفسنه در
عفا محو و مندرس ایتدی دیمکدر و بو هواك
و عفا زعمت کلمه سنك مفعوللریدر الغداة عفانك
ظرفیدر غداة صباح معناسنه در تقدیری وقت
٨٥ الصباح دیمکدر و مراد هجرانك صباح وقتیدر عنهاده
اولان ضمیر دیاره عائددر طلول ضمه لر ایله طلل کلمه سنك
جمعیدر آثار دیاردن قلان دیرلر و طلول عفانك
فاعلیدر باللوی ده اولان با فی معناسنه لوی
بر موضعك اسمیدر و رسوم طلول اوزرینه عطف
اولنور رسم کلمه سنك جمعیدر لا کلمه سی عاشقك
هوا و عشقی مندرس اولدی دیو حبیبه نك ادعاسی
نفیدر و بوکا بیت اولده دلالت ایدر زمخشری دیرکه
منفی محذوف و قدر تقدیری لیس الامر کما قلت و زعمت دیمکدر

والذی ده اولان واو قسم ایچوندر وموصول مع صلته
مقسم به در و بو قسمك فائده سی تسبب دن مدیحه
خروجدر بوکا حسن تخلص دیرلر و قسمك جوابی بیت
ثالث درمز سنتری ان اسم و خبریله بیله قسمك جوابیدر
نوی هجران و فراق معنا سنه صبر فتح صاد مهمله و کسر
با موحده ایله دوا مر دیرلر لکن بوراده مطلق
مر معنا سنه مجازا استعمال اولنمشدر دخی بو درلیه
معطوف ایله معطوف علیه اراسنده جامعك
فوتی ایله بلغا ابو تمامی تعییب ایلدیلر زیرا ابو الحسینك
کرمیله نوی و هجرانك مراده سی میاننده مناسبت
یوقدر کرك نوی و هجران ابو الحسینك اولسون کرك
غیریسنك اولسون بو یله اولنجه بو کونه عطف مقبول
دکلدر کرك مفردی مفرده یعنی ابا الحسین نوی اوزرینه
و کریم کلمه سنی صبر کلمه سی اوزرینه عطف اولسون
ظاهر اولان بودر کرك عالم قولنك مفعولکر موقعنه
وقوعی اعتباریله جمله نی جمله یه یعنی ابا الحسین کریم
قولنی ان النوی صبر قولی اوزرینه عطف اولسون زیرا
ایکی صورتنده ده جامعك وجودی شرطدر دخی بو دلیله
استشهادی ظاهر نظر ایله صحیح دکلدر زیرا عطف
المفرد علی المفرد قبیلندندر و بو اسیه بزم صددنده
اولدیغمزدن دکلدر سنن فتحه لر ایله طریقت معناسنه در
وداد فتح واو ایله محبت معنا سنه الف کسر همزه
و سکون لام ایله مصدر مبنی للفاعلدر الیف معناسنه
الفت ایدیجی دیمکدر تحوم حوم و حومان دن مأخوذ
صیغۀ مضارع غائبه در فاعلی نفسه راجعدر دوران

دوران و میل ایدر دیمك در تحوم ولا غدت کلمه سنك
خبریدر معنای ابیات ثلثه محبوبه زعم ایتدی
ودیدیکه ای نفس وای عاشق سنك هوا و عشقك
هجران صباحی وقتنده محو و مندرس اولدی نوی نام
موضعده اولان دیاردن اثار و رسوم مندرس
اولدیغی کبی بن دیدیمکه لا یعنی ای محبوبه امر سنك
دیدیکك و زعم ایتدیکك کبی دکلدر و بن شول
ذات نزاهت سماته اولان الله تعالی یه قسم ایدرمکه
اول ذات قدیم الصفات تحقیق هجران و فراق
مر المذاق اولدیغنه و ابو الحسین کریم اولدیغنه
٨٦ عالمدر حاصلی هجران محبوبه نك مراده سنه و ابو
الحسینك کریم اولمسنه عالم اولان الله تعالی یه قسم
ایدرمکه بن سنن و طریقۀ محبتدن زائل اولمدم
و عدول ایتمدم و نفسم دخی سنك غیرك محبوبه یه
الفت ایدیجی اولدیغی حالده میل و دوران ایدر اولمدی
٨٨ وقال رائدهم ارسوا نزاولها فکل حتف امرء یجری بمقدار
بو بیت بحر بسیطك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
وقال را مفاعلن مجنون ادهم فعلن ارسو نزا مستفعلن
ولها فعلن مجنون فکللحت مفاعلن مجنون فمر ئن
فاعلن یجری بمق مستفعلن داری فعلن مقطوعدر
قائلی اخطل نام شاعرك نقلی اوزره رائددر رائدهم
قالنك فاعلیدر و ضمیری قومه راجعدر رائد
صو و اوت طلبی ایچون قومی تقدم ایدوب کیدن
کمسنه یه دیرلر بعضیلر اوت طلبی ایچون ارسال
اولنان کمسنه یه دیرلر دیمش و عربك الحمی رائد الموت

في قوله نزاولها فانه فصله عن قوله ارسوا لان الاول امر والثانی خبر فامتنع العطف بينهما لاختلافهما خبرا وطلبا لفظا ومعنى

بعضیلر اخطلدر دیمش

قولی بوندندر و بونکله شاعر سفینه رئیسنی مراد
ایدر و بونی سیتد هم روایتی تاییدایدر ارسوا قیئوا
معناسنه امردر ارسیت السفینة دن مأخوذدر
مرساة و لنکر ایله سفینه یی طوردردم و حبس ایلدم
دیمکدر و ارسوا جمله سی قال نك مقولیدر زنزاولها نحاولها
و نعالجها معناسنه درنزاوله و محاوله معالجه معناسنه
ضمیری جریه عائددر بعضیلر خمره و بعضیلر سفینه یه
عائددر دیمشلر وجه برزم ذکر ایتدیکمزدر زنزاولها
جمله سی لفظا و معنی خبر اولمغله لفظا و معنی انشا اولان
ارسوا جمله سی اوزرینه عطف اولنمدی و اختلاف
مذکور ایچون بو ایکی جمله میاننده رابطه فصل ایتمکله
بومثال بین الجملتین کمال انقطاعه مثال ایراد اولنمشدر
و بو جمله لرك اعرابدن محللری یوقدر اکرچه محلی منصوب
اولسه قال نك مفعولی اولور فکل حتف امرئ مبتدادر
و فا کلامك مفهومی اولان عدم خوف و مبالاتی تعلیل
ایچوندر مزستری ارسا ایله امرك جوابیدر دیدی
لحتف کل امرئ دیمدی مع هذا وزن ینه مستقیم اولور
ایدی زیرا مرادی کشتی غرق و قتل و حتف الانفدن نه
کیفیتله اولورسه اولسون ینه الله تعالینك قضا و قدریله
اولور قضا و قدرسز اکا موت تطرق ایتمدیکنی تحقیقدر
حتف مطلق موت معناسنه در بجری بمقدار مبتدانك
خبریدر مقدار قدر معناسنه در مراد قدر الله در
معنای بیت قومك رائدو مقدمی طوریکز مقاتله
ایدم لم دیدی زیرا هرکشینك موتی الله تعالینك مقداری
و قدری ایله جاریدر جبن نجات ویردکلدر اقدام

دخی ردی اولوردکلدر مرادی قتاله قیدر مقدر
٨٧ ابن حاجب ایضاحنده ارسوکلمه سنی انزلوا ایله و نزاولها نی
نشربها ایله تفسیر ایدوب شویله تقریر ایتمشکه شاعر
شول شاربلری وصف ایدرکه سیدلری خمری طلب
ایچون کیدوب ظفریاب اولوب کتوردکده شاربلره
دیمشکه نزول ایدیکز خمری نوش ایدهلم زیرا هرکشینك
موتی قدر و قضا ایله کذران ایدر باری لذت شرب
قبل الموت تحصیل ایدهلم
٨٩ اقول له ارحل لا تقیمن عندنا وإلا فکن فی السر والجهر مسلما
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی اقول فعو
مقبوض لهو ارحل مفاعیلن تقیمن فعولن نعندنا
مفاعلن مقبوضه و الا فعولن فکن فسر مفاعیلن
و الجه فعولن رمسلما مفاعلن مقبوضهدر قائلی بنه
رائددر ارحل لفظ امردر اذهب معناسنه رحل عن
البلد رحلا دینلور سفر ایتدی و کتدی دیمکدر و ارحل
مقول قولدر ارحل ایله مراد و استعمالدن غرض
و مقصود مخاطبك اقامتك کمال کراهتنی کمال اظهاردر
زیرا محبوب رد اولنمز و مرغوب فهدن نهی اولنمز
لا تقیمن عندنا قولی ایله مرادی و استعمالدن غرض
و مقصودی تادیه ده زیاده وفا ایدر زیرا لا تقیمن
نوندن حاصل تاکید ایله مخاطبك اقامتنك کمال
کراهتنی کمال اظهاره باعتبار الوضع العرفی دلالت
مطابقه ایله دلالت ایدر خفی بیورلیه بو بیت بدل
اشتمال مثالدر یعنی لا تقیمن ارحل دن بدل اشتمالدر
امدکم بانعام و بنین و جنات و عیون نص کریمنده

فی کونه الجملتین بینهما کمال اتصال
لکون الثانیة او فی بیانیة المراد من الاولی
فنزلت بمنزلة بدل الاشتمال فلم
نعطف علیها وهاهنا قوله
ارحل وقوله لا تقیمن
عندنا

اولدیغی كبی زیرا ترك اقامتی طلب ارتحالی طلبدن داخل
دكلدر بلكه اولكی ایكنجی یه لازمدر یعنی بینلرنده ملازمه
لزومیه واردر پس اولكی ثانیدن عدم دخولندن
بدل بعض اولماز ومباینلرنده مغایرت اولدیغندن
تاكید وبدل كل اولماز زیرا تاكید ایله بدل كل اراسنده
عدم تغایر شرطدر والّا ان ایله لادن مركبدر
نون لامده قرب مخرجلری اولدیغندن ادغام اولندی
ان حرف شرطدر لا حرف نفیدر وفعل شرط
محذوفدر تقدیری وان لم ترحل اولور اگر رحلت
ایتمزسن دیمكدر فكن ده اولان فا جوابیه در كن
اسم وخبری ایله جزاء شرطدر فی السركن قولنه متعلقدر
زیرا صیغه كوردكن حدثه دلالت ایدر مسلم منقاد
معناسنه اسلام انقیاد معناسنه معنای بیت
اگا دیرمكه رحلت ایله والبته قتمزده اقامت ایله
اگر رحلت ایتمزسن سلمان اولدیغی شیئی اوزده سر
وعلانیه ده مسلم اول حاصلی دینده ایكی حالنی مساوی
اولان مسلم كبی اول ملاءده سنا فی غیر متدین كبی اولمه

منافق متدین ضلاء دهص

اَقسَمَ باللهِ ابو حفصٍ عُمَرْ ما مَسَّها مِن نَقَبٍ ولا دَبَرْ ٩٠
اِغفِرْ له اللّهمّ اِنْ كانَ فَجَرْ ٩١
٩٢

بو ابیات مسطوره بحر رجزدندر تقطیعی اقسم بل
مفتعلن مطوی لاه ابو مفتعلن مطوی حفص عم
مستفعلن سالمه وسالم ما مسها مستفعلن من نقبن
مفتعلن مطوی ولا دبر مفاعلن مجبونه ومخبوت
اغفر لهل مستفعلن لا هم ان مستفعلن كان فجر
مفتعلن مطویه ومطویدر بونلرك قائلی اعرابیدر

بعضلر

بعضیلر دونه بن المجاجدر دیمش صواب اولان اصابه ده
اولدیغی اوزره اصحاب كرامدن عبد الله بن كبشه در
بعضلر عمرو بن كبشه در دیمش ابو حفص حضرت امیر
المؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه الوهابك
كنیه سی ساعدنلریدر وعمر ابو حفصك عطف بیانیدر
متبوعنی ایضاح ایچون كتورلور اما اهل معانی
قتنده تعبیری بودر كه جمله ثانیه جمله اولینی بیان
وتوضیح ایچوندر اطولدن جمله ثانیه نك جمله اولیی
بیان ایچون اولمسی اولی ایچون ثانیه تماما بیان
یاخود اولی نك جزئی ایچون ثانیه تماما بیان یاخود
ثانیه نك جزئی اولی نك جزئی ایچون بیان اولمسندن
اعمدر دیدی ما مسها ده اولان ضمیر نافیه عائددر
وما نافیه در نقب فتحه لریله دوه نك طبانلرینك
رقتنه واشنمسنه دیرلر دبر مصدردر دوه نك ارقه سی
یغر اولمغه دیرلر له نك ضمیری وكان وفجرنك مستترلری
دخی حضرت عمر رضی الله عنه یه عائددر اللهم دعاده
مستعمله كلمه در یا الله معناسنه ومیمی حرف ندادن
عوضدر بو سببدن حرف ندا ایله میم جمع اولماز ومفتوح
قلندیغنك نكته سی بودر كه حروف مبنیه ده بناده
اصل اولان سكون اولمغله میمده ساكنان زیاده قلنوب
التقاء ساكنین اولدیده ثانیه اخف حركه
اولان فتحه ایله حركه لندی بو خلیل وسیبویه نك مذهبیدر
نحو صیغه ماضیده ضرورة اخری ساكندر حقدن
میل ایتدی ویلان سویلدی دیمكدر وبونك
قصه سی شیخ رضی وعلامه زمخشری وحضرت ملا جامی

٨٩

وغيريلرينك تحريرلري اوزره بودركه بركون حضرت
عمر بن الخطاب رضي عنه ربة الوهابه براعرابي كلوب
تحقيق اهلم بعيد دروبن يغرلي وارق وطبانلي
اشنمش دوه اوزره يم آستر مكه بني براو دوه يه بندره
ديدكده حضرت عمر رضي الله عنه دخي اعرابي يي كاذب
ظنيله بندرمدي درعقب اعرابي كيدوب ذكر اولنديغي
دوه سنه بنوب جانب بطحايه توجه واستقبال ايلدي
وقريب اولدقده دوه سندن نزول ايدوب اردنجه
اقسم بالله ابو حفص عمر ٭ مامسها من نقب ولا دبر ٭
اغفرله اللهم ان كان فجر ٭ ديه رك نور رايدي اول حينده
حضرت عمر اعلاوي وادي دن اقبال ايدوب كلور ايدي
اعرابي اغفر له اللهم ان كان فجر ديدكده حضرت عمر
اللهم صدق صدق ديو بيوره رق بربرلرينه ملاقي اولدقلرنده
حضرت عمر اعرابي نك الندن طوتوب راحله كي ايندردي
ديو بيوردي لر اولكدخي ايندردي واقعا دوه يغرلي
وارق ايدي همان دم حضرت عدالت پناه اعرابي يي
كندي دوه سنه بنديروب زاد وذخيره ويروب
اعرابي يي اكسا ايلدي معناي ابيات مسطوره ابو حفص
كنيه سيله مكني اولان حضرت امير المؤمنين عمر
رضي الله عنه اول دوه يه طباني اشنمش ويغر اولمق
مس ايلمدي ديو الله تعالى يه قسم ايلدي يارب
حضرت عمره مغفرت ايله اگر حقدن ميل ايلدي ايسه

٩٢ وتظن سلمى انني ابغي بها ٭ بدلا اراها في الضلال تهيم

بو بيت بحر كاملك ضرب ثاني مقطوعندندر تقطيعي
وتظننسل متفاعلن ماانني مستفعلن مضرابغي بها

مستفعلن

مستفعلن مضرم بدلن ارا متفاعلن ها فضضلا مستفعلن
لتهيمو فعلاتن مقطوع در قائلي معلوم دكلدر بو بيت
شبه كمال انقطاع وشبه كمال اتصاله مثالدر
شبه كمال انقطاع اصطلاحده جمله اولي جمله ثانيه دن
عطفي ترك ايله منقطعه كبي اولوب جمله ثانيه اولي نك
غيري سبي اوزرينه عطفي موهم ايكن ثانيه اولي يه عطف
اولنمغه ديرلر وبو شبه كمال انقطاعدن اوتوري
بو فصله قطع تسميه اولنور بوراده اراها جمله سنی
تظن سلمى جمله سندن عطفي ترك ايله منقطعه كبي
قيلوب تظن سلمى جمله سنك غيري اولان ابغي اوزرينه
عطفي موهم ايكن ثانيه اولي يه عطف اولنمدي سلمى
تظن نك فاعليدر سلمى فتحله امرأه جميله نك اسميدر
انني ده ان نك اسم وخبريله تظن نك مفعوليدر ابغي بها
قولي بدلا قولي قرينه سيله ابغي بدلها ديمكدر بدلا
ابغي نك مفعوليدر رمز سنري ديركه بهاده اولان با مقابله
معناسنه در وضميري سلمى يه عائددر اراها ضم همزه ايله
صيغه مجهولدر معروف معناسنه استعمال اولنوب
اظنها معناسنه اولور وضميري سلمى يه عائددر في
الضلال موخر تهيم يه متعلقدر تهيم متحير اولور
معناسنه صيغه مضارع غائبه در مستتر اولان
فاعلي سلمى يه عائددر هام في الامر ديلور اول امرده متحير
اولسه وتهيم جمله سي اراها نك مفعولندن حالدر ضلال
بو طريقه سلوك در كه مطلوبه ايصال ايلمز سلمى نك
ضلالي مظنون قيلد يغنده اوچ نكته تحرير اولنمشدر
بري ضلالتنده دعواي يقيندن احتراز در وبري دعواي

في عدم عطف الجملة الثانية
على الاولى لكونه موهما له على غيرها
لان بين الجملتين الخبريتين وجها
وتظن سلمى واراها مناسبة
ظاهرة لاتحادهما في المسند

ظننده غایت جرأتی اشعار و تبری مظنون سلمی اولان
طلب اغیار محبت ذمتنی برائتده دعوای یقینی عدم
ترویجدر پس اراها قولنی نظمی سلمی قولندن فصل ایتدی
مع هذا اراها و نظمی خبر اولمده اتفاقلری و مسند
اولمده اتحادلری و ایکیسنده ده مسند الیهك بربرلرینه
تناسبلری واردر زیرا اولکینك مسند الیهی سلمی یعنی
محبوبه در و ایکنجینك مسند الیهی اراهانك فاعلی
اولان محب در بونکله اولنجه میانلرنده تضایف
یاخود خیالده تقارن اولور زیرا اراهانك مقصودی
خلافی اوله رق ایکنجی اوزرینه عطفی ایهام ایدر اما
شبه کمال اتصال اصطلاحنده جمله ثانیه جواب
و بو جوابی جمله اولی اقتضا ایتمکله بربرینه متصله کبی
اولوب جمله اولی سؤال منزله سنه تنزیل اولنمغه دیرلر
پس جمله ثانیه جواب اولدیغندن جمله اولیدن مفصوله
اولان جمله ثانیه یه و عطفی ترك ایله جملتین میاننده
اولان فصله استیناف تسمیه اولنور بوراده سؤال
و جوابك تقریرلری بودرکه گویا سلمی یی شو ظننده یعنی ظن
ایدرسین دیو سؤال اولندقده سلمی یی ظن ایدرمکه
اودیه ضلالده متحیردر دیو جواب ویردی معنای بیت
سلمی نام محبوبم تحقیقمی کندینك یرینه بدل و مثل
طلب ایدرم ظن ایدر بن انی شو ظننده او نوری
اودیه ضلالده متحیر اولور ظن ایدرم زیرا بنم قتمده
مثلی بو قدر تلکه مثلی ده کلمز که حتی مثلنی طلب ایده یم
قال لی کیف انت قلت علیل سهر دائم و حزن طویل 94
بو بیت بحر خفیفدندر تقطیعی قال لی کی فاعلاتن

تضایف
وهو کون الشیئین بحیث لا یمکن
تعقل کل منهما الا بالقیاس الی تعقل
الآخر کما بین العلة والمعلول
والاقل والاکثر
منه

فی وقوع الجملة الثانیة مستأنفة
جوابا عن الجملة الاولی المتضمنة
السؤال عن سبب مطلق
ای ما بالك علیلا فقال
سهر

فاعلاتن مفاعلن مخبون تعلیلو فعلاتن مخبونه سهرندا
فعلاتن مخبون منوحز مفاعلن مخبون تنطویلو
فاعلاتن سالمدر بو بیت مسند الیهك حذفنه مثال
اولمق اوزره مرور ایتدی بوراده حکمك مطلق سببندن
سؤاله مثالدر یعنی سبب بعینه دن سؤاله شامل کلدی
سهر فتحه لریله انقطاع نوم معناسنه در اکثریا
عشاقه عارض اولور پس معشوق عاشقه سن
نه کیفیتله سن دیدی عاشق دخی علیلم یعنی بن علیلم
دیدی گویا معشوق علتنك سببی نه در دیو سؤال
ایتدی عاشق دخی معشوقه تکریما المی تلفظدن
لسانی حفظ ایدوب جوابنی معشوقك سؤالی
منزله سنه تنزیل ایدوب مصرع ثانی ایله سهر
دائم بنمله در و حزن طویل بنمله در دیو جواب ویردی
95 زعم العواذل انني في غمرة صدقوا ولكن غمرتي لا تنجلي
91 بو بیت بحر کاملدن مضمر اولان ابیات زحافاتندندر
تقطیعی زعمل عوا متفاعلن ذل اننی متفاعلن فی غمرتن
مستفعلن مضمر صدقو ولا متفاعلن کن غمرتی مستفعلن
لا تنجلی مستفعلن مضمردر قائلی جندب بن عماردر
و بو حماسیه در زعم صیغه ماضیدر زعم علی ادعادر
عواذل زعمنك فاعلیدر عواذل عاذله نك جمعیدر
جماعت عاذله معناسنه بعضلرك رجل عاذل
معناسنه اولان عاذلك کلمه سنك جمعیدر
و تاسی علامه نك تاسی کبی مبالغه ایچوندر دیدیکی
ملتفت دکلدر زیرا قیاس اوزره دکلدر و عاذل
کلمه سنك جمعی اولمقده جائز دکلدر زیرا فاعل

صفتندر فواعل وزنی اوزره جمعلنمز انتی فی غمرة زعمك
مفعولیدر غمرة فتح غین معجمه و سکون میم ایله شدت
معناسنه صدقوا فاعل مستتری جماعات عواذله
راجعدر صدقوا قولی سؤال مقدره جوابدر کویا
شدتمز اولدیغکی جماعات عواذل تصدیقمی ایدرلر
یوخسه تکذیبمی ایدرلر دینلدکده تصدیق
ایدرلر دیو جواب ویردی و بنه ولکن غمرات لا
ینجلی قولی صدقوا اوزرینه معطوف سؤال مقدره جوابدر
کویا دینلدیکه سنك شدتك سائر شدتلر کبی منکشف
و منجلی اولمازمی اول دخی جواب ویروب علی وجه الا
الاستدراك دیدیکه لکن بنم شدتم منجلی اولوردکلدر
پس بو بیت سبب خاصدن سؤاله مثال اولور معنای
بیت جماعات عواذل زعم ایتدیلر و دیدیلر که تحقیق
بن غمرة و شدتمز بم کویا شدتمز اولدیغکی تصدیقمی
ایدرلر یوخسه تکذیبمی ایدرلر دینلدکده جواب
ویروب دیدیکه جماعات عواذل زعملرنده بنم غمرة
و شدتم اولدیغنی تصدیق ایدرلر و بنه سنك
غمرة و شدتك منکشف و منجلی اولور دینلدیمیدر
دیو سؤال اولندقده و لکن بنم غمرة و شدتم اکثر
غمرات و شدتلر کبی منجلی اولورده کلدر دیو جواب
ویردم مرادی نفسنی تجلد ایله وصف و مهالکه خوض
ایله تمدحدر

زعمتم ان اخوتکم قریش لهم الف ولیس لکم الاف ٩٦

بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی
زعمتم ان مفاعیلن معصوب نا اخوتکم مفاعلتن قریشن

فی حذف الاستیناف وقیام شئ مقامه
کانهم قالوا اصدقنا فی هذا الزعم ام
کذبنا فصل کذبتم فحذف هذا
الاستیناف واقیم قوله لهم الف
ولیس لکم الالاف مقامه
لدلالته علیه

فعولن

فعولن مقطوف لهم الفن مفاعیلن معصوب ولیس لکم
مفاعلتن الالافن فعولن مقطوفدر قائلی مساور بن
هند بن قیس حماسیدر بونکله بنی اسدی هجو ایدر
بو بیت استیناف بالکلیه حذف اولنوب مقامنه
برشی اقامسیله اکتفا اولنانه مثالدر کویا انلر زعمتم
خطابنی استماع ایتدکده آیا اصابتمی ایلدك یوخسه
خطامی ایلدك یاخود زعمکزده صادقمی یوز یوخسه
کاذبمی یوز دیدکده شاعرده خطا ایتدیکز و کاذب
اولدیکز دیدیکه بو استینافی بالکلیه حذف
ایدوب مصراع ثانیی مقامنه اقامت ایتدردی
زیرا مصراع ثانی شاعرك جوابنك علتیدر یاخود
مصراع ثانی بو جوابدن استینافدر زیرا شاعر
خطا ایتدیکز دیدکده کویا مخاطبلر بونی ندن
دیرسن دیدکده شاعرده مصراعی دیدی اکرچه
دعوای اخوه ده اولان زعمتم کذبتم معناسنه
اولسه مصراع ثانی بالاصاله بو جوابدن استیناف
اولور و بعضیلری بونی فصل ایتمدن غرضی زعمتم
قولنك مفعولی اولمق اوزره عطفی توهم اولنماسون
ایچوندر دیمش ان اخوتکم زعمتم قولنك مفعولیدر
اخوه دن مراد شرف و نسبده اخوم دیمکدر قریش کلمه سنك
تصغیریدر قرش فتح قاف ایله هند دریاسنده اولور
غایت قوتلو بر دابه نك اسمیدر بو کلهء نضر بن کنانه نك
اوغلی صغر و صباسنده غایت قوتندن و کمال شجاعتندن
اوتوری تسمیه اولندی صکره بوندن قبیله یه نقل
اولنوب تعظیم ایچون تصغیری اعتبار اولندی

لهم مبتدا اولان الف کلمه سنك خبریدر الف کسر همزه
ایله علم بابندن مصدردر الفه کبی الف المکان
دینلور اول مکانده ساکن اولدی واکا محبت ایتدی
وانکله استیناس ایتدی دیمکدر لکم لیس نك خبریدر
الاف اسمیدر الاف کسر همزه ایله مفاعله دن مصدردر
خبی بو ولیله بونلرك الفلرندن مراد مکهٔ مکرمهٔ
الف وملازمتلری در یاخود شتا وصیفده ایکی
رحلته الف وملازمتلریدر چونکه اسد تجارتلری
ایچون هر سنه ایکی رحلته الفت وملازمت ایدیلر
ایدی بری شتاده یمنه رحلت وبری صیفده شامه
رحلت ایدی معنای بیت زعم ایدیکز که شرف
ونسبده سزك اخوه کز قریشدر اوله قریش که انلرك
شتاده یمنه وصیفده شامه تجارت ایچون رحلتلرینه
الفت وملازمتلری وار ده حال بو که سزك بو ایکی
رحلته الفتکز یوقدر کویا بنو اسدك بو زعمده
صادقمی یوز یوخسه کاذبمی یوز دیو سؤال ایدن کلرینه
سزلر بو زعمده کاذب اولدیکز دیو جواب ویردی
لیس بو استینافك کلامی حذف اولنوب یرینه بوکا
دلالت ایدن لهم الف ولیس لکم الاف اقامت اولندی
بو بیتك ما بعدی
٩٧ اولئك آمنوا جوعا وخوفا وقد جاءت بنو اسد وخافوا
تقطیعی اولا کا آمفاعلتن منوا جوعن مفاعیلن
معصوب وخوفن فعولن مقطوفه وقدجاءت
مفاعیلن معصوب بنو اسدن مفاعلتن معصوب
وخافو فعولن مقطوف در اولئك مبتدادر قریشه

اشارندر

اشارندر آمنوا خبریدر جوعا وخوفا تمیزیت اوزره
منصوبدر بنو اسد جاءت کلمه سنك فاعلیدر خافوا
مستترى بنو اسده راجعدر معنای بیت اول قریش
جوع وخوف جهتندن الله تعالی یه ایمان کتوردیلر
حال بو که بنو اسد تحقیق جایع وخائف اولدیلر
لکن ایمان کتورمدیلر دیمکدر وبو ایکی بیت ایله
لایلاف قریش سورهٔ منزله سنه اشارت ایدر
٩٨ ثلثة تشرق الدنیا ببهجتها شمس الضحی وابو اسحق والقمر
بحر بسیطك ضرب اولندندر تقطیعی ثلاثتن مفاعلن
مخبون تشرقد فاعلن دنیا ببه مستفعلن جتها فعلن
مخبونه شمسضضحا مستفعلن وابو فعلن اسحاقول مستفعلن
قمرو فعلن مخبوندر بو بیت مسندك تقدیمنه مثال
اولمق اوزده مرور ایتدی بوراده تکرار ایرادندن
غرضی بودر که وهم بو ثلثه بی معرض امثاله ابراز
ایدوب نوع واحددن توهم ایدر یعنی وهم اجتهاد
ایدوب بو اوچنی مفکره ده جمع ایدر انجق عوارض
ومشخصات ایله مختلفه اولورلر اما عقل بونلرك
هر برینی برى برینه متباین نوع اخردن بیلور
وبونلر کندولرینك بهجه لریله دنیانك اشراقی
اولانه عارضده مشترکه وبو عارض ابو اسحقده
مجازدر مختصر ومطولده بویله تحریر اولنمشدر اما
اطولده دیرکه شارح محققك کلامندن نظر واردر
زیرا تمثیل ایله مراد شمس وقمر نوع اختصاصی
اولان وصفده اشتراکدر حقیقت نوعیه ده اولان
اشتراکدکلدر وبو وصف بوراده اضافه ده در وبو

٩٨ فی بیان ان الجامع بین الثلثة المذکورة فیه وهمی

اضاءه‌سی شمس و قمر بیننده مشترکه در و شمس و قمر
حقیقةً متماثلاندر بلکه دیرزکه اشراقله مراد
نور حسی ایله نور معنوی اولان عدل ایله دنیانك
حالنك حسنیدر و بونلرك مجموعندن علی طریق التغلیب
اشراق ایله تعبیر ایلدی بو یله اولنجه ثلاثه نك
میاننده تماثل اولور و سنك ایچون بو ثلاثه نك مباینتنده
عجبه بی قدر مشترك قلمق وارد ر

فلما خشیت اظافیرهم نجوت وارهنهم مالکا ٩٩

فی دخول واو الحال علی مضارع المثبت الممتنع دخولها علیه فی الجملة الفعلیة الواقعة حالا عن ضمیر صاحبها الغیر الخالیة منه

بو بیت بحر متقاربك ضرب ثالث محذوفندندر که نجی
فلمّا فعولن خشیت فعول مقبوض اظا فی فعولن رهم
فعل محذوفه نجوت فعول مقبوض وارْ فعول مقبوض
نهم ما فعولن لکا فعل محذوفدر قائلی عبد الله بن
همام سلولیدر اظافیرهم نصب ایله خشیت نك
مفعولیدر اظافیر ظفورك جمعیدر ظفور ضم ایله
ظفر معناسنه در مطرزی ظفرك جمعی اولان اظفارك
جمعیدر دیمش مطولده اظافیر اسلحه ایله تفسیر
اولنمشدر مطولده قوت اراده اولنسه جائزدر
ضعفدن قلم الاظفار ایله تعبیرلرینك عکسنه دیدی
نجوت فلمّانك جوابیدر وارهنهم حال واقع اولان
مضارع مثبتده واو ایتانی مبتدانك حذفی اعتبار ایله در
جمله جملهٔ اسمیه اولمق ایچون تقدیری وانا ارهنهم
دیمکدر بعضیلر واوك اتیانی ضرورت ایچوندر
دیمش اما عبد القاهر بوراده واو عطف ایچوندر
حال ایچون دکلدر زیرا معنی نجوت راهنا مالکا دیمکدر
دیمش بلکه بوراده مضارع ماضی معناسنه اولوب

رهنت

رهنت دیمك اولور پس حال ماضیه‌یی حکایه‌دن اوتوری
لفظ ماضیدن مضارعه عدول اولندی حال ماضیه‌یی
حکایه‌نك معناسی زمان ماضیده فرض اولنان بو
زمانده واقع اولدی دیمکدر و بوندن لفظ مضارع
ایله تعبیر اولنور ٩ ولقد امرّ علی اللئیم یسبنی قولنده
امر مررت معناسنه در و بوده جملهٔ فعلیه‌ده
فعل مضارع مثبت اولورسه اولور معنای بیت
انلرك اسلحه‌یاخود قونلرندن خوف و خشیت
حیننده نجات و خلاص بولدم حال بو که بن انلری
مالکی رهن ایدرم یاخود رهن ایتدم یعنی مطلوبلری
اولان مالکی انلره ویردم اکرچه ویرمسیدم عدم
نجاتم رونما اولوردی دیمك استر بعضیلر ارهنهم
ارهنه‌دن مأخوذ دائم و ثابت قیلدم دیمکدر
رهن دینلور دام و ثبت معناسنه راهن ثابت
معناسنه دیوب شو یله معنا ویرمشکه اعدایه
وبکا اظفارلرینی باترمقدن خوف و خشیت ایتدیکم
حیننده انلردن نجات بولدم و مالکی انلرك قتنده
ثابت و دائم قیلدم و ترك ایتدم بعضیلر اظفارهمده
اولان جمع ضمیرینی عبید الله بن زیاده تعظیماً ارجاع
ایدوب شو یله معنا ویرمشکه عبید الله بن زیادك
جمله‌سندن و اتباعی اظفارندن خوف و خشیت
ایتدیکم حینده نجات بولدم و مالکی انك یدندن
ترك و تسلیم ایتدم خفی بیورلمیه لفظ جمع تعظیم ایچون
کلدوکی قرآن جلیل الشاننده چوقدر

١٠٠ اذا انکرتنی بلدة او نکرتها خرجت مع البازی علی سواد

فی کونه حالا وترك فیها الواو

بو بیت بحر طویلڭ ضرب ثالثندندر تنقطعی اذا انْ
فعولن کرثتنیبل مفاعیلن دتنا و فعولن نکرتها مفاعلن
مقبوضدر خرجت فعول مقبوض معلبازی مفاعیلن
عملبی فعول مقبوض سوادُ و فعولن محذوفدر قائلی بشار بن
برددر اذا ظاهر اولان ظرف زمان مستقبلدر انکرت
بیلمدی دیمکدر راغب اصفهانی مفرداتنده دیمشکه
انکار ضد العرفاندر انکارڭ اصلی تصور اولنمیان
شیئڭ قلبه وارد اولمسیدر و بو جهلدن بر نوعدر
فلما رای ایدیهم لا تصل الیه نکرهم نص کریمنده اولدیغی
کبی بلدة انکرتنی کلمه سنڭ فاعلیدر مصباحده
دیمشکه بلده ارضدن عامر و خلا اولان موضعه
اطلاق اولنور الی بلد میت آیت جلیله سنده الی ارض
لیس بها نبات ولا مرعی ایله تفسیر اولندیغی کبی
مفرداتنده دیمشکه بلده مکان محدوددر و انکرتها
انکرتنی اوزرینه معطوفدر و ضمیری بلده‌یه عائددر
خرجت اذانڭ جوابیدر سمع البازی‌ده اولان مع مصاحبت
ایچوندر بازی طوغان معناسنه سواد فتح سین مهمله
ایله لیلدن بقیه معناسنه در علی سواد قولی کندنده
واو ترك اولنان حالدر شیخ عبد القاهر دیمشکه بوراده
وجه بوشللی‌ده اسم ذی الحاله اعتماد ایدن ظرفڭ فاعلی
اولمقدر ~~بوشللی‌ده اسم ذی الحاله اعتماد ایدن ظرفڭ~~
~~فاعلی اولمقدر~~ مبتدا اولمامقدر ولا تقدرکه بوراده در
فاعل تقدیر اولنه علی الخصوص علی طرفی اسم فاعل تقدیرنده
فعل تقدیرنده دکلدر او قدر وارکه فعل ماضی قد ایله
بیله تقدیر اولنه انتهی کلامه معنای بیت زمان اهل بلد ٦٥

قدریمی علیه یاخودبن انلری بیلمم ابکر طیور اولان
بازی‌یه مصاحب اولدیغم حالده انلردن چیقدم
و انلردن مفارقت ایلدم حال بوکه اسفار صبحی منتظر
اولمیان ظلمت لیلدن بقیه اوزرینه مشتمل ایدی
شاعر نفسنی غزو اقتدار ایله وصف ایدر
فقلت عسی ان تبصرینی کانما بنیّ حوالیّ الاسود الحوارد
بو بیت بحر طویلڭ ضرب ثانیسندندر تنقطعی فقلت
فعول مقبوض عسا ان تب مفاعیلن صرینی فعولن
کانما مفاعلن مقبوضدر بنییّ فعول مقبوض حوالی بل
مفاعیلن اسودل فعولن حوارد و مفاعلن مقبوضدر
قائلی فرزدقدر بو نکلرده نوار نام زوجه سنه خطاب
ایدرمیانلرنده زمان کذران ایتمشکه تولد واقع
اولمامش حرد علیه دینلور غضب ایتدی دیمکدر
حرد و حارد حوارد نڭ مفردلریدر اکثریا اسد نعت اولنور
بنیّ حوالیّ الاسود الحوارد قولی جمله اسمیه در و بو جمله
تبصرینی نڭ مفعولندن یعنی تبصرینی‌ده اولان یاء
متکلمدن حال واقعه اولمشدر اکرچه کانما لفظی
بو جمله اسمیه حالیه نڭ اوزرینه دخول ایتمسه
کلام کوزل اولمازالا واو ایله اولوردی حوالیّ قولی الکافی
وجوانبی معناسنه اولوب بنیّ‌دن حالدر حرف تشبیه
اولان کانده معنای فعل اولدیغندن اونوری
تنصیصدر دیرکه حوالیّ تبصرینی نڭ ظرفیدر حول
کلمه سنڭ جمعیدر حول فتح ایله بیرامن معناسنه در
و یاء ثانی یاء متکلمدر قعدوا حوله و حولیه و حوالیه
دینلور کسر لام ایله حوالیه دینلمدکی صحاح و قاموسده

101 فی ترك الواو فی الجملة الاسمیة
الحالیة لدخول حرف علی المبتدا
یحصل نوع من الارتباط وهو
هنا کان اذ لو لم تدخل
لما حسن الکلام الا بالواو

نوار ضم نون و تخفیف واو ایله در
منه

مطورد ر معناى بيت شو مرأه يه ديد مكه اثرلث
ايچنده بكا لوم وملامت ايله قريبا بنی كوردوم هده
ايدرسين حال بوكه بنم اولادلرم جوا بنمدن يعنی بيب
وسيارمدن غضب ايديجی اسدلوكبيدر بنی سنك
ملاو متكدن محافظه ايدرلور ديمكدر

وَاللّٰهُ يُبْقِيكَ لَنَا سَالِمًا بُرْدَاكَ تَبْجِيلٌ وَتَعْظِيمُ ١٠٢ في ترك الواو في الجملة الاسمية لحالية وهي برداك الى اخره

بو بيت بحر سريعك ضرب ثالث صلمندندر تقطيعی
وللهو هيبق مستفعلن قيكلنا مفتعلن مطوی سالمن
فاعلن مطويه مكسوفه بردا كت مستفعلن جيلنو تع
مستفعلن ظيمو فعلن اصلمدر قائلی ابن رومی در نهايه ده
ديمشكه برد ضم ايله ثيابدن بر نوع معرودر و بر داك
لفظ مثنی اوزره اولوب كاف اضافتله نونی دوشمشدر
و بونی بردی الجندب دن اخذ ايتمكدخی جيددكلدر
جندبك جناحلری معناسنه برداك تبجيل جمله اسميه
حال مفرده اولان سالما عقبنده حال واقع اولمشدر
اكر حال مفرده اولان سالما تقدم ايتمسه واوك تركی
حسنلی اولمازدی و بو ايكی حال بری جمله اسميه و بری
سالما احوال مترادفه دن اولمقده جائزدر احوال متداخله دن
اولمقده جائزدر اما احوال مترادفه احوال متعدده در
صاحبی بردر بوراده يبقيكده اولان كاف كبی واما
احوال متداخله حال متأخره نك صاحبی شول اسمدركه
حال سابقه بو اسمك اوزرينه شامل اولور بوراده
برداك تبجيل قولنی سالماده اولان ضميردن حال قيلمق
كبی كذا فی المطول اطولده ديركه شاهد غير منصوصدر
احتمالدركه برداك سالما كلمه سنك فاعلی اولوب تبجيل

برداك

برداكدن بدل اوله زيرا معرفه دن بدل اولان نكره يی
وصف واجب دكلدر بلكه وصف حسندر وتبجيل جمله
تبجيل وتعظيم سالم اوله رجلده سالم اولور زيرا تبجيل
سلامتك فرعيدر فتأمل و بنيه حال جمله حال مفرده نك
عقبنده اولمسی اكر حال جمله سالما كلمه سنك معمولی
اولمازسه اولور زيرا بو تقديرجه حال تعدد ايتمز
كه حتی حال جمله اوله اما شارحك جائزدركه
حالين مترادفتين اوله ياخود متداخلتين اوله
ديدوكندن غرضی بزم ذكر ايتديكمز غير منصوص
اوزره تنبيه اوله والا مختل اولور اساس البلاغه ده
بجله فی اعينهم ديبلور كوزلرنده انی عظيم قيلدی ديمكدر
معناى بيت الله تعالی بزه سنی اذيدن سالم اولديغك
حالده و تبجيل وتعظيم ايله رد اولنمش اولديغك حالده
ابقا ايلسون

وَالْعَيْشُ خَيْرٌ فِي ظِلَا لِ النُّوكِ مِمَّنْ عَاشَ كَدًّا شواهد الايجاز والاطناب والمساوات في الاصل الكوثة غرداف بالمراد اذا اصل مراده ان العيش الناعم في ظلال النوك خير ممن عاش في ظلال العقل ولفظ غرداف بذلك

بو بيت بحر كاملك مجزو مضمر مرفلندندر تقطيعی والعيشخي
مستفعلن مضمر ربفيظلا مستفعلن مجزوه مضمره لنوكمم
مستفعلن مضمر منعاشكدا مستفعلاتن مجزو مضمر
مرفلدر قائلی حارث بن حلزة اليشكری در يشكر
عربدن ايكی قبيله در بری بنو يشكر بن علی بن بكر بن
وائلدر و بری بنو يشكر بن بشر بن صعب در مفرداتده
ديمشكه عيش فتح ايله حيوانه مختصه حياتدر و مطلق
حياتدن اخصدر نوك ضم نون وفتحها و سكون واو
ايله حمق وجهالت معناسنه كد مكدود و متعوب
معناسنه مصدر مبنی للمفعولدر و كذا عاش نك

تحتنده اولان ضمیردن حالدر یاخود مصدر محذوفك
صفتیدر تقدیری مكدودا متعبا یاخود عیشا مكدودا
دیمكدر عربك نهارده صائم قولی كبی و بو بیتك
اصلی و تقدیری والعیش الناعم فی ظلال النوك
خیر ممن عاش كدا فی ظلال العقل دیمك اولور لكن
بیتك لفظی بونی وافی اولمامغله مخل اولوب غیر مقبول
اولدی معنای بیت حمق و جهالت ظلالنده اولان
عیش خیرلیدر شول كمسه دنكه یعنی شول عاقلدنكه
متعوب اولدیغی حالده تعیش ایلدی

وفاجأها وقد جمعت جموعا على ابواب حصن مصلتینا ١٠٦
وقدت الادیم لراهشیه والفى قولها كذبا ومینا ١٠٥

بو ایكی بیت بحر وافرك ضرب اولی مقطوفندندر تقطیعی
وفاجا ها مفاعلتن وقد جمعت مفاعلتن جموعن
فعولن مقطوفه علا ابوا مفاعیلن معصوب حصنن مص
مفاعیلن معصوب لتینا فعولن مقطوف وقد د د تل
مفاعلتن ادیملرا مفاعلتن هشیهی فعولن مقطوفه
والفا قو مفاعیلن معصوب لها كذبن مفاعلتن ومینا
فعولن مقطوفدر بونلرك قائلی عدی بن زیددر
زبانك جذیمه یه غدر ینی و تزوجدن و غدا یندوكنه
اخلاف و ملكنی ملكنه جمعی و جذیمه نك قتلی قصه سنی
ذكر ایدر زبا فتح زا و هو زوبا موحده مشدده ومد
ایله صحاحده مسطور اولدیغنه كوره ملوك طوائفدن
معدوده ملكة الجزیره در جذیمه فتح جیم و كسر ذال
معجمه ایله كریمه وزنی اوزره در ملك حیره در ازد
قبیله سندن جذیمة بن فهم بن دوسدر صاحب الزباء

ی التطویل و هو ان یكون اللفظ زائدا
على اصل المراد لا لفائدة و اللفظ
الزائد غیر متعین بین الكذب
و المین

دیرلر

دیرلر حضرت عیسى علیه السلامدن اوتوز سنه صكره
حیره یه والی اولدی وفاجاها فاجا بغتة كلدی
دیمكدر باب مفاعله دن صیغه ماضیدر ضمیر
مستكنی جذیمه یه عائددر و ضمیر بارزی زبایه عائددر
وقد جمعت ده اولان واو حالیه در جمعت ده اولان
ضمیر مستكن زبایه عائددر جموعا جمعت كلمه سنك
مفعولیدر جموع ضم جیم و میم ایله اسم اولان جمع
كلمه سنك جمعیدر جمع جماعت ناسك اسمیدر جمعت
ایله جموع میاننده صنائع بدیعیه دن صنعت
اشتقاق واردر على ابواب حصن قولی جمعت كلمه سنه
متعلقدر ابواب حصنه مضافدر حصن عراق قربنده
بر قلعه مصنعه در مصلتینا مبنی للفاعل یاخود مبنی
للمفعول اولوب جموعادن حالدر اصلت سیفه دیلور
قلیجنی قیننده چقاردی دیمكدر آخرنده اولان
الف الف اطلاقدر قددت كلمه سنك ضمیر مستكنی
زبایه عائددر قد قطع معناسنه در تقدید قطعده
مبالغه در الادیم نصب قددت كلمه سنك مفعولیدر
لراهشیه ده اولان ضمیر جذیمه یه عائددر راهشین
ضمیره اضافتله نوندوشمشدر پس راهشان باطن
ذراعینده ایكی طمردر والفى صیغه ماضیدر بولدی
دیمكدر وجد معناسنه ضمیر مستكن جذیمه یه
عائددر قولها نصب ایله الفى نك مفعول اولیدر
كذبا الفى نك مفعول ثانیسیدر كذب كسر ذال
معجمه ایله در و بو كذب ایله مین ایكیسی بر معنایه
مرادف اولمغله بینهما یی جمعده فائده بوقدر احدهما

باب افعالدن صه

زائد در و بونی حشو مفسد دخی قلمق بعید دکلدر
زیرا مینا کلمه سنی عطف مغایرت افاده ایدر مغایرت
ایسه باطله در اطولدن ذکر اولنان بود ر تنضیصدر
دیرکه و مینا قولنی ما قبلنک تاکید و تقریری قلمق
جائزدر مغنی اللبیبده معانی واو اون اوجنجیسی
شیئی مرادفنه عطف ایچوندر دیوب بونکله آیت
جلیله دن اولئک علیهم صلوات من ربهم ورحمة
ایله استشهاد ایلدی و مصلتینا و مینا میاننده
عیوب شعردن فن قوافیده ذکر اولندیغی اوزره
سناد وارددر معناسی دخی جذیمه غیر مستعد اولدیغی
حالده زبایه وعد کاذبنه اعتماد ایدوب بغتة کلدیکی
حال بوکه تحقیق زبا جذیمه یی احاطه و قبض و اخذ
ایچون کندی حصننک ابوابی اوزرینه سیوف قاطعه
قبیلرندن اخراج ایدیجی جموع و جماعت رجالی جمع
ایلدی یاخود قبیلرندن اخراج اولنمش سیوف قاطعه
کبی رجالی جمع ایلیوب جذیمه یی اخذ و راهشین
دیدکلری ایکی طمرلرینه مختص و ملاصق اولان اجلدیی
قطع ایدوب اولنجه یه دک دمینی اساله و جریان
ایتدردی و جذیمه زبانک قولنی یعنی ملکمی ملکنه
جمع ایدرم دیو وعدنی کذب و زور بولدی زبانک
غدرینک قصه سنی صدر الافاضل شویله نقل
ایدرکه زبانک پدری جذیمه قتل ایدوب ملکنی
نالان و پریشان ایتمش ایدی آخرکار برینه قوزی
زبا ملکه اولوب ملکنک تفرقنی جمع ایدوب جذیمه ایله
هر بار جنک ایدر ایدی لکن جذیمه ایله مقاومته قادر

اولامدیغندن حیله یه سلوک ایدوب مکتوب
تحریر و ارسال ایلدیکه ملک نسا سماعده قبیح اولمغله
ضعیف هر وجهله نقصاندن خالی اولمیوب سندن
غیری کندومه کفو بولامدیغمدن نیاز ایدرمکه
بنی کندوکه عقد و نکاح ایدوب اقبال و تشریف
ایله ملکمی ملکنه جمع ایده یم اشبو مکتوب جذیمه یه
واصل اولوب مفادی معلومی اولدقده درعقب
ثقاتندن اهل رایی جمع ایلدی و رایلری زبا کیمسنی
اوزرینه مجتمع اولدی لکن ایچلرنده قصیر نام بر کمسنه
وار ایدی بونلره مخالفت ایدوب ملک ملکه نک
ایاغنه وارمق مناسب دکلدر دیدی والحاصل قصیرک
کلامنی کسنه اصغا ایتمیوب و زبانک رسلی الطاف
و هدایا ایله جذیمه یه استقبال ایلدیلر و کیدر
ایکن زبانک عسکری جذیمه نک عسکرینی احاطه
ایلیه رک زبانک سراینه واردیلر جذیمه زبانک
یاننه کلدکده شویله اولدی بویله اولدی بو صحبته
اغاز ایدوب اوزرنده اولان سیفنی و اسلحه سنی
چیقاردی اولرتبه کرمیت صحبت اولدیکه زبا شرب
خمر کلبه دوا و شفادر دیو خمری اسقا ایدوب جذیمه یی
مدهوش ایلدی اولحینده فصادلر حاضر ایدی راهشین
نام ایکی طمرلرندن قصد ایتدیروب دمنی التون لکنه
جریان ایتدیروب دم ملک در اکرجه بر قطره سی
یره دوکولور ایسه دمنه دم طلب اولنور دیو استهزا
ایدردی اول مرتبه ده دمنی جریان ایتدردیکه
جذیمه نک کمال ضعفندن حرکته مجالی قالمدی

اولدمده بعض دمی لکندن طشره دوکولدکده لا تضیعوا
دم ملك دیدی جذیمه دخی دعواده ما صنعه اهله
دیدی و بو ضرب مثل اولدی ودر عقب جذیمه هلاك
اولدی واولحینده زباء دومه قاجدی صکره نائله ایله
لقبلندی

ولا فضل فیها للشجاعة والندی وصبر الفتی لولا لقاء شعوب ١٠٦

بو بیت بحر طویلك ضرب ثالثندندر تقطیعی ولا فض
فعولن لفیها لش مفاعیلن شجاع فعول مقبوض
تو نند مفاعلن مقبوضه وصبر ل فعولن فتا لولا
مفاعیلن لقاء فعول مقبوض شعوبی فعولن محذوفدر
قائلی ابو الطیب در سیف الدوله یی مدح ایلدیکی
قصیده سندندر و سیف الدوله نك تمامك نام
ترکی الاصل بر غلامنك مونخ ذکر ایدر فیها ده
اولان ضمیر دنیایه راجعدر لا فضل فیها لولا نك
جوابیدر فضل زیاده معناسنه للشجاعة لا فضل به
متعلقدر شجاعت تهور وجبنك میاننده بر حالت
متوسطه در که انکله اقدامی لایق اولان اموره اقدام
ایدر کفار ایله قتال کبی والندی مجروره معطوفدر
وصبر الفتی یا قربنه یا بعدنه معطوفدر ندی
فتح نون ودال مهمله ایله عطا معناسنه در بو
معناجه معنایی مفسد حشودر یعنی فائده سز زیاده
سحتنه به شال اولور بعضیلر ندی ایله مراد بذل
نفس معناسنه در بوکا کوره حشو مفسد اولماز
دیمش اما علامه سعد دیدیکه بو معنی لفظ ندی دن
فهم اولنماز و عدم موتی تقدیره کوره بذل نفسك

في الحشو الزائد المفسد وهو هنا لفظة الندى

ع

معناسی بو قدر اوقدر رواکه هلاکدن عدم تحرز
ایله تاویل اولنه و بو بعینه شجاعتك معناسنه در
و بنه علامه سعد دیدیکه بو قائلك مرادی شعری
تصحیح ایسه کلامی برننده ذکر منا قسله حشو مفسد
اولمقلغنده ایسه کلامی برننده کلدر زیرا ردیف اولك
مقتضاسنه کوره ایجاز مخل اولور ورد ثانینك
مقتضاسنه کوره تطویل اولور لقاء وصول معناسنه
مصدر در شعوب کلمه سنه مضافدر شعوب
فتح شین معجمه وضم عین مهمله ایله جنس منیه نك
علمیدر اسامه جنس اسدك علمی اولدیغی کبی و شعوب
ایله تسمیه سی تفرقی ایچوندر و بوننده فی الاصل
علمیت و تانیث اولمغله غیر منصرف اولوب لان ضرورت
شعریه دن اوتوری منصرف اولمشدر اطولده دیرکه
بر شیئك تردد اولسه منصرف اولور می زیرا کسر ایله
جر غیر منصرفلره لام واضافتله حاصل اولور مع هذا
بعضیسی بالاتفاق غیر منصرف درننو بنسز مجرد
کسر انصرافه دلالت ایتمز بنیه به شعوب تسمیه سنك
وجهی حیاتدن تفریق واجتماعی تفرع ایلدیکندن
اوتوریدر معنای بیت اکر لقاء موت اولمیدی
دنیاده شجاعت وندا وعطا وصبر فتی به فضل و مزیت
اولمازایدی بو بیتك بیانی بودرکه اکر ناس موتدن
امین اولسه لر شجاعك جبان اوزرینه فضلی اولمازایدی
زیرا جبان دنیاده خلودینی تیقن ایدوب اوزرنده
خوف قالمیدی شجاع ایله مساوی اولوب شجاعت
شجاعتنه ثنا اولنماز ایدی و مالنی بذل واعطا ایدنجی

دنیاده خلودینی تیقن ایتسه ودائما ماله احتیاجنی بیلسه
بذل مالی ایتمزدی وعطا ایچونده فضل اولمازایدی
وشدائد ومکروهه صبر ایدیجی خلودینی تیقن
ایتسه عسردن یسره وشدتدن رخایه تنقلنده نفسنی
تسکین وبوسنی تسهیل ایدوب صبری ایچون فضل اولمازدی

في الحشو الغير المفسد وهو هنا لفظ قبله

١٠٧ وَاَعْلَمُ عِلْمَ الْيَوْمِ وَالْاَمْسِ قَبْلَهُ وَلٰكِنَّنِي عَنْ عِلْمِ مَا فِي غَدٍ عَمِي
بو بیت بحر طویلک ضرب ثانی سندندر تقطیعی
واعْ فعول مقبوض لمُعِلْمَلْيَوْ مفاعیلن مَوَلْاَمْ فعولن
سِقَبْلَهُو مفاعلن مقبوضه ولاکِنْ فعولن نَنِيعَنْعِلْ
مفاعیلن ممافی فعولن غدن عمی مفاعلن مقبوضدر
قائلی زهیر بن ابی سلمیدر علم الیوم نصب ایله اعلمک
مفعولیدر علم الیومدن مراد علم حاضردر والامس
الیوم اوزرینه معطوفدر علم الامسدن مراد علم ماضیدر
قبله امس معناسنه در وضمیری یومه عائددر وبورده
معنای مفسد اولمیان حشوه مثالدر اطولده دیرکه
قبله الامسک الکائن قبله تقدیری ایله صفتیدر وبو
وصف تأکید ایچوندر وبونک حشو اولمسی حشوده تأکیدک
فائده سی اولمدیغندندر اما ابصرته بعینی وسمعته
باذنی وضربته بیدی بونک خلافنه در زیرا ابصار
وسماع بلا شبهه علمدن مجاز وضرب امردن مجاز اولور
بویله اولنجه بعینی وباذنی وبیدی بو تجویزی دفع
ایدرو سنک ایچون وارد رالامسک الف لامی
استغراق ایچون قیلوب کل امس دیمک اوله وقبلته
ایله وصفی جنسی هر فرده عمومنی تبیین واوزرینه تنصیص
ایچون عام اولان شیئله وصف قیلندندنه که الله

٧

تعالینک وما من دابة فی الارض ولا طائر یطیر بجناحیه
قول شریفنده اشلندی ولکننی الخ اسندراکی سؤال
مقدره جوابدر گویا ماضی وحاضر اولانی علمک محیط
اولدیغی کبی استقبالی ده علمک محیط میدر دینلدکده
لکن استقبالده اولان شیئی علم محیط دکلدر دیو جواب
ویردی عمی جمیع نسخده یا ایله مرسوم صفت مشبهه در
رجل عمی القلب دینلور جاهل دیمکدر ولکننی نک
خبریدر معنای بیت حاضر اولانی وگذشته وماضی
اولانی بیلوردم یعنی بونلری علم محیط در ولکن بن
یارنکی کوننده اوله جق شیئی بیلمدن عمی وجاهلم یعنی
یارن نه اوله جقدر کا علم محیط دکلدر ذوزنی
شویله معنا ویروب دیرکه علمم ماضی وحاضری
احاطه ایدر ولکن بنم قلبم منتظر ومتوقع اولانی
احاطه دن عمی وجاهلدر

في مساواة اللفظ للمعنى المعزد

١٠٨ فَاِنَّكَ كَاللَّيْلِ الَّذِي هُوَ مُدْرِكِي وَاِنْ خِلْتُ اَنَّ الْمُنْتَاٰى عَنْكَ وَاسِعُ
بو بیت بحر طویلک ضرب ثانی سندندر تقطیعی
فَاِنْنَ فعول مقبوض ککَلْلَیْلِ مفاعیلن لَذِیْهُ فعول
مقبوض ومدرکی مفاعلن مقبوضه واِنْ خِلْ فعولن
تانْنَلْمُن مفاعیلن تأاعنْ فعولن کواسعو مفاعلن مقبوضدر
قائلی نابغه در ملوک عربدن ابو قابوس ایله مکنی
اولان نعمان بن منذره خطاب ایدر فانک ده
اولان فا ان خلت شرطنک جزاسنک حذفنه
دلالت ایتسون ایچوندر دیمشلر کاف خطاب اننک
اسمیدر کاللیل خبریدر الذی هو مدرکی کاللیلک
نعتیدر یعنی لیل بکا مدرک درسنده انک کبی مدرکسین

دیمك در منتأی موضع بعده دیرلر باب انفعالدن
انتأی عنه دینلور اندن بعید اولدی دیمکدر عنك
منتأی کلمه سنه متعلقدر بعضلر واسع کلمه سنه
متعلقدر دیمش واسع انّ نك خبریدر وبو قضیه ١٠٩
حمل حمل ذودر معناسی البته سندن بعید اولان
سعه و بعد صاحبیدر شاعر ممدوحی غضب
وسخط وهول حالنده وصف ایدیکندن لیله
تشبیه ایلدی بناءً علیه کالصبح دیمدی وتشبیهاً
ضمننده امور عدیده وارددر بری ممدوح البته لاحاله
هاربه مدرکدر و بری ادراکی یالکز هاربه واحد
شامل دکلدر بلکه جمیعسنه شاملدر کیجه نك
شانی ده درك و شمول اولدیغی کبی و بری سخط
وغضبی ایچون دوام یوقدر جزئی سئلله عفو
ومحو ایدر سخط لیلده دخی دوام یوقدر نهار ایله
محو ایدر بعضیلر دیمشکه جواب شرط محذوفدر
وبو جواب شرطك تقدیری وان خلت ان المنتأی
عنك واسع فانك مدرکی در وبو جواب حذفنه
ماقبلی دلالت ایدر بو تقدیرجه ایجاز اولور مساوی
اولماز حاصل کلام بیت اصل مرادندن ناقصدر سوزی
ممنوعدر زیرا اکثر نحاة تصریح ایلدیلرکه بو مثللو
شرط یعنی حال واقع اولان شرط جزایه محتاج
اولماز معنای بیت ای ممدوح تحقیق سن غضب
وهول حالنده کیجه کبی سین اویله کیجه که بکا
مدرکدر و واصلدر سندن انك کبی بکا مدرك
وواصل سین تحقیق سندن بعید اولان موضع

سعه

سعه صاحبیدر وافصای ارضدر انده بنی بولامازکز
دیو اکوظن ایدوب فرار ایتسم بینه سنك دستندن
کریزان وخلاص ممکن دکلدر بکا مدرك وواصل سین
زیرا سعهٔ ملکك وطول یدك اولمغله جمیع آفاقده
اوامرینه مطیع ومنقاددر عاملك وصاحب جیشك
واردر هاربی کرفته ایدوب سکا کتورلر دیمك اسستر

فی ایجاز الحذف والمحذوف موصوف وهو هنا رجل من قوله انا ابن جلا

انا ابن جلا وطلاع الثنایا متی اضع العمامة تعرفونی ١١٠
بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی انا ابن جلا
مفاعلتن وطلاع ثنا مفاعیلن معصوب ثنایا فعولن
مقطوفه متی اضع مفاعلتن عمامة تع مفاعلتن
رفونی فعولن مقطوفدر اطولده ومطولده تحریر
اولندیغنه کوره بو بیتك قائلی عرجی نام شاعردر
وبو عبد الله بن عمرو بن عثمان عفاندر عرج فلس
وزنی اوزره مهملتین وجیم ایله طریق مکه ده بر
منزلدر شاعر اوراده طوغدیغندن تسمیه اولنمشدر
اما صحاحده بو بیتك قائلی سحیم بن وثیل نام شاعردر
دیمش ابن جلا قاموسده تحریر اولندیغی اوزره ایکی

انا مبتدادر ابن خبریدر صح

معناسی واردر بری واضح الامر دیمکدر ابن اجلی کبی
وبری رجل معروف معناسنه بوراده اصل ترکیب
اعتبار ایله موصوف تقدیر اولنوب ابن رجل جلا دیمك
اولور یعنی جلا بر موصوف محذوفك صفتی واقعه
اولمش جمله اولور ابن لفظنك تنوینی موصوف محذوفه
اضافتدن اوتوری حذف اولندی والا بیلندیکی بو ترکیب ١٠
واضح الامر معناسنه در وجلا فی الاصل امری منکشف
اولدی معناسنه در اما شارحك تجویزی اوزره

أموری کشف ایتدی معناسنه دکلدر بعضیلر لازم
ومتعدی استعمال اولنوردیمش صحاحده دیرکه جلا
بر رجلك علم و اسمیدر فعل ماضی ایله تسمیه اولنمشدر
وبوراده جلا علم اولوب جمله دن یعنی فعل مع الضمیردن
منقول اولمسی اعتباریله تنوین حذف اولنمشدر و
عیسی بن عمردن حکایه اولندی که نحن بر رجل قتل
وضرب ایله وبونلر کبیلر ایله تسمیه اولنسه غیر منصرف
اولور و بو بیت ایله استدلال ایلدی معولدر دیرکه
بعضیلر صحیح اولان ابن جلا قرددیمش و بعضیلر ابن
جلا اول نهاردر دیمش صاحب نهایه ابن جلا سید دیرلر
دوب وبونی وطلاع الثنایا نك اوزرینه عطفی تأیید
ایدردیمش زیرا طلاع الثنایا معالی اموره عالی
اولان دیرلر ثنایا ثنیه نك جمعیدر ثنیه عقبه دە
بر طریقدر و عربك فلان طلاع الثنایا قولی بوندندر
مرادلری معالی اموری قاصد دیمکدر یاخود صعاب
اموری رکاب یعنی بیلمه سی و تجربه سی و رأی صوابی
سببیله صعاب اموره غلبه ایدر دیمکدر متی حرف
جازمدر اضع مضارع متکلم وحده اوزرینه اولوب
متی ایله مجزومدر و بونك اخرینك حرکه سی الله تعالینك
لم یکن الذین کفروا قول شریفنده اولان نونك حرکه سی
کبیدر عمامه کسر عین مهمله ایله ایکی معناسی واردر بری
عربك کیدکلری تاجدر و بری قناعدر عرب انکله
یوزلرینی اورترلر بوراده مراد معنای ثانیدر تعرفونی نك
اصلی تعرفوننی ایدی متی نك جوابی اولدیغندن نونی
اسقاط اولندی و بونکله تعرفوه نك اصلی تعرفونه

اولدیغی

اولدیغی ظاهر اولدی معنای بیت بن بر صاحب انکشافم
ومعالی اموری قاصد یاخود بیلمسی و تجربه سی و رأی
صائبی سببیله صعاب اموره غلبه ایدیجی کسنه نك
اوغلویم که نه زمان قناعمی سرمدن کشف ایلسم بکا
لایق اولان بیلمك ایله بنی بیلورسکز نقل اولنور که
حجاج عراقه دخولنده خطبه اوقودی و خطبه سنده
بو بیتی قرائت ایلدی و روایت اولنور که حجاج عراقه
داخل اولدقده اکثر تنکرکبی وجهنی عمامه سیله
ستر ایلدی فاضل کرمانی موشحات شواهدی
شرحنده بو بیته شویله معنا ویرمشکه نه زمان
عمامه مى باشم اوزرینه وضع ایلسم بنم سیادت
وامارته اهل اولدیغمی بیلورسز و نه زمان عمامه بی
باشمدن بوراقسم شجاعتمی بیلورسز
١١٠ وَاِنَّ صَخْراً لَتَأْتَمُّ الْهُدَاةُ بِهِ كَاَنَّهُ عَلَمٌ فِى رَأْسِهِ نَارُ

فی زیادة المبالغة فی الایغال وهو قوله فی رأسه نار

بو بیت بحر بسیطك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
وَاِنْنَصَخْ مفاعلن مخبون رَنْلَتَأْ فاعلن تَمَمُلْهُدَا مستفعلن
تُهُبِهِی فعلن مخبون كَاَنْنَهُو مفاعلن مخبون عَلَمُنْ
فعلن مخبون فِیرَأْسِهِی مستفعلن نَارُو فعلن
مقطوعدر قائلی خنسا صحابیه رضی الله عنهادر
برادری صخرك مرثیه سنده دیمشدر صخراً ان نك
اسمیدر صخر فتح صاد مهمله و سکون خاء معجمه ایله
خنساء مشار الیهانك برادرینك اسمیدر لتأتم
ان نك خبریدر اقتدا ایدر دیمکدر الهداة هادی نك
جمعیدر ولتأتم نك فاعلیدر و هداة دن مراد
مکارم و مفاخر طریقنده ارشاد ایدیجیلر دیمکدر

به ده اولان ضمیر صخره راجعدر کانه ده کان نک اسمی
اولان ضمیر بیه صخره عائددر علم فتحه لریله جبل
مرتفع معناسنه کان نک خبریدر فی راسه نک
ضمیری علمه عائددر نار موءخر مبتدا فی راسه مقدم
خبردر جمله سی علمک نعتیدر فی راسه نار قولنده
ایرادنک نکته سی صخرک هدایت ایله شهرتنده مبالغه
زیاده دن اوتوریدر مع هذا کانه علم قولی صخرک هدایت
ایله معروف اولانه تشبیه ده وافی ایدی پس خنسا
برادری صخرک هدایت ایله اشتهارندن جبله تشبیه
وبو تشبیه ده مبالغه ایدوب نار فی الجبلک
فوقنده قیلدی وبو نکته به اصطلاحی معانیده ایغال
دیرلر ایغال اوغل دن مأخوذدر لغتده ابعاد معناسنه
اصطلاحده بیتی بر نکته ایله ختمدر که معنا اول
نکته سز تمام اولور ایدی بورادده نکته صخرک هدایت
ایله شهرتنده مبالغه یی زیاده کبی که تعرض اولندی
معنای بیت وتحقیق سبیل مکارم ومفاخرده مرشد
وهادی اولانلر برادرم صخره اقتدا ایدرلر گویا اول
صخر جبل مرتفعدر اوله جبل که تپه سنده نار واردر

١١١ کأن عیون الوحش حول خبائنا وأرحلنا الجزع الذی لم یثقب

بو بیت بحر طویلک ضرب ثانیسندندر تقطیعی کأن
فعول مقبوض عیون لوح مفاعیلن شحول فعول مقبوض
خبائنا مفاعلن مقبوضه وأرح فعول لنلجز عل مفا
لذی لم فعولن یثقبی مفاعلن مقبوضدر قائلی امرء
القیسدر عیون الوحش کان نک اسمیدر عیون
عین کلمه سنک جمعیدر چشم معناسنه الوحش

کسریله عیونک مضاف الیهیدر وحش فتح واو وسکون
حاء مهمله ایله فلس وزنی اوزره وحشی نک جمعیدر
فارسیده رمنده معناسنه خبا کسر خاء معجمه ایله ١٠٥
خیمه پشمین معناسنه وأرحلنا خبائنا اوزرینه عطف
اولنور أرحل فتح همزه وسکون راء مهمله ایله وضم حاء
مهمله رحل ورحله کلمه لرینک جمعیدر مسکن ومنزل
معناسنه الجزع رفعله کان نک خبریدر جزع فتح جیم
وسکون زای ایله خرزیماندر که یمنی یمنه منسوب
بر بونجقدر که کندنده بیاض وسواد اولمغله عیون
وحشی اکا تشبیه اولنوردر لم یثقب قولنی عیون ایله جزع
بیاننده اولان تشبیهی تحقیق وایغال ایچون کتوردی
زیرا خرز مثقوب اولماسه عینه زیاده تشبیه اولور
اصمعی دیمشکه ظبی وبقره یحیی دیری اولسه لر کوزلری
سیاه اولور اما اولسه لر کوزلرینک بیاضی ظاهر اولور
وبو عیونک کندنده سواد وبیاض اولان خرزه تشبیهی
وحش اولدکن نصکره در وبو تشبیه بر هیئتی بر هیئته
تشبیه قبیلندندر کذا فی شرح دیوان امرء القیس
معنای بیت گویا وحشیلرک کوزلری خیام ومسکنلرمز
اطرافنده دلنامش خرز یمانی کبیدر یعنی اول دنبه
چوق صید ایدوب اکل ایدر زکه بعد الاکل کوزلری
انخاء خیامزده خرز یمانی کبی قالور پس بو معنایه
کوره ایغال شعره مختص اولور

١١٢ ولست بمستبق أخا لا تلمه على شعث أی الرجال المهذب

بو بیت بحر طویلک ضرب ثانیسندندر تقطیعی ولست
فعول مقبوض بمستبقن مفاعیلن أخن لا فعولن تلمهو

في تحقيق التشبيه في الايغال لانه شبه عيون الوحش بالجزع

في التذييل لتأكيد مفهوم صدر البيت ولا بمفهومه على نفي الكامل من الرجال وعجزه تأكيد لذلك وتقرير لان الاستفهام فيه المراد به انكار وجود الرجال

مفاعلن مقبوضه عدوش فعول مقبوض عتنا ئیر
مفاعیلن رجایل فعولن مهذ ذ بو مفاعلن مقبوض در
قائلی نابغهٔ ذبیانی در بو کلله نعمان بن منذره خطا
ایدر ولست خطاب لفظی اوزره در و بو خطاب
غیر معینه متروکدر مستبق باب استفعالدن
مبنی للفاعلدر مأخذی بقادر اخا بونده حذف
مضاف واردر تقدیری مودة اخ دیمکدر واخدن
مراد رجالدن سکا مرافقت و موافقت ایدن کمسنه در
لا تلمه اخا کلمه سندن حالدر اخا عموم سندن او تورو
یعنی سیاق نفیده وقوعندن او توری یاخود لستده
اولان ضمیر مخاطبدن حالدر یاخود مستبق کلمه سندن
فاعل ومفعولینک ایکسندن حالدر یاخود احدهمادن
حالدر او لکسی یعنی اخا کلمه سندن حال اولسی متفق علیه در
تلم لمدن مأخوذ اصلاح وجمع معنا سنه در لم الله
شعثه دیرلر الله تعالی انک امورندن طاغلمشنی اصلاح
وجمع ایلسون دیمکدر علی شعث لا تلمه یه متعلقدر یاخود
لا تلمه نک ضمیر منصو بندن حالدر شعث فتح شین معجمه
وفتح عین مهمله ایله اصلنده انتشار و تفرق شعر معناسنه
ایدی اما بوراده رجالک ذمیمه وغیر مرضیه اولان خصاللی
١٠٦ وبر پشان ومتفرقه اولان افعالی مراددر ای الرجال المهذ
بو استفهام انکاریدر المهذب رفع ایله ای الرجال نک
نعتیدر مهذب منقح معناسنه یس بو ای الرجال المهذ
قولی رجالدن کاملی من جهة المفهوم نفیه دلالت ایدن
ولست بمستبق اخا لا تلمه علی شعث کلامنی تأکید ایچون
اثبات اولنمشدر بو کا اطناب دیرلرکه بر مفهومی تأکید ایچون

کلور

کلور بمعنای بیت سن براد رینک یعنی سکا مرافقت
و موافقت ایدنک مودتنی استبقایه قادر دکل سین
ذمیمه وغیر مرضیه اولان خصاللنی اصلاح وپریشان
ومتفرقه اولان افعالنی جمع ایتمدیکک حالده پس
بو نفی اولنان مفهومی تأکید ایدوب دیرکه رجالده
مرضی الخصال ومنقح الفعال کیم واردر یعنی یوقدر
حتی براد رکی مودتنی ابقایه قادر اولاسین
١١٧ فسقی دیارک غیر مفسدها صوب الربیع ودیمة تهمی
بو بیت بحر کاملک ضرب خامس اخذ مضمرندندر تقطیعی
فسقا دیا متفاعلن رکغیر مف متفاعلن سدها فعلن
حذه صو بو ربی مستفعلن عو دیمتن متفاعلن
تهمی فعلن اخذ مضمردر قائلی طرفه در بو کلله قتاده بن
سالمه یی مدح ایدر بو بیت تکمیله مثالدر بو کا
احتراس دخی دیرلر اصطلاحده کلامده خلاف
مقصودی ایهام ایدن شیئی آخر شی ایله دفع
ایتمکه دیرلر و بو دا نوع ایکی قسمدر بری وسط کلامده
اولور بوراده اولدیغی کبی و بری آخر کلامده اولور
فسقی دعائیه در و بو دعا ایله مقصود مدعو لهنک
سقی ایله نضارت وطراوتنک زیاده لکیدر
دیارک فسقی نک مفعولیدر و بو فسقی دیارک قولی هلاکنه
اولندیه مصلح و آخرنده مفسد یعنی محصولاتی مضر اولان
عموم سقی ایهام ایتدیکندن غیر مفسدها قولی ایله ایهامی
دفع ایلدی بوکا تکمیل دیرلر اولدیکه دیار ایله دیار
اهلی مراد اولنور سه غیر مفسدها نک معناسی لا مفسدها
اولوب استثنا اهلدن اولور بو تقدیرجه اصل کلامده اولور

فی التکمیل ویسمی الاحتراس ایضا
وهو ان یوتی فی کلام یوهم خلاف
المقصود بما یدفعه وهو هنا غیر مفسدها
فان نزول المطر قد یکون سببا
لخراب الدنیا وفسادها فدفعه
بتوسط قوله غیر مفسدها

تكميل ايچون اولماز انتهى و مفسدك ضميرى ياره اضافتى
سارق البلد اضافتى قبيلندن قنبته در بعضيلرى
نزول مطر دائم وقتنده و وقتنك غيرينده ديارك
خراب و فسادينه و زرعك افسادينه بادى و سبب
اولوردى دوكنى غير مفسدها قولى دفع ايدر ديوب
غيرى صوب دن حال قيلدى بعضيلر غير مفسدها
سقى نك مفعول ثانى سيدر ديمش بعضيلر سقى نك
فاعلندن حال اولمق اوزره منصوبدر ديمش بعضيلر
سقى نك مفعول ثانى سنك نعتيدر تقديرى
ماء غير مفسدها ديمكدر ديمش صوب الربيع
رفع ايله سقى نك فاعليدر صوب فتح صاد مهمله
وسكون واو ايله مطرك نزول و وقوعنه ديرلر ١٠٧
الربيع كسر ايله صوب نك مضاف اليهى در ربيع
شتا ايله صيف مياننده اولان فصله اطلاق
اولنور و بو فصلك مطرينه ده اطلاق اولنور آنكنه
كوره صوب لفظنى ربيعه اضافتده مطر قيدندن
تجريده محتاج اولماز ايكنجى يه كوره تجريده محتاج
اولور ديمة صوب الربيع اوزرينه عطف اولنور
ديمه كسر دال مهمله و سكون ياء مثناة تحتيه و فتح
ميم ايله بر كون بر كيجه دائمى يارين اولان يارانه
ديرلر بعضيلر قرق كون قرق كيجه يارين اولان
يارانه ديرلر ديمش هوادن كندوندن برق و رعد
اولميان مطره و اقلى نهارك يا ليلك ثلثى در ديمش
تهمى ديمة كلمه سنك نعتيدر سيلان و جريان
ايدر ديمكدر معناى بيت اى محبوبه ربيعده نزول

ايدن

ايدن مطر و سيلان ايدن مطر دائم سنك ديارككى
صوار سبن نضارت و طراوتنى زياده ايلسون
ديارينى مفسد اولمادينى حالده

١١٤ انّ الثمانين و بلّغتها قد احوجت سمعى الى ترجمان

في الاعتراض ويسمى الالتفات
وهو ان يؤتى في اثناء الكلام
او بين كلامين متصلين معنى
بجملة او اكثر لا محل لها من
الاعراب لنكتة سوى
دفع الايهام

بو بيت بحر سريعك ضرب اولى مطوى موقوفندندر
تقطيعى انّ الثما مستفعلن نين و بل مستفعلن لغتها
فاعلن مطويه مكسوفه قد احوجت مستفعلن
سمعى الا مستفعلن ترجمان فاعلان مطوى
موقوفدر قائلى عوف بن محلّم شيبانيدر عبد الله
بن طاهرك حقنده ديمشدر ثمانين ايله مراد
سنيندر و بلّغتها قولى مجهول زنه سى اوزره اثناء
كلامده يعنى انّ نك اسمى و خبرى مياننده مخاطبه
كندى عمرى كبى طول عمر ايله دعا قصدى ايچون
اعتراضدر و بو مثللرده واوه اعتراضيه تسميه
اولنور عاطفه و حاليه دكلدر و واوك فائده سى
مدعوّ به ده مدعوّ له نك داعى ايله اشتراكنى
انباو اشعاردر و بو واوك مابعدى خبرى يا خود
ما قبلنه صفت اولمق احتمالنى قطع در اطولده
ديركه واو اعتراضيه لى بيلميان جمله يى حاليه
قيلمه ده تكلف ايتدى و بو شللى اعتراض چوق
كره حاله ملتبس اولور فرقى دقيقدر الى ترجمان
احوجت كلمه سنه متعلقدر ترجمان بر لسانى
لسان اخر ايله تفسير ايدن كمسنه يه ديرلر و بونده
اوچ لغت واردر برى فتح تاء و ضم جيم ايله زعفران
وزنى اوزره در و برى ضم تاء و جيم ايله عنفوان

زعفران
زعفران
عنفوان
صح

وزنی اوزره در وبری فتح تا وفتح جیم ایله صحصحان
وزغفران وزنی اوزره در بونلرك جمیعسنده را
ساكنه در وبونی شاعر صوت شدیدن یا صوت
شدید ایله مصوته صوت شدیده وصوت
شدید ایله مصوتدن صوت خفی یه تفسیر وكشف
اولدیغندن استعاره ایلدی معنای بیت تحقیق
ثمانینه یتن واصل اولدم الله تعالی اول ثمانینه
سنی ده واصل قیلسون تحقیق اول ثمانین بنم قوه
سامعه می ترجمانه محتاج قیلدی شاعرك مرادی
سن ثمانینده قوای جسمانیه نك ضعفنی بیان
وكبر سننده شكایتدر

وَاعْلَمْ فَعِلْمُ الْمَرْءِ يَنْفَعُهُ   اَنْ سَوْفَ يَأْتِي كُلُّ مَا قُدِرَا

بو بیت بحر سریعك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
وعْلمْفعل مستفعلن ملمرء ین مستفعلن فعهو فعلن
مخبونه مكسوفه اَنْ سوف یأ مستفعلن فی كلّما مستفعلن
قُدِرا فاعلن مطوی مكسوفدر قائلی نا معلومدر
فعلم المرء اعلم فعلی ایله ایكی مفعولی میاننده فا ایله
اعتراضدر وبو اعتراضك مطلق علماتك نفعی اوزرینه
وعلی الخصوص امور دنیا واخرتك مداری اناث
اوزرینه اولان شو امره علمك نفعی اوزرینه مخاطبه
تنبیه دن اوتوری فائده سی ما بعدینك
علتنی وما قبلنك سببتی اشعار ایچوندر ركنی اولمیه
اعتراض تتمیه مباین در زیرا تتمیم فضله واقع اولور
وفضله ایچون اعرابدن محل وارد را اما اعتراض بونك
خلافنه در وتكمیله ده مباین در زیرا تكمیل خلاف مقصودی

110 في الاعتراض بالتنبيه وهو قوله فعلم المرء ينفعه وهو جملة معترضة بين اعلم ومفعولية والفاء اعتراضية

ایكی مفعولیه مراد جمله در یعنی ان سوف یأتی كل ما قدرا جمله سیدر كه مفعولیه مقامنه قائمه در

ایهامی

ایهاما مدفع ایچون وایغالده ده مباین در زیرا ایغال
اولماز الا اخر كلامده اولور لكن اعتراض تذییلك
بعض صورینه شامل اولور بعض صوری اعرابدن
محلی اولان جمله ایله اولور وبو جمله ده من جهة المعنی
بربرینه متصله اولان ایكی جمله میاننده اولور
اَنْ مثقله دن مخففه در زیرا ان ناصبه سوف ایله
جمع اولماز وان مخففه نك اسمی عند العامه حذفی
ملتزم اولان ضمیر شاندر ان سوف یأتی كل ما قدرا
جمله سی مفعولین مقامنه قائمه اعلم كلمه سنك
مفعولینیدر كل رفع ایله یأتی نك فاعلیدر وما
موصوله مضاف الیهدر قدرا فعل ماضی مجهول اولوب
ماء موصوله نك صله سیدر ومأخذی تقدیردر
والفی اطلاق ایچوندر معنای بیت معلوم اولسونكه
كیشینك علمی كندویه نفع ویرر تحقیق شان هر
مقدور كه یعنی خیر وشردن قضا وقدرده وازلده
ازلده اوزرینه تقدیر اولنوب واقع اولان بلا نزاع
ولا جدال كلور تقدرده مقدورده تاخیر واقع
اولورسه وبو سوفلح قولنده تسلیه وامرنك تسهیلی
واردر نوازلنه تسهیل واردر

116 في وصفه بالايجاز بالنسبة الى كلام اخر مساوله في اصل المعنى وهو البيت الاتي

یعنی نفوس اوزرینه صح

يَصُدُّ عَنِ الدُّنْيَا اِذَا عَنَّ سُودَدُ   وَلَوْ بَرَزَتْ فِي زِيِّ عَذْرَاءَ نَاهِدِ

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی یصدد
فعول مقبوض عن ددنیا مفاعیلن اذا عن فعول
سودد دن مفاعلن مقبوضه ولوب فعول مقبوض
رزت فیزی مفاعیلن یعذرا فعولن ء ناهد مفاعلن
مقبوضدر قائلی ابو تمامدر ابو الحسن محمد بن هنجم

مدح ایلدیکی قصیده‌سندندر یصدّ صیغهٔ مضارعدر
اعراض ایدر دیمکدر عن الدنیا یصدّ یه متعلقدر
عن تشدید نون ایله صیغهٔ ماضیدر ظاهر اولدیغی
دیمکدر سود ضم سین مهمله ایله سیادة معناسنه
خفی اولمیه سیادت دنیادندر دود دنیادن مراد
سیادتك عزیدر آو قدر وارکه آخرتك سیادتی
مراد اولنه آولکیبی اظهردر و لو وصلیه‌در برزت
صیغهٔ ماضویهٔ غائبه‌در خفادن صکره ظاهر اولدیغی
دیمکدر فاعل مستتری دنیایه راجعدر فی زیّ
عذراء برزت کلمه‌سنه متعلقدر زیّ کسر زای ایله
هیئت معناسنه عذراء فتح عین مهمله و مدّ ایله
بکر معناسنه ناهد عذراءنك نعتیدر و نهوددن
مأخوذ ممه‌سی مرتفع اولیجی یعنی اغرشقلنمش دیمکدر
معنای بیت دنیادن و لذاتندن اعراض ایدر
لکن سیادت و مجد ظاهر اولسه و کود دنیا ممه‌سی
اغرشقلنمش حسنا قز اوغلان هیئتنده ظاهر اولسه
حاصلی طباعات رغبت و نفوسك میل ایلدیکی
لباسده دنیا ظاهر بیله اولسه بنه التفات
ایلمن دیمکدر

وانی لصبّار علی ما ینوبنی   وحسبك ان الله اثنی علی الصبر ١١٧
ولست بنظّار الی جانب الغنی   اذا کانت العلیاء فی جانب الفقر ١١٨

فی وصف بالاطناب بالنسبة الی
مصراع الاتمام لانه مساوله
فی اصل المعنی مع قلة حروفه

بو ایکی بیت بحر طویلك ضرب اول سالمندندر تقطیعی
وانی فعولن لصبّارن مفاعیلن علاما فعولن
ینوبنی مفاعلن مقبوضه وحسب فعول کاننلا
مفاعیلن هاثنا فعولن علصصبری مفاعیلن سالم

ولست

ولست فعول مقبوض بنظظارن مفاعیلن الاجا
فعولن نبلغنا مفاعلن مقبوضه اذکا فعولن نتلعلیا
مفاعیلن ءفی جا فعولن نبلفقری مفاعیلن سالمدر
بونلرك قائلی معذل بن غیلاندر بعضلر طی‌دن
اعرابیدر دیمش وانی‌ده واو ابتداییه اولمق احتمال
اقربدر یاء متکلم انّ‌نك اسمیدر لصبّار خبریدر
صبّار فتح صاد مهمله و تشدید باء موحده ایله
صیغهٔ مبالغه‌در زیاده صبر ایدیجی دیمکدر علی ما
ینوبنی صبّار کلمه‌سنه متعلقدر ما اسم موصولدر
حادثه و نازله‌دن عبارتدر و بوندن عبارت اولدیغنه
قرینه نازله معناسنه اولان نائبه‌دن مأخوذ
ینوبنی قولیدر و ینوبنی جمله‌سی مانك صله‌سیدر
ینوب صیغهٔ مضارعدر نازل اولور دیمکدر نونی
وقایه یاسی متکلمدر بعضیلر ینوبنی‌یی معنای لازمیسی
اولان یضرّنی ایله تفسیر ایلمش وحسبك کافیك
معناسنه سکا کفایت ایدر دیمکدر و سکا کفایت
ایدر انّ الله اثنی علی الصبر قولنك معناسیدر که
تحقیق الله تعالی صبر اوزرینه ثنا ایتمیدر الله لفظی
انّ‌نك اسمیدر خبری اثنی علی الصبر یدر اثنی افعالدن
صیغهٔ ماضیدر صیغهٔ ماضی ایله ایرادینك نکته‌سی
تحقق وقوعندن اوتوریدر علی الصبر اثنی کلمه‌سنه
متعلقدر ولست ضم ایله فعل متکلمدر خطاب
دکلدر بیت اولدلیلی ایله نظّار ناظردن معناسنه
بناء علیه مبالغه نفی‌یه توجه ایدر بعض روایتده
نظّار یرینه مبال واقع اولمشدر مبال جمعه‌ده حامل

اولان قوتِ جسمانیه یه دیرلر الی جانبِ الغنی نظا د
کلمه سنه متعلق در غنی کسرِ غینِ معجمه ایله وقصر ایله
بسیار معناسنه در غَسْلُ الإناءِ وطهارةُ الفِناءِ یورثانِ الغِنا
حدیثِ شریفنده اولدیغی کبی اما فتحِ عینِ
معجمه ومد ایله غَنَاء نفع معناسنه در وکسر ایله
وبنه مد ایله غناء سماع معناسنه در وبوراده
غنی ایله مراد غنانک مُسَبّبی در که راحت در بوده
مِحَن وشدائددن غِنادر علیاء حمراء وزنی اوزره
مد ایله هر مکانِ مشرفه دیرلر اعلی نک مؤنثی در کلدر
زیرا منکر اولدیغی حالده کلور صکره سیادت کبی
مرتبهٔ شریفه وعالیه ده استعمال اولنمشدر وفقر
ایله مراد محنت ومشقت در معنای بیت تحقیق
بکا نازل اولان یاخود ضرر ویرن حادثه ونائبه
ونازله یه زیاده صبر ایدیجی یم حال بوکه سکا کفایت
ایدیجی در الله تعالینک صبراوزرینه ثنا ایتمسی وبن
جانبِ غنی و راحته التفات ونظری زیاده ایدر
دکلم محن علیا یعنی رتبهٔ شریفه وعالیه جانب
فقرده یعنی عدم راحت وعدم لذتده اولدقم یعنی
جانب راحت ولذاته التفات ایتمم اگر دیا سست
جانب مشاقده اولورسه مشاق وشدائدن اقبال
ایدرم دیمک استر شاعر نفسنی معالی یه میل ایله
وصف ایدر ومرادی تعب ومشقت ایله اولان شیئدن
راحتدن احتیدر دیمک در رئیس ابوتمامک مصراعیکه
یصدعن الدنیا اذا عنّ سودد در بوبولسنح بیتنه
نسبتله قلت حروفیله بیله اصل معناده بو بیته

مساواتنده

مساواتندن اوتوری ایجازدر وبو بیت ابوتمامک
مصراعنه نسبتله اطناب در وبو بیتلر قریبدر
حماسی نک

١١٩ ونُنكِرُ إنْ شِئْنا على الناسِ قَولَهُم ولا يُنكِرونَ القَولَ حينَ نَقولُ

فی وصفه بالاطناب بالنسبة الی قوله لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون ووصف الآیة بالایجاز بالنسبة الیه

بیتی وبو بحرِ طویلک ضربِ ثالثندندر تقطیعی ونُنک
فعولُ مقبوض ران شئنا مفاعیلن علننا فعولن سقولهم
مفاعلن مقبوضه ولا ین فعولن کرونلقو مفاعیلن
لحین فعول مقبوض نقولو فعولن محذوف در بعض
قائلی سمول نام شاعر دیمش وننکر افعالدن
متکلم مع غیره در تغییر ایدرز دیمک در وان شئنا
شرطنک جزاسیدر علی الناس شئنا یه متعلقدر
قولهم نصب ایله ننکرنک مفعولیدر ولا ینکروندە
واو حالیه در وینکرون فاعل مستتری ناسه راجعدر
القول نصب ایله ینکرونک مفعولیدر حین نقول
ینکرونک ظرفیدر نقول متکلم مع غیره در
معنای بیت شاعر کندولرینک ریاستنی وحکملرینک
نفاذنی وصف ایدوب دیر که بز اگر دیلسک
ناسک قوللرینی انکار وتبدیل وتغییر ایدرز
حال بوکه ناس بز دیدوکمز حینده قولمزی انکار
وتغییر ایدرلر دکلدر حاصلی بز غیرمزک قولندن
مراد ایتدیکمز شیئی تغییر ایدرز وبرکسه بزم
دیدوکمز شیئک تغییری اوزرینه اجترا وجسارت
ایده مز اطولک تقریری بودر اما مطولده برکسه
بزم اوزریمزه اعتراضه تجاسر ایدر دکلدر بزه
انقیاد واقتدا ایدرلر اوتوری دیدی تم شرح ابیات

المعانی بعون الله وحسن توفیقه واياه اسأل فی
اتمام شرح ابیات البیان والبدیع مع تحقیق
مزایاها هدایة طریقه

شواهد علم البیان
فیما فی التشبیه الخیالی وهو المعدوم
الذی فرض مجتمعا من امور کل
واحد منها مما لا یدرک
بالحس

وَكَاَنَّ مُحْمَرَّ الشَّقِيقِ اِذَا تَصَوَّبَ اَوْ تَصَعَّدْ
اَعْلَامُ يَاقُوتٍ نُشِرْنَ عَلَى رِمَاحٍ مِنْ زَبَرْجَدْ

بو ایکی بیت مدور بحر کاملدن ضرب مجزو مرفلدندر
لکن بیت ثانی ضرب مجزو مضمر مرفلدندر تقطیعی
وکاننمح متفاعلن مرر شششقی مستفعلن مضمر فاذا
تصوو متفاعلن وبا وتصعد متفاعلاتن مجزو مرفل
اعلام یا مستفعلن مضمر قوتنشر مستفعلن مضمر
نعلا رما متفاعلن حنمنز برجد مستفعلاتن
مضمر مرفلدر قائلی ابو الصنوبری در محمر الشقیق
نصب ایله کانک اسمیدر شقیق حمرتنده مبالغه دن
اوتوری محمر ایله وصفلدی زیرا افعال مبالغه ایچوندر
وهربار شقیق محمر ایله وصفلنور دکلدر مطول
وهوادیدر دیدیلرکه محمرک شقیقه اضافتی
صفتک موصوفه اضافتی قبیلندندر جرد قطیفه
اولدیغی کبی وبونده عامل کانک معناسیدر
شقیق وسطنده سوادی اولان ورد احمر دیرلر
فلاة وصحراده رویتده اولور وبونکله مرادی شقیق
النعماندر نعمان ضم نون ایله ایکی معنایه در بری
قان دم معناسنه وبری نعمان بن منذردر اولکی
معنایه کوره شقیقک نعمانه اضافتی احمراریته
نسبتله در ایکنجی معنایه کوره شقیقک نعمانه
اضافتی نعمان بن منذر دیرا رضه رسیدن و واصل

اولدیکه

اولدیکه انده فتح چوق شقایق اولمغله تعجب ایدوب
شو شقایقک احمراری نه کوزل دیدی واول ارضده
اولا رعیدن ونباتنی قطعدن منع ایدن اول ایدی
وبو یله اولان ارضه محمی دیرلر فتح عین ایله اولان
نعمانه مضاف دکلدر وفتح عین ایله اولان طریق
طائفده بر وادیدر اکا نعمان الاراک دیرلر کویا
شاعر شقایقی مفرده ردی ضرورت شعردن اوتوریدر
زیرا شقایق معناسنه شقیق بولنمامشدر بلکه
شقایق واحد وجمع ایچوندر اکر سؤال ایدرسنکه
بو وزن احادده نظیری اولمیاندر اکر شقایق واحد
ایچون اولیدی احادده نظیری اولور ایدی جوابنده
دیرزکه قاموسده ذکر ایلدی شقایق ایله تسمیه سنک
وجهی بونی شقیقة البرقه تشبیه دن اوتوریدر
شقیقة البرق افقده برقدن منتشر اولانه دیرلر
پس شقایق فی الاصل جمع اولوب شمدی بو ورد احمر
هو ورقی شقیقه کبی اولان اوراقی مشتمل اولدیغندن
شقایق ایله تسمیه اولنمشدر تصوبک فاعلی
شقیقه راجعدر تصوب تفعلدن صیغهٔ ماضیدر
سفله میل ایلدی دیمکدر صاب المطر دینلور اعلادن
نزول ایتسه وتصعد تصوب اوزرینه معطوفدر
تصعد تفعلدن صیغهٔ ماضیدر اسفلدن علوه
مائل اولدی دیمکدر مشبهی تصوب وتصعد ایله
قیدلدی زیرا اوراق شقایق سفل وعلوه میل سز
علم هیئتی اوزرینه دکلدر اعلام یاقوت رفع ایله
کانک خبریدر واعلامک یاقوته اضافتی منیه در

اعلام علمك جمعيدر رمحك فوقنده شداولنان شيئه دیرلر
یاقوت فارسی معربدر ثمن غالی ایله بیع اولنور
برجوهرك اسمیدر قیمتی چوق خاصه سی وارد راز جمله
من تقلد یاقوتا عوفی عن الطاعون حدیث شریف
اعجاز ردیفی مصدا قنجه طاعون و وبادن حرز جاندر
ونشرن علی رماح اعلام یاقوت نك نعتیدر مرسترسی
دیدیکه نشرن نك فاعلی اعلامه راجعدر وجمله
اعلام یاقوت دن حالدر رماح کسر راء مهمله ایله
رمح کلمه سنك جمعیدر دمور لو مزراغك اسمیدر
من زبرجد رماحی بیاندر یاخود صفتدر رماحك
بویاسی یشل اولدیغندن اخضر رنك اولان زبرجد
ایله بیان ایلدی زبرجد یشل رنك برجوهردر قیمتده
یاقوتدن دوندر یعنی رماح زبرجدیه اوزرینه
منشور اولان اعلام یاقوتیه حسك ادراك
ایتمدیکی شیدندر زیرا حس ماده ده موجود اولانی
وعند المدرك حاضر اولانی هیئات محسوسه ومخصوصه
اوزره درك ایدرلکن ماده سیکه آندن ترکیب اولنور
اعلام ویاقوت ورماح وزبرجد کبی بونلردن
هربری بصر ایله محسوسه در حاصلی زبرجددن
رماح اوزرینه منشوره اولان اعلام یاقوتیه مشبه به
خیالیدر زیرا بومرکب خارجده معدوم مدرز واجزاسی
خارجده موجوده وبصر ایله مدرکه دکلدر شاعرك
متخیله سی صور علم ویاقوت وزبرجد محسوسه دن
هیئت غیر محسوسه ترکیب ایلدی اطولده دیرکه شعری
مشبه به خیالی اولمقدن اخراج ایدوب اعلام یاقوت

حمرنده یاقوت کبی اعلام معناسنه قیلوب تشبیه بلیغ
قیلمق ممکندر وزبرجد ایله خشب محض مراد اولنوب زبرجد
کبی دیمك اولوب استعاره قیلمق ممکندر معنای بیت
زبرجددن رماح اوزرینه نشر اولنان اعلام یاقوتیه
کویا اسفل واعلا یه میل ایدن شقایق نعمانیه در
خفی اولمیه زبرجددن رماح اوزرینه منشور اولان
اعلام یاقوتیه مشبه در کانت محمر الشقیق مشبه به
خیالیدر وخیالیدن مراد معدوم اولان شیدرکه
آنی حواس ظاهره ایله درك اولنان امور دن متخیله
ومتفکره ترکیب ایدر بوخسه خیالیدن مراد خیالده
مرتسمه اولان صورت دکلدر یعنی اعلام یاقوتیه
حس مشترك دن خیاله کیدن شیدن دکلدر وبو اعلام
یاقوتیه به حواس ظاهره ایله اصلا احساس واقع اولماز

١٢٣ أيقتلني والمشرفي مضاجعي ومسنونة زرق كانياب اغوال

في التشبيه الوهمي وهو الغير المدرك باحدى الحواس ولكنه بحيث لو ادرك لكان مدركا بها

بو بیت بحر طویلك ضرب اول سالمندندر تقطیعی
أيقت فعول مقبوض لنیو لمش مفاعیلن دقبی فعول
مقبوض مضاجعی مفاعلن مقبوضه ومسنو فعولن
نتن زرق مفاعیلن کانیا فعولن یاغوالی مفاعیلن
سالمدر قائلی مرئ القیسدر ایقتلنی ده اولان همزه
استفهام انکار یدر بونکله حب سلمی ده شاعری
من جهة العداوه قورقودن رجل مراد اولنور یعنی
یقتلنی نك ضمیری شاعرك عدوینه راجع اولور والمشرفی ده
اولان واو حالیه در مشرفی فتح راء مهمله ایله مطولده
دیرکه مشارف یمنه منسوب سیفه دیرلر وصاحب
قاموس مشارف شامدن قیلدی وشاردنی مشرفه

ردّ ایلدی زیرا جمعه نسبت اولنماز مادامکه مفرده رد
اولنمیه مُضاجعی مطولده معنای لازمیسی اوله رق
مُلازمی ایله تفسیر ایلیوب مُلازمندن کنایه قیلدی
بو تفسیره کوره اسم فاعل اولوب مضموم المیم اولور و مضاجعی
مبتداء مؤخر در المشرفی خبر مقدّمدر حتّی مطولده
بو ترتیب اوزره تفسیر ایلدی اطولده دیو که خبر مبتدا
کبی معرفه اولسه تقدیمنده بأس یوقدر زیرا
تحقیق اولان التباس اولمیان یرده جائزدر و بو راده
التباس یوقدر بعضلر توهم ایدوب مطول صاحبی
کلامی قلب ایدوب تفسیر ایلدی دیوب قلبک نکته سنک
بیاننه مُبتلی اولوب تفحّص و فائده لی فاده ایدر بر شیء
اثبات ایمدی و احتمالدرکه مَضاجعی فتح میم ایله اولوب
مضجع کلمه سنک جمعی اوله و بو مضجعک معنای حقیقیسی
مکان نومدر و بوکا کوره معنا اکر بر کمسه بنم قتلمه
قصد ایلسه ممکن دکلدر مکر حال اضطجاع و حال
نومده اوله دیمک اولور و مسنونه رفع ایله المشرفی
اوزرینه عطف اولنور مطولده سِهام محدودة النّصال
ایله تفسیر ایلدی یعنی دمرنلری کسکین لنمش اوقلر
دیو تفسیر ایلدی سن السیف دینلور کسکین ایلسه
و یاسنی قالدیروب مجلی و مصقل قیلسه زُرق
ضمّ زای و سکون راء مهمله ایله حُمر و احمر کبی ازرق
کلمه سنک جمعیدر کوک رنکه دیرلر و زرق مسنونه
کلمه سنک صفتیدر و بو نصال محدوده لی زرقت
ایله وصفی نصالک صفا سنه دلالت ایتسون
ایچوندر خفی اولمیه مقامه انسب ولان مسنونه

کلمه‌سنی

بعض نسخه‌ده [illegible] صح

کلمه سنی اسنة الرماح ایله یعنی میزراقلرک دمرنلریله
تفسیر ایلمک در زیرا اسنه انیاب اغواله زیاده شبیه‌در
زیرا اسنه نصالدن اعظمدر و انیاب اغوالک
ماده سی حس ایله درک اولنمدیغنده نظر واردر
زیرا ماده سی عظمدر و بو ماده سی حس ایله درک
اولنماز کلامی انیاب جنس عظمدن اولمدیغنه مبنی و الله
زیرا بو انیاب عظمات ایشلمدیکی ایشدر بلکه ماده سی
نه کونه شیدر بیلمدیکنه مبنی اوله کرچه قواطعده
بر شیئه مشابه لکن بخصوصه ناب متعارف
صورتی اوزره مخترع دکل بلکه صورت مهیبه
اوزره مخترعدر و فی الجمله صورت نابه مناسبدر
کا نیاب مسنونة کلمه سنه متعلقدر انیاب فتح همزه
ایله ناب کلمه سنک جمعیدر رباعیه نک اردنده
اولان دیشه دیرلر بوده ایکی جانبده درت عدد
دیشدر اغوال فتح همزه ایله غولک جمعیدر غول
جنک ساحره سنه دیرلر بونک تحقیقی مرور ایتدی
و مینه معنا سنه ده کلور و بر شیطاندرکه ناسی
اکل ایدر و برد ابه درکه انی عرب کورر و بیلور
و انی تابط شرّاً قتل ایلدی معنای بیت بنی خبّ سلمی
قورقودن کمسنه بنی قتل ایدرمی یعنی بنی قتله قادر
اولورمی اولماز حال بوکه شارف الیمنه منسوب و لان
سیف و انیاب اغوال کبی یاسن و مجلی دمرنلی
و کسکین دمرنلی اوق یانمده من راق بکا مضاجع
و ملازمدر یعنی بونلر بنم عندمده موجود ایکن
اول کمسنه بنی نیجه قتله قادر اولور اولاماز خفی بوریلمیه

المشرفي ومسنونة زرق ، قولی مشبه كانیاب اغوال
مشبه به وهمی در وهمی ایله مراد متخیله نك اختراع
ایلدیکی شیدر غول دیدکلری سبع کبی بر شیدر
ناسی هلاك ایدر دیلدکده متخیله بونی استماع
ایدر غولی صورت سبع ده تصویر ایدوب كاسبع
کبی ناب اختراع ایدر معلوم اولاکه وهمی ایله مراد ١٥٠
وهم ایله مدرکه اولان معانی جزئیه دکلدر زیرا
انیاب اغوال ورؤس شیاطین معانی جزئیه دن
دکلدر بلکه صوردر زیرا انیاب اغوال ورؤس شیاطین
حواس ظاهره ایله درك اولنماسی ممکن اولان دن
دکلدر بلکه بولنسه لر درك اولنمازلر الا حواس
باطنه ایله درك اولنور لر وبونیه خارجده تحقیقی باطنه
اولانلردن دخی دکلدر زیدك صداقتی وعمرك
عداوتی کبی
١٢٣ وَكَانَ النُّجُومَ بَيْنَ دُجَاهَا ۔ سُنَنٌ لَاحَ بَيْنَهُنَّ ابْتِدَاعُ
بو بیت بحر خفیفك ضرب ولندندر تقطیعی وکاننن
فعلاتن مخبون نجومتی مفاعلن مخبون ندجاها فعلاتن
مخبونه سننلا فعلاتن مخبون حبینهن مفاعلن
نبتداعو فاعلاتن فاعلاتن سالم در قافیه ی قاضی
تنوخی در نجوم انجم کبی کوکب معناسنه اولان نجم
کلمه سنك جمعیدر دجاها دجی علی وزنی اوزره
دجیه کلمه سنك جمعیدر بنا ومعنا جهتندن ظلمت
معناسنه در بین النجوم نك صفتیدر تقدیری
کان النجوم الواقعة بین دجاها دیمکدر واکر متعلقی
نکره تقدیر اولنسه النجوم دن حال اولمقده جائز اولور
تقدیری

في التشبيه التخييلي وهو ان لا يوجد احدى الطرفين او كليهما الا على سبيل التخييل والتاويل

تقدیری کان النجوم حال کونها واقعة بین دجاها دیمك
اولور وبو نده عامل معنای کاندر ودجاهانك
ضمیری یا ایله به یاخود نجومه عائددر بعض روایتده
دجاه واقع اولمشدر ضمیری ایله راجعدر واضافتی
ادنی ملابسه ایچوندر سنن رفع ایله کاننك خبریدر
سنن ضم بعده فتح ایله سنة کلمه سنك جمعیدر لغتده
سیرت وطریقت معناسنه در واللّٰه تعالی نك حکمی
وامری ونهیی ورسول اکرم صلی اللّٰه تعالی علیه وسلمك
احیاناترك ایله سلوك ایلدکلری شیدر بینهن نك
ضمیری سننه راجعدر ابتداع لاح نك فاعلیدر وجمله سی
سننك صفتیدر ابتداع کسر همزه وسکون با ایله انشا
معناسنه وبدعت دینه بعد کماله واقع اولان حدثدر
وابتداع ایله مراد وجه تشبیهك ما بیننده احداث بدعتدر
اطولده دیرکه خفی اولمیه بیتك طرفینی بربرینه ملایم
دکلدر زیرا شاعر نجومی دجا بیننده قیلدی سننك بیننده
ابتداعی قیلدی ملایم اولان ایسه نجومك بیننده دجایی
قیلوب سننی ابتداع بیننده قیلمق ایدی وملایمتی
تحصیل اولکنده قلبی اعتبار ایله ممکندر تقدیری
کان دجاها بین النجوم دیمك اولور ایکنجی ده قلبی اعتبار
ممکن دکلدر اما مطولده ثانی یی باب قلبدن قیلوب
سنن لاحت بین الابتداع دیو تقدیر ایلدی لکن
ثانی ده قلبك عدم امکانی بودرکه سننك غایت
چوقدر کویا بدعت ارا سنده لمعان ایدر پس
بو معنا بیتك مزایاسندن معدوددر وبو قلبك
اعتبار وعدم اعتباری خطیب دمشقی رحمه اللّٰه تعالی

١٢١

تقریرندن استفاده اولنور خطیب دمشقی تقریر ایدرکه
بو تشبیه درو جهِ شبه شئ مُظلِم سوادك جوانبنده
اشیاءِ مشرقهٔ بیضك حصولندن حاصله اولان
هیئتدر و بو هیئت مشبه به ده موجود دکلدر
تکی تخییل طریقیله اوزره موجوده اوله و بو هیئتك
مشبه به ده علی طریق التخییل بولنمسنك بیانی بودرکه
بدعت و هر شئ که جهلدر صاحبی ظلمتده بوربوب
بو طریقه واصل اولمیان و بر مکروهه نائل اولمدن
امین اولمیان کسنه کبی قیلدی ایسه بدعت و جهالتدن
نظائرینی ظلمته تشبیه اولندی و بنه بطریق العکس
لازم کلور سنت و هر شئ که علمدر نوره تشبیه
اولنه و بو بدعت و جهل ظلمت کبی اولمسی و سنت
و علم نور کبی اولمسی بر مرتبه ده شایع اولدیکه حتی
سنت و هر شئ که علم اوله کندنده بیاض و اشراق
اولان شیدندر دیو تخییل اولندی اتیتکم بالحنیفیة
البیضاء کبی و اولکیسی یعنی بدعت و هر شئ که جهل اوله
کندنده سواد و ظلام اولان شیدندر دیو تخییل اولندی
شاهدت سواد الکفر من جبین فلان دیدوکی
کبی ایکنجی کندنده بیاض و اشراق اولان شیدندر
اولکیسی کندنده سواد اولان شیدن تخییل سببیله دجی
و ظلمت بیننده اولان نجومی ابتداع بیننده اولان
سنّنه تشبیهی سوادِ شباب ارا سنده بیاضِ شیبه
یاخود زیاده خضرتلی نبات ارا سنده لامعه اولان
انوار و ازهاره نجومی تشبیه مثللیدر پس بوندن
ظاهر اولدیکه دجی ارا سنده اولان نجوم ابتداع

بالحنیفیة البیضاء
ای بالملة الحنیفیة المنسوبة الی الحنیف
ای الثابت الی الاسلام البیضا
ارید بها الشمس و جعل صفة
للحنیفیة بیانا و بلیها
بالمشرقة

ارسنده

ارسنده اولان سنن بونلردن هر بری سواد صاحبی
اولان شینك ارا سنده بیاض صاحبی اولان شئ
اولمقده علی طریق التأویل مشترکدر و بو تاویل متلوّن
اولمیانی متلوّن تخییل ایتمکدر معنای بیت کویا نجوم
کیجه ارا سنده یاخود کندونك یاخود دجای لیالی
نجومك ارا سنده سنن کبیدر اول سننك ارا سنده
ابتداع یعنی احداثِ بدعت ظاهر اولدی یاخود ظلمت
آمیز اولان بدعت کبیدرکه ارا سنده نجوم کبی سنن
ظاهر اولدی خفی اولمیه که معناده قلبلر اعتبار اولنمشدر
٣ ١٢٤ فی المرکب الحسی فی التشبیه الذی طرفاه مفردان
و قد لاح فی الصبح الثریا کما تری کعنقود ملاحیة حین نورا
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
و قد لا فعول حفصصبح مفاعیلن ثریا فعولن کما ترا
مفاعلن مقبوضه کعنقو فعولن د ملاحی مفاعیلن
یتنحی فعولن نوّرا مفاعلن مقبوضدر قائلی احیحة
١١٧ بن الجلاح یاخود قیس بن الاسلت نام شاعر لاح
ظاهر اولدی دیمكدر بدأ معنا سنه فی الصبح لاح یه
متعلقدر صبح ضوءِ صباحدرکه سوادِ لیلده حمرتِ
شمسدر الثریا تقدیرا مرفوع لاح نك فاعلیدر
ثریا مؤنث ثروان اولان ثروی نك تصغیریدر
سکری و سکران کبی ثروی مرأهٔ متموّله یه دیرلر
مصغر بله نجم تسمیه اولندی محلّنك ضیقیله بله
کثرتِ کواکبندن اوتوری کما تری مرأی ده کوردیکك
کبی دیمكدر مله خمر و مطول حاشیه سنده دیرکه
کما تری ده اولان کاف تشبیه ایچون دکلدر بلکه کیف
زید جوابنده دینلدن کما تری نك کافی کبیدر و مراد

زيدي كوردبكك حالت اوزرينه درديمكدر كه عنقود
ملاحيه لاح يه متعلقدر عنقود ضم عين مهمله وسكون
نون وضم قاف ايله صالقمه ديرلر كوك خرمانك اولسون
كوك اوزمك اولسون وبو عنقودي اختيارينك نكته سي
صفات مذكوره كندنده زياده ظهورندندر اونوريدر
ملاحيه ضم ميم وتخفيف لام وكسر حاء مهمله ايله قاموسده
تسطير اولنديغنه كوره كچي ممه سي كبي اوزنجه بياض
اوزمه ديرلر مطولده دانه لري اوزونجه بياض اوزومدر
ديدوكي قاموسك سوزيني تأييد ايدر وكاهيجه لامي
مشدده اولور بو بيتده اولديغي كبي ملاحيه بر عنبه نك
ياخود بر شجره نك صفتيدر وعنقودنك ملاحيه يه
اضافتي بيانيه در حين نورا نورنك ضميري عنقوده
راجعدر النوا اطلاق ايچوندر نوريني اخراج ايتدي
ديمكدر نور فتح نون وسكون واو ايله زهر ابيضدر
يعني بياض چيچكدر ياخود مطلق چيچكدر وزهر صاريدر
شايع اولدي معناي بيت تحقيق نوريني تفتح ايتديكي حينده
اولان اوزونجه بياض اوزوم كبي ضوء صباحده ثريا ديدكلري
كواكب ظاهر اولدي ننه كيم كوردك معلوم اولاكه بو بيتده
اولان وجه شبه مركب حسي كبي كه طرفاني مفرداندر خيالي
وبوراده وجه شبه مقدار مخصوصي متضمنه اولان كيفيت
مخصوصه اوزره اولديغي حالده مرئي ده صغار المقادير
اولان صور بيض مستديره نك تقارنندن حاصله اولان
هيئتدر وكيفيت ايله مراد اجتماع تلاصق ايله مجتمعه
وشديد الالتصاق اولان كيفيت دكلدر بلكه تلك الاعيانك
مباينتنده رأي العين ده بولديغي نسبت قريبه اوزرينه

اولدي

اولان تقارب وتباعددن مجتمعه اولان كيفيتدر
وبو كيفيتك تفسيرنده بزم ذكر ايلديكموزي شيخ عبد القاهر
مقدار مخصوصه تفسير قيلوب قرب وبعدده مقدار
مخصوصدر بو تفسير ايلدي وصاحب مفتاح كيفيه
مخصوصه الى مقدار مخصوص ديوب ايكيسينك مبانيني
جمع ايلدي كويا مقدار مخصوص ايله مرادي ثريا وعنقودك
١١٨ مقدارينك مجموعيدر يعني انك ايچون طول وعرض مخصوصي
واردر ومحتملدركه كيفيت ايله شكل مخصوص مراد اولنه
زيرا شكل كيفياتدندر ومقدار مخصوص ايله شيخ عبد القاهر
مراد ايتديكي تقارب مراد اولنه محصل كلام شاعر
بو تشبيه ده عدت اشيايه نظر ايدوب اندن حاصله
اولان هيئتي قصد ايلدي وطرفان مفرداندر ديدوكمزك
سببي مشبه نفس ثرياد ر مشبه به نوري تفتح ايتدكي
حينده اولان عنقوددر وبو عنقود ملاحيه ايله وحين
نورا ايله مقيددر وتقييد افراده منافي دكلدر مادامكه
بونلر عنقودك جزلري اولميه
١٢٠ كان مثار النقع فوق رؤسنا واسيافنا ليل تهاوى كواكبه
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعي كان نقعو
مثار ننق مفاعيلن عفوق فعول مقبوض رؤسنا مفاعلن
مقبوضه واسيا فعولن فنا ليلن مفاعيلن تهاوا فعولن
كواكبه مفاعلن مقبوضدر قائلي بشاردر مثار النقع
كانك اسميدر مثار ضم ميم ايله اسم مفعولدر اثار
الغبار ديلور غباري تحريك ايلدي ورفع ايتدي ديمكدر
نقع فتح نون وسكون قاف ايله غبار معناسنه در
بوكا كوره مثارك النقع يه اضافتي بيانيه اولور ياخود

في المركب الحسي في التشبيه الذي طرفاه مركبان

محرك شقيقه اضافتی قبيلندن اولوب تقديری كاتن
الغبارُ المرفوعُ ديمك اولور اكر كاتن تشبيه ايچون قلنسه
اركانِ تشبيه دن اولان وجهِ شبه دن غيری محذوف
اولماز واكر كاتن ظن ايچون قلنسه ينه اداتِ تشبيه
حذف اولنوب اظنُّ زيداً اسداً ديدوكك كبی اولور و بو
ابلغ در كلمهٔ كاتن نك مشتمل اولديغی جميع تشبيه ده سكا
تمهيد ايلديكمز اصلندر فوقَ رؤسِنا قولی مثارَ النقعِ نك
نعتيدر ياخود ظرفِ مستقر اولوب محلا منصوب حالدر
عاملی كاتن در ياخود ظرف لغو اولوب مصدره متعلقدر
واسيافنا واوِ مقارنت ايله منصوب مثارَ النقعِ اوزرينه
معطوفدر و بو واوِ مقارنت كلُّ رجلٍ و ضيعتُه ده
اولديغی كبی و بو شيخ عبد القاهرك اسيافنا قولی تشبيه ده
تفرق واقع اولمسون ايچون مصدرك صله سی حكمنده در
تولنيدر يعنی شيوفز مثاره متصل ومنضم وتتمه سندندر
وملاحظه ده مستقل دكلدر و بو اتصالك عاطفه دن
مستفاد اولان مقارنتدن نشأت ايدر وشيخ عبد القاهرك
اسيافنا قولی مفعول معه اولوب عاملی مثار اولديغنی
ايراد ايلمدی زيرا نقع مثارك معمولی دكلدر زيرا عنايت
ايتمزكه حتی كندوا ايچون معمول اوله و معتمد عليهی حذف
تكلف در واكر مثار مصدر اولسه نقع بغير تكلف
مثارك مفعولی اولور واسيافنا مفعول معه اولور و بو
تقرير كلام شيخه اشبه در خفی اولميه اشاره منبهه
دكلدر زيرا مثار دخی مشبه دكلدر و تشبيهِ مركبده
مشبهی ذاتِ تشبيه ولی ايتمز و شارح محقق مطولده
بو احتمالی بو احتمالی وهم قيلدی لیل رفع ايله كاتن نك

خبر بدر تهاوی مطولده تأسنك بری حذف اولنان
مضارع مؤنثدر بعضيسی بعضينك اثرنده ساقط
اولوردی بو تفسير ايلمش بعضلر تهاوی كلمه سنی ماضی قلوب
مؤنث قيلمدی زيرا جمع غيرِ سالمك ظاهرينه اسناده
سن مخيرسن پس بو بعضك كلامی اثناء شرحده مطلع
اولاجغك شاعرك قصد ايلديكی فنی جوف لطائفه خلل
ويردی و بو اخلالك بياننده اختلاف اولندی بعضيلری
بعضيسی بعضينك اثرنده سقوطی صيغهٔ حالدن
استفاده اولنور زيرا زمانِ حالده حاصل اولانك
شانی تدريج ايله حاصل اولمقدر و بعضيسی بعضينك
اثرنده سقوطندن اولان حركاتك اختلافی قبله در ديمش
خفی اولميه كه حصولِ تدريجی زمان اوزرينه كرك حال
كرك غيری اولسون انطباقی اقتضا ايدر و حركاتك
اختلافی جميعسنك سقوطيله مجامعت ايدر و بعضلر
ماضی بمعرضِ حالدن قلوبدن مستفاده اولان صورتِ
عجيبه نی استحضاردن صيغهٔ مضارعك افاده ايتديكی
شی فوت اولوردی ديمش بعضلر مقامه مناسب صيغهٔ
مضارعك افاده ايتديكی استمرارِ تجددی فوت اولوردی ديمش
خفی بيورلميه اكرچه تهاوی صيغهٔ ماضی اولسه بو نكله
ليلی و صفی ليلك كواكبدن خلوينی افاده ايدوب مثارِ
نقعی و سيوفی كواكبدن خالی اولان ليله تشبيه لازم
كلوردی اما صيغهٔ مضارع بونك خلافنه در زيرا
بونكله ليلی و صفی ليل كواكب ايله اولوب وجودِ ليله
تدريج ايله منطبق اولديغی حالده ساقط اولورلغنی افاده
ايدر كواكبه كواكب له ايله تفسير ايلمشلر زيرا سيوفك سقوط

جمع عمر سالم بورا ده كواكب در

وارتفاعی انلردن برطاقفه یه اولور برینه درعقب
برنیه دخی اولوردکلدر و بوکل جمع جمع معنا سنه
اولان جمع استغراقیتك مفهومی ومضادع استمرارینك
اسناد یدر معلوم بیور یلاکه بیتده اولان وجه شبه
شیء مطلنك جوانبنده متفرقه ومتناسبة المقدار
ومشرقه و مستطیله اولان اجرامك سقوطندن حاصله
اولان هیئتدر پس وجه شبه مرکبدر دنه کم مشاهده
اولندی وطرفان دخی مرکبان در زیرا لیلی نقعه وکواکبی
سیوفه تشبیه قصد اولنمدی بلکه کواکبی اعماقدن
چیقارلمش سیوفك هیئتنه یعنی عالی و سافل اولمسنه
وکلوب وکیدرلکنه و اضطراب شدید ایله مضطرب
اولمسنه وسرعت ایله حرکات ایتمسنه تشبیه اولندی
وبو حرکاتك جهات مختلفه سی واحوالی وارد رکه اعوجاج ١٢٥
واستقامت وارتفاع وانخفاضه منقسم اولور وسیوف
بوامورك اختلافیله تلاقی وتداخل وتلاحق ایدروبعضیسی
بعضیسنی منع ایدر ومشبه به جانبنده ده بویله در زیرا
کواکبك تهاوی وتساقطنده اولان اشکالنك تدافع وتداخل
واستطاله سی وارد ر پس بودقایقه کلمهٔ واحده ایله تنبیه
ایلدیکه تهاوی در اما کواکب اماکنندن زائل اولمسه دائما
صورت استداره اوزرینه اولور معنای بیت باشمزلرك
اوزرنده غبار مرفوع سیوفمز ایله بیله کویا کیجه درکه
کواکبنك بعضیسی بعضیسنك اثرنده ساقط اولور معلوم
بیوریلاکه وجه شبه مرکب حسی وطرفانی مختلفاندر بری
مفرد اخری مرکب اولمسی شقیق زبرجد دن رماح اوزرینه
منشوره اعلام یاقوتیه یه تشبیه ده مرور ایتدیکه اجرام

خضر

خضر مستطیله مخروطیه نك رؤسی اوزرینه نشر اولنان
اجرام حمر منبسوطه دن حاصله اولان هیئتدر پس
شقیق مشبه مفرددر ومشبه به مرکبدر وبوطاهردر
وبونك عکسی یعنی مشبه مرکب ومشبه به مفرد اولمسی
ارض مرتفعات شکوفه سیکند ویه مشابه اولان نهار
مشمسی لیل مقمره تشبیه ده اولدیغی کبی ان شا الله تعالی
اشاغیده مثالی کلسه کرکدر

١٢٦ في مجيء المركب الحسي الهيئات التي تقع عليها الحركة من الاستداره والاستقامه وغيرهما

صبّ علیه قانص لما غفل والشمس کالمرآة فی کف الاشل

بو بیت بحر رجزك ضرب اولندندر تقطیعی صبب علی مفتعلن
مطوی هیقانصن مفاعلن مخبون لما غفل مستفعلن
وششمس کل مستفعلن مرآتنی مستفعلن کفغفلاشل مستفعلن
سالم در تنصیصده رجز مسطوردر دیمش قائلی شماخ یاخود
ابن المعتز یاخود ابو النجم عجلیدر صبّ صیغهٔ ماضی معروفدر
ارسال ایلدی دیمکدر علیه ده اولان ضمیر نوره عائدر
قانص صبك فاعلیدر مفعولی محذوفدر تقدیری
کلابادر قانص صیاد معنا سنه غفل صیغهٔ معروفدر
فاعلی مستتری نوره عائددر آخرینك تخفیفی ضرورت
وزن ایچوندر الاشل موصوف محذوفك صفتیدر
تقدیری الرجل الاشل دیمکدر اشل صفت مشبهه یاخود
اسم تفضیلدر وآخرینك تخفیفی ضرورت وزن ایچوندر
شلل یدده ییبس در یاخود یدك ذهابیدر وبوراده
مراد مرتعشدر زیرا عدیم الیدك یاخود یابس الیدك
کفنده مرآت اولماز وبونی سید شریف شرح مفتاحده
بویله تصریح ایلدی اجمالا معنای بیت نورك غفلتی حیننده
صیاد نوره کلابی ارسال ایلدی حال بوکه اولحینده شمس

مغيبه قريب ايدى زيرا غيبوبتى وطلوعى حيننده يتتردد كبى
مشاهده در ونخى بورلمبه دقت وسحر جهتندن كندوايله
تشبيه زياده قيلنان اوز رينه حركات واقعه اولان
هيئاتده كلور وتشبيه ده اولان هيئت مقصوده ايكى
وجه اوزرينه دربرى هيئت مقصوده كندونك غيرى
اوصافه مقترن اولمقلغيدر وبرى هيئت حركه تجرد ايدوب
حتى غيرسى مراد اولنمامقدر اولكيسى ابن المعتزك قولنده
اولان وجه شبه كبيدركه اشراقه مقارن استداره وتموج
واضطراب اشراقه مقارن حركه سريعه متصله دفعاصله
اولان هيئتدرحتى شعاع ظن اولنوركه كويا منبسط
اولمغه قصد ايدرحتى شعاع دائره شمسك جوانبندن
فيض الوب صكره انبساطا اوزرينه ظاهر نجده انقباضه
رجوع ايدركويا شعاع جوانبدن وسطه رجوع ايدر
زيرا بوكمسنه شمسه جرمنى تبين ايچون تحديد نظر ايليه
شمسى بوكف اشلده اولان هيئتى مؤديه بولور وكف اشلده
اولان مرآت دخى بونك كبيدر وبونك بيانى بودركه
كف اشلك حركتى دائمه ومتصله اولوب اول كفده شمس عكست
ودوام حركت ايله نور مرآت تموج ايدر ايكنجى حركه كندونك
غيرى اوصاف جمدن تجردايتمسيدر پس بورادهجسم ايچون
اولان حركات كثيره نك جهات مختلفه يه اختلاطندن
لازم ولابددر بعضيسى يمينه وبعضيسى شماله وبعضيسى
علوه وبعضيسى سفله تحرك ايدوب تركيب تحقق ايليه
والا وجه شبه مفرد اولوركه حركه در پس اعمدى
رمحى وسهمك حركه سنده وضع واحد اوزره جهت
واحده يه اتحادندن اوتورى تركيب يوقدر عبدالله بن معتز

وكأنّ البرقَ مصحفُ قارٍ فانطباقاً مرةً وانفتاحا

قولنده اولان مصحفك حركه سى بونك خلافنه در بوبيت
بحر مديدك ضرب اولنده در تقطيعى وكأنن فعلاتن مخبون
برقمص فاعلن محذوف حفقارن فعلاتن مخبونه فنطباقن
فعلاتن مرتن فاعلن محذوفدر وانفتاحا فاعلاتن
سالمدر تنصيصدن بحر مديددندر ديديكى كتب عروضده
اولان اوزان مديددن برينه مطابق دكلدر البرق كأنك
اسميدر مصحف قار كأننك خبريدر قار قارئدن اسم فاعلدر
اصلى قارئ ايدى همزه متحرك ما قبلى مكسور اولمغله يايه
قلب اولنوب بعده يا حذف اولندى نته كيم بادى الرأى ده
بوعلتدن اوتورى قلب اولندى دي بو تفسيرده ذكر اولندى
بو بيتدن مرادى برق وحركاتنى وصفدر انطباقا وانفتاحا
فعللرى محذوف مصدرلردر تقديرى فينطبق انطباقا
مرةً وينفتح انفتاحا اخرى ديمكدر معناى بيت كويا برق
قارئك مصحفيدركه بركره منطبق اولوب اوقلق ايله مطبق
اولور وبركره منفتح اوقلق ايله منفتح اولور اوقدر واركه
برقده انفتاح وانطباق سريعدر قارئنك غيرى
پس مصحفك حركه سنده تركيب وارددر زيرا مصحف حال
انطباقده علو جهتنه وحال انفتاحده سفل جهتنه تحرك ايدر

يَنْعَى جلوسَ البدويّ المصطلي بأربعٍ مجدولةٍ لم تُجدل

بو بيت بحر رجزك ضرب اولى سالمندندر تقطيعى ينعى جلو
مستفعلن سلبدوى مفتعلن يلمصطلى مستفعلن سالمه
بأربعن مفاعلن مخبون مجدولتن مستفعلن لم تجدلى
مستفعلن سالمدر تنصيصده رجز مشطوردندر ديدى
قائلى ابو الطيب در صفت كلبده ديمشدر بورادهتركيب

١٢٨ ذو وقوع التركيب في هيئة السكون
كون الهيئة الحاصلة للكلب في وقوع
كل عضو منه في موقع خاص فانه يقع مجموعه
تلك عضو منه موقع خاص وتلك صوره
خاصة مؤلفة من تلك الواقع وبالنار
جلوس البدوي بعد الاصطلاء
موقدة على الارض

یعنی وجه شبه هیئت سکونده واقع اولدیغنه مثالدر
یقعی اقعادن مأخوذ صیغهٔ مضارعدر اوتورر دیمك
یجلس معناسنه اقعا کلبك کوتی اوزرینه جلوسیله
حیوانك و راسنه نساندایله جلوسی میاننده مشترکدر
جلوس البدوی نزع خافضیت اوزره منصوب یجلوس البدوی
دیمكدر مصطلی اصطلادن مأخوذ اسم فاعلدر اصطلا
نارهٔ استدفایه دیرلر جلوسنی بدوی مصطلی یه تشبیهده
اقعا اوزرینه استدامتنده مبالغه دن اوتوریدر بدوی
مصطلی یه ~~تشبیهده~~ جلوسنك بو نوع اوزرینه استدامتی
کبی مطول حاشیه سنده قاسم لیثی سی دیرکه اقعا ایکی
دیزلرین قالدیروب ایکی الیه لری اوزرلرینه اوتورمقدر
نارهٔ مصطلی اولان بدوینك اوتورشی کبی که بدوی لر
اکثریا عریان اولمغله ارض اوزرینه آتش یاقوب بطن
وصدرینه حرارت آتش واصل اولسون ایچون ایکی دیزلرین
دیکوب ایکی الیه سی اوزرینه اوتورر یا اربع موصوف مجدولك
صفتیدر تقدیری بقوائم اربع دیمکدر مجدوله محکمة
الخلق معناسنه فلان مجدول الخلق دینلور محکم الخلق
معناسنه مجدولك اصلی مفتول معناسنه در لم یجدل
طاقات دن فتل اولنمدی دیمكدر بلکه عدم فتل ایله محکمه
خلق اولندی دیمكدر محتملدر که جدل لی نفی ایله جمعی
نفی مراد اولنه نته کیم کلبك صورت اقعاسنك غریبی
اولدیغی کبی معنای بیت اول کلب بدوی مصطلینك جلوسی
کبی محکمة الخلق اولان قوایم اربع ایله اوتورر خفی بوردیمیه
کلبك حالت اقعاسنده جمیع عضوینك موقعندن حاصله
اولان هیئت مشبه در وبدوی مصطلینك جلوسنده

جمیع عضونك موقعندن حاصله اولان هیئت مشبه بهدر
کما ابرقت قوما عطاشا غمامة فلما رأوها اقشعت وتجلت ١٢٩ فی المرکب العقلی ذو وجه النسبة
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی کما اب
فعولن رقت قومن مفاعیلن عطاشن فعولن غمامتن مفاعلن
مقبوضه فلما فعولن رأوها اق مفاعیلن شعت و فعول
مقبوض تجللتی مفاعلن مقبوض در قائلی کثیردر کماده اولان
مامصدریه در و بوراده مشبه و مشبه به محذوفدر و بو محذوف
اولان ابیات سابقه ذکر اولنان رجلدن حکایه در مطولده
دیرکه ابرق القوم دینلور اندن برق اصابت ایتدی دیمکدر
ابرق الرجل لسیفه دینلور قلیجنی لمعان ایندردی بو ایکی
وجه بوراده صحیح دکلدر اطولده دیرکه ابرقت السماء دینلور
سما برق صاحبی اولدی دیمکدر قاموس وصحاحده
دیدیلر که ابرقت امرأة دینلور حسنلی و زینتلی اولدی
دیمکدر و اساس البلاغه ده دیدیکه ابرقت لی فلانة
دینلور فلانه بکا حسنلی اولدی و تعرض ایتدی دیمکدر
و بوراده کلام حذف جار و ایصال فعل اوزرینه مبنی
اولوب تقدیری ابرقت لقوم عطاش دیمکدر عطاش
کسر عین مهمله ایله عطشانك جمعیدر غمامه فتح غین
معجمه ایله بولوت سحابه معناسنه فلما کلمه سی بوراده
معنای سببیتدن تجرید ایدوب مجرد ظرفیت ایچون
قیلنمیدر رأوها ده اولان ضمیر مستتر قومه راجعدر
و ضمیر بارز غمامه یه عائددر اقشعت فاعل مستتری
غمامه یه عائددر اقشعت صیغهٔ ماضی غائبه در متفرقه
اولدی دیمکدر و تجلت اقشعت اوزرینه عطف اولنور
تجلت صیغهٔ ماضی غائبه در منکشف اولدی دیمکدر

معنای بیت اولا مطمع اخر آمونس اولان امرك ظهوری
غمامه نك قوم عطاش و محتاجینه ابراق و تزین و تعرضی
کبید رکه غمامه انلری اطماع ایتدی اول غمامه دی
کوردکلرندن طمع ایتدیلر اول غمامه ده متفرقه و منکشفه
اولدیغی و انلری خائب و متحیر قیلدی معلوم بویریلادکه
کاهیجه مرکب عقلی یعنی وجه شبه متعدددن منتزع
اولور و وجه شبهی فی ذلك المتعددك اکثرندن انتزاع
واجب اولدیغندندر عقب تشبیه ده خطا واقع اولور
نته کیم وجه شبه شطراولدن انتزاع اولندیغی کبی
وجه شبهك کما ابرقت قوما عطاشا غمامه قولی مجردندن
انتزاعی خطادر زیرا وجه شبهك جمیع بیتدن انتزاعی
واجبدر پس شاعرك بیتدن مرادی ابیات سابقه ده
ذکر اولنان حالنی مطمع اولان ابتدانك اتصالنده قوم
عطاش ایچون غمامه نك ظهوری حالتنه صکره مؤیس
اولان انتهانك اتصالنده غمامه نك تفرق وانکشافی
و قومك متحیرین اولدقلری حالده بقالرینه تشبیهدر
زیرا بو بیت بر شبیه شدید الاحتیاج اولان مضطره
اول شیئك وجودینك اما رنی ظاهر اولدقدنصکره ١٢٩
اول شئ فوت اولوب اول شیئك تحسری و ترح و غصه سی
باقی قلمه ده مثلدر
١٣٠ انانی من ابی انس و عید فسل تغیر الضحاك جسمی
بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی
اتانیمن مفاعیلن معصوب ابیانس مفاعلتن وعیدن
فعولن مقطوف فسل تغی مفاعلتن یر ضضحا مفاعیلن
معصوب کجسمی فعولن مقطوفدر قائلی حماسیدر

آنانی

اتانی فعل و مفعولدر من ابی انس اتانی یه متعلقدر وعید
اتانی نك فاعلیدر فسل ده اولان فا تعقیب ایچوندر تغیر
الضحاك فسل نك فاعلیدر جسمی مفعولیدر ضحاك
ابوانس نام شاعرك اسمیدر سل اریدی اذاب معناسنه
صیغهٔ ماضی متعدیدر اسلول دیدکلری داء معروفك
اولدیغی جسم کبی اریتدی دیمکدر بو ابیاتك قائلی
بو ابیات ایله هزء و تملیح قصد ایدر تملیح کندن ملاحت
و ظرافت اولان شیئی ایتانه دیرلر ملح الشاعر دینلور شئ
ملیحی کتوردی دیمکدر اما بر قصهٔ مشهوره یه یاخود بر مثل
سائره یاخود بر شعر نادره فحوای کلامده اشارت اولسه
میم اوزرینه لامك تقدیمیله تلمیح در علامه شیرازینك
بیانلرندن تسویه وارد ردیدوکی مشهوردر معنای بیت
ضحاك اسمیله مسمی ابو انس کنیه سیله مکنی اولان
کمسنه دن بکا وعید کلدی درعقب تغیر ضحاك جسمی
اریتدی خفی بیورلمیه وجه شبه ضدینك تضادده
اشتراکندن او توری نفس تضاددن انتزاع اولنوب
صکره تضاد تملیح واسطه سیله منزلهٔ تناسبه تنزیل
اولنور بو بیتده اولدیغی کبی
١٣١ في بيان المشبه امر ممكن الوجود ويسمى هذا تشبيها ضمنا
فان تفق الانام وانت منهم فان المسك بعض دم الغزال
بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی فان تفق
مفاعلتن انام وان مفاعلتن تمنهم فعولن مقطوف فان مس
مفاعیلن معصوب کبعضد مل مفاعلتن غزالی فعولن
مقطوفدر قائلی ابو الطیبدر سیف الدوله نك
والده سنه مرثیه ایلدوکی قصیده سندندر ان تفق
شرطدر ان شرطیه در تفق ان ایله مجزوم صیغهٔ مخاطبدر

الساكن اذا حرك بالكسر قاعده سی اوزره الانامَ به
وصل ایله مكسور قیلنمشدر معناسی شرف ایله عالی
اولورسین دیمك اولور وجواب شرط محذوفدر تقدیری
فلا استبعاد فی ذلك دیمكدر الانامَ فعل شرطك
مفعولیدر انام سحاب وزنی اوزره خلق معناسنه
یاخود جن وانس یاخود وجه ارضده اولانك جمیعی
معناسنه وانتده اولان واو حالیه در منهم ده اولان
ضمیر انامه عائددر فان المسك بعض دم الغزال ١٢٥
مصراعی جواب محذوفك تعلیلیدر وان یكذبوك فقد
كذبت رسل من قبلك آیت جلیله سنده اولدیغی كبی
مسك كسر میم وسكون سین مهمله ایله ضم میم وسكون
بجمه ایله اولان مشك لفظنك معربیدر وبو مسك
حار یابسدر قلبه قوت وبرر وبونكله جوهر هوا
اصلاح اولور خصوصا ایام وباده وبوو حشتك ستره
غزال فارسیده آهو بره دیدكلریدر ابو حاتم دیمشكه
اولا طوغاننه طلا صكره قوی اولوب حركت ایتسه شادن
برآیلق اولسه صانتی یا ایدی آیلق اولسه جدایه وخشف
دیرلر وآدككنه رشا ودیشینه ظبی دیرلر ایكی قرنی اولور
وخیاری خراسانی صكره صینی صكره هندی اولاندر بسو
شاعرك كلامی مشتهر اولانه بناء اولوب غزالینك اوزرینه
اطلاقی مجرد مشاكله ایله اولدوغی سوولمیه شاعرك
بو بیتدن مرادی بودركه ممدوح خلقه فائق اولدی
بر حیثیت ایله ممدوحك بینی ایله خلقك بیننده مشابهت
قالمدی بلكه ممدوح باشلی باشنه اصل وكندی ذاتنده
جنس اولدی وبویله فائق ظاهرده ممتنع كبیدر پس

بو دعوایه احتجاج وامكاننی بیان ایدوب ممدوحك
حالنی دم مادن اولان حال مسكه تشبیه ایلدی صكره
اول مسك دمده بولنمیان اوصاف شریفه كندنده
اولدیغندن دم مادن عد اولنمادی اگر بو بیتده تشبیه
نره دردر بو سوال اولنورسه جوابده دیرزكه نقدر
بیت تشبیهه صریحا دلالت ایتمزسه ضمنا دلالت ایدر
زیرا معنای بیت اگر ای ممدوح شرف ایله خلقه عالی
وفائق اولدك حال بوكه سن انلردن بعضسن بونده
استبعاد یوقدر زیرا مسك غزالك دمنك بعضیدر
حال بوكه مسك دمی فائق اولدیغی دمدن عد اولنمادی
اولدی پس سنك حالك حال مسكه شبیهه در بو
مثللی تشبیهه تشبیه ضمنی یاخود تشبیه مكنی عنه تسمیه
اولنور خفی سوولمیه تشبیه دن غرض اغلبده مشبهه
عودت ایدر وبو مشبهه عائد اولان غرض مشبهه
بر امر ممكن الوجود اولدیغنی بیاندر وبو امر ممكن
الوجودك بیانی كندنه مخالفت ممكن اولان وامتناعی
دعوی اولنان جمیع امر غریبده اولور خفی سوولمیه
متنبی دیوانك شارحی واحدی نقل ایدركه ابو الحسن
نام شاعر دیمشكه سیف الدوله متنبی نك شعرینك
حفظنی سوروانكله مسرور اولور ایدی سیف الدوله
یوما اتیك فی الدین اری :. ملوكا كانك مستقیم فی محال
فان تفق الانام وانت منهم :. فان المسك بعض دم الغزال
بیتلرینی انشاد ایتدم متنبی مجلسده حاضر ایدی
بو ایكی بیته سبق اولنمدی دیدم سیف الدوله
دیدیكه ثقه دن بری بكا خبر ویردیكه ابو الفضل

محمد بن حسن دیدوکك کبی بکا دیدی پس متنبی عجب ایدوب
اهتزاز ایلدی بنم اسیله مرادم انی تحریك ایدی
ودر عقب بیتك برندن من جهة الصنعة عیب وارد
دیدم متنبی بکا التفات حنق کبی التفات ایدوب عیب
نه در دیدی بنده مستقیم فی محال قولکدر دیدم زیرا
محال استقامتك ضدیدر کلدیکه ضدی اعوجاجدر
امیر دخی مزاح طریقیله بلی قصیده جمیعه دربیت ثانینك
قافیه سنی تغییر نیجه ایدرسین دیدی بنده دخی تغییر ایدوب
فان تفق الانام وانت منهم فان البیض بعض دم الدجاج
دیدیکم حینده امیر کولدی والبله بنی اوردی بو بداهت
ایله بیله نه کوزل دیدك لکن بو بیت ایله برکمنه مدح
اولنمازطاوق بازارنده بیع اولنمغه سزادر دیدی
في التشبيه الضمني
١٣٢ اطرق کری اطرق کری ان النعامة فی القری
١٣٣ بغاثکم فی ارضنا استنسری استنسری
بو ایکی بیت بحر کاملك اضمار واقع اولان ابیاتندندر
تقطیعی اطرق کرا مستفعلن مضمر اطرق کرا
مستفعلن مضمر اننعا مستفعلن مضمر متفاعلن
سالم بغاثکم مفاعلن عقل فیارضنا مستفعلن مضمر
استنسرا مستفعلن مضمر استنسرا مستفعلن مضمر
مستفعلن مضمر استنسرا مستفعلن مضمردر دخی بو رلمبه
بو ایکی بیت دخی تشبیه ضمنی قبیلندن اولمغله شرح اولندی
اطرق باب افعالدن صیغهٔ امردر ساکن اول دیمکدر
اسکن معناسنه فائده الخرانده اسکت معناسنه دیمشلر
کرا اصلی کروان ایدی بونده ایکی شاذ واردر اولکیسی اسم
جنسدن حرف ندانك حذفیدر ایکنجیسی علمك غیریده

ترخیمده

١٠٢

ترخیمدر زیرا کروان نکره در کروان فتح کاف ورای مهمله
وواو ایله ککلك دیدکلری جنس طیردر دیرلر بعضیلر
طورنه وبعضیلر قاز کبی بر بیوك قوشدر اسمیدر
دیمشلر خلیل دیمشکه ارککیدر وبطه یه مشابه
طائردر النعامة فتح ایله آنك اسمیدر نعامة
فتح نون ایله دوه قوشنه دیرلر اسم جنسدر حمام
وحمامه کبی فی القری انك خبریدر بغاثکم فی ارضنا
مبتدادر استنسری خبریدر بغاث تثلیث باء
موحده وغین معجمه ایله رخمه دن کوچك بطیء الطیران
لونی غبره یه مائل طائردر جمعی بغثان کلور غزال
وغزلان کبی بعضیلر کروانك یاوریسنه بغاث دیرلر جمعی بغاث
در نعامه ونعام کبی دیمش بعضیلر بغاث الطیر طیرك
شراری وصید اولنمیاننه دیرلر دیمش استنسری بورادن
سین صیرورت ایچوندر نسر کبی اولدی دیمکدر نسر
کرکس دیدکلری قوشدر ترکیده آق بابا دیرلر معنای بیت
ای کروان سکاندا ایدرم ساکن اول ومطیع اول یاخود
سکوت ایله تحقیق دوه قوشی که سندن بیوکدر صید
اولنور وقریده در یعنی قریه یه کوتورلیورسن دخی
وبزم ارضمزده سنك کبی اوچق قوش نسر کبی اولور
یعنی اطاعتله سکوتده نسر کبی اولور بعضیلر دیمشکه
اطرق کری اطرق کری ان النعامة فی القری قولی رقیه
وافسوندر وافعا عرب بو الفاظی افسون عد ایدوب
کروان طیران ایدرایکن بلندا غازایله تلفظ ایدرلر
وکروانی صید وشکار ایدرلر وبونك خاصه سندندر که
قرائت وتلفظ ایتدکلری ساعت کروانك طیرانه مجالی

قالمبوب حیرت کنان شا سقین قا ذکی اطراف وانحاده
نکران ایده رك بوزلری اوستنه دوشولردر عقب
عرف اثواب لرنی اوزرلرنیه آتوب کوفته وصید
ایدرلر بوتقریر وتحریرمزکتب نحویه ده بسط
وتمهید وتسطیر اولنا ندر اما مجمع الامثالده مید انی
دیمشکه اطرق کری اطرق کری ان النعامة فی القری
بلا تغییر ضرب امثالدندر بو کمسنه تکبر ایدوب
اندن اشرف اولان کمسنه تواضع ایتمسنده ضرب
اولنور اما صحاحده عجب ایدن کمسنه ده ضرب اولنور
دیمش وفرائد الخرائدده عنددن غنا اولمیان کمسنه ده
ضرب اولنور و سوز سویلمك بلمیان کمسنه سوز
سویلمك بیلنان عنددن سویلمه ده ضرب اولنور
دیدی بغاثکم فی ارضنا استنسر ان
البغاث فی ارضنا یستنسر مثلندن مأخوذدر البته
ضعیف اولان قوی اولور دیجك یرده ضرب اولنور
اما صحاحده بومثلك اصلی بزه مجاورت ایدن بزه
غالب اولور دیجك یرده ضرب اولنور دیدی
ولازوردیة تزهو بزرقتها بین الریاض علی حمر الیواقیت وهاهنا کون المشبه نادر ١٣١
کانها فوق قامات ضعفن بها اوائل النار فی اطراف کبریت لحضوره فی الذهن عند ١٣٥
حضور المشبه
بو ایکی بیت بحر بسیطك ضرب ثانی مقطوعندندر
تقطیعی ولازو رمفاعلن مخبون دیتن فاعلن
تزهو بز مستفعلن رقتها فعلن مخبونه بینر ریا مستفعلن
ضعلی فعلن حمر لیوا مستفعلن قیتی فعلن مقطوع
کانها مفاعلن مخبون فوققا فاعلن ماتنضعف مستفعلن
نبها فعلن مخبونه اواءلن مفاعلن مخبون نارفی فاعلن
اطراف

١٢٨ اطرافکب مستفعلن دیتی فعلن مقطوع درقائلی ابو
ابوالعتاهیه در بنفسجی وصف ایدر ابن خلکان وامام
سیوطی ابوالقاسم بن هذیل اندلسی یه نسبت وعزو
ایدیلر وعباسی ابن رومینك قصیده سند ندر
دیمش وبعضلر قائلی ابن المعتز در دیمش ولازوردیة ده
اولان واو رب معناسنه در لازوردیة لازورده
منسوب دیمکدر لازورد کسر زاء خالصه ایله زاء غلیظ
ایله اولان لاژوردك تعریبیدر لونده بنفسجه مشابه
بر ازرق حجر نفیسدر وبوراده علی طریق التشبیه بنفسج
مراددر تزهو لازوردیة نك نعتیدر تزهو تکبر وتفخر
ایتدی دیمكدر جوهری صحاحده دیدیکه صیغه مجهول
اوزرینه زهی الرجل دینلور تکبر ایتدی دیمكدر اسم فاعلی
مزهودر وبوندن لغت اخری واردرکه انی ابن درید
نقل ایلدی زها یزهو زهوادر بزرقتها تزهو یه متعلقدر
وضمیری لازوردیة یه راجعدر زرقت حمرنه راجعه
اولسه بنفسجدن لازوردیة ایله تعبیرده نوع اشعار
واردرکه بزرقتها ده اولان با سببیه اوله واکر زرقت
موجوده اولسه با مع معناسنه اولور بیتا نجق
لازوردیة نك تکبرندن تعجب اولور بین الریاض
تزهونك ظرفیدر بعض روایاتده سکون سین ایله
وسط الریاض واقع اولمشدر وسط دخی بین معناسنه در
وبین الریاض اقتضا ایدرکه لازوردیة نك تکبر وتفخری
علی وجه الخفا اولمیوب علانیة اوله کذا فی الاطول
ریاض کسر را ایله روضه کلمه سنك جمعیدر زهور ایله
مزین اولان موضعدر علی حمر الیواقیت تزهو یه متعلقدر
٣

حمر ضم حاء مهمله وسکون میم ایله احمر کلمه سنك
جمعیدر الیواقیت یه اضافتی صفتك موصوفه اضافتی
قبیلندندر تقدیری الیواقیت الحمر دیمکدر بعضیلر
یواقیت حمر ایله مراد ازهار محمره در که یواقیته تشبیه
ایلدی دیمش اطولدر که یواقیت یاقوتك جمعیدر
وجواهردن معتبردر یاقوت احمر وغیر احمر اولور
واجود واعلاسی رمانیدر وبونك منافع کثیره سی
واردر بعضیسی بیانك اولکی بیتنده بیان اولندی
وغایت ایله سحق اولنوب شرب اولنمسی وسواس وخفقان
وضعف قلبه نفع ویرر وتعلیق اولنسه جمود دمه
فائده ویرر وبونك اوزرینه تکبیر وتفخرده مزید تعجب
واردر وحمر یواقیتدن مراد شقایق نعماندر وحمر
یواقیتی عینی شقایق قلمسی ولازوردی بنفسجی کندویه
منسوب قلمسی شبهینك نفاوتنه اشارندر زیرا شقایق
واوراقی یواقیته لون وتشکل جهتندن شبیهه در بنفسج
بونك خلافنه در زیرا لازورده انجق لون جهتندن
شبیهه در وبونکله حمر یواقیتی ازهار حمر ایله تفسیر
دقایقدن غفلته مبنی اولدیغی ظاهر اولدی وبونده
بنفسجك تکبرینه وجه تعجب واردر کانهاده اولان ١٢٦
ها لازوردیه عائددر کاننك اسمیدر فوق قاماتنا
کانهانك ضمیرندن حالدر عاملی تشبیه در ضعفن
بهاده اولان ضمیر مرفوع قاماته وضمیر مجرور لازورده یه
عائددر وبهاده اولان با سببیه در زیرا لازوردیه
سببیله رؤس قامات منحنیه اولور وضعفن بها
جمله سی قامانك نعتیدر واوائل النار کاننك خبریدر ٣

في

في اطراف کبریت اوائل النارك نعتیدر النار دخان
اولمقده جائز اولور کبریت بر حجاره در که انکله نار
ایقاد اولنور کوکرد لفظنك معربیدر دیمشلر
ویاقوت احمر وذهب معنالرینه ده کلور معنای دوبیت
چوق بنفسج واردر که ذرقتی سببیله روضه لر ارسنده
شقایق نعمانه تفخر ایدر کویا اول بنفسج کندو ایله
ضعیفه اولان قاماتی سببیله اطراف کبریتده
اوائل ناردر زیرا اطراف کبریته نارك اتصالنك
صورتی نك ذهنده حضوری نادر اولور دکلدر
مسکدن بحرك موجی ذهب اولمسنك ندرتی کبی لکن
بنفسجك صورتنك ذهنده حضوری قتنده اطراف
کبریته نارك اتصالنك صورتنك ذهنده حضوری
نادر اولور پس ایکی صورت متباعده نك مباینتده
عناق ومعانقه یی مشاهده دن اوتوری مستطرف اولور
١٣٩ وبدا الصباح کان غرته وجه الخلیفة حین یمتدح في ایهام ان المشبه اتم من المشبه ویسمى التشبیه المقلوب
بو بیت بحر کاملك ضرب رابع احذندندر تقطیعی وبدا صبا
متفاعلن حکا نغر متفاعلن تهو فعلن احذ ووجهلخلی
مستفعلن مضمر فتحینیم متفاعلن تدحو فعلن احذدر
قائلی محمد بن وهیب نام شاعردر مأمونی مدح ایلدیکی
قصیده سندندر بدا ظهر معناسنه صیغه ماضیدر
بدو وزنا ومعنی ظهور کبیدر الصباح رفعله بدانك
فاعلیدر صباح اول نهار وضوء معنالرینه در بورادده
سواد لیلده اولان حمرت شمس مراد ایدر غرته کاننك
اسمیدر غره ضم غین معجمه وتشدید راء مهمله ایله صلنده
درهمدن بیوجك جبهه فرسده اولان بیاضه دیرلر بعدی

صكره هر شيئك اعز واكرمنه واولنه اطلاق
اولندى غرة الشئ وغرة الهلال وغرة الصباح كبى
مطولده واطولده غرة الصباح بياضنه ديرلر دبديلر
وجه الخليفه كان نك خبريدر جملة تشبيهيه صباح
ايچون ثنا لى انشا ياخود اخبار يه اولوب صبا حدن
حالدر حين ظرفنك عاملى معناى تشبيه در ونمدح ما
مضافدر يمتدح باب افتعالدن صيغهٔ مضارع مجهولدر
يمدح معنا سنه مادح اولنور ديمك در لكن افتعالده
تصرف واردر وحين يمتدح قولنده ممدوح حاضرين
تننده مدحنى اصغا ايدوب مادحك حقنى معرفت
وشاننه تعظيم ايله اتصافى وممدوح كرمده كامل
ومدحى استماع فننده بشر وطلاقت ايله اتصافى
اوزرينه دلالت واردر معناى بيت دخى صباح ظاهر
اولدى كويا خليفه مدح اولنديغى حينده اول صباحك
غرة سى خليفه نك وجهيدر دخى بو رتبه شاعر خليفه نك
وجهنك وضوح وضياده غرة صباحدن اتمينى بها منى
قصد ايتدوكندن وجهنى مشبه به غرة صباحى مشبه
قيلدى وبو راده تشبيه دن غرض مشبه به عودت
ايدر وبو غرضده ايكى قسمدر برى وجه تشبيه ده
مشبه به مشبهدن اتمينى بها مبدر وبوده تشبيه
مقلوبده اولور يعنى من جهة المكان طرفلرى قلب اولنان
تشبيه ده اولور بوراده اولديغى كبى وبرى مشبه به
اولان اهتمامى بياندر وبو تشبيه اظهار المطلوب
تسميه اولنور بوده ايكى قسمدر برى وجه تشبيه ده
ناقصى الحاق ايله حقيقت مراد اولنه تشبيه دن غرض

مشبه

مشبهه عودت ايدن تشبيه ده اولديغى كبى ياخود
وجه تشبيه ده زائد ايله ادعا مراد اولنه تشبيه دن
غرض مشبه به عودت ايدن تشبيهده اولديغى كبى
وبرى بو امرده ايكى شيئك جمعى مراد اولنورسه احسن
اولان احد متساويينى ترجيحدن احترازدن اونوردى
تشبيهى تشابه ايله حكمه تركدر ان شا الله تعالى
بو تشابه ايله حكم ابو اسحق صابى نك بيتلرنك بياننده
اولنسه كركدر

١٢٧ تشابه دمعى اذ جرى ومدامتى ... فمن مثل ما فى الكأس عينى تسكب
١٢٨ فوالله ما ادرى ابالخمر اسبلت ... جفونى ام من عبرتى كنت اشرب

بو دو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى تشا
فعول مقبوض هدمعى اذ مفاعيلن مقبوض جرا وفعول
مقبوض مدامتى مفاعلن مقبوضه فمن فعولن لما فلكا
مفاعيلن سعينى فعولن تسكبو مفاعلن مقبوض
فولله فعولن هما ادرى مفاعيلن ابلخم فعولن راسبلت
مفاعلن مقبوضه جفونى فعول مقبوض اممنعب مفاعيلن
رتيكن فعولن تاشربو مقبوضدر قائلى ابو اسحق صابيدر
كوزيمك ياشى خمر تنه خمر كبى اولديغنى وصف ايدر تشابه
مشاركت ايچوندر دمع بكا وقتنده اولان كوز ياشنه
ديرلر اذ جرى تشابه نك ظرفيدر وظرفك فائده سى
تعميم دركه بونى سنمرادى معنده اولان صيغهٔ تسكب
تأييد ايدر وبو جرى ايله كثرت بكا سنه اشارت
ايدوب ديمك استركه دمعم حد تقاطرى تجاوز
ايتدى حد جريانه رسيده اولدى مدامه ضم ميم اول
وفتح ميم ثانى ايله خمر معنا سنه در دمعى ومدامتى

ابو اسحق صابى بغدادده خليفه نك
كاتب انشا سى ايدى عز الدوله
الديلمى اسلامنه چوق جهد
ايتدى اسلام
كلمدى
منه

تشابهده مشتركلردر فمن مثل ما في الكاس ده اولان فا
تشابهي تعليلدر كاس جام درمادامكه ايچنده شراب اوله
ومن ابتدائيه در علّيتي افاده ايدر مثل ما في الكاس ايله
جيبه نك طعم ولوننده خمره مشابه اولان ريق وشفه
سيدر واكر مثلي كاس ده اولانه مماثل دمع دن عبارت
قيلدر سن من تبعيضيه اولور يعني اكثر افرادا وزرينه در
لكن اكثر نسخده كورلدي تثنيةً منصوبه رسمي اوزره
ضبط وشكل اولنمش وزن دخي بوني اقتضا ايدر
بعضلر تثنيه خطادر ديوب بلكه مرفوع اولوب
استمراري افاده ايتسون ايچون سكب نك اوزرينه
تقديم اولنمشدر وسكب نك مفعولي محذوف وقدر
تقديري سكب عيني الدموع ديمكدر ديمش معناي بيت
اول بكا وقتنده جرياني حيننده كوزمك ياشي وشرابم
بربرينه مشابه اولدي زيرا جامده اولان شراب
مثللي دن كوزم دموعي اقيدر شاعرك اعتقادنده
دمع ايله خمر مياننده تساوي اولوب احدهما خمرنده
زائده واخرنك ناقص اولديغني قصد ايتميوب بينهماده
تشابه ايله حكم وتشبيهي ترك ايلدي وبوني تصديق
ايچون ترويجه محتاج اولوب بيت ثانيي فاء قسم ايله
تصدير ايلدي ما ادري ده اولان ما نافيه در ابالخمرده
اولان همزه استفهام ايچوندر اسبلت فعلنه متعلقدر
ضرورة تقديم اولنمشدر بالخمرنك باسي اسبلت كلمه سني
تعديه ايچوندر بعضلر زائده ديدوكي توهمدر اسبل المطر
والدمع دينلور يغمور وكوز ياشي تتابعاً سيلان وجريان
ايتدي ديمكدر جفوني اسبلت كلمه سنك فاعليدر

جفون ضم جيم وفا ايله جفن كلمه سنك جمعيدر
كوز قپاغنه ديرلر ام من عبرتي ابالخمر اوزرينه معطوفدر
ومن با معناسنه اولمسي احسندر عبرة فتح عين مهمله ايله
وسكون باء موحده ايله كوز ياشنه ديرلر لو كنت اشرب
بالخمر قولنك نعتيدر معناي بيت ثاني والله بلمم كوزمك
قپاقلري نوش ايلديكم خمريمي تتابعاً سيلان ايتدردي
يوخسه كوزيمك ياشنمي تتابعاً سيلان ايتدردي

١٣٩ **والشمس كالمرآة في كف الاشل**

بحر رجزدندر تقطيعي وشمس كل مستفعلن مرآ تفي
مستفعلن كففل اشل مستفعلن بو مصراع مرورا ايتدي
تكرار تحرير اولنديغنك وجهي مشبه به ومشبه مختلفان
اولديغنه مثالدر والشمسده اولان واو حاليه در جمله
مصراع سابقده حالدر ومضمون بيت صياد صيد
ايتدي حال بوكه شمس كف اشلده مرآت كبيدر پس مشبه به
كه مرآة در كف اشلده اولق ايله مقيددر مشبه كه شمسدر
برشيء ايله مقيد دكلدر اكر سؤال اولنورسه مشبه اولا
شمس مطلقه دكلدر بلكه حركتي حالنده ديمكدر بو
تقديرجه مقيده اولور جوابنده ديرز كه وجه تشبيهده
ملاحظه اولنور مشبهه قيد اعتبار اولنماز وبنه سؤال
اولنورسه شمس مطلقه مرآت مذكوره كبي دكلدر بلكه
زمان مخصوص يعني صباح يا عصر ايله مقيده در پس
برندن خالي دخي دكلدر كه تقييددن قورتوله جواب
بودر كه بلي زمان مخصوصدن قورتولماز لكن زمان مخصوص
نظم كلماتنده اعتبار ونظم كلامده تصريح اولنورسه
طرف مقيد اولور ديديلر

یا صاحبیّ تقصّیا نظریکما ترَیا وجوه الارض کیف تصوّر ١٤٠
ترَیا نهارا مشمسا قد شابه زهر الرّبی فکانّما هو مقمر ١٤١

وهاهنا تشبیه المرکب بالمفرد

بو ایکی بیت بحر کاملك ضرب اول سالمندندر تقطیعی
یا صاحبی مستفعلن مضمر تقصّصیا متفاعلن نظریکما
متفاعلن سالمه ترَیا وجو متفاعلن هلهٔ رضیکی مستفعلن
مضمر فتصوّو رو متفاعلن سالم ترَیا نها متفاعلن
رنمشمسن مستفعلن مضمر قد شابهو مستفعلن مضمر
زهرر ربا متفاعلن فکانّما متفاعلن هو مقمرو
متفاعلن سالمدر قائلی ابو تمام در بو نکله معتصم باللهی
مدح ایدر بعضیلر ربیعی وصف ایدر دیمش مرکبی مفرده
تشبیهه مثالدر بو فاربن حین تقریرده سبق ایتدی
ایدی یا صاحبیّ اصلی یا صاحبین ایدی اخرینه بر یاء متکلم
کتوروب مضاف قیلنمغله نون دوشوب کلمه ده ایکی یا جمع
اولدی یا یاده ادغام اولنوب یا صاحبیّ اولدی دائما عربك
داب و عادتیدرکه ندا ایله بیله جمعیته دلالت ایتسون
ایچون تثنیه ایله ایراد ایدرلر یا خلیلیّ کبی تقصّیا تقصّیدن
تثنیه مخاطبدر استقصا ایلیکز دیمکدر نظریکما نقصّیانك
مفعولیدر ضمیر مخاطب تثنیه یه اضافتله نون دوشمشدر
اساس البلاغه ده دیمشکه تقصّیت فی المسئلة دینلور اجتهادیله
غایتنه بالغ و اصل اولدم دیمکدر بو استعماله کوره ترکیبك
تقدیری تقصّیا فی نظریکما دیمك اولور یعنی ای ایکی صاحبلر
نظرده اجتهاد ایدوب اقصای نظریکزه بالغ اولوکز
دیمکدر ترَیا رؤیة دن مأخوذ تثنیه مخاطب مجزوم
اولوب مخاطب وامرك جوابیدر وصاحبینه خطابدر
وجوه الارض ترَیا کلمه سنك مفعولیدر تصوّرنك اصلی

تتصوّر

تتصوّر اولوب تانك بری حذف اولنمشدر تنزّل الملائکة ده
اولدیغی کبی وصورة دن مأخوذدر تصوّردن مأخوذ
دکلدر صوّره الله صورة حسنة فتصوّر دینلور اطولده
تصوّر ضم تا ایله تصوّرك مضارع مجهولیدر صورتلنور
دیمکدر ترَیا نهارا مشمسا قولی ترَیا وجوه الارض دن ١٤٢
بدلدر نهارا ترَیانك مفعولیدر مشمسا اسم فاعلدر
نهارا کلمه سنك نعتیدر غیم ستر ایتمش و غیمدن عاری
اولان شمس صاحبی دیمکدر صیغهٔ شابهٔ ده اولان ضمیر نهاره
عائددر شاب شوبدن مأخوذدر خالط معناسنه
قرشدی دیمکدر شاب الشیء غیره دینلور شیء غیر بسنه
قارشدی دیمکدر زهر الرّبی شابه نك فاعلیدر زهر
قمر وزنی اوزره زهرة نك جمعیدر زهره ده کثرة و برکه
کبیدر چچك شکوفه معناسنه و نضارت و حسن معناسنه
کلور ربی ضم راء مهمله ایله هدی وزنی اوزره ضم ایله
ربوه کلمه سنك جمعیدر و رحمة وزنی اوزره ربوه ده کلمشدر
و ربوه ارض مرتفعه دیرلر پس زهر الربی تخصیصك
نکته سی ایکیدر بری نضارت و تازه لکی زیاده و خضری
اشد و بری مقصود بالنظر اولدوغیدر نکتهٔ اخری
دخی اطولده ذکر اولنمشکه ارض مرتفعه اولدیغندن
شمس اول طلوع عنده انکله مخالطه ایدر و اول نهاری
لیل مقمره تشبیهندن ظاهردرکه آنده نور شمس ضعیفدر
هو نهاره مشمسه راجعدر یاخود ذکر اولنانك مجموعنه
راجعدر مقمر اسم فاعل صیغه سیله در موصوف محذوفك
صفتیدر تقدیری لیل ذو قمر دیمکدر بو مطولك تقریریدر
لکن قاموسده مقمر اول کیجه درکه انده قمر اوله بوکا کوره

موصوف تقديرينه حاجت قالماز هوادين ديديكه
مقمر مضئ اولان ليله ديرلر حتى اقمر الليل دينلور ضيالى
اولدى ديمك در واقمر القمر بونك كبيدر قمره دن مأخوذدر
بياض معناسنه شاعر شمسك ضوندن اخضرارى ناقصه
سواده مائله اولان ازهار ربى نك مشوب اولديغى نهار
مشمسى ليل مقمره تشبيه ايله پس مشبه كه اشياء عديده دن
ضوء شمسه حاصله اولان هيئتدر مركبدر ومشبه به كه
مقمردر مفرددر وبونسا محدن خالى دكلدر زيرا مشبه كه
كندو ايله ازهار ربى مخالطه ايدن نهار مشمسدر ومشبه به
كه مقمردر تقديرى ليل مقمر ديمكدر پس بونلر تركيبدن
منسا ويانذر بويله اولنجه احدهما مركب آخر مركب دكلدر
ديو حكم ايتمكدر فافهم معناسى دو بيت اى اكى مصاحبلرم
نظريكزده استقصا ايديكز يعنى نظرده اجتهاد ايدوب
اقصاى نظريكزه بالغ اولكز وجوه ارضى نبات ربيع ايله
نه كيفيتله صورت حسنه ده اولور كوردسكز بو كورديكزدن
بدلا اراضى مرتفعه نك ازهارى كندو يه مخالطه ايدن
غيمدن عارى شمس ضاحى نهارى كويا قمر ضاحى ليله ١٣٦
مشابه كوررسكز

كان قلوب الطير رطبا ويابسا لدى وكرها العناب والحشف البالى ١٤٢ في التشبيه الملفوف

بو بيت بحر طويلك ضرب اولندندر تقطيعى كانن فعول
مقبوض قلوب بططى مفاعيلن رطبن فعولن ويابسن
مفاعلن مقبوضه لدى وك فعولن رهلعننا مفاعيلن
بولخ فعول مقبوض شفليباكى مفاعيلن سالمدر قائلى
امرء القيسدر عقابى يعنى طوشنجلى جوق طيور صيد ايدر
ديو وصف ايدر قلوب الطير نصب واضافت ايله كاننك

اسميدر

اسميدر قلوب قلبك جمعيدر صنوبرى الشكل كبده
مقارندر ومتصل ريه تحتنده معلق بر لحمدر بوراده
مراد يوركدر زيرا قلوب نسانك غيريندن بوقدر
طيرطاتسرا ايچون اسم جمعدر رطبا ويابسا منصوبلردر اولوب
قلوبدن حالدر وبونده عامل كاندر لدى وكرها لدى
عند معناسنه وكرها ده اولان ضمير عقابه عائددر
وكر فتح واو وسكون كاف ايله يووه آشيان معناسنه العناب
كاننك خبريدر والحشف البالى العناب اوزرينه معطوفدر
البالى الحشفك نعتيدر عناب رمان وزنى اوزره
ميوه معروفدر حشف فتح حاء مهمله وفتح شين معجمه ايله
قوس وزنى اوزره خرمانك زياده لطيفى ياخود جكرده كى
اولميان ضعيفنه ياخود يابس فاسدينه ديرلر اما
فلس وزنى اوزره حشف قورى اتمكه ديرلر بالى چوروك بوجى
ديمكدر عتيق معناسنه ده كلور شاعر قلوب طيردن
رطب طرى وتازه بى عنابه وبنه قلوب طيردن يابس
عتيقى حشف بالى يه تشبيه ايلدى زيرا بونلرك
اجتماعى ايچون هيئت مخصوصه يوقدر كه كندو ايله
اعتبار وتشبيهى قصد اولنه بو تقديرجه مركبى مركبه
تشبيه قبيلندن اولور آوقدر واركه اولا مشبهتين
اولان قلوب طيرى رطبا وقلوب طيرى يابسا صكره
مشبه بهما اولان عنابى وحشف بالى يى على الترتيب
ذكر ايلدى بوكا اصطلاح اهل بيانده تشبيه ملفوف
ديرلر يعنى اولا مشبهانى كرك على طريق العطف كرك
غير ايله اتيان صكره مشبه بهانى كذلك اتيان در بعضلر
بو بيت برشيئى برشيئه صورة وهيئة تشبيه قبيلندن

استعاره تمثيليه دردمش معناى بيت كويا طيور كلرى
رطب وطرى وتازه اولديغى عناب ويابس بالى اولديغى
حالده يابس فاسد خرمادر عقابك يوواسى عندنده
يعنى عقاب طيورى صيد ايدوب يوواسنه كتورر
واكل ايدر وقلوبك بعضيسنى عناب كبى تازه اولديغى
حالده طرح ايدر وبعضيسنى يابس خرما كبى طرح ايدر
كونشده قورركيدر

١٤٣ **النشر مسك والوجوه دنانير واطراف الاكف عنم** في التشبيه المفروق

بو بيت مدور بحر سريعك ضرب رابع مجبول مكسوفندندر
تقطيعى النشر من مستفعلن كنولوجو مستفعلن هدنا
فعلن مجبوله مكسوفه بر نواطر مستفعلن رافده كف
مستفعلن فعنم فعلن مجبول مكسوفدر قائلى مرقش اكبردر
نساء حسنانى وصف ايدر بعضلر عمتبنى مرثيه ايدر
دمش النشر مبتدادر نشر فتح نون وسكون شين معجمه ايله
رايحه طيبه معناسنه رايحة طيبه ايله وصفده حبيبه نك
شرفنه دلالت واردر زيرا طيبى استعمال عادت اشرافدندر
وروايح ذاتيه لرى اراده اولنمق جائزدر وعرب سمعت
نشرا حسنا ديرلر ثناء حسن ايشتدم ديمك در والنشرنك
الف لامى مضاف اليهدن عوضدر تقديرى نشر تلك
النساء ديمكدر بعضلر نشردن مراد صاحبيدر ديمشلر
مسك مبتدانك خبريدر والوجوه دنانير النشر مسك
اوزرينه عطفدر الوجوهده اولان الف لام بينه مضاف
اليهدن عوضدر تقديرى ووجوه تلك النساء ديمكدر
دنانير دينارك جمعيدر واطراف الاكف عنم يا قربنه يا
بعدنه معطوفدر اكف كلمه سنك جمعيدر كف يد معناسنه

بعد

ياخود كوعه وارنجه ديرلر اكفك اطرافندن اكف قرينه سيله
مراد اصابعدر بنه الاكفك الف لامى مضاف اليه دن
عوضدر تقديرى واطراف اكف تلك النساء ديمكدر
عنم فتحه ايله قرمزى يومشق براغجدر جوارينك برمقلرى
بوكا تشبيه اولنور واولر بنه ده يومشقدركه دوكوممنى
لمسى مراد اولنسه دوكوملنمك ممكندر اشعار شقدمه
جمع اولمش بر نسخه قديمه ده واطراف البنان عنم كوردكى
بواحسندر زيرا اطراف بنان يعنى برمقلرك اطرافى
انامل دركه عادتا حنا اوردقلرى مواضعدر اما
اطولن ديديكه اطراف البنانده اضافتى بيانيه در
بو تقديرجه انامل اراده سنه حاجت قالماز معناى بيت
تلك النسانك رايحة طيبه لرى لطف وبهاده ياخود صاحلرى
سيا هلقده ياخود رايحة ذاتيه لرى مسك كبيدر وبورلرى
اشراق واستداره وصفاده دنانير كبيدر والكرنيك
اطرافى يعنى برمقلرى لين ولونده عنم كبيدر ياخود
برمقلرنيك اطرافى يعنى انامليه لين ولونده عنم كبيدر
پس بوراده رايحة طيبه لرينى لطف وبهاده مسكه ويوزلرينى
لرينى اشراق واستداره وصفاده دنانيره واطراف اكفنى
لين ولونده عنمه تشبيه برى برى عقبنده على طريق العطف
برمشبه وبرمشبه به وبنه برمشبه وبرمشبه به وبنه
برمشبه وبرمشبه به اتيان ايلدى بوكا اصطلاح اهل
بيانده تشبيه مفروق ديرلر

في التشبيه الملفوف وهو ان يؤتى بمشبهين او اكثر ثم بالمشبه بهما

١٤٤ ١٤٥ **صدغ الحبيب وحالى كلاهما كالليالى وثغره في صفاء وادمعى كاللآلى**

في تشبيه التسوية وتعدد طرف المشبه وهو هنا الصدغ والحال دون المشبه به وهو الليالى

بو ايكى بيت بحر مجتثدندر تقطيعى صدغلحبى مستفعلن بوحالى
فعلاتن مجزوه مجنونه كلاهما مفاعلن مجنون كلليالى

فاعلاتن مجزو سالم وثغر هو مفاعلن مخبون فيصفاء ن
فاعلاتن مخبون سالمه وادمعي مفاعلن كلاهالي فاعلاتن
مجزو سالم در قائلي رشيد كدين وطواط در صدغ
الجيب مبتدا در صدغ ضم صاد مهمله وسكون دال مهمله
واخرنده غين معجمه ايله اذن ايله عينك بياننه ديرلر
وبو موضعه متدلي اولان شعره ده ديرلركه زلف دير
وبوراده مراد بودر وحالك صدغ الجيب اوزرينه عطف
اولنور كلاهما ده كلا كسر كاف ايله لفظا مفرد ومعنى
مثنى در ونصبا وتخفيفا اثنينه ذاله اولان معرفه
مضافدر ومراد كل منهما ديمكدر كالليالي مبتدانك
خبريدر وثغره مبتدادر ضميري جيبه عائددر
ثغر فتح ثاء مثلثه وسكون غين معجمه ايله اوكده‌كي ديشلره
ديرلر في صفاء وجه شبهدر خبر اولان كلاهالي به
متعلقدر وادمعي ثغره اوزرينه معطوفدر خفي بيورلمسه
بو ايكي بيتدن هر برنده تشبيه تسويه واردر اصطلاح
اهل بيانده مشبه متعددي مشبه به واحده تشبيهه
ديرلر زيرا اولكنده جيبنك صدغني وحال نفسني
سوادده ليالي به تشبيه ايلدي وحاله سوادك
ثبوتي تخيلي در ايكنجي ده جيبنك ثغرني وكنديسنك
كوزينك ياشني صفاده لآلي به تشبيه ايلدي
معناي بيت جيبك زلفي وبنم حالم ايكيسي سوادده
ليالي كبيدر وجيبمك ديشي وبنم كوزمك ياشي
صفاده لآلي كبيدر

باتت نديمالي حتى الصباح ۝ اغيد مجدول مكان الوشاح ۱۴۵
كانما يبسم عن لؤلؤ ۝ منضد او برد او اقاح ۱۴۶

في تعدد طرف المشبه به وهو في اللؤلؤ والبرد والاقاح دون المشبه وهو الثغر

بو ايكي بيت بحر سريعك ضرب اول مطوي موقوفندندر
تقطيعي باتت ندي مفتعلن مطوي مالي حتت مفتعلن مطوي
تصصباح فاعلان مطويه موقوفه اغيد مج مفتعلن
مطوي دولمكا مفتعلن مطوي نلوشاح فاعلان مطوي
موقوفدر كانما مفاعلن مخبون يبسم عن مفتعلن مطوي
لؤلؤن فاعلن مخبون منضضدن مفاعلن مخبون
اوبردن مفتعلن مطوي اواقاح فاعلان مطوي موقوفدر
قائلي بحتري در ابو نوح عيسى بن ابراهيمي مدح ايلديكي
قصيده سندندر نديما باتت كلمه سنك فاعلي اولان
اغيددن حالدرلي نديما كلمه سنه متعلقدر حتى
الصباح باتتدن مستفاد اولان بيتوتتك غايتيدر
اغيد ناعم البدن يعني بدني وجسدي يومشق اولانه
ديرلر مجدول مكان الوشاح رفع ويررينه اضافت ايله
اغيدنك نعتيدر باتت ونديما واغيدنك تذكيري
كلامده مذكرده اولمغي اقتضا ايدر مكان الوشاح كلامي
محبوبه ده اولمغي اقتضا ايدر ملاخسر ومطولده حاشيه‌سنده
ديديكه مامولدركه باتت ونديما كلمه لرينك وعلتك
تذكيري شخص اعتباريله اوله مجدول مفتول ومطوي
ومحكم معناسنه مكان الوشاح ايله مراد خاصره
يعني بلدر صيدر ديمش وشاح ضم وكسر واو ايله
لؤلؤ وجوهردن نظم اولنمش ايكي قلاده در بري
اخركي اوزرينه معطوفدر ياخود جوهر ايله مرصع
بصيدر ديديلر انى مرأة عاتقنه سبله كشحي بياننه شدد
وبند ايدر يبتسم بصيغه كبيدر تبسم ضحكك اقلي
واحسننه ديرلر ويبسم نك مستكني اغيده راجعدر

عن لؤلؤ يبسم به متعلق در منضد لؤلؤنك نعتيدر
منضد منظم معناسنه اوبرد لؤلؤ اوزرينه معطوفدر
برد جمد كبيدر حب الغمامه ديرلر يعني طولويه ديرلر
منظم ايله وصفلمدى زيرا ذهن لؤلؤيي وصفدن
اكا منساق اولور وبوكا اوك ديشلرى تشبيه ايدرلر
اواقاح باقرينه يا بعدينه معطوفدر اقاح كسر همزه ايله
مشهوردر لكن صحيحي فتحله در حتى اطولده كسر همزه
سهودر ديدى عنقوان وزني اوزره اولان اقحوان
كلمه سنك جمعيدر بوكا اطبا بابونج ديرلر تركيده پاپديه
ديدكلرى چچكدر بوكا اوك ديشلرى تشبيه ايدرلر
محبوبك اوك ديشلريني اوچ شيئه يعني انجويه وطولويه
ويا پاديه يه تشبيه ايلدى مطولده ديركه بو ابكى بيتك
باب تشبيه دن اولديغنده نظر واردر زيرا مشبه يعني
ثغر لفظا وتقديرا مذكور دكلدر اوقدر واركه استعاره
اولميوب تشبيه اولديغنه كانما لفظي دلالت ايدر
خفي بيورلميه بو اوچ شيئك هر بري باشلي باشنه
مشبه به اولديغنه تنبيه ايچون كلمهٔ او ايله ايراد ايلدى
وكلمهٔ او تسويه ايچوندر ابهام ايچون دكلدر كه حتى
لابق اولان واو كتورملىدى ديوب او واو معناسنه در
دبو توجيه وارد اوله ويحيه واو معناسنه اولودكه
او اشياء ثلثه نك مجموعي مشبه به قلنق ايهامي وضمه سندن
خالي ايچون واودن احسندر معناي نبيت ناعم البدن در
خاص ياصدرى وشاح ايله محكم اولان محبوب
صباحه دك بكا نديم اولديغي حالده بيتوتت ايلدى
گويا اول ناعم البدن اولان محبوب منظم اولان لؤلؤ

تقدير بركه بو نظره بحث واردر زيرا تبسم لفظي ثغره دلالت ايدر بو تقديرجه ثغر تقديرا ذكر اولنمش اولور

يا خود

يا خود طولو يا خود پاپديه كبي اولان اوك ديشلرندن
تبسم ايدر

١٤٧ سيصبح العبس في والليل عند فتى كثير ذكر الرضى في ساعة الغضب
١٤٨ صدفت عنه ولم تصدف مواهبه عني وعاوده ظني فلم يخب
١٤٩ كالغيث ان جئته وافاك ريقه وان ترحلت عنه لج في الطلب

وهما في التشبيه المجمل المذكور فيه وصف المشبه به

بو ابيات ثلاثه بحر بسيطك ضرب اول مجنونندندر
تقطيعي سيصب فعول مقبوض حلعبس في مستفعلن
وللبل عن مستفعلن د فتن فعلن مجبونه كثير ذك مفاعلن
مخبون ر رضا فاعلن في ساعتل مستفعلن غضبي فعلن
مخبون صدفت عن مفاعلن مخبون هو لم فعلن مخبون
تصد مو ا مستفعلن هبهو فعلن مخبون عني وعا مستفعلن
ودهو فعلن مخبون ظني فلم مستفعلن يخبي فعلن مخبون
كالغيث ان مستفعلن جئتهو فاعلن وافاك ري مستفعلن
يقهو فعلن مخبونه وان ترح مفاعلن مخبون حلت عن فاعلن
هلجفط مفاعلن مخبون طلبي فعلن مخبون در قائلي
ابو تمام در حسن بن سهله انشا ايلديكي قصيده سندندر
العبس سيصبح نك فاعليدر عبس كسر عين مهمله ايله
بيض دركه بياضنه شقره قرشمش اوله كثير ذكر الرضى
فتى نك نعتيدر صدفت عنه الخ فتى نك صفتيدر صدفت
اعراض وعدول ايلدم ديمكدر عنه ده اولان ضمير فتى يه
راجعدر لم يصدف اعراض ايلمدى ومنصرف اولمدى يا خود
صرف ايلمدى ديمكدر لازم ومتعدى استعمال اولنور
بو تقديرجه مواهبه رفع ايله فاعلى نصب ايله مفعولى
اولور ومواهبه نك ضميرى فتى يه عائددر عني لم يصدف
كلمه سنه متعلقدر عاوده اكا رجوع ايلدى ديمكدر

ضمیری فتی یه عائددرکه لغیث ده اولان کاف مثل معناسنه‌در
غیث مطر معناسنه‌در وافاک اتاک معناسنه
موافاة دن مأخوذدر اتیان معناسنه ان کلمه‌سنک
جوابیدر ظنی نک مظنونی محذوفدر تقدیری ظنی
الی عطائه دیمکدر ربقه فعله فی روق شبابه ورَیقه
دنیلور فلان کمنه شبابنک اولنده فلان شیئک اشلدیکی
دیمکدر وبنه اصابه ریّق المطر دنیلور مطرک اولی اکا
اصابت ایتدی دیمکدر وبنه ریّق کل شیء دنیلور هر شیئک
افضلی دیمکدر رلج فی الطلب ده اولان الف لام مضاف
الیهدن عوضدر تقدیری لج فی طلبک دیمکدر یعنی
سنک طلبکده سعی ایتدی وسکا ادراکه جد ایتدی
دیمکدرخفی بیورلمه شاعر مشبهی وصف ایتدی یعنی
ممدوحک عطایاسی اوزرینه فائضه درکرک اعراض
ایتسون کرک ایتمسون دیو ممدوحی وصف ایتدی وبونک
کبی مشبهی وصف ایتدی یعنی غیثی سکا اصابت ایدر
کرک غیثه کل کرک غیثدن ترحل ایله وبو ایکی وصف
وجه شبهی یعنی طلب وعدم طلب حالتلرنده واوزرینه
اقبال واندن اعراض حالتلرنده افاضه‌یی مشعرلردر
معنای [illegible] ابیات ثلاثه قریبا بنی ابل صباحه ادخال
ایدرحال بوکه کیجه ایله بیتوتم بر فتی نک فتنه درکه
زمان غضبنده رضابی ذکوی کثیردر یعنی رضای خدا
اولان عفوی چوقدر او بله فتی که اندن اعراض ایلدم
بنه اول عطایاسنی بندن اعراض ایتدرمدی یاخود انک
عطایاسی بندن اعراض ایتمدی وبنم ظن ویقینم عطاسنه
رجوع ایلدی خائب وخاسر اولمدی یعنی بکا جود وسخاسی

خفی بیورلمه بو وصفدن مراد
وصف معنویدر وصف
نحوی دکلدر بحث نصره
نظر بیورله

مع

سببیله

سببیله مال عطا ایدردی وظن ایدر ایدم ظنم کبی چیقدی
وظنمی تحقیق ایلدی واول فتی غیث کبیدر اویله غیث که
اکرسن اکا کلور ایسک انک دخی ریّق وفضلی سکا کلور واکر
اندن ترحل وانتقال ایدوب کلمز ایسک ینه انک عطا وفضلی
سنی طلبده سعی وسکا ادراکده جد ایدر
حملت ردینیا کان سنانه سنا لهب لم یتصل بدخان ١٥٠ فی تفصیل التشبیه
بو بیت بحر طویلک ضرب ثالث محذوفندندر تقطیعی حملت
فعول مقبوض ردینین مفاعیلن کانن فعول مقبوض
سنا نهو مفاعلن مقبوضه سنال فعول مقبوض هبلمیت
مفاعیلن تصلب فعول مقبوض دخانی فعولن محذوفدر
قائلی امرء القیسدر ردینیا حملت نک مفعولیدر وموصوف
محذوفک صفتیدر تقدیری رمحا ردینیا دیمکدر یعنی
ردینیه یه منسوب رمح دیمکدر راطولده دیرکه ردینه
بر امرأه نک اسمیدر بو نک زوجنک اسمنه سمهر دیرلر
وبونلرک ایکیسی ده رمح وقناة بیاپارلر اکرچه ردینه
بیاپارسه رمح ردینی وقناة ردینیة دیرلر واکرچه
سمهر بیاپارسه رمح سمهری وقناة سمهریة دیرلر
سنانه کان نک اسمیدر وضمیری ردینی یه عائددر
سنان فتحیله رمحک دمرنه دیرلر اما تنصیصی
کسریله مضبوطدر سنا لهب اضافت ایله کان نک
خبریدر سنا فتحیله وقصر ایله ضوء برق وضوء لهبه
دیرلر لهب قرس و زنی اوزره دخاندن خالص اولان
نارک اشتعالنه دیرلر کذا فی القاموس بوکا کوره لم یتصل
بدخان صفتی لغو اولور یاخود تاکید اولور سیدک سندک
حواشیسنده لهب شعله‌ٔ ناردرکه اکا دخان عالی اوله

بوکا کوره صفت برندن اولور دخان ضم ایله لهبك
استصحاب ایتدیکی شیئدر جمعی دواخن کلور یعنی سنانك
دخاندن مجرد اولدیغی حالده اخذ ایلدی زیرا تشبیه
مذکورده قدح اولندی وعدمنی اعتبار دسزده وجه شبه
تمام اولمازا ابوالحسن دن نقل اولندی که بو تشبیه بر شیئی
بر شیئ اخره صورت ولون وحرکت وهیئت جهتندن تشبیه
قبیلندندر اطولده دیرکه محتملدر تشبیه کثرت تأثیر
وسرعت تأثیرده ده اوله وبوراده سنانك خشبه متصل
اولمقلغی اعتبار اولنمق تشبیهك غرابت ولطفندندر
لهبك دخی سنانه اتصالی بویله در معنای بیت ردینه
منسوب اولان میزراغی بوکلندم کویا اول میزراغك
دمرنی دخانه متصل اولمیان نارك اشتعالنك لون
وضیا ولمعانیدر یعنی هبده شکل ولون ولمعانی اعتبار
ایدوب دخانه اتصالی ترك وسلب ایتدی
لم تلق هذا الوجه شمس نهارنا الا بوجه لیس فیه حیاء ١٥١ في التعريف في التشبيه القريب المبتذل بما يجعله غريبا ويخرجه عن الابتذال
بو بیت بحر کامل ضرب ثانیسندندر تقطیعی لم تلقها
مستفعلن ذلوجه شم مستفعلن مضمر سنهارنا
متفاعلن سالمه اللابوج مستفعلن مضمر هنلیسفی
مستفعلن مضمر هحیاء فعلاتن مقطوعدر قائلی
ابو الطیب در هارون بن عبد العزیزی مدح ایلدوکی
قصیده سندندر لم تلق تصادف ایتمدی دیمکدر
هذا الوجه لم تلق نك مفعولیدر وهذا الوجه دن مراد
ممدوحك وجهیدر شمس نهارنا رفع واضافتله لم
تلق نك فاعلیدر اکرچه هذا الوجه شمسه اشارت
اوله رق لم تلق نك فاعلی قیلنسه وشمس نهارنا ممدوحدن
کنایه

کنایه اوله رق لم یلق نك مفعولی قیلنسه غایت لطافتده
تصرف اولورایدی که شمسی شمس نهارا ولمدن عزل ایدوب
ممدوحی شمس نهار اولمغی امر ومقرر قیلمق اولورایدی الا بوجه
استثنا مفرغدر الا بر وجهله ملاقی وتصادف ایتدی
دیمکدر بو وجه ایله مراد شمسك وجهیدر لیس فیه
حیاء قولی بوجه قولنك نعتیدر فیه لیس نك خبریدر
حیاء لیس نك اسمیدر حیاء مد ایله نفسك قبایحدن
انقباضیدر معنای بیت نهارمز یوزك شمسی حسن وبهاده
ممدوحك وجهنه تصادف وتقابل ایتمدی الا بر وجه ایله
تصادف وتقابل ایتدیکه اول وجهده حیا یوقدر اکر
شمسك یوزنده حیا اولیدی ممدوحك یوزینه تصادف
وتقابل ایتمزایدی بوراده تشبیه بر امری مشبه بهه
الحاقه مبنی اولدیکه اول امر مشبه بهده یوقدر شمسك
عدم حیاسی کبی یعنی وجه حسنی شمسه تشبیه قریب
مبتذلدر لکن حدیث حیاء اندن اولان دقت وخفاء
تشبیهی ابتذالدن غرابته اخراج ایلدی خفی بیورلمیه
اکر لم تلق قولی بصرة معناسنه اولان لقیته دن
مأخوذ اولورسه لم تلق لم تر ولم تبصر معناسنه اولوب
معنا شمس دعوای مشابهتده حدینی تجاوز ایلیوب
عظیم القدرك وجهنی کورمدی والتفات ایتمدی
سوء ادبی عدم حیاسندندر دیمك اولور بوکا کوره
تشبیه مکنی وضمنی اولوب مصرح اولماز یعنی شاعر
استحیا ایتدی صریحا شمسك مشابهت دعواسنی بیانده
تشبیهی مکنی قیلدی واکر قابلته وعارضته معناسنه
اولان لقیته دن مأخوذ اولورسه لم تلق لم تعارض

معنا سنه اولوب معنا نهار مزلك شمسی شو وجهله
معارض اولمدی دیمك اولور بوكا كوره تشبیه صریح
اولوب ملاقات تشبیهدن اشعار ایدر بر فصل اولور
و بو ایكیجی شق معناده كوسترلدی فافهم

١٥٢ عزماته مثل النجوم ثواقبا لولم یكن للثاقبات افول

بو بیت بحر كاملك ضرب ثانیسندندر تقطیعی عزماتهو
متفاعلن مثلننجو مستفعلن مضمر موثواقبن متفاعلن
سالمه لولم یكن مستفعلن مضمر للثاقبا مستفعلن
تافولو فعلاتن مقطوعدر قائلی رشید كدین وطواطدر
عزماته مبتدادر ضمیری بیت سابقده اولان ممدوحه
عائددر عزمات فتح عین مهمله و زای ایله بنا مره اولان
عزمه كلمه سنك جمعیدر عزم دن مأخوذدر عزم
فعلك اوزرینه جزم و قطع ایله اول فعلی اراده یه دیرلر
سیرامی عزم رأی و فكر معنا سنه دردیمش بیضاوی
فان ذلك من عزم الامور آیت جلیله سنك تفسیرنده
عزم اصلنده رأیك برشیئ اوزرینه ثبات یدر دیدی
مجملی دیمكله عزیمة كبی فعلنی اراده ایلدكی شیئك
اوزرینه قلبك عقد یدر مثل النجوم مبتدانك خبریدر
ثواقبا نجومدن حالدر معناده مفعولدر تقدیری
عزماته تماثل النجوم دیمكدر و ثاقب كلمه سنك
جمعیدر ثقبه دن مأخوذدر ثاقب ایندی یعنی
كچدی دیمكدر یعنی ظلمتی خرق ایدوب ظلمته نفوذ
ایدن نجوم كبی امورده نافذلردر مطولده ثواقبی لوامع
ایله تفسیر ایلدی كویا نقب لنار دن قیلمش ناری
پارلتدی دیمكدر للثاقبات لم یكن كلمه سنك خبریدر

اول اسمیدر افول ضم همزه ایله و ضم فا ایله غروب معناسنه در
معنای بیت آرا و افكاری اهتداده نجومه مشابه در
ثواقب یعنی لوامع یاخود اموره نوافذ اولدیغی حالده
اگر ثاقبات غروب اولمیدی پس رأیی اهتداده نجمه
تشبیه ایلدی و بو قریب مبتذلدر لكن بونی عدم
افول شرطی ابتذالدن غرابته اخراج ایلدی و بو تشبیه
تشبیه مشروطدر بو تسمیه اولنور یعنی شول تشبیهدر كه
انده مشبه یاخود مشبه به یاخود ایكیسی وجودی
و عدمی شرطیله قیدلنه و بو عدمینك اوزرینه لفظ
صریح یاخود سیاق كلام دلالت ایده

١٥٣ والریح تعبث بالغصون وقد جری ذهب الاصیل علی لجین الماء

بو بیت بحر كاملدندر تقطیعی وزریحتع مستفعلن مضمر
بتبلغصو متفاعلن نوقدجرا متفاعلن ذهبلاصی
متفاعلن لعلالجی متفاعلن نلماءی مفعولن مكسوفدر
قائلی نامعلومدر و الریح ده اولان واو بازائدر ذهن
متكلمده اولان شیئه عطفدر یا استینافیه یا ابتدائیه
الریح مبتدادر تعبث خبردر یعنی ریح اطراف و جوانبه
میل رقیق ایله میل ایتدیرر دیمكدر با ایله تعدیه ایتدكنده
مفعولنی با ایله كتوروب بالغصون دیدی تعبثك
مفعولیدر غصون ضمه‌لر ایله غصن كلمه سنك جمعیدر
دال شاخ معنا سنه خفی بیورلمیه غرضی ریحی اعتدال
ایله مدحدر و بو ریح مطلوبدر كه ننه كیم خبر انارده
كلدی رسول اكرم صلی الله تعالی علیه وسلم ریح اسدكی
وقتده سعادتله اللهم اجعلها ریاحا ولا تجعلها
ریحا دیو بیورررلر ایدی وقد جری یا حالیه حال اوزرینه

عطف در یا حال مترادفه بی یا حال متداخله بی حالك
تعقیبیدر ذهب الاصیل اصلی لاصیل کالذهب دیمكدر
اصیل بعد العصر مغربه دکین وقتك اسمیدر سحر کبی
اوقات طیبه دن عد اولنور واول وقتده اولان شعاع
شمسه ده دیرلر زیرا شمس اول وقتده مصفر اولور اول
وقت اصفرار دو صفرت ایله وصفلنور صفرت ایله و صفلنور یعنی
و ربّت نهار للفراق اصیله * و وجهی کلا لونیهما متناسب
قولنده اولدیغی کبی معناسی فراق ایچون چوق نهار دوار دکه
اول نهارك اصیلی یعنی صفرتله موصوف اولان وقتی
وبنم وجهم ایکیسنك لونی صفرتده برابر بنه متناسبدر
پس ذهب اصیله اضافت قرینه سیله شعاع شمس ایچون
استعاره اولندی علی لجین الماء اصلی علی ماء کاللجین
دیمكدر رنمثل ایله مقصود ده بودر لجین فضه خالصه درکه
بیاض وصفاده اکا ما تشبیه اولنور و بوکا تشبیه موکد
دیرلر و نا شدن بعضیسی کلامك لجینی ایله لجینی
میانی تمییز ایتمیوب وکلامك هجانی هجیننده دخی
فرق ودرك ایتمیوب لجین لام وکسر جیم ایله شجردن
ساقط اولان ورق معناسنه دیوب بوکا وجه مایی
تشبیه ایلدی دیمش و بعضیسی صبل کندی ایچون اصل
وعرق اولان شجردر و بو اصیلك ذهبی و رقید دکه
برد خریف ایله اصفرار ایدوب آندن وجه مایه
دوشر دیمش و بو وهمیات فسادی بیاندن غنیدر
معنای بیت شاعر طیب زمان وطیب مکانی وصف
ایدوب دیرکه طیب زمان وطیب مکان که ریحی دخی
اشجارك اغصانی اطراف وجوانبه میل رفیق ایله میل ایلمه‌سیدر
یعنی

یعنی ریحی معتدلدر و اول مکانك اطرافنده نهر جاری
اولمغله بعد العصر صفرتده ذهب کبی اولان شعاع
شمس فضه کبی اولان ما اوزرینه جریان ایتدی پس بعد العصر
شعاع شمس معناسنه اولان اصیلی صفرتده ذهبه تشبیه
و مایی بیاض وصفاده فضه خالصه معناسنه اولان
لجینه تشبیه ایدوب ادات تشبیهی تصریح ایتمدی جری
الاصیل الذی کالذهب علی الماء الذی هو کاللجین دیمدی
بلکه ادات تشبیهی حذف ایدوب الاصیل ذهب واللجین
ماء باقی قالدی صکره مشبه بهی مشبهه مبالغه دن
اوتوری تشبیه ایدوب ذهب الاصیل علی لجین الماء دیدی
١٥٤ لدی اسد شاکی السلاح مقذف له لبد اظفاره لم تقلم — شواهد الاستعاره في الاستعارة التحقيقيه
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی لدا ء
فعول مقبوض سد نشاکس مفاعیلن سلاح فعول
مقبوض مقذ ذفن مفاعلن مقبوضدر لهو لبد فعول مقبوض
بد ناظفا مفاعیلن رهولم فعولن تقللمی مفاعلن مقبوضدر
قائلی زهیر بن ابی سلمی در لدی اسد بو کلامك اصلی کان
ماکان عند رجل کالاسد دیمك اولوب ایجاز یاخود
ضرورت ایچون کان ماکان حذف اولنمشدر لدی
عند معناسنه بوراده اسد حقا امر محقق اولان
رجل شجاع ایچون مستعاردر شاکی السلاح اسدك
صفتیدر شاکی السلاح تخفیف کاف ایله شاکی السلاح
تشدید کاف ایله و شائك السلاح و شوك السلاح سلاحی
کسکین دیمكدر کذا فی القاموس اما صحاحده شاك السلاح
قولنی المتلبس السلاح التام ایله تفسیر ایدوب شائك السلاح
وشاکی السلاح قولنی سلاحی کسکین ایله تفسیر ایلدی پس

مطوّلده شاکی السلاح قولنده تام السلاح ایله تفسیری
بونلردن برینه موافق دکلدر معلوم درکه بونلری
کتب لغات تصحیح ایدر هو ادین رجل شاك السلاح
دینلور رجلك سلاحی شوکت وحدتلی اولسه دیدی
وشاك السلاح نك اصلی شایك السلاح ایدی وشایك
حدّت وبأس معناسنه اولان شوکة دن مأخوذدر
وشائك لفظنك یاسی الفه قلب اولنوب بعده التقاء
ساکنین دن اوتوری حذف اولندی واعراب کاف اوزرینه
جریان ایدوب آخرنده یا یازلمادی سلاح کسر سین مهمله
ایله آلت حربدر یاخود اول آلتك حدیدن سیدر اما
ضمیله نحو معناسنه در مقذّف اسد کلمه سنك نعتیدر
قاموسده اولدیغنه کوره معظّم وزنی اوزره اسم مفعولدر
کندویه لحم رمی اولنان کمسنه یه یعنی غداسی لحم اولانه
دیرلر جسم نبیل معناسنه مطوّلده چوق کره وقایعه
رمی اولنان شجاع ایله تفسیر ایلدی یعنی چوق کره وقایع ١٥٤
وحروبه کیرمش شجیع دیمکدر له مقدم خبر وضمیری
اسده عائددر لبد مؤخر مبتدادر مبتدا مع الخبر اسد کلمه سنك
نعتیدر لبد عنب وزنی اوزره اولوب جمّه وزنی اوزره
اولان لبدة نك جمعیدر لبدة اسدك کتفینی بیننده متراکب
اولان شعره دیرلر ولبدة نك جمعی اولمسنده اسدك کمال
ضخامتنی اشعار وار در واسده ذو لبدة دیرلر مثلده هو
امنع من لبدة الاسد کلمه سیدر اظفاره رفع ایله مبتدادر
لم تقلم خبردر مبتدا مع الخبرینه اسدك نعتیدر اظفار
فتح همزه وسکون ظاء معجمه ایله ظفرك جمعیدر طرنق ناخن
معناسنه تقلیم قطع معناسنه اولان قلم ده مبالغه در

ومنا

ومناسب اولان مبالغه نفیه راجعه قیلنمقدر ونفی
مبالغه اوزرینه داخل قیلنمامقدر وبونك نظیری
وما انا بظلام للعبید آیت جلیله سیدر وتقلیم
اظفار ضعفدن کنایه در کشاف حواشی سنده فلان
مقلوم الاظفار دیرلر ضعیفدر دیمك یرده خفی بودلیله
مصراع ثانی ده اوج مبالغه وار در اولکیسی اسدی
لبد صاحبی قیلمسی کویا ممدوح اسوددر دیمك اولدی
زیرا بر اسد ایچون بر لبده اولور ایکنجی لبده یی اسده
حصردر ظرفك تقدیمی بو حصری افاده ایتدیکی کبی
اوچنجی سی ضعفی نفی ده مبالغه در معنای بیت اولان
شئ اولدی بر رجالك قتنده که اسد کبیدر اویله اسد که
سلاح تامی ملابس غداسی لحمدر یاخود چوق کره وقایع
وحروبه کیرمش کتفینی مابیننده شعر متراکبی واردر
اظفاری تقلیم اولنمامشدر یعنی ضعیف دکلدر
١٥٥ اسد علی وفی الحروب نعامة فتخاء تنفر من صفیر الصافر
بو بیت بحر کاملدندر تقطیعی اسد نعلی متفاعلن توفلحرو
متفاعلن بنعامتن متفاعلن سالمه فتخاءتن متفاعلن
تنفر من صفی متفاعلن رصصافری مستفعلن مضمردر قائلی
عمران بن حطان در حجاج حقنده دیمشدر اسد مبتدادر
ومشبه به در خفی سورلمیه مشبه به اولان اسد ماوضع له
استعمال اولنمدیغندن جار ومجرور اولان علی فعله
یاخود فعل معناسنه اولان تعلقی واجب اولور تقدیری
مجتری علی یاخود صائل علی دیمك اولور پس مجتری
مبتدانك خبری اولوب علی اکا متعلق اولدی مجتری
اجترادن مأخوذدر دلیر اولمق دیمکدر صائل حمله معناسنه

١٤٠

اولان صَوْلَه دن ماخوذدر نعامه مبتدادر خبری
فی الحروف در ضرورت تقدیم اولنمشدر نعامه فتح نون ایله
دوه قوشنه دیرلر مذکر ومؤنث اولور ونعام اوزرینه
جمعلنور فتخا فتح فا وسکون تاء مثناة فوقیه وخاء
معجمه ایله افتخ نك مؤنثیدر عقابٌ فتخاء دینلور
قنادلری قیریلان یاخود قنادلری دوشوك اولان
عُقاب دیمکدر قنادلری قیرق ودوشوك اولمسی قنادلری
لینه اولدیغندن اوتوریدر دیمشلردر زیرا فتخ فتح
وسکون ایله لین معناسنه در تنفر تنصر وتضرب کبی
صیغهٔ مضارعدر اولوب فتخانك خبریدر مبتدا مع الخبر
محلا مجرور فی الحروف نك نعتیدر من صفیر تنفر یه
متعلقدر صفیر اصلق دیدکلری تاج اللغه ده یا انث
کرکس ایله تفسیر اولنمشدر صافر اصلق چالان دیرلر معنای بیت
اول حرب که اسد کبی اولان کمنه اوزرینه مجتری
وصائل ایدی وجنکده نعامه واردر یعنی انث خوار
وقرمزی کوزلی شجعان واردر او ویله حروب که قنادلری
قیریلان یاخود قنادلری دوشوك عقاب بر اصلق چالانك
اصلغندن نفرت ایدر یعنی اورکر واوچار
والطیر اغربة علیه باسرها فتخ الصراة وساکنات لصاف
بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی وطبوع
مستفعلن مضمر ر تنعلی متفاعلن هباسرها متفاعلن
سالمه فتخصصر متفاعلن توساکنا متفاعلن تلصافی
فعلاتن مقطوعدر قائلی معرید ظاهر ایله ملقب
اولان شریف ابو احمد موسوی یه مرثیه ایلدیکی قصیده سندندر
اغربه غراب کلمه سنك جمعیدر وبو جمع قلتدر جمع کثرتی

غربان

غربان کلور خفی بیورلمیه بیت سابقده اولان جار ومجرور
کبی بورده اولان جار ومجرور دخی شبه به اولان
اغربه یه متعلق اولمیوب یا فعله یا معنای فعله متعلقدر
تقدیری باکیة علیه دیمك اولور یاخود باکیة تأویلیله
اغربة کلمه سنه متعلقدر باسرها باجمعها وبجمیعها ایله تفسیر
اولنوب تاکید ایچون بنه اغربه کلمه سنه متعلقدر یاخود
مجموعة تأویلیله فاعلندن حالدر فتخ الصراة واو مقدر
ایله والطیر اوزرینه معطوفدر فتخ فتح فا وسکون تاء
مثناة فوقیه وخاء معجمه ایله لین معناسنه صراة صادك
فتحی ورانك تخفیفیله شول نطفه درکه ترك نکاحله
ارك ارقه سنده چوق مکث وقرار ایتمش اوله هذه نطفة
صراة دینلور شو نطفهٔ محتبسه در دیمکدر پس فتخ الصراة نك
اضافتی صفتك موصوفنه اضافتی قبیلندن اولوب
معنا لینه اولان نطفهٔ محتبسه دیمك اولور معولده
فتخ فتح فاو فتح تاء مثناة فوقیه وخاء معجمه ایله فتخاءنك
جمعیدر عقاب فتخاء دینلور جناحلری لینه دیمکدر
ظاهر اولان جناحلری دوشوك اولان عقابك وصفیدر
دیمش بوکا کوره دخی صفتك موصوفنه اضافتی قبیلندن
اولور لکن میانلرنده مطابقت بولنسون ایچون صراة دن
جنس اراده اولنمق لازمدر پس بوکا کوره معنا لینات
اولان جنس نطفهٔ محتبسه دیمك اولور خفی بیورلمیه
جمع نسخه سی وزنه زیاده اوفقدر اما مفرد نسخه سنه
کوره وزن مضمر اولور لصاف قطام کبی غیر منصرفدر
بعضیلر معرب قیلوب غیر منصرف مجرا سنه اجرا ایلدیلر
لصاف جبلدر صحاحده منازل بنی تمیم دن بر موضعدر

معناى بيت جميع طيور مرتبه اولنان شريفات اوزرينه
غرابلر كبى باكيه دردولرينه اولان نطفۀ محتبه يا خود
لبنات اولان جنس نطفۀ محتبه آنك اوزرينه باكيه در
وجبلده ساكنه لر آنك اوزرينه باكيه دردخنى بيورلميه
بو بيتده غلوى ارتكاب واردر

١٥٧ قامت تظللنى من الشمس نفس اعز على من نفسى
١٥٨ قامت تظللنى ومن عجب شمس تظللنى من الشمس

ويها في ان اطلاق اسم المشبه به
على المشبه انما يكون بعد ادعاء
دخوله في جنس المشبه به

بو ايكى بيت بحر كاملك ضرب ثالث احذ مضمرندندر تقطيعى
قامتظل مستفعلن مضمر للنيمنش متفاعلن شمسى فعلن حذه
ومضمر نفسنا عز مستفعلن مضمر زعلينمن متفاعلن نفسى
فعلن حذ مضمر قامتتظل مستفعلن للنيومن متفاعلن
عجبى فعلن حذه شمستظل مستفعلن للنيمنش متفاعلن شمسى
فعلن احذ مضمردر قائلى ابو الفضل بن العميددر مانند
آفتاب برتازه حقنده ديمشدر ابن العميد بركون بر
تفرجگاهه واروب كونشده اوتوردى والله بركا غدآلوب
شعر انشا وتحريرينه باشلدى اولحينده باشى اوجنه
مانند افتاب برتازه تحرير ايلديكنه نظر ايچون قائم
اولدى درحال بو ايكى بيتى انشا وتحرير ومحبوب مذكورك
بدينه وبروب الفت ومعامله لرينه وسيله اولدى
ديو مشايخدن مسموعدر ياخود ادعائى وتصورى اوله
اما سطولده برغلام حقنده ديمشدر كه ابن العميدك
باشى اوزره طوروب كونشدن حفظ ايدر ايدى
يعنى كولكلندرر ايدى ديدى اطولده كندو غلامى
حقنده ديدوكنى اثناء تقريرده تصريح ايلدى قامت
صيغه سنك فاعلى نفسدر تظللنى مطولده ظلى اوزرينه

ايقاع ايدر ديو تفسير ايلدى اطولده شمس حرارتنى مدافعه
ايدر ديو معنا ويرلمشدر وتظللنى محلا منصوب نفسدن
حالدر تقديرى قامت نفس هى اعز على من نفسى مظللة
ديمكدر من الشمس تظللنى يه متعلقدر ومن كلمه سى اجليه در
شمس اجلندن ديمكدر ياخود شمسدن مراد نفس غلام
اوله بوكا كوره معنى غلامك نفسى شمسدن حاصل اولان
ظلى اوزريمه ايقاع ايدر ديمك اولور اولكسى شمس تظللنى
من الشمس قولنه موافقدر اعز على نفس كلمه سنك صفتيدر
من نفسى ياء متكلمه مضافدر ياخود من نفس تنكير ايله
اولوب كسره سى اشباع اولنمشدر السنمرده كسره اشباع
اولندیغى كبى بوكا كوره معنى من كل نفس ديمك اولور وبو
ابلغدر وبنيه قامت وتظللنى ده اولان ضمير مستكن نفسه
عائددر وبو قامت تظللنى قولنده شائبۀ تكرار نمودار
اولمغله مطولده فاقول يا عجبا ومن عجب روايت اولنديغى
ديدى شمس مبتدأ مؤخردر وبو شمسدن مراد حسن وبهاده
شمس كبى اولان غلام وانساندر تظللنى شمسك صفتيدر
من عجب خبر مقدمدر تقديرى قامت تلك النفس مظللة لى
وشمس مظللة من الشمس من عجب ديمكدر پس شاعر غلام
مذكور ايچون شمس حقيقى معنا سنى ادعا ايتمديكى وغلام
مرقومى حقيقة شمس قلميدى بو تعجبك معنا سى
اولمازايدى زيرا حسن الوجه اولان انسانك انسان
آخرك اوزرينه ظلنى ايقاعنده تعجب يوقدر لكن
بو سوزده نظر واردر زيرا جائزدر كه تعجب حسنده
درجۀ شمسه بالغ اولانى استخدامندن اوله ياخود
آنك كندويه انقياد وخدمتندن اوله معناى بيت

بنم نفسمدن اعز یاخود جمیع نفسدن اعز اولان نفس
شمسك حرارتنی مدافعه اجلندن اوزرینه ظلی ایقاع
ایدر اولدیغی حالده قائمه اولدی بو ایله اولان نفسی
قالقمشده اوزرینه ظلی ایقاع ایدر بر شمس که شمس
حقیقینك حرارتنی مدافعه اجلدن اوزرینه ظلی
ایقاع ایدر او بله اولان شمس عجبدندر یعنی تعجب
اولناجق شیدندر

١٥٩ لا تعجبوا من بلا غلالته قد زر ازراره على القمر

بو بیت بحر منسرحك ضربِ اولندندر تقطیعی لا تعجبو
مستفعلن من بلاغ فاعلات مطوی لالتهی مفتعلن
مطویه قد زر را زمستفعلن ز ازهوع فاعلات مطوی
للقمری مفتعلن مطویدر قائلی ابو الحسن بن طباطبا علوینكدر
بو بیت مرور ایندی و تفصیلی بورایه حواله اولندی
ایدی من بلا لا تعجبوا به متعلقدر بلا کسر باء موحده
و فتح لام و قصر ایله مصدردر بلی الثوب و ابلاه الغیر
دینلور ثوب چوردی و ثوبی غیر چوروندی دیمك
اولوب لازم و متعدی استعمال اولنور غلالته کسر ایله
بلا کلمه سنك مضاف الیهیدر و ضمیری محبوبه عائددر
غلاله کسر غین معجمه ایله شعاردر که تحت الثوب البا س
اولنور و تحت الدرع دخی البا س اولنور شعار بدنه
مماس و ملاقی و بدنی ولی ایدن ثوبدر بوکا قمیص دخی
دیرلر اکثریا کتان بزندن اولور قد زر لا تعجبوا دیدیکی
کمنه لره جوابدر یاخود قد زر که تجیدن نهیك تعلیلیدر
حتی ابیات معانیده شرح اولنان بیتده تعلیل معناسی
اختیار اولندی ایدی زر ضم زای و تشدید را ایله

صیغه

صیغهٔ ماضی مجهولدر ایلکلندی و بغلندی دیمکدر
زررت القمیص علیه ازره دینلور انك اوزرینه قمیصی
باغلدم و باغلرم و ایلکلدم و ایلکلرم دیمکدر ازراره
رفع ایله زرنك نائب فاعلیدر ازرار زر کلمه سنك
جمعیدر زر کسر زای و تشدید را ایله ایلك دیدکلریدر
على القمر زریه متعلقدر پس اکر محبوبی قمر حقیقی قیاس
تعجبدن نهیك معناسی اولمازدی زیرا کتانه قمر حقیقینك
ملابسه سی سببیله سرعت ایدر چشنده قمر کبی
اولان انسانه ملابسه سی سببیله سرعت ایتمز
و بیتده اولان قمر استعاره دکلدر دینلمز زیرا مشبه
غلالته و ازراره ده ذکر اولان ضمیرلردر زیرا بزدبزدکم
بو وجه اوزره ذکر استعاره یه منافی اولدیغی مسلم
دکلدر سیف زید فی ید اسد ده اولدیغی کبی
زیرا استعاره نك تعریفی بوکا صادقدر معنای بیت
اول محبوبك قمیصنك چوروسندن تعجب
ایتمیکز نیچون تعجب ایتمیلم دیدکلرنده جواب
ویروب دیدیکه اول محبوبك قمیصنك ایلکلری
قمر کبی اولان تنه بللودر یاخود سینه بللودر اوزرینه
ایلکلندی خفی بورلمیه خاصیتهٔ قمرده بر فاج نسنه
محرر اولمشدر بری کتان بزی نمناك قمره قرشو
سرلسه ابلا ایدر عمری هدم ایدر دینی تکثیر
ایدر اجرتِ منزلی موجب اولور مایی تسخین ایدر
الوانی تغییر ایدر ساروقه اعانت ایدر عاشق
طارقی افضاح ایدر

بو ذکر القرینه فی الاستعاره

١٦٠ وان تعافوا العدل والایمانا فان فی ایماننا نیرانا

بو بیت بحر زجرك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
وان تعا مفاعلن مطوی فلعدلو ل مستفعلن
ایما نا مفعولن مقطوع فاننفی مفاعلن مطوی
ایما ننا مستفعلن نیرانا مفعولن مقطوعدر قائلی
خطیبك ایضاحك تصریحنه كوره بعض اعرابدر
تعافوا تكرهوا ایله تفسیر ایلدیلر عاف الطعام
او الشراب دینلور و بونلرك غیریلرینه ده دینلور
مضارعنده یعافه و یعیفه مصدرنده عیفا
و عیفانا و عیافة و عیافا دیرلر طعامی یاخود شرابی
كرنه كوردی یمدی و ایچمدی دیمكدر العدل
نصب ایله ان تعافوا نك مفعولیدر عدل ظلمك
مقابلیدر و بو عدلی توحید معناسنه حمل ایتمك
بعید دكلدر نته كم الله تعالینك ان الله یامر
بالعدل و الاحسان قول شریفنده اولان عدل
توحید ایله تفسیر اولندی و بو عدلی ذكره تخصیصك
وجهی عدل اول ایماندر و الایمانا العدل اوزرینه
معطوفدر و الفی اشباع ایچوندر خفی بیورلمیه
ایمانك حقیقتی غیری امانده قیلمق معناسنه اولوب
بنفسه متعدی ایدی صكره اقرار و اعتراف معناسی
تضمین اولنوب با ایله تعدیه اولندی امنت بالله و برسوله
كبی الله تعالینی و رسولنی تصدیق و اعتراف ایتدم دیمكدر
كاهیجه لام ایله ده تعدیه اولنور ایمان شرعده رسول الله
صلی الله علیه و سلمك من عندالله كتوردیكی شیئی ضرورة
تصدیقدر تفصیلا بیلندیكی یرده تفصیلا اجمالا بیلندیكی
یرده اجمالا تصدیقدر و بوما جاء به یی تصدیقی تلفظه قادر

اولانه

اولانه تلفظ شرطدر و بو كا بر كمسنه خلل كتورسه
كافر اولور بو تقدیرجه عمل ایماندن خارج اولدی
بعض محققین عندنده عمل جزودر او قدر وار كه
عملك كیتمسندن ایمانك كیتمسی لازم كلمز انساندن
شعر و ظفر كبی شجردن شقق و اوراق كبی سلفدن
بعضیلری بو كا ذاهب اولدیلر تفصیلی كتب كلامیه ده
مسطوردر بعضیلر الایمانا قولنی فتح همزه ایله
قرائت ایدوب قسم معناسنه اولان یمینك
جمعیدر دیوب خطا ایتمشدر خفی بیورلمیه وان
تعافوا شرطنك جوابی محذوفدر تقدیری تلجأون
الی العدل و الایمان دیمكدر فان فی ایماننا نیراننا
قولی جزانك علتیدر جزا مقامنه اقامت اولندی
ایمان فتح همزه ایله شمالك مقابلی یمین كلمه سنك
جمعیدر نیران كسر نون ایله یا نورك یاخود نارك
جمعیدر سیوف یاخود رماح ایچون استعاره
اولندی و معروف اولدیغی اوزره نیرانی سیوفه تخصیص
و نوردن استعاره اولمیوب مشهوره كوره ناردن
استعاره اولمسی منظوردر لكن انظار سلیمه ایچون
منظوردكلدر پس تعافوا دن مستفاد اولان كراهتك
عدل و ایماندن هر برینه تعلقی نیران ایله مراد شعل
نیران كبی لمعان ایدن آلت حرب اولان سیوف
اولدیغنه قرینه در زیرا جزا و جواب شرط محاربه
یعنی تحاربون و تلجأون الی الطاعة بالسیوف
اولدیغنه دلالت ایدر و شرعده ظلم و كفرك
جزاسی اولان نار ایله سیوفدن تعبیرده لطافت

بتینه وارد روددینلدیکه فی ایماننا قرائن دندر
زیرا نار اللرایله اخذ اولنماز و بونده ضعف
وارد رکه اهلنه خوددکلدر معنای بیت حقه مخالف
اولنلره خطاب ایدوب دیرکه اکر عدل وایمانی
کریه کوروب ظلم وکفری استحباب ایدرسکز بزم
بأس بوقدرتلکه سزه بأس وارد رزیرا بزم ایدی
یمنی مزده لمعات وافناده شعل نیران کبی سیوف
یاخود رماح وارد رایمان وایمان میاننده جناس واردر
١٦١ وصاعقة من نصله تنکفی بها علی ارؤس الاقران خمس سحائب
بو بیت بحر طویلک ضرب ثانی سندندر تقطیعی وصاع
فعول مقبوض قتمنتص مفاعیلن لهنبن فعولن کفی بها
مفاعلن مقبوضه علوأر فعولن وسلاقرا مفاعلن
نخمس فعول مقبوض سحائبی مفاعلن مقبوضدر قائلی
بحتری یدر وصاعقة باواورت ایله مجروردر یاخود
ظرف ایله موصوف مبتداء مرفوعدر خبری تنکفیدر یاخود
رتک جوابیدر صاعقه رعد شدیدده سمادن
دوشن ناردر وبو صاعقه نک سببی دخان مبان
سحابده محتبس اولوب تکاثف وتزاحم ایله وبمبت
وشماله اضطراب ایله حرارتی شتد اولدقده سحابی
مزق ایدر واول مزق سببیله رعد حاصل اولوب
سحابده اولان اجزاء ارضیه یی احراق ایدرودرعقب
اجزاء ارضیه دن حدید وصفر وفضه وذهب
وبونلرکبی معادندن مستعد اولان جسده منقلب
اولورو سحابدن منفصل اولوب دوشر ودوشدوکی
یری خراب ایدر بو اهل حکمتک کلامیدر اما اهل لغت

صاعقه

فی مجتبی القرینة معانی ملتئمة مربوطة بعضها ببعض فیکون الجمیع قرینة لاکل واحد منها

وفی معالم التنزیل قال محمد بن علی الباقر رضی الله تعالی عنهما الصاعقة تصیب المسلم وغیر المسلم ولا تصیب الذاکر وفیه قال ابن عباس رضی الله عنهما من سمع صوت الرعد فقال سبحان من یسبح الرعد بحمده والملائکة من خیفته وهو علی کل شیء قدیر فان اصابته صاعقة فعلی دیته کذا قاله سعدی چلبی فی اوائل الرعد
منه

صاعقه اوچ معنایه دردر بیشلو بری موت معناسنه در
فصعق من فی السموات آیت جلیله سنده اولدیغی کبی
وبری عذاب معناسنه درانذرتکم صاعقة نصّ
کریمنده اولدیغی کبی وبری نار معناسنه درویرسل
الصواعق قول شریفنده اولدیغی کبی وحدی دیرکه
بو اشیا سمادن صوت ورعد شدید معناسنه
اولان صاعقه دن متولددر مجموعی شیء واحددر
وبو اشیا صاعقه دن ناشیه تأثیراتدر من نصله
صاعقه یی بیاندر یعنی صاعقه کبی نصلدر ونصله نک
ضمیری ممدوحک سیفنه عائددر نصلی استعال ونا ثیرده
صاعقه قیلدی ومرادی نصلدن ناشیه اولان صاعقه در
پس صاعقه وهمیه تخییلیه در کویا نصل ایچون
صاعقه وارد راعدایی احراق ایدرار ولکنسی اظهردر
واکنجی یه شارح محقق مطولده ذاهب اولدی ونصل
صحاحدن فهم اولندیغنه کوره سیفک حدیدر
قاموسده اولدیغنه کوره مقبضی اولمیان نفس
سیفدر پس بوکا کوره ممدوحک النده سیفنک
مقبضی اختفا ایدوب کویا مقبضی یوق کبی اولدی
تنکفی مهموز ولازم ایدی همزه سی تلیین اولنوب
علی غیر القیاس یا یه قلب اولندی ومأخذی انکفا
انقلاب ایندی دیمکدر بهاده اولان با تنکفی نک
تعدیه سی ایچوندر وضمیری صاعقه یه عائددر
علی ارؤس الاقران تنکفی یه متعلقدر ارؤس راس
کلمه سنک جمعیدر وارؤس اکرچه جمع قلتدر
لکن مقام مدحه داعی اولمغله جمع کثرت مراد اولندی

هوادیده جمع قلت جمع کثرت ایچون استعاره اولندی
زیرا فضیلت کثیرینه غلبه ده در دیمش الاقران ده
اولان الف لام اروس کلمه سنك اضافتی کبی استغراق
ایچوندر اقران فتح همزه ایله در کسر قاف وسکون
را ایله اولان قرن کلمه سنك جمعیدر شجاعتده رجلك
کفوینه دیرلر یاخود مطلقا کفو معناسنه در
خمس سحائب رفع ایله تنکون نك فاعلیدر وسحائبه
مضافدر وسحائب کسره نك اشباعی ایله قرائت
اولنور کرچه فتحه ایله قرائت اولنملی ایدی لکن
قافیه یه رعایت ایچون صرف اولندی سحائب
کثرتده سحابه نك جمعیدر خمس سحائبدن مراد
انامل خمسدرکه جودده وعموم عطاياده سحائب در
خفی بیورلمیه بو بیتده استتباع وارد یعنی شجاعت
ایله مدحه سخا ایله مدحی تضمین ایتدیکی بعضلر
بیتده استتباع اولدیغنی عدم ذکرندن مقامه
مناسب وملایم ذکر ایلمدی دیو توهم ایتمش
ونزول صاعقه ونزول نار ده انامللی سحائب
عذاب قیلمق ممکندر وظاهر اولان خمس سحائب ایله
مراد اصابعدر کویا شجاعتده مزید مبالغه مراد
ایدوب اقرانی انامللی ایله تقلیب ایدر اهلاکلرنده
اعمال اصابعه محتاج دکلدر وبو سببدن اروس
اقراندن کثرت تبلیه بیله جمع قلت ایله تعبیرینك
وجهی وانامل خمسدن جمع کثرت ایله تعبیرینك
نکته سی اروس کثرت بیله بیله کویا انامل خمسه تنبیله
قلیله در انامل خمسی اروسی احاطه وشمولندن اونوری

١٥١

حاصلی جود وعموم عطایا جامعی اولان
خمس سحائب انامل ایچون
استعاره اولندی
دیمکدر منه

بس بو تقدیرجه سحائب ایله انامل اراده سنه قرینه
قیلون معانیٔ ملتئمه نك مجموعی صاعقه یی ذکریدر
وصاعقه ممدوحك سیفنك نصلندن ناشئه
اولدیغنی بیاندر وصاعقه یی اروس اقرانه حملیدر
ومقام مدحی ضمیمه ایله بیله سحائبی انامله عدتیله
متعدده قیلمقدر زیرا مقام مدحدن نظری قطع
ایتمك خمس سحائب ایله اصابع مراد ایتمك ایله در
بس خمس سحائبی انامل ایله تفسیر ومقام مدحی
ضمیمه یی ترك ذمی ایراث ایدر معنای بیت ممدوحك
سیفنك نصل وحدتندن ناشئه چوق صاعقه
واردرکه اول صاعقه یی جود وعطاياده سحائب
اولان انامل خمس تقلیب وحربده کندونك جمیع
اقران واکفاسنك باشلری اوزرینه صب ایدوب
انلری اول صاعقه ایله هلاك ایدر
قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم خیر الناس رجل
ممسك بعنان فرسه کلما سمع هیعة طار الیها او
رجل فی شعفة فی غنيمة حتی یاتیه الموت
علامه زمخشری اساسده دیمشکه هیعه شول
صیحه وصوتدرکه اندن فزع اولنور واصلی هاع
یهیع دن مأخوذدر قورقدی دیمکدر طار فعلی
رجله اسناد مجازدر تاویلی طار فرسه بتعجیله
الیها دیمکدر اولور شعفه راس جبله دیرلر معنای
حدیث شریف ناسك خیرلیسی شول رجلدرکه
فرسنك عنانی آخذ جهاد فی سبیل الله ه مستعد
نه وقتکه صیحهٔ حرب استماع ایتسه اول صیحه یه بهمانند طرن

حسبي الله وحده
من الكتب التي وقفها الفقير
...
١٢٧٥

زياده سرعت ايدر ياخود شول رجل دركه ناسدن
عزلت ايدر وكندونك رعي ايتديكي غنم قليلي
ايله بيله بعض دوشجبالده ساكن وامرمعاشنده ١٥٨
اول غنم قليل ايله اكتفا ايدوب موت كندويه كلنجه دك
الله تعالى يه عبادت ايدر بو اثنى بلاغت مازده
جهاد اوزرينه حث وناسدن تجانب وعزلته
دخي تحريض وارددر خفي بيورلميه طيران عدو فرس
ايچون استعاره اولندى وجامع ايكسنك مفهومنده
داخلدر زيرا عدو وطيرانك مباننده جامع سرعت ايله
قطع مسافه دركه عدو وطيرانده داخلدر زيرا
طيران سرعت وجناح ايله قطع مسافه در وعدو سرعت
واقدام ايله قطع مسافه در اولكي هواده قطع مسافه در
ايكنجيسى ارضده قطع مسافه در شارح محقق مطوله
بوكا اعتراض ايدوب ديديكه سرعت طيرانك
مفهومنده داخله دكلدر بلكه طيران جناح ايله مجرد
قطع مسافه در جوابنده ديمشلركه طيرانك غايتي
اكثرده سرعت ايله در
١٦٢ عودته فيما ازور حبابي اهماله وكذاك كل مخاطر
١٦٣ واذا احتبى قربوسه بعنانه علك الشكيم الى انصراف الزائر
في الاستعارة الخاصية وهي الغريبة
بو ايكي بيت بحر كاملدندر تقطيعي عوودتهو مستفعلن مضمر
فيما ازو مستفعلن مضمر رحبابي متفاعلن سالمه اهماله
مستفعلن مضمر وكذاككل متفاعلن لمخاطري متفاعلن
سالمه واذا احتبا متفاعلن قربوسهو متفاعلن بعنانهي
متفاعلن سالمه علكششكي متفاعلن ما لنصرا متفاعلن
فززائري مستفعلن مضمردر قائلي يزيد بن مسلمة بن عبد الملك

فرسني مؤدبدر نزول اولنوب عناني قربوس سرجه القا
اولنسه عودت ايدنجه يه دك مكاننده طورر دبو وصف
ايدر عودته ده اولان ضمير عودتك مفعول اولى
اولوب فرسه راجعدر عودت تعويددن صيغه متكلمدر
معناسي تعليم ايله فرسه عادت قيلدم ديمكدر فيما ده
ما مصدريه در حبابي ازورنك مفعوليدر حباب
حبيبه نك جمعيدر اهماله نصب ايله عودتك مفعول
ثانيسيدر ضميري فرسه عائددر عودت اهماله نك
معناسي فرسي تركى فرسه عادت قيلدم ديمكدر وكذاك
كل مخاطري سؤال مقدره جوابدر كويا ذوي العقولدن
اولميان فرسي بو اعوب كيمك مخاطره دكلميدر دبو سؤال
اولندى جوابنده بلى بنم كبيدر جميع مخاطر يعني كندوني
خطره القا ايدنلر ديدى احتبى احتباء دن مأخوذ صيغه
ماضيدر احتبا كيشي ايكي اليه سي اوزرينه اوتوروب
دستارايله ياخود اللر ايله ياخود بونلرك غيري حله كبي
برشئ ايله ظهر ايله ساقلريني بربرينه جمع ايتمكه ديرلر
حله كتان اولان درويشانك هيئت شريفه لري كبي
صكره احتباء فرسك باشيله اكوبنك اولنده قاشني
دزكين ايله جمع ايتمكده استعاره اولندى اكثر يا فارس
فرسي دينندرمك ايچون دزكين ايله فرسك برمقدار
باشني قاصوب دزكينك اوجني اكرك اولك قاشنه
صاردوبر درسن دقيق ايله كزدير ز قربوسه احتبىنك
مفعوليدر وضميري فرسه عائددر قربوس فتحتين ايله در
اما تخفيفي ضرورت ايچون اولور لكن بوراده ضرورت
يوقدر قاموسده اكرك جانبنه ديرلر حنو السرج

معنا سنه دیدی ومطولده مقدم السرج ایله تفسیر
اولندی مقدم السرج اگرك اوك قاشی دیمك در
پس قاموسك تفسیری ایله مطولك تفسیری مآلده
بردر اما صحاحك یالكز سرجه دیرلر دیدی صحاحك
كلامنه بناءً اطولك مطولك تفسیرینه اعتراض ایدوب
مضاف تقدیرینه حاجت یوقدر دیدی وصاحب
هوادی دخی قربوس انجق سرج معناسنه اولدیغنه
ذاهب اولوب دیدیكه بو سرجی فرسك باشیله جمع ایتمك
وعنانی سرجك طرف مقدمنك داخلنه یعنی اوك
قاشنه القا ایله حاصل اولور واحتبائی قربوسه اسناد
مجازدر كرك احتبا ایله معنای مصدری مراد اولنسون
كرك مصدر ایله حاصله اولان هیئت مراد اولنسون
لكن تحقیق اولان قاموس ومطولك تحریری حقیقدر
زیرا قدیمدن برو اگرك اوك قاشی دزكین صارمغه وقصغه
محل مشهوردر وصدد ده بوندندر ومجاوزدن ذهاباً
اولنور بعنانه لحتبابه متعلقدر وضمیری فرسه
راجعدر عنانك كسر عین مهمله ایله دزكین دیدكلری در
علك صیغه ماضیدر مضغ معناسنه چیكندی دیمكدر
الشكیم علكك مفعولیدر شكیم شكیمه ایكیسیده
فرسك اغزنده اولان حدیده معترضه یه دیرلر
تركیده بوكا گم دیرلر وبونكده انواعی واردر الی آخره
الزائر علكه متعلقدر وبونكله علكك غایتنی
بیان ایدر وزائر ایله مراد شاعرك كندوسیدر
معنای دوبیت حبیبه لرمی زیارتدن فرسه تعلیم
ایله فرسی بر محلده دزكنی اگر قاشنه صاروب

اهمالی یعنی براقمغی عادت ایندم گرچه فرسی بویله
براقمق مخاطره در لكن جمیع مخاطره یعنی كندونی
خطره القا ایدنلر بونك كبیدر یعنی بنم كبیدر وتخی
بنم كبی عاشق فرسك باشیله اگرینك اوك قاشی
عنانیله جمع ایتسه وحبیبه سنی زیارته كتسه ولقدر
مؤدب فرسدكه زائرك انصراف وعودتنه یعنی
بنم انصراف وعودتمه دگین كمینی چیكنر طورر بوراده یعنی
محلدن آیرلمز دیمكدر خفی بیورلمیه شاعر فرسك
باشیله اگرینك اوك قاشی عنانیله جمع ایتمك
هیئتنی رجلك ایكی الیه سی اوزرینه اوتوروب
دستاریله ظهر وساقلرینی برینه جمع ایتمك هیئتنه
تشبیه ایدوب احتبائی یعنی رجلك ظهر وساقلرینی
دستار ایله جمع ایتمسی عنانك قربوس سرجده وقوعنه
استعاره ایلدی پس وجه شبهك غرابتندن اوتوری
استعاره ده غریبه اولدی

١٦٤ وَلَمّا قَضَیْنا مِن مِنًی كُلَّ حاجَةٍ وَمَسَّحَ بِالأَرْكانِ مَنْ هُوَ ماسِحُ
١٦٥ وَشُدَّتْ عَلى دُهْمِ المَهارى رِحالُنا وَلَمْ یَنْظُرِ الغادِی الَّذِی هُوَ رائِحُ
١٦٦ أَخَذْنا بِأَطْرافِ الأَحادِیثِ بَیْنَنا وَسالَتْ بِأَعْناقِ المَطِیِّ الأَباطِحُ

في حصول الغرابة في الاستعارة العامية بتصرف فيها

بلغ

بو ابیات ثلاثه بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی
ولمّا فعولن قضینا من مفاعیلن منی كل فعولن لحاجتن
مفاعلن مقبوضه ومسس فعول مقبوض بلاركا مفاعیلن
نمن هو فعول مقبوض وماسح مفاعلن مقبوض وشددت
فعولن علا دهم مفاعیلن مهاری فعولن رحالنا
مفاعلن مقبوضه ولم ین فعولن ظر الغاد مفاعیلن
لذیه فعول مقبوض ورائح مفاعلن مقبوض اخذنا

فعولن باطرافل مفاعيلن احاديث فعولن بيننا مفاعلن
مقبوضه وسالت فعولن باعناقل مفاعيلن مطيل
فعولن اباطحي مفاعلن مقبوض در قائلي كثير عزه در
قضينا برينه كتوردك ديمكدر منى كسر ميم وقصر ايله
مكهٔ مكرمه ده بر موضعك اسميدر كل حاجة نصب
واضافتله قضينانك مفعوليدر مسح مسحدن مبالغه در
بالاركان مسح به متعلقدر اركان ركنك جمعيدر
ركن شيئك جانب اقواسنه ديرلر من موصولدر مسح لك
فاعليدر هو موصوله عائد مبتدادر ماسح خبريدر
جمله سي من موصولك صله سيدر شدت صيغهٔ
مجهولدر باغلندى ديمكدر على دهم المهارى شدت
كلمه سنه متعلقدر دهم ضم دال مهمله وسكون ها ايله
دهماءنك جمعيدر دهماء ادهمك تانيثيدر مهارى
مهريه نك جمعيدر مهريه قضاعه دن بطن اولان
مهرة بن حيدانه منسوبه اولان ناقه يه ديرلر بونلرده
نجائب واردر يعنى خيلى سبق ايدن ابل واردر ودهم
المهارى ده اولان اضافت صفتك موصوفه اضافتى
قبيلندندر رحالنا رحله شدت كلمه سنك مفعول
مالم يسم فاعله سيدر رحال رحلك جمعيدر بوراده
يوك و ثقل معنا سنه الغادى محلا مرفوع لم ينظر
كلمه سنك فاعليدر مفعولى هو رائح در غادى غين
معجمه ايله صباحدن ظهره دكين سير ايدنه ديرلر
رائح ظهردن مغربه دكين سير ايدنه ديرلر اخذنا
شرعنا معنا سنه اولوب لما نك جوابى اولور باطراف
الاحاديث اخذنا يه متعلقدر اطراف بوراده مجازا انواع
معناسنه

معنا سنه در باعناق المطى ده اولان با سالت كلمه سنه
متعدى قيلمق ايچوندر پس سالت افندى ديمك اولور
اعناق عنق كلمه سنك جمعيدر كردن معناسنه مطى
كسر طا تشديد يا ايله مطيه نك جمعيدر ابل معناسنه
الاباطح سالت كلمه سنك فاعليدر اباطح ابطحك جمعيدر
ابطح صويك سيلان ايده جك مكانيدر كه ايچنده
اوواق طاشلر اوله معناى ابيات ثلاثه وقتا كه منى دن
هر حاجتى قضا ايلدك يعنى مناسك حجى ادادن فارغ اولدق
وماسح اولانلر اركانى بالمغه مسح ايلدى يعنى طواف
وداعده اركان بيتى ده مسح ايلدك ورحالمز يعنى يوكلريمز
نافهٔ دهمالر اوزرينه باغلندى واستعجال دن اويله كى
صباحدن ظهره دكين سير ايدن كمسنه ظهردن مغربه
دكين سير ايدن كمسنه يه ده نظر ايتمز يعنى منتظر ومترقب
اولماز مباينمزده درلو درلو سوزلره باشلادق وايچنده
دقائق خصى اولان مسيلنا دخى اعناق مطايابى سيلان
ايندردى حاصلى بز انواع كلامه شروع ومطايا دخى
سرعت مضى يه شروع ايلدى خفى بيورلميه مصراع اخيرده
اباطحده واقعه اولان سيولك سيلانى نخلبين وسلاستى
مشتمله اولان غايت سرعتده سير حيثيت ايله سير ايدن
ابلك سيرى ايچون استعاره ايلدى وبونى شبه كه
سرعت ولين وسلاست ايله قطع مسافه در ظاهر عاميدر
لكن شاعر بونى لطفى يعنى استعاره بى وغرابتى افاده
ايدن شيئله تصرف ايلدى پس تصرفنك بيانى بودر كه
شاعر سالت فعلنى مطى كلمه سنه اسناد ايتميوب اباطحه
ايلدى واعناقى سيرده ادخال ايلدى زيرا سير ايلده سرعت

حيث نزم معناسنه

هوادى هادية نك جمعيدر مقدم العنق معناسنه

وبطوء اعنا قده ظاهر وسرعت وبطوءك امرى هواديده
متبين وباهر اولوب سائر اجزاسى حركتده هوادى يه مستند
وثقل وخفتده هوادى يه تابع اولور

١٦٧ اعيرتنا البانها ولحومها وذلك عار يا ابن ربطة ظاهر

بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى اعيرت
فعولن تنا البا مفاعيلن نها و فعول مقبوض لحومها مفاعلن
مقبوضه وذا ل فعول مقبوض كعار نيب مفاعيلن نربط
فعول مقبوض تظاهر و مفاعلن مقبوضه در قائلى سبرة بن
عمرو فقعسى حماسى در ضمرة بن نهشلى كثرت مال و وفرت ايل و
جمال ايله تعييب ايتديكى حينده انشاد ايلديكى ابياتندندر
اعيرتناده اولان همزه انكاريه در عيرة كذا دينلور انى
تعييب ايتدى ديمكدر وتا سى ايله ابن ربطه يه خطابدر
البانها نزع خافضيت اوزره منصوب عيرتنانك مفعول بهى
غيرصريحيدر البان لبن كلمه سنك جمعيدر وضميرى
ابله راجعدر ولحومها البانها اوزرينه معطوفدر لحوم
ضم لام وضم حاء مهمله ايله لحم كلمه سنك جمعيدر وذلك ده
اولان واو حاليه در ذلك عيردن منفهم اولان تعييره
اشارتدر وذلك مبتدادر عار خبريدر عار عيب معناسنه در
ظاهر عار لفظنك نعتيدر ظاهر بوراده زائل معناسنه در
بو بيتده محل استشهاد ظاهر لفظنك زائل معناسنه
كلمسيدر ابن ربطه دن مراد ضمرة بن نهشلدركه والده سنك
اسمى ربطه در ربطه كعب بن سعد بن تميم بن مرهنك
قزيدر ربطه لغتده هرلين ورقيق اولان ثوبه ديرلر بوكلمه
امرأه تسميه اولندى معناى بيت اى ضمرة بن نهشل بزى ابلك
كثرت البانى و وفرت لحومى ايله تعييبمى ايدرسين حال بوكه

اى ابن ربطه سنك بو تعييبك عيب زائلدر زيرا
قديم وحديثده ايلى بوغازلمق مباح ولحوميله انتفاع
عقلا ودينا جائز و محتاجلره تفريق احسان و محمودر
معقولدر تحريم اولنان معنى بودر

١٦٨ وعيرها الواشون انى احبها وتلك شكاة ظاهر عنك عارها

بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى
وعيرى فعول مقبوض رهلوا شو مفاعيلن نانى فعول
احبها مفاعلن مقبوضه وتلك فعول مقبوض
شكا تظا مفاعيلن هر عنك فعولن كعارها مفاعلن
مقبوضه در قائلى ابو ذؤيب در عيرها عير بابنك تفعيلدن
صيغه ماضى در تعييب ايتدى ديمكدر وضمير بارز
عيرنك مفعولى اولوب حبيبه يه عائددر الواشون
عيرنك فاعليدر واشون واشينك جمعيدر نمام معناسنه
اصلى واشيون ايدى وشى كلامه دينلور كذب
ايتدى وشى الى السلطان وشايه دينلور سعى ايتدى
ديمكدر انى احبها فتح همزه ايله لانى احبها ديمك اولور
تعييرك تعليلى اولور احب متكلم وحده در ضمير بارزى
حبيبه يه عائددر تلك مبتدادر تعييب حالتنه اشارتدر
اما معقولده بنى آنلرك وشايه لرى ديو تفسير ايدوب
وشايه لرينه اشارت قيلمشدر شكاة خبريدر شكاة
فتح شين معجمه ايله شكايت معناسنه در شكوت فلانا
شكوا وشكاية وشكاة دينلور اانك ايتديكى كوتى
ايشدن اكا خبر ويردم ديمكدر ظاهر بوراده زائل
معناسنه در بو بيتده دخى محل استشهاد ظاهر
لفظنك زائل معناسنه كلمسيدر عنك حبيبه سنه

تابعيندن صح
ابو بكرنك خويلد بن خالد رضى الله تعالى عنه صح

خطابدر بونده التفات وارد رعارها ظاهر كلمه سنك
فاعلى در عار عيب معناسنه ضميرى شكاة كلمه سنه
راجعدر معناى بيت نما ملر جيبه بى تعجيب ايدبلر
بنم انى سوديكمدن اوتورى و بو تعجيب حالنى يا خود
بنى انلرك وشايه لرى شكايت دراى جيبه اول
شكايتك عار وعيبى سندن زائلدر بوندن سكا
برشى لازم كلمز

في مدار قرينة الاستعارة التبعية على المفعول

١٦٩ جمع الحق لنا في امام قتل البخل واحيى السماحا

بو بيت بحر مديدك ضرب اولندندر تقطيعى جمع الحق
فعلاتن مجبون قلنا فعلن مجنون في امامن فاعلاتن
مجبون قتللبخ فعلاتن مجنون لواح فعلاتن مخبون
بسسماحا فاعلاتن سالمدر قائلى ابن معتزدر بدرى
معتز بالله مقتدرى فسادندن اوتورى خلافتدن خلع
ايدوب برينه خليفه اولدقده بدرى مدحنه
انشاد ايلديكى قصيده سندندر جمع ماضى مجهولدر
الحق جمعك مفعول مالم يسم فاعله سيدر حقدن
مراد عدل وانصافدر لنا موخر امام كلمه سنه متعلقدر
في امام جمع يه متعلقدر في امام جمع يه متعلقدر
قتل صيغۀ ماضى معروفدر فاعل مستترى امامه عائددر
البخل مفعوليدر قتل البخل جملۀ فعليه سى اعرابده محلا
مجرور امامك صفتيدر واحيى السماء قتل البخل اوزرينه
معطوفدر اعرابى معطوف عليهك اعرابى كبيدر سماح
فتح وكسر سين ايله قاموسده اولديغنه كوره جود وكرم
معناسنه در بوراده مراد جوددر قتل صيغه سى
ازال ايچون استعاره اولندى احيى صيغه سى اظهر ايچون

استعاره اولندى وايكيسنك ده قرينه لرى مفعوللريدر
زيرا حقيقة قتل واحيا بخل جوده تعلق ايتمزلر وقتلدن
اولان استعاره يه تبعيه ديرلر خفى بيورلميه
احيى نك فاعلى دخى احيى ده قرينه در زيرا احيا
حاصل اولماز الا الله تعالى دن اولور پس قتل واحيادن
هر برى ايكى مفعوللكندنده قرينه اولاندن قيلوق
غفلته مبنيدر معناى بيت حق يعنى عدل وانصاف

استعاره ص

بزم امامزده جمع اولندى يعنى الله تعالى جمع ايلدى
اويله امام كه بخلى ازاله وجود وسماحتى اظهار ايلدى

١٧٠ في ان مدار قرينة الاستعارة التبعية في الفعل وما يشتق منه على الفاعل او المفعول

نقريهم لهذميات نقد بها ما كان خاط عليهم كل زراد

بو بيت بحر بسيطك ضرب ثانى مقطوعندندر تقطيعى
نقريهمو مستفعلن لهذمى فاعلن يا تنقد مستفعلن
دبها فعلن مخبون ماكان خا مستفعلن طعلى فعلن مخبون همكلزر
مستفعلن زادى فعلن مقطوعدر قائلى نطاميدر
نقريهم قرى دن مأخوذ صيغۀ متكلم مع غيردر قرى
كسر قاف ايله ضيافت معناسنه ومفعول اولى اولان
هم ضميرى اخوه يه راجعدر معناسى بز اخوه يه ضيافت
ايدرز ديمكدر و بو مثللرده ميمك ضمه سنى اشباع
لغتدر و بونى ابن كثير قرائت ايلدى يا خود ضرورت
وزن ايچون لهذميات نقريهم كلمه سنك مفعول
ثانى سيدر لهذميات فتح لام وسكون هاء وفتح ذال
معجمه ايله وكسر ميم وتشديد يا ايله لهذميه نك
جمعيدر لهذم اسنه دن قاطع اولانه ديرلر پس
لهذميات ايله مرادى اسنۀ قاطعه يه منسوب اولان
طعنات وجراحات در يا خود اسنه نك كنديدر

بوراده اسنه اراده سی اولی واحری در ولهذمیات ده
اولان نسبت احرحیٔ ده اولان نسبت کبی مبالغه ایچوندر
نقدتها محلا منصوب لهذمیات کلمه سنك نعتیدر
نقدت قددن مأخوذ صیغهٔ متکلم مع غیردر قدّ
تشدید دال مهمله ایله قطع معناسنه‌در بها نقدت‌یه
متعلقدر وضمیری لهذمیاته عائددر ما کان لحی
نقدت نك مفعولیدر ما موصوله‌در کان نك اسمی اولان
ضمیر مستکن ما موصوله عائددر خاط علیهم کل زراد
محلا منصوب کان نك خبر منصوبیدر وکان مع اسمه
وخبره ما موصولك صله سیدر خاط خیط دن مأخوذ
صیغهٔ ماضیدر دیکدی دیمکدر علیهم خاطه متعلقدر
ضمیری اخوه‌یه عائددر کل زراد خاط نك فاعلیدر
مزستری دیرکه یاخود تنازع فعلین ده رأی بینك
اختلافنه کوره کان نك اسمیدر زراد لفظا ومعنی
سراد ونساج کبیدر وزرد الدرع دینلور درعی
سرد ونسج ایتدی دیمکدر خفی بیورلمیه نقرتهم
کلمه سنك مفعول ثانی سی اولان لهذمیات نقری نك
استعاره اولدیغنه قرینه‌در زیرا قری مطعومه
نسبتله اولور پس تشبیه ده مبالغه ایچون طعنی
افراد قری دن فرد قیلوب بر شیٔك باطنه اتصالی
جامعی ایله طعنی قری یه تشبیه ایلیوب قری نك
اسمنی طعنه اطلاق ایلدی صکره قری دن مشتق
قیلوب نقرتهم دیدی ولهذمیات استعاره‌یه
قرینه اولمق ایچون نقرتهمی لهذمیاته نسبت ایتدی
معنای بیت اول اخوه‌یه طعنات وجراحاتی یاخود

اسنه لرك

اسنه نك کندولی ضیافت ایدرز اوبله اسنه که
انکله اول اخوه اوزرینه هر نساجك دکدیکی یعنی
کیدکلری درعی قطع ایدرز

٤ غمر الرداء اذا تبسم ضاحكا   غلقت لضحكته رقاب المال ١٧٢ في الاستعارة المجردة

بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوع عنده اضمار جائز
اولان ابیاتندندر تقطیعی غمر رد دا مستفعلن مضمر
ء اذا تبس متفاعلن سم ضاحکن متفاعلن سالمه غلقت لضح
متفاعلن کته رقا متفاعلن بلمالی مفعولن مضمر مقطوعدر

١٥٩ قائلی کثیر عزه نام شاعردر کثیر کثیرك تصغیریدر
بو کا صاحب عزه دیرلر غمر الرداء مبتدأ محذوفك
خبریدر تقدیری هو غمر الرداء دیمکدر غمر الرداء
کثیر العطاء دیمکدر رداء کسر راء مهمله ومد ایله بوندر که
لبس اولنور رداء عطا ایچون استعاره اولندی زیرا
جامع عطا صاحبنك عرضنی حفظ وصیانت ایدر
ردا غبار ودنا بیدن صاحبنك اوزرینه القا
اولنان شیدن حفظ وصیانت ایتدیکی کبی وقرینه
استعاره سیاق کلامدر یعنی اذا تبسم ضاحکا
قولیدر وغمری تجرید اولمق اوزره قرینه اوله رق
ذکر ایلدی زیرا غمر ماء کثیر معناسنه‌در پس
غمری عطایه مضاف ایدوب غمر ایله کثیر مراد ایلدی
وعطانك کثرت ایله وصفی شایع ومتعارف اولوب
ردانك اولمادی علامه زمخشری دیمشکه اکر شاعرك
قصدی تجرید اولمیوب ترشیح اولیدی سابغ الرداء
دیرایدی زیرا ردا سبغ وسعه ایله موصوف اولوب
کثرت ایله موصوف اولماز بوراده جمیع شراحك ذکر

ایلدکاری بودر اطولدن دیرکه قاموسده تسطیر
اولندیغنه کوره غمر ثیابدن سابغ و واسع اولاندر
و غمر مطلق ماء کثیره دینور رداء مضاف اولان
غمر تشبیه اشبه در شوکا بناءً که اکرچه غمر
کثرته حمل اولنسه مادن تجرید محتاج اولوردی بوراده
بر نکته وارد رکه اوزرینه تنبیه دن لابد در اول
نکته بودر که بحث مستعار له ایچون ایکی ملایم مجتمع
اولسه احدهما قرینه ایچون متعین ایدر یا خود سامعک
اختیارینه حواله اولنور دیلدوکنی قرینه اخری
تجرید می ایدر بعض افاضل دیدیلرکه اراده اوزرینه
دلالتده اقوی اولان قرینه در اخر تجرید در دیرزدیزکه
تنفسی مراد اوزرینه دلالتده سبق ایدرسه قرینه در
اخر تجرید در نیجه اولماسون زیرا قرینه مراد اوزرینه
دلالت ایتمک ایچون نصب اولنان شیدر و دلالتده
احدامرینک سبقندن صکره نصب لاحقک
معناسی اولماز پس بوکا کوره غمرک تجرید اولمسی و بونک
سیاق کلام قرینه اولمسی محل نظر در و اوجه اولان
ملایمین مجتمعین دن هر بری قرینه اولمقلغه صالح
اولورسه قرینه در و بونکله بیله که استعاره
مجرده در حال بوکه مجرده ایله متعددة القرینه
میاننده تقابل یوقدر بلکه متعددة القرینه مجرده در
تبسم تفعلدن صیغهٔ ماضیدر بسم و تبسم و ابتسام
ضحکک اقل و احسنی در هوادیدن دیمشکه ضاحکا شروعده
مستعمل فعلدن مشتقدر ضحکه شروع ایدیجی
دیمکدر لکن مطولدن بو معنانک تبسم فعلندن نشاءة

ابدیکی مصرحدر پس ضاحکا قولی تبسم ده مستکندن
حال موکده در و حال مقبته قبیلندن اولور زیرا کریمک
تبسمی کاهیجه مقام انعامده اولور و انجاح سواله
علامت اولور و کاهیجه مجرد ضحک ایچون اولور پس
ضاحکا قولی معطی و سواله مجیب اولدیغی حالده تبسمدن
احترازدر یعنی ممدوح عطا سندن ناشی سائلری
اموالنه متملک قیلدن سؤالک اجابتنی اراده سز ضحکی
حالنده تبسم ایتمکه بالغ اولدی و مرادی واقعده تملیکدر
سائلرک ظننده دکلدر نته کیم ظن اولندی زیرا
بونده مقام مدحه رعایت وارد ر غلقت کسر لام ایله
صیغهٔ غائبه در و اذا نک جوابیدر غلق الرهن فی
ید المرتهن دینلور راهن ید مرتهندن رهنی انفکاکه
قادر اولمسه و بو مجاز مشهوردر اصلی زمان جاهلیده
راهن اولان کسنه اوزرنده کی دینی وقت مشروطنده
ادا ایلمسه مرتهن رهنه مستحق و مالک اولوردی
کذا فی الفائق لضحکته علقت کلمه سنه متعلقدر
ضحکه فتح و کسر ضاد معجمه ایله بناء مرة یا بناء نوعدر
ضمیری ممدوحه عائددر رقاب المال دفع و اضافتله
علقت فعلنک فاعلیدر رقاب کسر راء مهمله ایله
رقبه کلمه سنک جمعیدر اصل عنقک موخریدر و المالده
اولان الف لام مضاف الیهدن عوضدر تقدیری
رقاب ماله دیمکدر مخفی بیورلمیه مال استعارهٔ
مکنیه در و رقاب استعارهٔ تخییلیه در توضیح کلام
مال مشبه بها اولان رجل غیر مذکوردر پس مشبهی
مشبه بهدن استعمال استعارهٔ مکنیه در و رقاب

مشبه بهك ملايمي در مشبه اولان ماله اثباتي تجريديه در
معناء بيت ممدوح كثيراً لعطاء رضاحات اولديغي
حالده تبسم ايله ياخود ضحكه شروع ايله. بر ضحكه
ياخود برد رلو ضحكه سندن اوتوري رقاب مالي
ابدي سائلين ومحتاجينه داخله اولور حسن چلبي مرحوم
مطول حاشيه سنده حاصل معنايي شويله تحرير
ايدر كه سائلر مال ممدوحي بيلمكسزك اخذ ايدرلر
وحضورينه كلور لر ممدوح تبسم ايدر وانلردن
مالي اخذ ايتمزلر انلر ماله مالك اولورلر

في اجتماع التجريد والترشيح في الاستعارة ١٧٢

لدى اسد شاك السلاح مقذف له لبد اظفاره لم تقلم

بو بيت بحر طويلك ضرب ثاني سندندر تقطيعي لدا
فعول مقبوض سد شاكس مفاعيلن سلاح فعول
مقبوض مقذ ذن مفاعلن مقبوضه لهو ل فعول مقبوض
بدناظفا مفاعيلن رهولم فعولن تقللمي مفاعلن مقبوضدر
بو بيتك قائلي وتفصيلي شرح وبياني مرورا ايتدي بوراده
تجريد وترشيح جمع اولدقلرينه مثالدر زيرا بو رلمبه
شاكي السلاح مستعار له اولان رجل شجاعك وصفيدر
پس مستعار له ده لازم وملايمي مستعار منه اولان
اسده مقارن قيلمغه استعاره تجريديه ديرلر
اطولده ديديكه اكر مقذف چوق كره وقايعده واقع
اولان كمسنه ايله تفسير اولنسه بو دخي تجريد اولور
اما كندويه لحم رمي اولنان يعني غداسي لحم اولان
كمسنه ايله تفسير اولنسه ترشيح اولور اسده انسب
اولور له لبد اظفاره لم تقلم مستعار منه اولان اسد
حقيقي نك وصفيدر پس مستعار منه اولان اسد

حقيقي نك لازم وملايمي بنه كندويه مقارن
قيلمغه استعاره ترشيحيه ديرلر اطولده ديديكه عدم
تقليمك ترشيح اولمسنده نظر واردر زيرا اسد عدم
تقليم ظفر ايله وصفدن بعيددر بلكه عدم تقليم
تجريده اشبه در زيرا عدم تقليم ظفر ايله تقليم
شانندن اولان شئ وصفلنور اكر عدم تقليم
ظفر ايله ضعفك سلبي اراده اولنورسه شروح
كشافده فلان مقلوم الاظفار ضعيفدر ديجك
يرده دينلديكنه كوره اسددن ورجل قوي شجاعدن
برينه عدم تقليمك اختصاصي بوقدر اكر قدروارسه
عدم ضعف ايله وصف اسده اخصدر دينله

١٧٣ في ان مبنى الترشيح على تناسي التشبيه

ويصعد حتى يظن الجهول بان له حاجة في السماء

بو بيت بحر متقاربك ضرب اولندندر تقطيعي ويصع
فعول مقبوض دحتا فعولن يظنل فعولن جهولو
فعولن سالمه بانن فعول مقبوض لهوحا فعولن جتنفس
فعولن سماء فعولن سالمدر قائلي ابو تمام در خالد بن
شيباني يه انشا ايلديكي قصيده مرثيه سندندر
بو بيت ايله خالدك والدني مدح وعلوني ذكر ووصف
ايدر يصعد يعلم كبي صيغه مضارع معروفدر
صعود ايدر ديمكدر فاعل مستتري ممدوحه عائددر
حتى يظن صعودك غايتيدر يظن مطولده صيغه
مضارع معروف ايله در اما اطولده لام ابتدا ايله
صيغه ماضي معروف اولديغيني روايت مشهوره يه
نسبت ايتمشدر الجهول رفع ايله يظن نك فاعليدر
جهول فتح جيم ايله صيغه مبالغه در بان له حاجة

فی السماء قولی یظلن نك مفعولیدر له ان نك مقدم
خبریدر ضمیری ممدوحه عائددر حاجة ان نك
مؤخر اسمیدر فی السماء حاجة کلمه سنه متعلقدر
خفی بیورلیه صعودی علو قدر و مدارج کماله ارتقا
ایچون استعاره ایلدی پس صعود مشبه علو قدر
و مدارج کماله ارتقا مشبه به اولوب صکره علو مکان
و سمایه ارتقا اوزرینه بنا اولنان شیئی علو قدر
و مدارج کماله ارتقا اوزرینه بنا ایلدی و لفظ جهولده
مدحده زیاده مبالغه واردر زیرا جهولده ممدوح
ایچون سماده حاجتی وار لغنی بیجوق جهول ظن ایدر لکینه
اشارت واردر اما عاقل بیلورکه ممدوح ایچون
سماده حاجت یوقدر بلکه سائر کمالات ایله متصفدر
و بو معنی بعضیلری اوزرینه خفی اولاندن اولمغله
ممدوحك علوینی وصفده بیتده تقصیر وار لغنی
توهم ایلیوب اشیانی بیلمکده کامل الجهله بو ظنی
اثبات ایلدی معنای بیت دخی ممدوحك اول رتبه
علو قدری و مدارج کماله ارتقاسی واردرکه حتی
زیاده جاهل اولان کسنه ممدوح ایچون سماده حاجت
وار ظن ایدر ذکی عارف نه رده قالدی ذکی عارف
بالاولویه بیلور
قامت تظللنی ومن عجب شمس تظللنی من الشمس ١٧٤
تقطیعی مرور ایتدی خفی بیورلیه بو بیتی تکراردن
مراد بونده اولان تعجب تشبیه او نودلغندن اونوری
بنا قیلان شیئی علو قدر اوزرینه بنا مثللیدر
لا تعجبوا من بلا غلالته قد زرّ ازراره علی القمر ١٧٥

تقطیعی مراد امرور ایتدی بو بیتی تکراردن غرضی بونده
اولان تعجبدن نهی دخی تشبیهك تناسیندن اونوری
علو مکان اوزرینه بنا اولنان شیئی علو قدر اوزرینه
بنا مثللیدر اگر تشبیهی تناسی وانکاری قصد اولنمایدی
تعجب و تعجبدن نهی ایچون جهت اولمازایدی
١٧٦ هی الشمس مسکنها فی السماء فعزّ الفؤاد عزاء جمیلا
١٧٧ فلن تستطیع الیها الصعودا ولن تستطیع الیك النزولا
بو ایکی بیت بحر متقاربك ضرب اولندندر تقطیعی هی الشم
فعولن شمس مس فعول مقبوض کنها فی فعولن سمائی فعولن
سالمه فعزز فعل فؤاد فعول مقبوض عزاءن فعولن جمیلا
فعولن سالم فلنتس فعولن تطیع فعولن الیهص فعولن
صعودا فعولن سالمه ولنتس فعولن تطیع فعول مقبوض
الیکن فعولن نزولا فعولن سالم در رفائلی عباس بن الاحنفدر
هی ضمیری مبتدا اولوب حبیبه یه عائددر الشمس مبتدانك
خبریدر مسکنها مبتداء ثانیدر ضمیری شمسه راجعدر
فی السماء خبریدر مبتداء ثانی مع خبره الشمس نك نعتیدر
یاخود الشمس دن حالدر فعز عزاءه دن امردر انی عزا
حمل ایتدی دیمك در عزا فتح عین مهمله و زای و مدیله
صبر معناسنه در الفؤاد فعزنك مفعولیدر عزاء
مفعول مطلق موضعنده در صبرا دیمکدر جمیلا عزاء
کلمه سنك نعتیدر فلن تستطیع ده اولان فا تعلیلیه در
و بو بیت ثانی فعز الفؤاد قولنی تعلیل ایچوندر لن تستطیع
صیغه خطاب در سن استطاعت ایده مزسین دیمك در
اولکی تستطیع نك فاعلی انت در و ایکنجی تستطیع نك
فاعلی شمسه راجع اولان ضمیر در الیها و الیك ده عامل

وهما فی جواز البناء علی الفرع
وهو المشبه به مع جحد الاصل
وهو المشبه لانه هنا طوی ذکر
الاصل وجعل الکلام خلوا منه
ویسمی هذا المجاز المفرد

اكو مصدرا وزرینه ظرفك تقدیمی تجویز اولنورسه
تعدلرندن اولان مصدردر اكر تجویز اولنمازسه
عامل محذوفدر ظاهر یعنی الصعود والنزول اول
عاملی تفسیر ایدر یاخود الیها ظاهر یعنی الصعود
قولنه متعلقدر ضمیری شمسه عائددر لن نستطیعك
مستتری شمسه عائددر یاخود الیك ظاهر یعنی
النزولا قولنه متعلقدر خفی بیورلمیه هی الشمس
تشبیهدر استعاره دكلدر حال بوكه تشبیهده اصل
اولان مشبهی اعتراف واوددر بونكله بیله شاعر كلامی
فرع اولان مشبه به یعنی شمس اوزرینه بنا ایلدی
نقدر مشبه به اقوی واعرف ایسه تحقیق مشبه
غرض كند ویه عودت ونفی واثبات ایله كلامده مقصود
اولدیغی جهتدن اصلدر حاصلی من جهة الاصاله
مشبهك ذكری خطی وكلامدن خالی قیلنوب حدیث
وكلام مشبه بهه نقل اولندی وبعض اشعار عجمده
ادات تشبیهی تصریح ایله بیله تعجبدن نهی واقع اولدی
آن زلف مشكبار بران روی چون بهار
كر كوتهست كوتهی از وی عجب مدار
شب در بهار میل كند سوی كوتهی
آن زلف چون شب آمد وآن روی چون بهار
یعنی اول بهار كبی اولان رخسار اوزره مشكبار اولان
زلف اكر كوتهدر اول كوتهلكدن تعجب ایتمه معلوم
در كه كیجه بهارده كوتهی وقصر جانبنه میل ایدر اول
زلف دخی تشبیهده شب كبی كلدی واول رخسار
بهار كبی كلدی وبو معناده اولان غرابت وملاحت

خفی

خفی بیورلمیه معنای بیت اول جبیبه مسكنی سماده
اولان شمسدر یعنی شمس كبیدر بویله اولنجه سن
قلبكی صبر حمل ایله صبر جمیل ولمقلق ایله زیرا سن
اول شمسه صعوده البته قادر اولامزسین واول
شمس دخی سكا نزوله البته قادر اولامز حاصلی سنك
اكا انك سكا وصلتكز میسر دكلدر همان اول سكا شمس كبی
جمالك كوستررو قناعت ایدرسین
١٧٨ وإذا المنية انشبت اظفارها ألفيت كل تميمة لا تنفع في الاستعارة بالكناية والاستعارة التخييلية ١٦٤
بو بیت بحر كاملك ابیات زحافاتندندر تقطیعی
واذلمنی متفاعلن یتانشبت متفاعلن اظفارها مستفعلن
مضمر الفیتكل مستفعلن مضمر لتمیمتن متفاعلن لاتنفعو
مستفعلن مضمردر بو بیت ابو ذؤیب هذلینك بر قصیده
طویله سندندركه برسنه ده بش نفر اولادی
طاعوندن رحلت كرده دار بقا اولدقلرندن مرثیه
لرندن نظم ایلمشدر اذا شرطیه در انشاب اظفار ایله
تفوق حكمه داله اولان جمله فعلیه یاخود جمله اسمیه یه
مضاف اولمشدر منیه اصلنده مبیع وزنی اوزره
صفتدر ماخذی منی الشیء در شیء تقدیر ایلدی دیمكدر
صكره عرف موته نقل ایلدی زیرا موت الله تعالینك
تقدیر ایله كلورناسی وصفتدن اسمیه نقل ایجوندر
انشبت صیغه ماضیدر باتردی دیمكدر فاعل مستتری
منیه یه عائددر انشاب باترمق اعلاق معناسنه
اظفارها انشبت كلمه سنك مفعولیدر وضمیری
منیه یه عائددر الفیت صیغه مخاطبدر بولدك
دیمكدر وجدت معناسنه كل تمیمه الفیت نك

مفعول اولیدر لا تنفع مفعول ثانیسیدر تمیمه فتح تا
مثناة فوقیه ایله شول عوذه درکه عرب زعملرنده
آفت عین وجندن حفظ ایچون صبیانك کردنلرینه
تعلیق ایدرلر واهل جاهلیه بوکا تمام دوادر دیو
اعتقاد ایدرلر ایدی بوندن رسول اکرم صلی الله تعالی
علیه وسلم حضرتلری نهی بیوروب من علق تمیمة
فلا اتم الله له دیو بیوردیلر بعضیلر تمیمه خرزه ونمهن
یعنی بونجقدر دیمش خفی بیورلمیه بیتده استعاره مکنیه
یا متروك اولان لفظ سبع دریاخود لفظ منیه در
یاخود اختلاف مذاهبه کوره سبعی منیه به تشبیه مضمردر
وبونلرك جمیعنه کوره اظفارها قولی مکنیه نك
قرینه سیدر بو هوادینك تقریریدر اما متن
ومختصرك تقریری بودرکه نفاع وضرارك مبانی
من غیر تفرقة نفوسك قهر وغلبه ایله اغتیال و
اهلاکنده هذلی کندی نفسنده منیه یی سبعه تشبیه
ایدوب سبعده اغتیال مزبور آنسز کامل اولمیانی
اظفاری تشبیه ده مبالغه یی تحقیقدن اونوری
منیه به اثبات ایلدی پس منیه یی سبعه تشبیه
استعاره بالکنایه در واظفاری منیه به اثبات استعاره
تخییلیه در معنای بیت چون موت طرنقلرینی برشیئه
باترسه جمیع عوذه یی نفع ویرمز بولورسین حاصلی
موت برشیئی کیدرمك ایچون اکا مخلبنی باترسه
اوراده حیل باطله اولور حکایه اولنورکه معاویه بن ١٢٥
سفیان خسته اولدقده حسن بن علی رضی الله عنهما
افندیمز حضرتلری مزبورك عیادەسنه کلمشیدی

بن معاویه حضرت حسنك قدومنی کوردکده قالقوب
اوتوردی واظهار تجلد ایدوب ابوذویب هذلینك
قصیدهٔ مرثیه سندن بو بیتی اوقودی بیت
وتجلدی للشامتین اریهم ۞ انی لریب الدهر لا اتضعضع
معناسی شماتلره تجلدم سببیله ظن اولنورم که
تحقیق بن حوادث دوزکار ایله ضعیف ومحزون اولور
دکلم دیمكدر پس نعم الناصر الجواب الحاضر مصداقنجه
حسن رضی الله عنه حضرتلری مقابله سنده بو قصیدهٔ
مذکوره دن علی الفور بو بیتی یعنی شرح ایلدیکم بیتی
انشاد بیوردیلر
١٧٩ ولئن نطقت بشکر برك مفصحا فلسان حالی بالشکایة انطق فیما فی البیت قبله
بو بیت بحر کاملك ضرب اولندندر تقطیعی ولئن نطق متفاعلن
تبشکر بر متفاعلن کمفصحن متفاعلن سالمه فلسان حا
متفاعلن لیبششکا مستفعلن یتانطقو متفاعلن
سالمدر قافیه عتیدر ولئن شرطیه در نطقت فعل و
فاعلدر بشکر برك نطقت به متعلقدر بشکر برك
اضافت ایله در برکسر باء موحده ایله احسان معناسنه در
مفصحا نطقتك فاعلندن حالدر مفصح اسم فاعلدر
مظهر معناسنه مفصحا یرینه مرة ده روایت اولنمشدر
فلسان ده اولان فا شرطك جوابیدر خفی بیورلمیه
مصرع اول تجدد وحدوثه دلالت ایدن جملهٔ فعلیهٔ
شرطیه ومصرع ثانی دوام واستمراره دلالت ایدن
جملهٔ اسمیهٔ جزائیه اولور فلسان حالی مبتدادر بالشکایة
انطق به متعلقدر خفی بیورلمیه شاعر حالی مفهومدر
اوزرینه دلالتده انسان متکلمه تشبیه ایلدی

وبو استعاره بالكنايه در انسان متكلمك دلالتنك
ما به القوام والنظامى اولان لسانى حاله اثبات ايلدى
وبو اثبات استعارۀ تخييليه در معناى بيت اكر
اى ممدوح سنك تجدد وندرت اوزره اولان
بر واحسانك شكوريمى مظهر اولديغم حالده نطق
وتكلم ايتسم لسان حالم ايندكيك اساءتدن ناشى
شكايتى انطقدر يعنى مستمر النطقدر شاعرك بو بيتدن
مرادى ممدوح مخاطبات كند وبه اساءت دائمه
وعلى سبيل الندره احسان ايتدكينى بياندر زيرا
بيتده استمرار جود دوام اساءتنه وندرت احسانه
دلالت ايدن الفاظه رعايت ايدوب شرطى تجدد
وحدوثه داله اولان جملۀ فعليه وجزائى دوام واستمراره
داله اولان جملۀ اسميه كتوردى
١٨٠ صحا القلب عن سلمى واقصر باطله وعرى افراس الصبى ورواحله
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى
صحلقل فعولن بعن سلما مفاعيلن واقص فعو مقبوض
رباطله مفاعلن مقبوضه وعر رفعول مقبوض
يا فراس مفاعيلن صبا و فعول مقبوض رواحله
مفاعلن مقبوضدر بو بيت زهير بن ابى سلمى نك
قصيده سنك مطلعيدر نحى بيورلميه بو بيت بيتاندن
مزبوران كبى استعاره بالكنايه واستعارۀ تخييليه
مثال اولديغندن غيرى استعارۀ تحقيقيه يه ده
محتمل مثالدر ان شاء الله تعالى تحقيق اولنسه كركدر
صحا سكرك خلافى اولان صحودن مأخوذ صيغۀ
ماضى معروفدر وبوراده مجازا سلو معناسنه در

فيه ما في البيت قبله ١٦٠

سلا عن الحب سلوة دينلور دوستلقدن كسلمككله كيدى
ومحبتدن خروج ايتدى ديمكدر القلب صحانك فاعليدر
اما اطولدن صحا به ذهب معناسنى ويروب صحوك
ملايمى اولهرق القلبك اوزرنده مضاف تقدير ايدوب
ذهب سكر هوى القلب ديمشدر عن سلمى صحا يه متعلقدر
اطولده ذهب نك فاعلندن صددك ملايمى برحال
كوزدوب معرضا عن سلمى ديوب معرضا كلمه سنه
تعلق ايتدرمش سلمى فتح سين مهمله ايله اعلام نسادندر
مزستورى مضاف تقدير ايدوب عن حب سلمى ديمكدر
ديدى بو مصرعده دخى استعاره بالكنايه وتخييل
واردركه قلبى سكرانه تشبيه وسكرانك ملايمى
اولان صحوى قلبه اشارت ايلدى واقصر صحا اوزرينه
معطوفدر باطله رفعله اقصرك فاعلىدر وضميرى
قلبه راجعدر اقصر باطله سلمى نك محبتنك لوازمندن
اولان قلبك باطلى نهايته رسيده اولدى ديمكدر
اقصر وقصر وتقاصر دينلور نهايته رسيده اولدى
وتوكندى ديمكدر بو معنايه كوره كلامده حذف
اولماز ومعناده ظاهردر واقصر عنه دينلور
اندن عاجز اولدى ديمكدر بوكا كوره تقدير اقصر عنه
باطله ديمكدر پس بو تقديرجه لا محاله كلامده
قلب واردر زيرا عاجز قلبدر باطل دكلدر زيرا
عجز اختيار شاننددن اولانه نسبت اولنور بو اطوك
تقريريدر اما مطولده اقصر عن الشئ دينلور شئنك
اوزرينه قادر ايكن شئندن امتناع ايلدى
وشئنى حالى اوزره ترك ايلدى ديمكدر ديدى بعضيلر

قصرعنه دنیلور شیدن عاجز ایکن شیدن امتناع
ایلدیمی دیمك دردیمش باطل القلب قلبك هوایه میل
ومیلاننه وسا وسنه وشهواتنه دیرلر وعری تعریه دن
مأخوذ صیغهٔ مجهول درعریته دنیلورانی لباسدن عریان
قیلمه افراس الصبی عری نك مفعول مالم یسم فاعله در
ورواحله افراس اوزرینه معطوفدر وضمیری صبی یه
عائددر دخی بورلمه زهیرك مرادی زمان محتندن
ارتکاب ایتدیکی جهل وغبی یعنی ازغونلغی ترکینی وارتکاب
ایتدیکی شیئك معاوده سندن دخی اعراضنی
بیان ایتمك اولدیسه زهیر کندی نفسندن صبوی
حج وتجارت کبی کندندن وطروحاجت قضا اولنوب
الاتی ترك اولنان جهات سیردن برجهته تشبیه
ایلدی وبوراده وجه شبه اولمیره ده مهلکه دن
متالی ومعرکه دن محترز اولمیه رق اشتغال تام
ومسالك صعبه یه دکوبدر وبونفسندن مضمر اولان
تشبیه استعاره بالکنایه در صکره تلك الجهته
مختص اولان شیئك بعضیسیکه جهت سیر
وسفرك قوام ونظامی کندیله اولان افراس ورواحل
صبی یه اثبات ایلدی وبوافراس ورواحلی صبی یه
اثبات استعارهٔ تخییلیه در لیس بو تقدیرم کوره
صبی جهله میل معناسنه اولان صبوه دن مأخوذ
اولوب فتح صاد ایله اولان صبادن مأخوذ دکلدر
سمع سماعا کبی صبی صباءً دنیلور صبیان اوشاد
دیمکدر بوندن بویله زهیرك اراده سندن ایکی
احتمال دخی وارد راحتما لیندن بری زهیرك افراس

ورواحل

ورواحل ایله مرادی نفوسك دواعی وشهواتی واستیفاء
لذاتده نفوسه حاصله اولان قوی اوله وبری زهیرك
افراس ورواحل ایله مرادی وقت واوان صبی وعنفوان
شباب غرور غی وازغونلق دن آزکره کندوایله
مؤاخذه اولنان مال ومنال واعوان کبی اسباب
اوله پس بو ایکی احتماله کوره افراس ورواحل استعاره سی
استعارهٔ تحقیقیه اولورکه آنلکنه کوره معناسی
عقلا ایکنجی یه کوره معناسی حسا تحقق ایتدیکندن
اوتوری معنای بیت سلمی دن معرض اولدیغی حالده
قلبك هواسنك سکری کتدی وقلبك هوایه
میل ومیلانی نهایته رسیده اولدی وتوکندی
وصبانك افراس ورواحلی عریان اولدی یعنی
سلمی نك محبتنده ارتکاب اولنان جهل وغی ترك
اولندی وبوکا معاوده دن اعراض اولندی
یاخود نفوسك دواعی وشهواتی واستیفاء لذاتده
حاصله اولان قواسی ترك اولندی یاخود سلمی نك
محبتنده ازغونلغه اسباب اولان مال ومنال
واعوان ترك اولندی
١٨١ الضاربین بکل ابیض مخذم والطاعنین مجامع الاضغان
بو بیت بحر کاملك ابیات زحافاتندندر تقطیعی
اضضاربی مستفعلن مضمر بنکلدب متفاعلن
بضنمخذمن متفاعلن سالمه وططاعنی مستفعلن
مضمر نمجامعل متفاعلن اضغانی مفعولن مقطوع
مضمردر قائلی عمرو بن معدی کرب زبیدی در وبو بیت
کنایه معنای واحددن عبارتدر دیدیکلری مثالدر

بكل ابيض الضاربين يه متعلقدر ابيض غیر منصرفدر
سیف ابیض صدئی مصقول اولان سیفه دیرلر
مخذم کسر میم ایله وسکون خاء معجمه ایله وفتح ذال
معجمه ایله سیف قاطع معناسنه ابیض صفت
واقع اولمشدر والطاعنین الضاربین اوزرینه
معطوفدر مجامع الاضغان نصب واضافتله
الطاعنین نك مفعولیدر مجامع مجمع کلمه سنك
جمعیدر اضغان ضغن کلمه سنك جمعیدر ضغن
حقد معناسنه در خفی بورلمیه مجامع اضافتله
متقید لفظ واحددر قلوبدن کنایه در پس مجامع
الاضغان قلوبدن کنایه معنای واحددر معنای بیت
انلر قاطع اولان هر سیف ابیض مصقول ایله رقاب
اعدایی ضاربلردر دخی انلر مجامع احقاد اولان
قلوب ناسی اسنه والسنه ایله طاعنلردر

182 ان السماحة والمروة والندى فی قبة ضربت على ابن الحشرج

ذا القسم الثالث من اقسام الکنایة وهو اثبات امر لامر او نفیه عنه

بو بیت بحر کاملدندر تقطیعی اننسما مستفعلن بمضمر
حتو لمرو متفاعلن وتوننداً متفاعلن سالمه فی قببتن
مستفعلن مضمر ضربتعلب متفاعلن نلحشرجی مستفعلن
مضمردر قائلی ابن زیاد اعجمدر عبدالله بن حشرجك
حقنده دیمشدر السماحة نصب ایله انّ نك اسمیدر
سماحت کرم معناسنه در جود معناسنه دکلدر
زیرا ندی تطویل اولمق لازم کلورهو ادیب سماحت
صدق لسان ودفع اذای جیران واخوانه احسان
دیرلر دیدی ابن ابناری دیمشکه سماحت عطاده
سهولتدر وندی اعطا ایله سخادر مجموعی بری برینه

منفاربدر حتی اولان بونك امثالی تعاطفی انجق مدحك
توکید ومبالغه سی افاده ایچوندر والمروة السماحة
اوزرینه معطوفدر مروه ضم میم وراء مهمله وتشدید
واو ایله وابقاء همزه ایله ده انسانیت معناسنه در
مطولده کمال رجولیت معناسنه دیدی والندی
یا اقربنه یا ابعدینه معطوفدر فی قبة مقدر کائن
کلمه سنه متعلقدر تقدیری کائن فی قبة دیمکدر
وبو انّ نك خبریدر قبه ضم قاف وتشدید باء موحده
ایله خیمه دن بیوك خیمه درکه پادشاهانه مخصوصدر
بوکا اوتاغ دیرلر هو ادیبه قبه بناده بر نوعدر جمعی
قبب وقباب کلوردیدی ضربت صیغه مجهولده نائب
مستکنی قبه یه عائددر وضربت الخ فی قبة نك نعتیدر
على ابن الحشرج ضربت فعلنه متعلقدر حشرج جوهر
وزنی اوزره بر رجلك اسمیدر معنای بیت تحقیق سماحت
وکرم وانسانیت وکمال رجولیت وجود برقبه ده
اویجیدرکه اول قبه ابن حشرجك اوزرینه ضرب
وبنا اولندی شاعرك مرادی ابن حشرجك صفات مذکوره به
اختصاصنی اثبات وابن حشرج بوصفاته مختص ومخصوصدر
دیو تصریحی ترك وکنایه یه میل ایدوب صفات مذکوره نی
ابن حشرجك اوزرینه مضروبه اولان قبه ده قیلدی
حاصل معنی بو اولدیکه ابن حشرجك سماحتی واردر
یاخود سماحت ابن حشرجکدر یاخود ابن حشرج سماحتلو
اولدی یاخود ابن حشرجه سماحت حاصل اولدی یاخود
ابن حشرج سماحتلودر

183 او ما رایت المجد القى رحله فی آل طلحة ثم لم یتحول

بو بیت بحر کاملك ضربى اولندندر تقطیعى او ما رای
متفاعلن تلمجد ال مستفعلن مضمر قا رحلهو مستفعلن
مضمر فنا ال طل مستفعلن مضمر حتى تملم متفاعلن
بحو ولو متفاعلن سالم در قائلى بحتری در او ما رایت
رایت دیمك در یعنی استفهام اقراری در رایت
علمت معناسنه المجد نصب ایله رایتك مفعول
اولی در التی رحله مفعول ثانیسیدر الفاء رحل
اقامتدن عبارتدر فی الطلحة التی به متعلق در
لم یتحول فاعل مستکنی مجده عائددر تحول ایله مراد
ارتحال در معنای بیت تحقیق بیلدککه مجد و شرف
آل طلحه ده اقامت ایتدی و جنابلرندن ارتحال ایتمدی

هذا آخر ما وقفنا علیه من شرح ابیات البیان مع
بیان ما فیها من الغرائب والبدایع ونسئله التوفیق
لاختتام شرح ابیات البدیع والحفظ من العیوب
الظاهریة والباطنیه والموانع والهب لنا
العصمة والمعصومیة الدائمتین سببا و ذریعة
الى کمال اتباع اعظم الشرایع وبصرنا بجاه حبیبك
فی انوار العمل باسرار المعارف والبدایع واحرسنا
عن السنة ذوی الاضغان من ابناء
الزمان فی الوقایع

ابتداء شواهد علم البدیع
فی الطباق المسمى بالتدبیج

١٨٤ تردى ثیاب الموت حمرا فما اتى لها اللیل الا وهی من سندس خضر

بو بیت بحر طویلك ضربى اولندندر تقطیعى تردد فعولن
ثیابلمو مفاعیلن تحمرن فعولن فما اتا مفاعلن مقبوضه
لهللی فعولن لا للا وه مفاعیلن یمنس فعولن د سخضر

مفاعیلن سالم در قائلی ابوتمام در ابو نهشل محمد بن حمید
شهید اولدقده اکا مرثیه ایلدیکی قصیده سندندر تردى
فعل ماضی غائب در مستتری ابو نهشله عائددر تردی
الثوب دن مأخوذ در ثوبی ردا اتخاذ ایلدم وردا قیلدم
١٧٠ دیمك در ثیاب الموت نصب ایله تردینك مفعولیدر
مطولده ثیاب الموت دن مراد دم ایله قاریشق ثیاب در
دیدی شارح ابیات ثیاب الموت ایله مراد اکفاندر دیمش
اطولده دیدیکه ثیاب الموت ایله مراد اول ثیابدرکه انجنده
اوله دیمك اولور اضافت ادنی ملابسه ایچوندر اولور
و بنه صحیح درکه ثیاب الموت ایله مراد ممدوحك بدننه
دماء شهادت قریشوب اولدماکیدوکی ثیاب کبی اوله
بوکا کوره موته اضافتك نکته سی کویا ثیاب مذکوره لی
اکا موت الباس ایلدیکه موتك کلیسه اول ثیابی
کیدی و ثوبك جمعی اولان ثیابی ایرادی نکته ممدوحك
جراحاتنك تعددینه اشارتدرکه حتی اکا هر جراحت
بر ثوب احمر الباس ایتدی حمرا نصب ایله ثیاب الموت
دن حالدر حمر احمرك جمعیدر فما ده ما نافیه در لها
لامی علی معناسنه در ضمیری ثیابه عائددر اللیل رفع ایله
اتینك فاعلیدر و هی ثیابه راجع مبتدادر من سندس
خبریدر سندس سینك و دال مهملنك ضمی و مابیننده
سکون نون ایله معربدر دیبانك اینجه سنه دیرلر
خضر خطیب دن منقول حاشیه ده لفظا مرفوع
خبر بعد خبردر زیرا قوافی قصیده حرکه ضم اوزره
مبنیه در دیمش و عرفه موافق و واضح اولان خضر
لفظا مرفوع مبتدا محذوفك خبری و کوب جمله سی

سندس لفظنه صفت اولمقدر بيضاوى ديركه خضر
ضم ايله اخضرك جمعيدر اخضر سواده قريب بياضه
و سواده مباين بر لوندر معناى بيت ابو نهشل دماء
ايله مخلوطه ثيابى ياخود دما ايله ملطخه اكفانى كه
آنك ثيابى در ياخود نفسى دماى حمر اولدى وغى حالده رداء
قيلدى پس بو نارك اوزرنيه ياخود تلك الدمانك
اوزرنيه بركيجه كلمدى و بركون كچمدى مكر اول ثياب ياخود
اول دما سندس خضر اولدى ياخود سندس جنتدن خضر در
يعنى اول كون اول ثياب مذكوره ياخود اول دمانك برينه
حلل جنت البسه اولندى خفى بيورلميه بوراده حمر ايله
خضر جمع اولنوب ثياب حمردن مقصد يا قتلدر ياخود
نصب سيفدر و خضردن مقصد حيات ابديه اولان
دخول جنتدر ياخود لذات جنتدر پس لذت و نصب
و قتل و حيات متضادلردر پس بيت كنايه قبيلندندر
بوكا تدبيج الكنايه ديرلر تدبيج قاموسده اولدىغنه كوره
ديباج ايله تزييندر شوروده اولدىغنه كوره مطلقا
تزييندر مطولده ديدىكه دبج المطر ديلور مطر ...
ارضى تزيين ايلدى ديمكدر و بو نلر معناى اصطلاحيه
مناسبدر اصطلاحده مدح و غير مدحده من جهة
المعنى كنايه ياخود توريه قصديچون الوان ذكر اولنمقدر
و بو مثالده تعريف تدبيجده اولان الوان ايله مراد
ما فوق الواحد اولدىغنه تنبيه وارددر اما تدبيج حاء
مهمله ايله معناى اصطلاحيسنه عدم مناسبتندن
غيرى كتابلرنده مضبوط دكلدر

١٨٥ لا تعجبي يا سلم من رجل ضحك المشيب برأسه فبكى

بو بيت

بو بيت بحر كاملك ضربندندر تقطيعى لا تعجبى متفعلن
مضمر يا سلم من مستفعلن مضمر رجلن فعلن حذذ ضحك لمشى
متفاعلن ببر اسهى متفاعلن فبكا فعلن احذ درقائلى
دعبل نام شاعردر دعبل زبرج وزنى اوزره در و بو
خزاعيدر رافضيدر يا سلم يا امرأه نك اسميدر ياخود اسم امراه
اولان سلمىدن مرخمدر ياخود مراد محبوبدن سالمه ديمكدر
بوكا كوره سلم سالمهده مستعمل سلامت معناسنه اولور
رجل ايله شاعر كندونى مراد ايدر كندويه وصف بالجمله
ممكن اولسون ايچون كندندن رجل ايله تعبير ايلدى
ضحك المشيب ده المشيب رفع ايله ضحك نك فاعليدر
مشيب شيب كبى شعرده و بياض شعره ديرلر تنصيصده
ضم ميم ايله ضبط ايدوب بير شدك ايله تفسير ايلدى
ضحك بى مطولده ظهور تام ايله ظهور ايتدى ديو تفسير
ايدوب ضحكى ظهور تامدن كنايه قيلدى زيرا مشيبك
ظهور تامى يا صاحبنى ناسه مضحكه قيلمق ايله در ياخود
ضحك شفتينك مستور اسناندن خفى اولانك ظهوريچون
استلزام ايله در بوراده شيخم علامة الدنيا ابو الصفا
الشيخ ابراهيم الحلبى مد الله ظلاله بيورديلركه ضحك ايله
شيب رأس اراسنده مناسبت بودركه شيب رأس
بياض اولديغى كبى دیش دخى بياضدر بناء عليه ضحك
قولنى اختيار ايلدى برأسه ده اولان با ظرفيه اولوب
ضحك به متعلقدر فبكى نك فاعل مستترى رجلدر
مصراع ثانى رجلك صفتيدر معناى بيت كويا بو رجلك
اعلمندن سلمى تعجب ايدر ايدى اكا جواب ويروب ديركه
اى سلمى تعجب ايلمه بر رجلدن كه آنك باشنده مشيب ظهور

ظهور تام ایله ظهور ایتدی پس اول رجل مونی تذکر ایله
یاخود زمان شبابه تأسف ایله اغلدی بو معنی
مطول و مطولدن مستفاددر اما شارح ابیاتك
ویردیکی معنی بودر که ای حبیبه رجل شانك تغیر حالندن
تعجب ایله آنك تغیر حالی بدیع دکلدر زیرا بر کمسه شانی
خبددن بنم مبتلا اولدیغمه مبتلا اولسه لامحاله حالی
تغیر ایدر خفی بیورلمیه ظهور شیب ایله بکا میاننده
تقابل یوقدر بلکه میانلرنده تلازم اولمق قریبدر لکن
ضحکك معنای حقیقیسی ایله بکانك میاننده تقابل
واردر بوکا ایهام تضاد تسمیه اولنور زیرا غیر متقابلین
اولان معنیین مذکورین ایکی لفظ ایله تعبیر اولندقلرکم
شهرتیله بیله معنیین حقیقیین یاخود مجازیین لری
میاننده تضادی ایهام ایدرلر ممکندر که مشیبك ضحکی
ایله مراد سروری اوله قوت و غلبه سندن سرور
ایدن رجله مشبهی تشبیه دن اوتوری و بکا ایله
مراد حزن اوله پس بو حینده اصل طباقدن اولور
ما احسن الدین والدنیا اذا اجتمعا   واقبح الکفر والافلاس بالرجل   فی المقابله ١٨٦
بو بیت بحر بسیطدن ضرب اولندندر تقطیعی ما احسن
مستفعلن دینود فاعلن دنیا اذج مستفعلن تمعا
فعلن مجبونه واقبحل مفاعلن مجبون کفروال فاعلن
افلاس بر مستفعلن رجلی فعلن مجبون در قائلی
ابو دلامه نام شاعردر ما احسن ده ما نکره تامه
موصوفه در شی معناسنه و مبتدادر و مبتدا اولمسی
معنای تعجبی تضمنندن اوتوریدر احسن صیغه ماضیدر
صکره تعجبه نقل اولندی الدین احسن نك مفعولیدر

معناسی

معناسی نه متعجب شی عظیمدر که دینی حسن قیلدی دیمکدر
احسن الدین قولی مانك خبری موقعنده در بو تقریر
شیخدن مسموعدر بالرجل اجتماعیه متعلقدر اطولده
دیر که رجل ذکری تغلیبدر یاخود حدیث مراة بطریق
الاولی معلومدر که نیجون رجل کمال رجولیتیله کفر افلاسك
قبحنی دفع ایلمیه مراة نقصانیله نیجه دفع ایده بیلور
معنای بیت نیجون دین واسلام و دنیا و مال بر رجلده
اجتماع ایتسه نه متعجب شی عظیمدر که بونلری حسن
قیلدی و کفر و افلاس و فقر اجتماع ایتسه نه متعجب
شی عظیمدر بونلری قبیح قیلدی شاعر مقابله طریقی
اوزره اولا اوچ شی ایتان ایدوب بعده ترتیب
اوزره هر برینك مقابلنی کتوروب حسنی قبحه دینی
کفره دنیایی افلاسه مقابل قیلدی
١٨٧ کالقسی المعطفات بل الاسهم   مبریة بل الاوتار
فی مراعات النظیر ویسمی التناسب والتوافق والایتلاف والمواخاة
بو بیت مدور بحر خفیفدن بیت نشعتندندر تقطیعی
کالقسیل فاعلاتن معطفا مفاعلن تبلاس فعلاتن
مجبون همبریه فعلاتن مجبون بتبل مفاعلن مجبون
اوتاری مفعولن مشعثدر قائلی بحتری نام شاعردر
ضعف و هزال و نحافتده ابلك صفتنده دیمشدر
کالقسی مبتداء محذوفك خبریدر تقدیری الابل المذکوره
کالقسی دیمکدر قسی کسر قاف و سین ایله قوس کلمه سنك
جمعیدر المعطفات القسی نك صفتیدر معطفات
تکثیری افاده ایدن تشدید طاء مهمله ایله منحنیات
معناسنه عطف العود و عطفه دینلور عودی منحنی
ایلسه بل الاسهم جر ایله القسی اوزرینه معطوفدر

سهم کلمه سنك جمعیدر مبریّة نصب ایله اسهم دن حالدر
مبریّة بَرْاَه دن مأخوذ اسم مفعولدر بَرْأَةُ الی یونتی
دیمکدر اوتار وتر کلمه سنك جمعیدر کرش زه معناسنه
معنای بیت اول ابل ضعف وهزال ونحافتلرندن
ناشی اکلنتی یایلر کبی در بلکه یونلمش اولدیغی حالده
اولان اوقلر کبیدر بلکه یایلرك کرشلری کبیدر
بو مثللیه مراعات النظر دیرلر شاعر بری برینه
مناسب اولان قسی واسهم واوتاری جمع ایلدیکی بیبور
ایلك هزالده تنزل وانحطاطنه اشارتدن اوتوری
اولا انحناده قسی یه بعده اسهم مبریه یه بعده اوتاره تشبیه
ایلدیکه بری برندن ضعیفدر واوّلکی تشبیهنده بعده
ایکنجی تشبیهنده خطاسنه تنبیه دن اوتوری بل
اضرابیه کتوردی

١٨٨ اذا لم تستطع شیئاً فدعه وجاوزه الی ما تستطیع فی الاصابة وسمی السهم

بو بیت بحر هزجدندر لکن فارسیده استعمال اولنان
کبی مسدّس محذوف استعمال ایلمشدر تقطیعی اذا لم
تس مفاعیلن تطع شیئن مفاعیلن فدعهو فعولن
محذوفه وجاوزهو مفاعیلن الاما تس مفاعیلن
تطیعو فعولن محذوفدر قائلی عمرو بن معدی کرب
نام شاعردر اذا لم تستطع فعل شرطدر استطاع الامر
دینلور اول امری متحمل اولدی وکا طاقت کتوردی
دیمکدر شیئا لم تستطع کلمه سنك مفعولیدر
فدعه جزاء شرطدر ضمیری شیئا لفظنه عائددر
وجاوزه جاوز نه تقدیرندندر ضمیری شیئا لفظنه
عائددر الی ما تستطیع جاوزه نك مفعول ثانیسیدر

بو بیت

بو بیت ارصاده مثالدر ارصاد لغتده حاضرلمق اعداد
معناسنه در بوکا کوره وجه تسمیه متکلم آخرده مکلمدن
اول کلجکی حاضرلدیغندن دینلمشدر مطولده دیمشکه
ارصاد رقیبك طریقی نصبیدر ولو بوکا لغت مساعد
ایدرسه دخی وجه مناسبت مخاطبی عجزه منتظر
ورقیب قیلمق دیمك اولور اصطلاحده فقره دن وبیتدن
قبل العجز عجزه دلالت ایدن شیئی قیلمقدر اکر دوی بیلنور
بوکا بعضلر تسهیم تسمیه ایتدیلر تسهیم لغتده
سهم دن مأخوذ نصیب معناسنه در بوکا کوره وجه
تسمیه متکلم کلامه حسندن نصیبی عطا ایتدیکندن
دینلمشدر معنای بیت نه زمان بر شیئه که تحمل
ایده میه سین وطاقت کتوره میه سین اول شیئی ترك
ایله اول شیئدن متحمل اولدیغك وطاقت کتوردیکك
شیئه کیت

١٨٩ فی المشاکلة قالوا اقترح شیئاً نجد لك طبخه قلت اطبخوا لی جبة وقمیصا

بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
قالو اقترح مستفعلن مضمر شیئا نجد مستفعلن مضمر
لك طبخهو متفاعلن سالمه قلت اطبخو مستفعلن مضمر لی جبتن
متفاعلن وقمیصا فعلاتن مقطوعدر قائلی ابو رقمق
نام شاعردر قالوانك فاعلی مصنفلره عائددر اقترح
افتعالدن صیغهٔ امردر اقترحت علیه شیئا دینلور
اکا من غیر تفکر سؤال ایتدم دیمکدر وبوکونه سؤال
میانه اصدفاده اولور اما مطولده اقترحت علیه شیئا
دینلور اول شیئی اکا من غیر رویة سؤال ایلدم وعلی سبیل
التحکم والتکلیف طلب ایلدم دیدوکی آکی معنابی برینه

قاموسده اولدیغنه کوره بنه تحکم معناسنه کلور صح

قارشدرمقدر زیرا اقتراح صحاحده اولدیغنه کوره
من غیر رَوِیّةٍ سؤال معناسنه کلور بوکا بناءً که اجادهٔ
طبخ تکلیف وتحکمه توقف ایتمسی لایق دکلدر بلکه
مجرد اشارت ایله تحقق ایتمسی لایقدر و اقتراح ابتداع
معناسنه ده کلور بنا بوکا دخی احتمالی اولوب
دیمک اولورکه سؤال ابتداع ایله وسؤالی معنادا اولمیان
مثللو شیئی سؤال ایله خفی بیورلمیه بو معنا سائلك امرینه
انقیادده ابلغدر سؤالی معنادا اولمیان مثللو شیئی
سؤال ایتدکده امرینه انقیاددن علاوه سعد
بوندن ذهول ایدوب اقترح الشیئ ابتدعه دن دکلدر
زیرا مناسب اولمدیغی خفی دکلدر دیدی شیئا اقترح
امرینك مفعولیدر بخد ضم نون ایله متکلم مع غیره
صیغه سیدر و امرك جوابی اولمق اوزره مجزومدر
اجاده دن مأخوذدر تحسین معناسنه و بو روایت
ودرایتك مقتضاسیدر نقد ربخد وجددن اولوب
وجه صحت اولورسه ده اك بخد کلمه سنه متعلقدر
طبخه بخد کلمه سنك مفعولیدر اطبخوا جمله سی مقول
قولدر اطبخوا ضم با ایله قتل بابندن امردر خیطوا معناسنه
شاعر جبه نك خیاطه سنی لفظ طبخ ایله ذکر ایتدیکی
خیاطه طبخ طعام صحبتنده اولدیغندن اوتوری بوکا
مشاکله دیرلر مشاکله لغتده موافقت معناسنه در
ومناسبت ظاهردر اصطلاحده غیرك لفظیله
برشیئی ذکر ایتمکدر اول شیئ غیرك صحبتنده وقوعی وقتنده
اطولدم دیدیکه خیاطه دن طبخ ایله تعبیرینك
نکته سی طبخ ایله اکرام ایلوك فقنده مرغوب وشانلرنده

شایان اولمغین خیاطه یی طبخه تشبیه دن اوتوری
تعبیر ایلدی زیرا انلر بخدلك طبخه دیمکله معلوم اولدیکه
شاعر ایچون طبخه رغبت ایتدیلر شاعرده صورت
طبخی تصویر ایله انلری خیاطه یه ترغیب ایلدی پس
بو تقریردن مشاکله معناده نه اولدیغی ظاهر اولدی
بونکله اولبخه صدور قاصرینك وسوسه و برف
شیئ که مشاکله الفاظی تجاوز ایتمز خفی محسنات لفظیه دن
عد اولنمقدر و اقتراح ابتداع معناسنه اولمنه اشد
١٧٥ ملایمتله ملایمدر زیرا طبخ جبه وطبخ قمیص سؤالی اصلا
مسموع اولمیان سؤال مبتدعدر دیدکلری مضمحل اولدی
معنای بیت دیدیلرکه نه کونه شیئ من غیر رویة و من
غیر تفکر استرسك سکا انك طبخنی کوزل ایده لم بنده
دیدمکه بنم ایچون اکل وشربه متعلق برشیئ لازم دکلدر
هوا غایت صوقدر برجبه وبرقمیص طبخ ایدیکز یعنی
ع دیکیکز دیمکدر

١٩٠ في المزاوجه اذا ما نَهَى النّاهِى فَلَجَّ بِىَ الهَوى اَصاخَتْ اِلَى الواشِى فَلَجَّ بِها الهَجرُ

بو بیت بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی اذا ما فعولن
نهی الناهی مفاعیلن فلج فعول مقبوض بى الهوى مفاعلن
مقبوضه اصاخت فعولن الى الواشى مفاعیلن فلج فعول
مقبوض بها الهجر مفاعیلن قائلی بحتریدر متوکل باللهك
وزیری اولان فتح بن خاقانی مدح ایلدیکی قصیده سندندر
اذا ما نهى الناهى فعل شرطدر وما زائده در نهى صیغه ماضیدر
منع ایلدی دیمکدر الناهی نهی نك فاعلیدر و سیاق
قرینه سیله تقدیری الناهی عن حبها دیمکدر فلج شرطه
مفرعدر الهوى فلج نك فاعلیدر تعریفی مضاف الیه دن

عوضيدر تقديري هواها دیمكدر ضميري محبوبه يه
عائددر هوى عشق ومحبت معناسنه اصاخت الى الواشي
شرطك جزاسيدر فلج بها الهجر جزايه مفرّعدر اصاخت
صيغهٔ ماضيدر قولاق طوتدی یعنی دیڭلدی دیمكدر
اصاخه دن مأخوذدر قولاق طوتمق استماع معناسنه
مشتری محبوبه يه عائددر الى الواشي اصاخت كلمه سنك
مفعوليدر واشي وشي دن مشتق صفتدر نمام قوغوجی
اولانه دیرلر كلامنه زينت ورونق ويرديكندن دینلمشدر
فلج صيغهٔ ماضيدر ملازمت ايتدی دیمكدر اولكی
فلج ده بو معنایه در بهاده اولان ضمير محبوبه يه عائددر
ولج نك مفعوليدر الهجر فاعليدر هجر فتح ها ايله وسكون جيم
ايله افتراق معناسنه در معنای بيت اول محبوبه نك
حسندن نهی ومنع ايدیجی بنی نهی ومنع ايتديكی حينده
انك عشقی ومحبتی ملازمت ايتدی بونك نهی ومنع عمل ايتمدی
دخی اول محبوبه نمامه قولاق طوتدی یعنی نمامك مبانيمزده
برودت وافتراقه دال اولان افتراسنی استماع ايدوب تصديق
ايتدی بو سببدن اكا هجر وافتراق وبندن تباعد ملازمت
ايتدی بونده واشينك وشايه سی عمل ايتدی پس شاعر
شرط ايله جزاده واقع ناهينك نهی ومحبوبه نك واشی يه
اصاخه سی یعنی واشينك سوزينی استماعی مبانيده هر بری
هوا وهجرك ملازمتلری اوزرلرينه ترتب ايتمه ده مزدوج
قيلدی بوكا مزاوجه ديرلر مزاوجه لغتده ازدواج معناسنه در ١٧٦
اصطلاحده شرطله جزاده واقع ايكی معنانك مبانيده
هر برلری شیء آخرك اوزرينه ترتب ايتمه ده مزدوج قيلمقدر
قف بالديار التي لم يعفها القدم بلى وغيرها الارواح والديم ١٩٢ في الرجوع

بو بيت بحر بسيطك ضرب اولندندر تقطيعی قفبذ دیا
مستفعلن رللتي فاعلن لم يعفهل مستفعلن قدمو
فعلن مخبونه بلا وغي مفاعلن مخبون بر هل فعلن مخبون
ارواخو مستفعلن دیمو فعلن مخبوندر قائلی زهير بن
ابي سلمی در هرم بن سنانی مدح ايلديكی قصيده سنك
مطلعيدر قف وقوف ايله نفسنه امردر ياخود
هر خطابه صالح اولانه امردر بالديارده اولان
با في معناسنه در قف كلمه سنه متعلقدر ديار
دارك جمعيدر التي لم يعفها القدم جمله سی بالديارك
صفتيدر يعف محو ومندرس ايدر معناسنه صيغهٔ
مضارعدر وضمير مفعول دياره عائددر القدم
يعف نك فاعليدر قدم دن مراد تقادم عهد وتطاول
زماندر وغيرها ده اولان واو زائده در بعضيلر
عاطفه در دیمش اولدقده دیركه بلى دنصكره بر محذوف
اوزرينه معطوفدر پس بونده واوی زائده قيلمغه
بر داعی يوقدر بل غيرها فوق سنده قيلمغه دخی بر داعی
وسبب يوقدر الارواح غيرنك فاعليدر ارواح
ريح كلمه سنك على غير قياس جمعيدر رياح وارياح
كبي صحاحده كا بجه ارواح اوزره جمعلنور زيرا
اصلی واودر ما قبلنك كسريله رياح ده قلب اولنور
وارواح ده كسر زائل اولدی ويايی ابقادن روحات
جمعی اولان ارواحه التباسدن رفعی قصد ايلدی
دیمش الديم الارواح اوزرينه عطف اولنور ديم
كسر دال مهمله وفتح یاء مثناة تحتيه ايله كسر دال مهمله ايله
ديمه نك جمعيدر ديمه رعد وبرقسز مطلقا دائم اولوب

مطرہ دیرلر یاخود بش کون یا التی کون یا یدی کون یا بو کون
بر کیجه یاخود اقلی ثلث نهار یا ثلث لیل دائم اولان
مطره دیرلر معنای بیت سن محبوبه نك دیارنده
وقوف ایله که انی تطاول زمان وتقادم عهد واوان
مندرس ایتمامشدر دیمکده شاعر بو کلامنی نقض
ایدوب دیرکه بلی اول دیاری ریحلر ومطرلر دائما تغییر
ایتدی ایدی بونده نکته بودرکه شاعر تحیر وتدهشنی
وکابه وحزننی اظهار ایدر کویا شاعر حیرتندن ناشی
من غیر شعور اولا تحقق اولمیان شیئله خبر ویروب
بعده بعض افاقت ایله فائق اولوب کلام سابقنی
مصراع ثانی ایله نقض ایلدی بوکا رجوع تسمیه اولنور
اصطلاحده بر نکته دن اوتوری نقض ایله کلام سابقه
عود تندر

192 في الاستخدام
اذا نزل السماء بارض قوم رعیناه وان کانوا غضابا

بو بیت بحر وافرك ضرب اولی مقطوعندندر تقطیعی
اذا نزلس مفاعلتن سماء بار مفاعلتن ضقوم من
فعولن مقطوفه رعیناهو مفاعیلن معصوب وان کانو
مفاعیلن معصوب غضابا فعولن مقطوفدر قائلی
جریر نام شاعردر دیمشلر لکن حق اولان معوّد
الحکما ایله شهیر معاویة بن ملك بن جعفردر
السماء نزل نك فاعلیدر سما ایله مراد مجاورت
علاقه سیله مطردر بارض قوم نزل یه متعلقدر
وسببیت علاقه سیله رعیناه ده سمایه راجع اولان
ضمیر ایله مراد نبتدر بوکا استخدام دیرلر اصطلاحده
بر لفظك ایکی معناسی اولوب بری کندیله مراد وبری

سنده

کندویه عائد ضمیر ایله مراد اولنمقدر یاخود اول
لفظك کندویه راجع ایکی ضمیری اولوب بریله بر معناسی
وبریله اخر معناسی مراد اولنمقدر اولکنك مثالی بو بیتدر
ایکنجینك مثالی بیت آتیدر معنای بیت نه زمان برقومك
ارضنه یغمور یغسه اوت بتورر اول اوت ایله حیواناتی
اوتلدیرز نقدر اول قوم غضبان اولورسه ده
لو یمزی
اطولدندیرکه ظاهر اولان شاعرك بو بیتده مرادی
قومنی سائر اقوام اوزرینه غلبه وقدرت وجرأت
ایله وصفدر لکن بو مقام بعض اعلامدن بویله
مسموع اولدیکه بو بیت الله تعالینك عبادی حقنده
قدرت وانعامنی اظهار ایدر نقدر اولعباد الله تعالی به
شاکرین دکللر ایسه ده پس بوکا کوره معنای بیت
بویله دیمك اولورکه الله تعالی ارضی تربیه واول
ارضدن رعی ایتدرمکلرینه صالح اولمق ایچون
سما ومطری ارض قومه انزال ایلدی نقدر انلر
غضبان وغیر شاکرین ایسه ده

193 فسقی الغضا والساکنیه وان هم شبوه بین جوانحی وضلوعی
بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
فسقلغضا منفاعلن وسساکنی مستفعلن مضمر
هوان همو منفاعلن سالمه شبوهبی مستفعلن بجوانحی
منفاعلن وضلوعی فعلاتن مقطوعدر قائلی ابو عباده
بحتریدر فسقی نك ضمیر مستتری الله تعالی یه راجعدر
وبو صیغه دعادر صوارسن دیمك در الغضا
فسقی نك مفعولیدر غضا سریع الاحتراق بر نوع شجردر که
بعیر اکل ایدر مغیلان دیدکلریدر بعضیلر رماد ایله

بوشیده اولنسه ناری فرق کون منطفی اولماز برشجره
دیرلودیمش والساکنیه ده غضایه راجع اولان ضمیر
مجرورایله مراد محلیت علاقه سیله شجر غضا اولان
موضع ومکاندر وشبوه ده غضایه راجع اولان ضمیر
منصوب ایله مراد مجاورت وسببیت علاقه سیله
شجر غضادن حاصله اولان ناردر وان هم ده ان
وصلیه در هم نک میمی ضرورت شعرایچون مضموم
اوقونملیدر شبوه یاقدیلر دیمکدر ان وصلیه نك
مدخولنی مفسردر جوانح جانحه نك جمعیدر صدرك
کموکلری تحتنده اولان ضلعات اسمیدر ضلوع ضلع
کلمه سنك جمعیدر ظهرینی ولی ایدن کموکلردر
جوانح وضلوعك بیننده ن مراد قلبدر ونار هوا
وعشق شدیدده استعاره ایلدی معنای بیت
الله تعالی غضا نام شجره صوارسون واول شجرك
مکاننده ساکن اولنلری اسقا ایتسون نقدیرا اول
ساکن اولنلر اول شجردن حاصله اولان ناری بنم
جوانح وضلوعم اراسنده یاقدیلر ایسه بیله شاعر
دعاده سقیا ایله قصدی الله تعالی مدعوله یی
مراد ایتدیکی شیده ونماو نضارتنده مدد وآتم ایتسون
دیمکدر

كيف اسلو وانت حقف وغصن وغزال لحظا وقدا وردفا — في اللف والنشر ١٩٤

بو بیت بحر خفیفك ضرب اولندندر تقطیعی كيف
اسلو فاعلاتن وانت حق مفاعلن مخبون فن وغصن
فاعلاتن سالمه وغزالن فعلاتن مخبون لحظن وقد
مستفعلن صحیح دن وردن فا فاعلاتن سالمدر فا ئلی

ابن حیّوس نام شاعردر حیّوس حاء مهمله وضم یاء
مثناة تحتیه واخرنده معجمه ایله تنور وزنی اوزره در
وحیّوس طبرانی نك شیخیدر کنیه سی ابن رزق الله در
كيف بوراده استفهام انکاری ایچوندر اسلو صیغه
متکلم وحدهدر سلاه وسلا عنه دینلور انی اونوتدی
وآندن اونوتمه واقع اولدی دیمکدر یعنی كيف اسلو
معناسی سنی نیجه اونوتدی دیمك اولور وانت ده واو
حالیه در انت مبتدادر حقف خبریدر حقف کسر
حاء مهمله وسکون قاف ایله مستدیر اولان رمل
عظیم در عظم واستداره ده بوکا کفل تشبیه اولنور
وغصن خفف اوزرینه معطوفدر غزال یاقرینه
یا بعدینه عطف اولنور لحظا غزالك تمیزیدر قدا
غصن کلمه سنك تمیزیدر ردفا حقف کلمه سنك
تمیزیدر معنای بیت نیجه سنك حبکدن چیقارم
سنی اونودرم حال بوکه سن ردف یوننده ن عظیم سن
وقد وقامت یوننده ن غصن سن ولحظ وحسن عین
یوننده ن غزال سن بونده نشر علی غیر ترتیب اللف
واردر یعنی شاعر اولا حقف وغصن وغزالی جمع
ولف ایلدی بعده من غیر ترتیب اللف نشرا یدوب
لحظی غزاله قدی غصنه ردفی حقفه رد ایلدی

١٩٥ علمت یا مجاشع بن مسعده ان الشباب والفراغ والجده
١٩٦ مفسدة للمرء ای مفسده
١٩٧

بو اوج بیت بحر رجزك مشطورندندر تقطیعی علمتیا
مفاعلن مخبون مجاشع مفاعلن مخبون بن مسعده
مفاعلن مخبونه ومجبون انن شبا مستفعلن بو لفرا

مفاعلن مخبون غو لجدە مفاعلن مخبونه و مخبون مفسدة
مفتعلن مطوی للمرء ای مستفعلن بمفسده مفاعلن
مخبونه و مخبون در بونلرك قائلی ابو العتاهیه
نام شاعردر اطولدە دیرکه عتاهیه کراهیه وزنی
اوزره ابو اسحق محمد بن اسمعیل بن سویدك لقبیدر
صاحب قاموس دیرکه ابو العتاهیه ابو اسحقك
لقبیدر کنیه سی دکلدر جوهرینك وهمی کبی اطولدە
دیرکه بو سوز غریبدر مشهوره مخالفتدر که
لقب اب و ابن و ام و بنت ایله مصدر اولماز و جمیع
علم لقب کبیدر بو بیله اولنجه ابو العتاهیه کنیه در
مجاشع اسم فاعلدر مخاطبك علیدر ان الشباب
حیز علیدە اولمغله همزەنك فتحی واجب اولور اطولدە
دیرکه بیت اشعار مشهوره دن اولوب ابو العتاهیه
تضمین ایتمش اوله بو تقدیرجه کسرایله قرائت اولنسه
مضرت یوقدر و الفراغ نصب ان نك اسمی اوزرینه
معطوفدر فراغ اطولدە هوا به اتباعدن مانع اولان
شغلدن خلو صدردر دیدی بعضیلر فراغ هوا و عشقدن
موانعك انتفاسیدر دیمش و الجدة نصب ایله
یا قربنه یا بعدینه عطف اولنور جده عدم وزنی
اوزره استغنا معناسنه در وجد فی المال وجدا
و وجدا و جدة دینلور استغنا ایلدی دیمك در
بعضیلر جده غنا معناسنه دردیمش لکن ارباب
فرقدن دکل ایمش مفسدە ان نك خبریدر مفسده
مطولدە صاحبنی فساده دعوت ایدن شئیه دیرلر
دیدی بعضیلر فساده منشاء و موضع و داعی و سببه

دبب

دیرلر دیمش اطولدە مفسده مصلحه وزنی اوزره
اولوب مصلحه نك ضدیدر دیدی للمرء مفسدە به
متعلقدر بونده تغلیب واردر یاخود اشیاء متعددە نك
مرأه به مفسده اولمسی بطریق الاولی بیلنور ای مفسده
مفسدە عظیمه دیمكدر مفسدە نك صفتیدر مقول
فی حقها ای مفسده تقدیرنده در بوکا جمع دیرلر اصطلاح
حکمده یعنی محکوم به واحدده متعددك بینی جمع
اولنمقدر بورادە شباب و فراغ و جده نك مفسدە
یعنی فساده سبب اولمقلقده جمع اولندیغی کبی
معنای بیت ای مجاشع بن مسعود شباب و عشقدن
موانعك انتفاسی و استغنا کشی یه نه کونه فساد
عظیمه داعی و سبب اولدیغنی بیلدك
٢٩٨ ما نوال الغمام وقت ربیع   کنوال الامیر یوم سخاء
٢٩٩ فنوال الامیر بدرة عین   و نوال الغمام قطرة ماء
وهما فی التفریق
بو ایکی بیت بحر خفیفك ابیاتی زحافاتندندر تقطیعی
ما نوال فاعلاتن غمام وق مفاعلن مخبون تربیعن
فعلاتن مخبونه کنوال فعلاتن مخبون امیر یوم مفاعلن
مخبون سخائی فعلاتن مخبون فنوال فعلاتن مخبون
امیر بد مفاعلن مخبون رتعینن فعلاتن مخبونه
و نوال فعلاتن مخبون غمام قط مفاعلن مخبون
رتمائی فعلاتن مخبوندر قائلی رشید الدین وطواط
ما نوال الغمامده ما لیس معناسنه نوال الغام مانك
اسمیدر نوال نول و نائل کبی عطا معناسنه در غمام
سحاب معناسنه غمامه نك جمعیدر سحاب سحابه نك

جمعی اولدیغی کبی وقت ربیع منفینك ظرفیدر مع هذا
ربیع غمامك ثروتی وقتیدر ربیع ایکی در بری شول
فصلدرکه آنده انوار وازهار بیدا اولور وبری شول
فصلدر آنده اثمار ادراك بولور کنوال الامیرما نائك خبریدر
یوم سخاء نوال الامیرك ظرفیدر مع هذا یوم سخا
امیرك یوم فقریدر کثرتی ساثلینه کمال بذل لندن
اوتوری فنوال الامیر مبتدادر اضافتی لامیه اولمغله
استغراقه حمل اولنور امیرك جمیع نوالی دیمك
اولور بدرة عین مبتدانك خبریدر بدرة عین دن
مراد درهم ایله مملوه کچی باورسنك دریسی در
زیرا بدره کچی باورسنك دریسنه دیرلرمطولده
بدرة عین اون بیك درهمه دیرلر دیدی وصحاحده
دخی بویله درلکن قاموسده بدره اون بیك
درهمك اسمی اولدیغنی انکار ایدوب بدره ایچی
جلدة السخلة در دیو تصریح ایلدی ونوال الغمام مبتدادر
قطرة ماء خبریدر معناء بیت سحابك وقت ربیعده
اولان عطاسی کبی دکلدر زیرا امیرك عطاسی اون بیك
درهمدر وسحابك عطاسی بر قطره مادر بوکا تفریق
دیرلر اصطلاحده نوع واحددن ایکی امرك مباینته
تنابیخ ایقاعدر بوراده نوع واحددن ایکی نوالك
مباینی متباینین اولان بدره وقطره یی ایقاع ایله
تفریق کبی
٢٠٠ ولا يُقيمُ على ضَيْمٍ يُرادُ بِهِ إِلّا الأَذَلّانِ عَيْرُ الحَيِّ والوَتِدُ
٢٠١ وهذا على الخَسْفِ مربوطٌ بِرُمَّتِهِ وذا يُشَجُّ فلا يَرْثِي لَهُ أَحَدُ

بوایکی

بو ایکی بیت بحر بسیطك ضرب اولی مخبونندر تقطیعی
ولا یُقی مفاعلن مخبون معلاو فعلن مخبون ضیمن مستفعلن
دبهی فعلن مخبون اللاو ذل مستفعلن لا نحی فاعلن
رالجیول مستفعلن وتدو فعلن مخبون هذا علل مستفعلن
خسفمر فاعلن بوطنبرم مستفعلن متهی فعلن مخبون
وذا یشج مفاعلن مخبون جفلاو فعلن مخبون یرثیلهو
مستفعلن احدو فعلن مخبوندر قائلی متلمس نام شاعردر
ویوجریر بن عبد المسیح درولا یقیم تقدیری ولا یقیم
احد دیمك اولور عام اولان مستثنی منه حذف اولنمشدر
معناسی مواطن ظلمده توطن ایتمز دیمکدر علی ضیمده
اولان علی مع معناسنه در ضیم ظلم معناسنه در
یراد به ضیم کلمه سنك صفتیدر به نك ضمیری عام مقدر
اولان مستثنی منه یه عائددر مستثنی منه لفظی احد ایدی
اما یراد نك ضمیری ضیم کلمه سنه عائددر الا الاذلان
بو استثناء مفرغ اولوب ظاهرده لا یقیم فعلی کندویه
اسناد اولنمشدر یعنی لا یقیم نك فاعلیدر اما حقیقتده
لا یقیم فعلی عام محذوفه اسناد اولنمشدر عیر الحی
رفع ایله الا الاذلان دن بدلدر عیر فتح مهمله ایله
حمار وحشی وحمار اهلی یه دیرلر مطولده بوراده مناسب
اولان اهلیدر دیدی لکن اطولده تحقیق ایدوب عیرك
الحی یه اضافتی اهلی اولدیغنی معینه دردیدی حی
قبیله معناسنه والوتد رفع ایله عیر الحی اوزرینه
معطوفدر وتد میخ معناسنه هذا مبتدادر عیر الحی یه
راجعدر خسف فتح بجمه وسکون مهمله ایله
ذل معناسنه مربوط مبتدانك خبریدر رمه

ضم مهمله و تشدید میم ایله کند و ایله ربط دن خدص
سهل و آسان اولان حبل بالیه قطعه سنه دیرلر
باخود برتبه باشدن اباغه دکین تمامه دیرلر ذهب
فلون برمته دینلدیکی کبی اولکی معنایه کوره برمته
دبطك صله سی اولور ایکنجی معنایه کوره للخسف نك
صله سی اولوب علی الخسف مربوط لفظنه متعلق اولور
وعلی کلا التقدیرین برمته نك ضمیری عیره عائددر
وذا ونده راجعدر یشج صیغه مضارع مجهولدر
دق اولنور و باشی دق ایله شق اولنوردیمك در
فلا یرثی صیغه مضارع معروفدر رقت و مرحمت
ایتمز دیمك در اطولدی دیرکه له ده اولان ضمیر ونده
عائددر احد فلا یرثی نك فاعلیدر خفی بوزلمیه
عدم رحم عیر الحی ایله وتد میاننده مشترکدر پس
اولی اولان له نك ضمیری هر برسی ایچون قیلنوب
فلا یرثی قولی ربط و شجه متفرع قیلنه و بوده خفی
دکلدرکه هذا وذا نقدر مشار الیهدن برشیء ایله
متعین دکللر ایسه ده لکن حکم مذکور بونلردن هر
بر ایله بیله عیره اشارت اوزرینه قرینه در زیرا
ربط عیر و شج وتده ملایم اولوربونکله مطولده
ذکر اولنان سؤال مندفع اولور سؤال بودرکه
هذا وذا قریبه اشارتدر منا و بلوردر پس احتمالدرکه
بونلردن هر بری عیر و وتده اشارت اولوب تعیین
تحقق ایتمیه و بو تقدیرجه بیت لف و نشر قبیلندن ١٨
اوله مطولده بو سؤاله آخر جواب ایله جواب ویرلوب
دینلدیکه تساوی مسلم دکلدر بلکه حرف تنبیه ده

قرب اقل اولدیغنه ایما اولوب تنبیه مابه محتاج اولمغله
اشارت عیر الحی یه اولور واکر تسلیم اولنوب هذا عیر
وذا وتده یاذا عیره هذا وتده اشارت قیلنسه برابردر
بینه تعیین حاصل اولور غایة مافی الباب تعیین
محتملدر بو شکلی لف و نشرده یو قدر رمز ستری
دیدیکه هذا علی الخسف قولی سؤال مقدره جوابدر
کویا سؤال اولندیکه اذل اولانلرك حالی نه کیفیتله در
جوابنده دینلدیکه شونك حالی شویله و بونك
حالی بویله در معنای بیت برکسنه ظلم ایله بیله
اقامت ایتمز یعنی ظلمه تحمل ایتمز اویله ظلم که انکله اول
کسنه قصد اولنور الا ایکی ذلیل تحمل ایدر بری قبیله نك
حاری در و بری وتددر زیرا قبیله نك حاری برقطعه
حبل بالیه سیله ذل اوزره مربوطدر و وتد دخی
باشی دق ایله شق اولنور برکسنه اکا مرحمت ایتمز
حاصلی بو ایکیسی ظلمه تحمل ایدرلر دیمك در شاعر
بوراده عیر و وتدی ذکر ایدوب آنلری ایله کوره خسف
اولان ربطی مضاف و ایکنجی یه تعیین اوزره شجی
مضاف ایلدی بوکا تقسیم دیرلر اصطلاحده متعددی
ذکر ایدوب صکره علی التعیین متعددك هر برینه
برشیء مضاف قیلمقدر تقسیمك اخص اولان تعریفی
بودرکه متعددی ذکر بعده هر برینه برشیء تعیین در
فوجهك كالنار فی ضوئها وقلبی كالنار فی حرها ٢٠٣ فی الجمع مع التفریق
بو بیت بحر خفیفك ضرب ثالث محذوفندندر تقطیعی
فوجهك مفاعل شکول كننا ر فی مستفعلن ضوء ها
فاعلن محذوفه وقلبی مفاعل شکول كننا ر فی مستفعلن

خر رها فاعلن مخذ وفدر تنصیصده بحر منقاربدندر
بحر خفیفدن دیدکلری قلم نا سخدن سهودر دیدی
قائلی رشید الدین وطواطدر فوجهك مبتدادر كالنار
خبریدر فی ضوئها ضمیری ناره عائددر مصراع ثانینك
اعرابی بونك کبیدر معنای بیت ای محبوبه سنك
یوزك نار کبیدر ضوئنده وبنم قلبم نار کبیدر حرارتنده
شاعر قلبنی ومحبوبه سنك وجهنی نارکبی اولمقده جمع
ایلدی صکره بینلرینی تفریق ایدوب وجهده وجهه
شبهی ضوء ولمعان قلبده حرارت واحتراق ایلدی
بوکا جمع مع التفریق دیرلر اصطلاحده ایکی شیئی
بر معنایه ادخال ایدوب وادخالك جهتلرینك
مباینی تفریق ایتمکدر

فی الجمع والتقسیم ٢٠٣ حتی اقام علی ارباض خرشنة تشقی به الروم والصلبان والبیع

بو بیت بحر بسیطك ضرب اول مخبوننددر تقطیعی
حتتا اقا مستفعلن معلا فعلن مخبون اربا ضخر مستفعلن
شنتن فعلن مخبونه تشقی بهر مستفعلن روموص
فاعلن صلبا نول مستفعلن بیعو فعلن مخبوندر قائلی
ابو الطیبدر سیف الدوله یی مدح ایلدیکی قصیدهسندندر
حتی اطولده دیرکه بیت سابقده قاد المقانب
اوزرینه عطف ایچوندر مطولك عبارتنك ایهام
ایتدیکی کبی بیت سابقده اولان قاد فعلنه متعلق
حرف جر دکلدر زیرا جار فعله داخل اولمز اقام نك
فاعل مستتری سیف الدوله نام ممدوحه راجعدر
اقامت تسلیط معناسنی تضمنندن اوتوری علی ایله
تعدیه ایتدیروب علی ارباضه بدی اطولده دیرکه

اقام لفظنی احاطه لفظی اوزرینه اختیارینك نکتهسی
بودرکه اقامت ممدوحك فتح قلاع وحصونده عزمنك
تصمیمی اوزرینه اشارتدر حتی ممدوح اول قلاع و
حصونك اطرافنده فتح اولنجهیه دك مفازدن ایتموب
توطن واقامت ایدردیمك دروحماربه خصونده اهل
جرانك شانی استعلا اولمغله معنای استعلایی
تضمیندن اوتوری علی ارباضه بدی وبو تضمین تسلیط
تضمیندن اولیدر ارباض ربضی کلمهسنك جمعیدر
مدینهنك ماحولی معناسنهدر اطولده سور معناسنهدر
دیدی خرشنه دحرجه وزنی اوزره بلاد رومده
بر بلدهدر تشقی به شقی فلان دینلور بدبخت اولدی
دیمكدر بهده اولان با سببیه در ضمیری ممدوحه
عائددر الروم تشقی نك فاعلیدر روم رومی یه جنسیدر
تمر تمره یه جنس اولدیغی کبی والصلبان الروم اوزرینه
معطوفدر صلبان کفران وزنی اوزره صلب لفظنك
جمعیدر نصارانك معبود اتخاذ ایتدکلری شیدر
فارسیده چلیپای ترسایان وترکیده حج دیرلر
والبیع با قرینه یا بعدینه معطوفدر بیع کسر بعده
فتح ایله بیعه نك جمعیدر بیعه قطعه وزنی اوزره
کلیسا معناسنه نصارانك تعبد مکانی دیمکدر
دیمکدر معنای بیت ممدوح عسکری سوردی
حتی بلاد رومده خرشنه نام بلدهنك اطرافنه
متسلط وغالب اولدیغی حالده نازل اولدی اول
ممدوح سببیله روم وصلیبلر وبیعلر شقی یعنی بدبخت
ومغلوب اولدیلر شاعر بو بیتده رومك ممدوحه اولان

شفا واتینی تشنی نك تحتنده اجمالا جمع ایلدی زیرا
رومك شفاسی قتل ونهب وسبی وغیری الکه شاملدر
صکره بیت ثانیده تقسیم وتفصیل ایدوب دیرکه
للسبی ما نکحوا والقتل ما ولدوا والنهب ما جمعوا والنار ما زرعوا ٢٠٤ فی الجمع والتقسیم ایضا
تقطیعی للسبیما مستفعلن نکحو فعلن ولقتلما مستفعلن
ولدوا فعلن مخبونه ونهبما مستفعلن جمعو فعلن
مخبون وننارما مستفعلن زرعو فعلن مخبوندر
ما نکحواده اولان ما بی من برینه ذکرنده نکته بودرکه
اهانتنه دلالت ایدوب وانلردن مبالاتی قلمله
اولدیغنی اشعار اولوب کویا آنلر ممدوحات قسمندن
ذوی العقولدن دکلدر دیمك اوله والنهب ما جمعوا
والنار ما زرعوا قوللرینه دخی موافقت وملایمت
ایچون اوله اطوله فاضل محقق دیرکه ما نکحوانك
تقدیری نکحوهن دیمكدر لفظ ما بی ایتیانك
نکته سی مفهوم صفتی یعنی منکوحه یی قصد ایچوندر
اخوانی اولان مالر دخی بونك کبیدر پس ما اصلی اوزرینه در
بو بلیه او نبیجه ما جمعوا ما زرعوا قولنه موافقته مراعات
اولوریدر یاخود انلری منزله غیر العقلایه تنزیل
ایله اهانتدن اولوریدر دیدکلرینه حاجت قالمز
ونکحوا قولنده تغلیب واردر یعنی نکاح ایدنه واولنانه
دیمكدرکه نکحوا حالی اوزرینه ترك اولنسه نسالرنده
صبیه یه شامل اولور ما ولدوا اما یقابلی قرینه سیله
ذکوردن دیمكدر اکر ولدوا مجهول قرائت اولنسه کندولرندن
طوغان دیمك اولوب ذکوره مخصوص اولورایدی
والنار ما زرعوانك تقدیری وللنار دیمك اولوب

انلرك

انلرك اشجارلری قدرك تحتنده احراق ایچوندر
ومزروعاتی طبخ ایچوندر دیمكدر بو نسخه اشجارلرینی
احراقه ومزروعاتی تضییع ایتمکه حمل ایتمك قصدی
فتح حصن اولانه مناسب دکلدر بلکه اهل حصنه
اضرار ایله مانع وفتح حصندن عاجز اولانك
شانیدر معنای بیت رومك نکاح ایتدکلری
یعنی زوجاتی سبی اولد بلوطوغردقلری یعنی اولادی
قتل اولندیلر وجمع ایتدکلری یعنی مالاری نهب
اولندی وزرع ایتدکلری یعنی اکنلری واشجارلری
ناره ایچون اولدی یعنی یاقلدی بوکا یعنی اولا اجمال
ثانیا تفصیل وتقسیمه جمع مع التقسیم دیرلر اصطلاحده
متعددی برحکمك تحتنده جمع ایدوب صکره تقسیم
ایتمكدر یاخود متعددی تقسیم ایدوب صکره برحکمك
تحتنده جمع ایتمكدر اولکنك یعنی جمع قبل التقسیمك
مثالی بیتان مزبوراندر اما ایکنجینك یعنی تقسیم
قبل الجمعك مثالی بیتان آتیاندر
وهما التقسیم الی ٢٠٥ قوم اذا حاربوا ضروا عدوهم او حاولوا النفع فی اشیاعهم نفعوا
من الجمع والتقسیم ٢٠٦ سجیة تلك منهم غیر محدثة ان الخلائق فاعلم شرها البدع
بو ایکی بیت بحر بسیطك ضرب اولی مجنوننددر تقطیعی
قومن اذا مستفعلن حاربوا فاعلن ضروعدو مستفعلن
وهمو فعلن مخبونه اوحاولن مستفعلن نفع فی فاعلن
اشیاعهم مستفعلن نفعو فعلن مخبون سجیتن مفاعلن
تلکمو فاعلن همغیرمح مستفعلن دثتن فعلن مخبونه
انلخلا مستفعلن ئقفع فعلن لمشرها مستفعلن
بدعو فعلن مخبوندر بو ایکی بیت حسان بن ثابت رضی الله عنهنکدر

قول شربني دقوم غساني غلبه ايله وصف ايدر قوم
مبتداي محذوفك خبريدر تقديري هم قوم ديمكدر
حاولوا طلبوا معناسنه مأخذي محاوله در طلب
معناسنه في اشياعهم حاولوايه متعلقدر اشياع
اتباع وانصار معناسنه شيعه كلمه سنك جمعيدر
سجيه تلك نك خبريدر طبيعت وخلق معناسنه
برصفتدركه انسان آنك اوزرينه مجبولدر تلك
مبتدادر خصلت مذكوره يه يعني اعدايه مضرت اولبايه
منفعتله راجعدر غير محدثه سجيه نك صفتيدر موصوف
ايله صفت ميانني مبتدا فصل ايتمشدر خلايق خليقه نك
جمعيدر طبيعت وخلق معناسنه ياخود ناس معناسنه
اولكنه كوره شرها البدع قولي ظاهري اوزره در
ايكنجي يه كوره حذف مضاف ايله شرها صاحب البدع
ديمك اولور فاعلم كلمه سي ان نك اسمي ايله خبري
اراسنده فاايله جمله معترضه دربدع عنب
وزني اوزره اولوب حكمه وزني اوزره اولان بدعه نك
جمعيدر بدعه دخي علم وزني اوزره اولان بدع كلمه سنك
جمعيدر بدعه شول امردركه اولا بولنه وبدعه دينده
بعد الاستكمال واقع اولان حدث معناسنه ده كلور
ياخود نبي مكرم صلى الله تعالى عليه وسلم دن صكره مستحدث
اولان اهوا واعمالدر بوراده مناسب اولكيدر بس
معناي ثاني يه تفريع ايدوب مستحدثاتدن مجاز
قيلمغه حاجت قالماز مطولده اولديغي كبي ان الخلايق
فاعلم شرها البدع قولي مثل مجراسنه جاريدر يعني
بونلر قديماب اولدقلري شي اوزرينه ثابت وبونلر

نفع وضر طبيعي غير محدثدر ديمكدر لكن خلايق ناس
معناسنه اولديغنه كوره در معناي بيتين بر قومه زمان
جنك ايشه لردشمنلرينه ضرر ويررلر يعني غالب اولورلر
ياخود اتباع وانصارلرينه نفع وفائده بي استه سه لر
نفع وفائده ويررلر بوخصلت اول قومدن غير محدثه
بر طبيعتدر ذيرا معلومات اولسونكه طبيعتلرك شري
مبتدعات ومحدثاتدر طبيعت محدثه نك دوامي يوقدر
ياخود ناسك شري صاحب بدعدر حسان رضي الله عنه
بو بيتده حال قومي ضر اعدا ونفع اوليايه تقسيم ايدوب
اولحالت مقسومه يي طبيعتده جمع ايلدي
ساطلب حقي بالقنا ومشايخ كانهم من طول ما التثموا مرد ٢٠٧
ثقال اذا لاقوا خفاف اذا دعوا كثير اذا شدوا قليل اذا عدوا ٢٠٨
بو بيتلر بحر طويلك ضرب اولندندر تقطيعي ساطلب مقبوض
بحقفي بل مفاعيلن قنا وفعول مقبوض مشايخ مفاعلن
مقبوضه كانن فعول مقبوض همومن طو مفاعيلن لمالت
فعول مقبوض تموا مردو مفاعيلن سالمدر ثقالن فعولن
اذا لاقوا مفاعيلن خفافن فعولن اذا دعو مفاعلن
مقبوضه كثيرن فعولن اذا شدو مفاعيلن قليلن
فعولن اذا عدو مفاعيلن سالمدر بو بيتلرك قائلي
ابو الطيب در علي بن محمد بن المكرم تميمي يي مدح ايلديكي
قصيده سندندر بالقنا حذف مضاف طريقي اوزره
سنان القنا تقديرندهدر بعضيلر روايت صحيحه فاايله
فتي اولوب نفسندن كنايه دردبوب مشايخ دن مراد
قوم واصحابيدر ديمش مرد امردك جمعيدر كوبا انلرك
لحيه لري كورنمديكندن مرد اولمشلر التثام جنكده اغزه

ني بجي التقسيم على وجه اخر
وهو ان يذكر احوال الشي
مضافا الى كل منها
ما يليق بها وهو
ظاهر

وبورده لئام قومقدر و بو عادت عربدندر نقّال تقبلك
جمعیدر مدح اوزره مرفوع اولوب مشایخ و تَلنك
صفتیدر تقدیری هم نقال دیمکدر بومثللی مقامده
مسندالیه حذف قاعدهٔ مستمره در بعضلر ثقال کسر ایله
مشایخ دن بدلدر دیمش اطولده کسر ایله مشایخك صفتیدر
دیدی و بونلرك تقلیله مراد دشمن ایله ملاقات وقتنده
دشمنه غلبه لریدر ممیزانده خفیف اوزره تقبلك عکسیدر
کبی لاقواحا دبوا معناسنه خفاف خفیفات جمعیدر
خبر بعد خبردر کثیر و قلیل دخی بویله در بونلرك
خفتلرندن مراد مهمه کفایته و ملمّی دفعه دعوت
اولندقلری وقتده اجابته سرعتلریدر و کثیر مفرد
وجمع بیننده مشترکدر کثیرون یرینه کثیر لفظنی اختیار ده
نکته بودر که انلر کثرتلرنده برحسن نظام برتوافق
التئام اوزره درکه امر واحد تخیل اولنورلر و کثیر ایله
وصفنده نکته بودر که حمله لری حیننده هر برندن آثار
کثیر صادر اولور اشتراك مذکورده قلیل دخی بویله در
شدوا نك صله سی محذوفدر تقدیری شدوا علی العدو
دیمکدر شد علیه دینلور انك اوزرینه حمله ایلسه
اذا کلمه سی مواضع اربعه ده ما قبللرینك ظرفیدر معنای
بیتین حقّی شبّانی قنا یاخود فتی و قوم و اصحابم ایله طلب
ایدرم کویا اول قومم طول التثاملرندن امردلردر و اول
قومم نه زمان جنك ایتسه لر اعدا اوزرینه شدّت
وطأتلری ایچون ولقا اوزره ثباتلری ایچون ثقیللردر ١٨٧
ونه زمان کفایهٔ مهم و دفاع ملمّه دعوت اولنسه لر اجابته
سرعت ایدیجی خفیفلردر ونه زمان اعدا اوزرینه حمل

ایلسه لر

ایلسه لر انلردن هر بری جماعت مقامنه قائم اولدوغندن
کثیرلردر و نه زمان عد اولنسه لر قلیللردر شعر
شبّانی قنانك احوالنی و احوال مشایخی ذکر ایدوب صکره
بونلردن هر برینه مناسب اولان شیئی مضاف ایلدی
بو دخی تقسیم قبیلندندر

وشوهاءَ تعدو بی الی صارخ الوغی بمستلئم مثل الفنیق المرحّل ٢٠٩ فی التجرید

بو بیت بحر طویلك ضرب ثالثندندر تقطیعی وشوهافعو
انعدو بی مفاعیلن الاصا فعولن رخلوغا مفاعلن مقبوضه
بمستل فعولن ءمثل مفاعیلن فنیقل فعولن مرحلی مفاعلن
مقبوضدر قائلی امام بن مالك غزوینه کوره ذوالرمه
غیلان بن عقبه در و شوهاده اولان واو رب
معناسنه شوهاء مد ایله قبیح المنظر فرسه دیرلر صفت
محموده در شاهت الوجوه دن مأخوذدر وجوه قبیحه
اولدی دیمکدر اغزینك یانی یعنی اوردی و منخرینی
بول یاخود کنده و به شدائد حرب اصابت ایتدیکندن
قبیح المنظر اولمش تعدو بی سرعت ایله کوتوردی دیمکدر
و بی ده اولان با ملابست ایچوندر الی صارخ الوغی ده
اولان اضافت فی معناسنه در تقدیری الی صارخ فی
الوغی دیمکدر صارخ مستغیث یعنی یاردم طلب
ایدیجی دیمکدر وغی فتح ایله حرب و جنك معناسنه
حربده صوت اولدیغندن دینلمشدر بمستلئم بی دن
بدلدر و بو بی دن تجرید در باسی مصاحبت و معیت
معناسنه در مستلئم اسم فاعلدر لامه کیبیجی یعنی
درع کیبیجی دیمکدر مثل الفنیق کسر لام ایله شوهاء
کلمه سنك صفتیدر فنیق فعیل وزنی اوزره اهلنك

عندنده فخل مکومدرکه بنلماش و بوك قونلمامش اوله
مرحل اسم مفعولدر مکانندن ایرلمش و بر بلده دن
بر بلده یه کوندرلمش دوه یه دیرلر معنای بیت
مکرم و مرحل فحل مثللی جوق قبیح المنظر فرس واردرکه
بکا ملابس و بندن بدل لابس درع مصاحب اولدیغی
حالده جنکده یاردم طلب ایدنجه یه سرعت ایله
کونورر یعنی بن لابس الدرعی و بن بهادری اوبله
جنك باز اولان فرس جنکده امداد طلب ایدنلره
بنی سرعت ایله کونورر شاعر حربه استعداد ایله
اتصافنده مبالغه ایدوب کندندن لابس درع بر
مستعد آخری انتزاع ایلدی بوکا تجرید دیرلر اصطلاحده
صفت صاحبی بر امردن تلك الصفه ده کندوبه
مماثل بر امری انتزاع ایتمکدر صفت صاحبی اولان
امرده اولان صفتنك کمالنده مبالغه دن اوتوری
و بو تجریدك اقسامی واردر بری منتزع عنه باء مصاحبتك
دخولیله اولوب بو بیتده اولدیغی و بری بر حرف
توسط ایتمکسزین اولور فلئن بقیت بیتنده اولدیغی
کبی و بری انسان نفسنه خطاب ایتمك ایله اولور
لاخیل عندك بیتنده اولدیغی کبی و بری کنایه طریقیله
اولور یا خیر من بیتنده اولدیغی کبی
فلئن بقیت لأرحلن بغزوة تحوی الغنائم او یموت کریم ٢١ في التجريد بدون توسط حرف
بو بیت بحر کاملك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
فلئن بقی متفاعلن تلأرحلن متفاعلن بغزوتن
متفاعلن سالمه تحوِلغنا مستفعلن مضمر ام او یمو
متفاعلن تکریمو فعلاتن مقطوعدر قائلی قتادة بن مسلمة

حنفیه

حنتوره و بو بیت حماسیدر لئن ده اولان لام قسم محذوفك
توطئه سیدر و لارحلن ده اولان لام قسم محذوفك
جوابیدر تقدیری والله لئن بقیت لارحلن دیمکدر
رحل منع کبی انتقال ایلدی دیمکدر تحوی جمع ایدر دیمکدر
و تحوی الغنائم جمله سی غزوه نك صفتیدر اطولده
دیرکه تحوینك فاعلی غزوه یه عائد اولان ضمیردر
یاخود غزوه یه عائد اولان ضمیر محذوف اولوب تقدیری
تحوی فیها الغنائم اولور بو تقدیرجه الغنائم تحوینك
فاعلی اولور و بو تکلمدن خطابه التفات اولور پس
بیتده اوج التفات واردر اوج التفاتدن هر بری
بر قسمندندر نحوی الغنائم ده روایت اولنمشدر و بو ظرف
لارحلن ایله منصوبدر امام مرزوقی یوروانیی شرح
حماسه ده اصل قیلوب نحوی الغنائم بعضك روایتی
قیلدی او یموت ده اولان او الادن بدلدر یموت
ان مضمره ایله منصوبدر تقدیری الا ان یموت کریم
دیمکدر کریم ایله نفسنی مراد ایدر معنای بیت
والله اکر بن باقی قالورسم البته بن بر غزوه یه کیدرم
اوبله غزوه که غنیمتلری جمع ایدر والا کریم اولورسه
یعنی بن اولورسم موت بنی اول غزوه یه ارتحالدن منع ایدر
قتلدن موت ایله تعبیرك نکته سی شاعر خصمك
قتلندن ارفع و بری اولوب بلکه شاعرك موتی اجلك
تحققی ایله اولدیغنه اشارتدر و بالجمله کندی نفسندن
کریم ایله تعبیرك نکته سی کرمده بر حد بالغ و واصل
اولدیکه کندندن کندی مثللی بر کریم انتزاعی صحیح اولدی
و بو اجلدن اوا موت دیمدی و جائزدرکه او یموت کریم

في التجريد بطريق الكناية

تعظيم ايچون موضع مضمره ظاهری وضع قیلندن اوله
٢١١ يا خير من يركب المطي ولا يشرب كأسا بكف من بخلا
بو بيت بحر منسرحك ضرب اولنديدر تقطيعي يا خير من
مستفعلن يركبلم فاعلات مطوی طيبو لا مفتعلن مطويه
يشرب كا مفتعلن مطوی سنكف فاعلات مطوی من بخلا
مفتعلن مطوی در قائلی اعشی در مطی مطيه نك جمعی در
سيرنده سرعت ايدن دابه يه ديرلر بكف من بخلا كاسا
كلمه سنك صفتيدر يا خود يشرب يه متعلق در ولا يشرب
جملهسی كندنده معنای مفعول اولديغندن منادادن حالدر
ديديلر معنای بيت ای مطيه يه ركوب ايده نك خيرلسی
دخی بخيل اولانك ايله كاس نوش ايتمز يعنی جواد وكريم
ايله نوش ايدركنه نك خيرلسی اطولده ديركه
شاعر علی طريق الكنايه ممدوحدن برجواد انتزاع ايدوب
اول جوادك ايله كاس ايچديكنی ذكر وافاده ايتديكی
زيرا بخيل ايله ايچمدی دينلسه جواد ايله ايچدی ديمك
اولور و بو جواد وكريمدن مراد ممدوحك كنديدر
زيرا كشی كندی ايله ايچر بونده ايكی وجه ايله بحث
وارد در بری بخيل ايله كرمك ميانده واسطه نك
ثبوتندن اوتوری بخيلات ايله شربی نفی كوميك ايله
شربی ستلزم دكلدر و بو ايرادا ستلزام معونت مقام
ايله دردبود فع اولندی وبری كريم ايله شربی ذلك
الكوميك نفسنه اسناد كندندن بركريم اخری
انتزاعی مقتضی دكلدر يا من يشرب بكف قولمزدن
شخص اخرك انتزاعنی اقتضا ايتمديكی كبی پس تجريد
سوزی ثابت اولدی بو اجلدن اكر خطاب نفسنه دخی

١٨٩

اولورسه بنه تجريد در والا تجريد دكلدر بلكه ممدوح
بخيل اولمامدن كنايه در دينلدی بويله اولنجه صاحب
مطولك ايرادی وارد اولماز ايرادی بودركه بونك كنايه
اولمسی تجريد اولمسنه منافی دكلدر واكر خطاب نفسنه
اولورسه لا خيل عندك بيتنده اولان تجريد قسمندن اولور
٢١٢ لا خيل عندك تهديها ولا مال فليسعد النطق ان لم تسعد الحال
بو مطلع بحر بسيطك ضرب ثانيسندندر تقطيعی لا خيل عن
مستفعلن دكتة فعلن تهدی دیها ولا مستفعلن مالو
فعلن مقطوعه فليسعد ن مستفعلن نطقان فعلن
لم تسعد ل مستفعلن حالو فعلن مقطوعدر قائلی
ابو الطيب در بعضيلر مال عند العرب دوه يه اطلاق
اولنوردیو تخصيص ايتمشلر نکته سی نه اولديغی نمايان
دكلدر ديمش عندك انسانك نفسنه خطابدر تهديها
بودخی خطابدر ضميری خيله عائد در حال مؤنث
سماعيدر مراد غنادر حال عاقبت كبيدر زمانكه
اطلاق اولنسه حال حسنه مراد اولنور معنای بيت
ای نفس سنك قتكده خيل يوقدركه ممدوحه هديه
ايده سين ومال يوقدركه هديه واعطا ايده سين
بويله اولنجه ممدوحك مدحنده نطق وفكر سكا
مساعده ايتسون اكر حال وغناك مساعده ايتمزسه
يعنی سن شاعرسين خيل ومال هديه سنه قادر
دكلسين بارى شعر ايله مدح وثنا ايله ديمك استر
خفی بيورلميه مطولده اولديغی اوزره بوراده حالدن
غنا اراده اولندی اطولده حالدن فقر اراده ايدوب
فقرا هدايه مساعده ايتمز بلكه غنا مساعده ايدر ديو

١٩٠

في التجريد بمخاطبة النفس

معنا ويروب پس حالى غنا ايله تفسير جدير دكلدر
ظاهر اولان فقر ايله تفسيردر واسعاد نطفى عدم
اهداده عذراو زرينه حمل ايتمك لازم دررديدى
پس كويا شاعر فقد خيل ومالده كندى شللى بر شخصى
انتزاع وتجريد ايلدى

في المبالغة ويسمى التبليغ ٢١٣ **فعادى عداء بين ثور ونعجة دراكا فلم ينضح بماء فيغسل**

بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى فعادى
فعولن عدا بى مفاعيلن نثورن فعولن ونعجتن مفاعلن
مقبوضه دراكن فعولن فلم ينضح مفاعيلن بماءن
فعولن فيغسلى مفاعلن مقبوضدر قائلى امرئ القيسدر
بر فرسى وصف ايدركه نقدر قوشدرلسه ترلمز
وبو صفت فرسك صفت محموده سيدر فعادى سرعت
ايلدى ديمكدر فاعلى فرسدر عداء عادى نك مفعول
مطلقيدر عداء كسر ومد ايله طريق واحده برى برى
اردنجه هلاك اولان ايكى صيدك ميانندن موالاتدر
ثور بقر وحشينك اركككيدر نعجه بقر وحشينك
ديشى سنك اسميدر دراكا متتابعا معناسنه در
لم ينضح ترلمز ديمكدر نضح اصلنده صو ايله رش ايتمكدر
فيغسل صيغه مجهول مجزومدر ينضح اوزرينه معطوفدر
اما لامك تحريكى قافيه مطلقه اولديغندندر وتورديدر
فيغسل قولنك فائده سى مبالغه يى حد امكاندن
عادة خروجدن حفظدر زيرا عدم نضح حد عاددن
خارجدر لكن عدم غسلى متعقب اولان عدم نضح
حد عاددن داخلدر معناى بيت اول فرس سريع
السير اولان بقر وحشينك ديشى سى واركككى اراسنده

متنا بعا

مضمار ميدان معناسنه

متتابعا سرعت ايتمكلك ايله سرعت ايلدى وبرقطره
ترلمدى وترى ايله غسل اولنمدى يعنى نه آزونه چوق
ترلمديمكدر پس شاعر فرسنى مضمارده واحدده ثور
ونعجه يه دركك ايدوب ترلمز ديو ادعا ايلدى
وبو عقلا وعادة ممكن اولان مبالغه مقبوله دندر
بوكا تبليغ ديرلر

في الاغراق ٢١٤ **ونكرم جارنا ما دام فينا ونتبعه الكرامة حيث مالا**

١٩١ بو بيت بحر وافرك ضرب اولى مقطوفندر تقطيعى
ونكرم جا مفاعلتن رنا ما دا مفاعيلن معصوب
مفينا فعولن مقطوفدر ونتبعهل مفاعلتن كرا متحى
مفاعلتن ثما لا فعولن مقطوف قائلى عمر بن ايهم
تغلبيدر جارنا نكرمنك مفعوليدر ونكرم تجدده
دلالت ايدر ما دام ده ما مصدريه وقبلنده اسم
زمان محذوفدر تقديرى مدة دوامه ديمكدر
نتبعه اتباعدن مأخوذدر ارسال معناسنه كرامه
عطا واحسان معناسنه مالا ده اولان الف اشباع
ايچوندر مال ميلدن مأخوذ فعل ماضيدر ميل ايلدى
ديمكدر معناى بيت بز جارمزه اكرامى تجديد ايدرز
مادامكه بزم يانمزده در ياخود جوارمزده در جارمز
قنقى محله ميل ايدرسه وكيدرسه واقامت ايدرسه
دخى انك اثرنجه احسان وعطايى وقت وقت ارسال
ايدرز پس شاعر جاره اكرامى بر حده بلوغنى
ادعا ايلديكه جارنه ره يه كيدرسه اثرى اوزره
كرامت وعطايى اتباع وارسال ايدرز ديدى
بونقدر عقلا ممكن ايسه عادة دكلدر وبوكا اغراق

عالم صمدانی سعد الدین تفتازانی بوکا عادة ممکن
دکل عقلاً ممکن دردیدکلری فی زماننا عقلاً ممتنعه
ملحقدر دیدی

في الغلو ٢١٥ وَاَخَفْتَ اَهْلَ الشِّرْكِ حَتّى اِنَّهُ لَتَخافُكَ النُّطَفُ الَّتي لَمْ تُخْلَقِ

بو بیت بحر کاملك ابیات زحافاتندندر تقطیعی واخفتا
متفاعلن لشرك حت مستفعلن مضمر تا انهو مستفعلن
مضمر لتخافکن متفاعلن نطفللتی مستفعلن لم تخلقی
مستفعلن مضمردر قائلی ابو نواسدر بو نکله رشیدی
مدح ایدر اخفت خوفه دوشردك دیمکدر اهل الشرك
اخفت نك مفعولیدر انه ده اولان ضمیر شاندر جمله‌در
لتخافك ان نك خبریدر ولام لام ابتدادر تخافکده
حذف وایصال واردر تقدیری تخاف عنك دیمکدر
نطف تخاف نك فاعلیدر ونطفه نك جمعیدر
التی لم تخلق نطف کلمه سنك صفتیدر معنای بیت
ای ممدوح سن اهل شرکی خوفه دوشردك حتی تحقق
شان خلق اولنمیان نطفه لر سندن قورقدی پس
شاعر ممدوحدن نطف غیر مخلوقه خوف ایدردیو
ادعا ایلدی وبو عقلاً وعادةً ممتنع در بوکا غلو دیرلر

في الغلو المقبول ٢١٦ عَقَدَتْ سَنابِكُها عَلَيْها عِثْيَراً لَوْ تَبْتَغي عَنَقاً عَلَيْهِ لَأَمْكَنا

بو بیت بحر کاملك ضرب اولنداندر تقطیعی عقدت سنا
متفاعلن بکها علی متفاعلن ها عثیرن مستفعلن مضمر
لو تبتغی مستفعلن مضمر عنقنعلی مستفعلن هلا مکنا ١٩٢
متفاعلن سالمدر قائلی ابو الطیبدر بو نکله بدر بن
عماری مدح ایدر عقدت باغلدی وطوندی دیمکدر
سنابکها عقدت کلمه نك فاعلیدر سنابك ضم سین

سکونلا

وسکون نون وضم با ایله اولان سنبك کلمه سنك جمعیدر
فرسك طرنغنه دیرلر اطولده طرنغك طرفنه دیرلر
دیدی وسنابکها نك ضمیری افراس جیاده راجعدر
علیها نك تقدیری علی راسها اولوب اول جیادك باشنه
اوزرنده دیمك اولور عثیرا عقدت کلمه سنك مفعولیدر
عثیر کسر عین مهمله ایله غبار معناسنه‌در علامه
مفتاح شرحنده اولان لطائفندن بعضیدرکه
عثیر غباردر بوراده عین فتح اولنمیون دیمش عالم
ربانی سعد الدین تفتازانی مختصرنده دیرکه بوندن
دخی الطفی بودرکه سوق بغدادده بر قاطرجی قاطرنی
سوروب کیدر ایکن قاطر ضرطه چکدی مکرر دار القضا
عدوللرندن بعضیسی اوراده حاضر ایدی فاطرجی فالمرك
ضرطه سنی ایشیدنجه کبی داب وعادتلری اوزره
بلحیته العدل دیدی عدل کسر عین ایله دنکك بر طرفنه
وبر شقنه دیرلر درحال بعض ظرفا فتح العین دیدی
یعنی کوزنی آچ عدوللردن اولان مولی بوننده ردیدی
وعالم ربانی سعد الدین تفتازانی دیرکه وبنه بو قبیلدندر
بنم قصیده لریمك برنده واقع اولدی

٢١٧ عَدُوٌّ فَأَصْبَحَ يَدْعوهُ الْوَرى مَلِكاً وَرُبَّما فَتَحوا عَيْناً دَأَوْا مَلَكاً

بو بیت بحر بسیطك ضرب اولنداندر تقطیعی عدو فاص
مفاعلن مخبون بحید فعلن مخبون عوهلوری مستفعلن
ملکا فعلن مخبونه وربتما مفاعلن مخبون فتحو فعلن مخبون
عینن او مستفعلن ملکا فعلن مخبون علا ضمیری ممدوحه
عائددر عالی اولدی دیمکدر فاصبح‌ده اولان فا عاطفه‌در
عطف مرادف قبیلندندر اصبح صار معناسنه‌در یدعوه

تسمیه ایدر دیمکدر ضمیری ممدوحه راجعدر وروری
ناس معناسنه ملاك كسر لام ایله دررنتما بروقتدن
صكره دیمکدر را واروُیه دن مأخوذدر كورد یلر
دیمکدر ملاك فتح لام ایله دربو بیتك معناسی اول
ممدوحه جمیع ناس ملك تسمیه ایدر اولدی و بو ناس
بر وقتدن صكره كوزلرینی اچدیلر ملاك مذكوری
ملاك كوردیلر یعنی ملاك لفظنك عین الفعلی لام در
فتح لام ایله اوقوسنه ملاك اولور و بو مقامه مناسب
اولاندركه بنم اصحابمدن بعضیسی اكثریا حركاتی فتحه
طرفنه اماله ایدنلردن ایدی بكا بركتاب كتوردی
اكا دیدمكه بو كتاب كیمندر اول دخی فتح عین ایله بولكز
عمر كدر دیدكده مجلسده حاضر اولنلر كولدیلر اولدخی
كولدكلرینك سببنی بیلمك ایچون وطریق صوابی
كوسترلمك ایچون بكا نظر ایتدكده بنده كوزیمی
١٩٩ یومدم وضم ایلدم مقصودی اكلدی و مجلسده
حاضر اولنلر بونی ظرفه عد ایلدیلر تبتغی تطلب معناسنه
ضمیری جیاده راجعدر عنقاً تبتغی نك مفعولیدر
عنق بردرلو یوروبوشه دیرلر اطولك ابل ودابه یه
مخصوص سیر سریعدر دیدی علیه ده اولان ضمیر
عنیره راجعدر اطولده علیه نك ضمیرینی مقصوده
ارجاع ایدوب ای علی ذلك المقصود ایله تفسیر ایلدی
لامكنا ده اولان الف اشباع واطلاق ایچوندر فاعلی
عنقه راجعدر اطولده امكنا یی كتیرلر ایچون تنبیه عنابت
ایدوب مقامه مناسب اولان ده بودر دیدی معناسی
اولجیادك طرنقلری باشلری اوزره غباری طوتدی

عنقا والتنوين للتنويع اى لو
تبتغي نوعا من السير
شديدا لامكن
منه

وباغلدی

وباغلدی كوجیاد مذكوره اول غبارك اوزرنده
یوروماك دیلسه لر یورومك ممكندر پس شاعر
حوافر خیلدن باشلری اوزره تكاثف ایدن غبار
ارض اولدی اوزرنده یورومك ممكندر دیو
ادعا ایلدی و بو عقلاً وعادةً ممتنع درلكی تخییل
حسن در
٢١٨ یخیل لی ان سمر الشهب فی الدجی وشدت باهدابی الیهن اجفانی
بو بیت بحر طویلدن ضرب اولندر تقطیعی یخیلی
فعول مقبوض لی انْ سُمِ مفاعیلن مر الشهْ فعولن
بفی دجا مفاعلن مقبوضه وشدت فعولن باهدابی
مفاعیلن الیهن فعولن ن اجفانی مفاعیلن سالمدر قائلی
قاضی ارجانیدر ارجان بلاد فارسدندر طول لیلدن
واول لیلده سهردن شكایت ایدر یخیل صیغه مجهولدر
سمر بودخی صیغه مجهولدر سمرت الشئ مسمورا
دینلور اول شیئی مسمار ایله محكم قیلدم ان سمرده
ان مصدریه اولوب محلا مرفوع یخیل نك فاعلیدر
شهب ضم شین معجمه وسكون ها ایله شهابك
جمعیدر نار ساطعه نك شعله سنه دیرلر مراد
نجمدر شهبی باشلری مدور ولمعان ایدن مسماره
تشبیه ایلدی دجی ظلمت معناسنه لكن مراد دجاء
لیلدر ولام عهد ایچوندر شدت صیغه مجهولدر
باغلندی دیمكدر باهدابی شدت كلمه سنه متعلقدر
اهداب هدبك جمعیدر اشفار عیندن اوزدنن ثابت
اولان شعره دیرلر اجفانی شدت كلمه سنك فاعلیدر
اجفان جفنك جمعیدر كوز قپغنه دیرلر معنای بیت

في ادغال شي على الغلو تقربه
الى الصحة مع تضمنه نوعا
حسنا من التخييل

١٩٤

بكا تخیل اولنورکه یعنی تخیل ایدرمکه یعنی خیالمه واقع
اولورکه ظلمت لیلدن یلدزلر مسا میوابله میخ لندی
مکانندن زائل اولمامغا بجون محکم اولدی وکوزمك
قپاقلری دخی کوزبکار مله اولکیجه طول سهر مدندر
اوتوری یلدزلره باغلندی وبو عقلا وعادة امر ممتنع
لکن تخیل حسن در بو تخیل لفظی دخی حسننی زیاده ایدوب
صحته تقریب ایدن شیدندر

٢١٩ في اخراج الغلو مخرج الهزل والخلاعة وهو ط

أَسْكَرُ بِالأَمْسِ إِنْ عَزَمْتُ عَلَى الشُّرْبِ غَداً إِنَّ ذَا مِنَ العَجَبِ

بو بیت مدور بحر منسرحك ضرب اولندندر تقطیعی
اسکر بل مفتعلن مطوی امس ان عز فاعلات مطوی
زمت علش مفتعلن مطوی شرب غدن مفتعلن
مطوی ان ذا م فاعلات مطوی نل عجبی مفتعلن مطویدر
قائلی نا معلومدر ان ذا من العجب قولی جواب شرطدر
وبعضیلر ان ذا من العجب قولی مقوله سنه تذییل
دیولر زیرا کلام تمام اولدی ایدی بونکله تذییل ایلدی
دیمش معنای بیت یارین شراب ایچمکه بوکون عزیمت ایلسم
دون سرخوش اولورم تحقیق بو حالت عجیبه ندر بو دخی
هزل وخلاعه مخرجنه اخراج اولنانلدر

٢٢٠ في المذهب الكلامي والابيات الاتية فيه

حَلَفْتُ فَلَمْ أَتْرُكْ لِنَفْسِكَ رِيبَةً وَلَيْسَ وَرَاءَ اللهِ لِلْمَرْءِ مَطْلَبُ

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی حلفت فعول
مقبوض فلم اترك مفاعیلن لنفس فعول مقبوض كر ریبتن
مفاعلن مقبوضه ولیس فعول مقبوض وراء للا مفاعلن
هللمر فعولن امطلبو مفاعلن مقبوضدر بونك وما بعدنده
اولان ابیاتك قائلی نابغه در في الاصل ملك عراق اولان
نعمان بن المنذرك شاعری اولوب شامده آل جفنه یی

کیدوب

کیدوب انی مدح ایتمش ایدی بعض نمام آل جفنه طرفنه
ذهابنی وآل جفنه یی مدحنی وسنی آل جفنه یه غیبت
ایتدی دیو افترا ایتمکله اندن نفسنی تبری ایدوب
اعتذار ایچون بو قصیده یی انشا وطرف ملوکانه سنه
اهدا ایتدی ریبه کسر راء مهمله شك وگمان معناسنه
ولیسده اولان واو حالیه در وراء الله لیسك خبریدر
اسمی اولان مطلب اوزرینه تقدیم اولنمشدر وراء
غیر معناسنه وقدام ونقیضی معناسنه ده کلور
اضداددندر بعضیلر قدام ونقیضی بیننده اشتراك
معنوی ایله مشترکدر اضداددن دکلدر دیمشلر بعد
معناسنه ده کلور ومصراع ثانی لیس وراء الله مرمی
حدیث شریفندن مقتبسدر وبو حدیث شریفی
قاضی عیاض مشارق شرحنده وابن اثیر نهایه ده
روایت ایدوب وراء کلمه سنی بعد ومرمی یی مطلب
معناسنه قویوب برطالبك الله تعالینك بعدنده
بر مطلبی یوقدر زیرا عقول اوراده واقفه ومتحیره در
بو بیله اولیجه الله تعالینك ومعرفتنك واکا ایمانك
وراسنده رمی وقصد اولنه جق برغایت یوقدر دیمشلر
معنای بیت سنك نفسکه شك وریبه ترك ایتدم
باقی قومادم دیو قسم ایتدم نیجه کاذبا الله تعالی یه
تحلیف اولنور حال بوکه سنك الله دن غیری مطلبی
یوقدر زیرا ایماننه اعظم مطالب الله تعالیدر

٢٢١

لَئِنْ كُنْتَ قَدْ بُلِّغْتَ عَنِّي جِنَايَةً لَمُبْلِغُكَ الوَاشِي أَغَشُّ وَأَكْذَبُ

تقطیعی لئن کن فعولن تقد بللغ مفاعیلن تعننی فعولن
جنایتن مفاعلن مقبوضه لمبل فعول مقبوض غكلواشی

١٩٥

مفاعيلن اغشّ فعول مقبوض واكذب مفاعلن مقبوضدر
لئن كنتَ ده اولان لام قسم مضمره توطئه ایچوندر
تقديرى والله لئن كنت ديمكدر جنايةً درايه ورز
اوزره ذنب معناسنه در لكن بوراده مراد غيبت
ديمكدر لمبلغك ده لام مضمر اولان قسمه جواب
ایچوندر ومبتدادر خبرى اغشّ در ولمبلغك دن مفعول
ثانى محذوفدر تقديرى لمبلغك الجنايةَ ديمكدر وشى
تمام معناسنه اغشّ اسم تفضيلدر غشّ دن بناولنمش
اولسه بوراده مفضل عليه محذوفدر تقديرى اغشّ
من كل غاش ديمكدر واكذب اغشّ اوزرينه معطوفدر
بونده دخى مفضل عليه محذوفدر معناى بيت والله
اگر جنايت وغيبت بندن تحقيق سكا تبليغ اولنور
اولدى ايسه تحقيق سكا تبليغ ايدن تمام زياده خائن
وزياده كاذبدر

٢٢٢ ولكنّنى كنت امرأً لى جانبٌ من الارض فيه مستراد ومذهب

تقطيعى ولاكن فعولن نى كنتم مفاعيلن رأنل فعول
مقبوض يجابنو مفاعلن مقبوضه منلاذر فعولن
ضيفيهمس مفاعيلن ترادن فعولن ومذهبو مفاعلن
مقبوضدر ولكنّنى قولى لمبلغك للواشى قولنك معناسيدر
استدراكدر جانب ارضدن مراد شام جنت شام
فيه ده اولان ضمير جانبه راجعدر مستراد رزق طلب
ایچون تردد اولنان موضعدر بعضيلر اقبال معناسنه
ديمش مذهب حاجات ایچون موضع ذهابدر معناى بيت
ولكن بن بر كمسه يم كه بكا ارضدن برجانب واردر
اويله جانب كه آنده رزق طلب موضعى واردر ياخود

ياخود انده اقبال واردر وحاجات ایچون موضع ذهاب
واردر ٢٢٣

ملوكٌ واخوانٌ اذا ما مدحتهم احكّم فى اموالهم واقرّب

تقطيعى ملوكن فعولن واخوانن مفاعيلن اذاما فعولن
مدحتهم مفاعلن مقبوضه احكّم فعول مقبوض فى اموا
مفاعيلن لهم و فعول مقبوض اقرّبو مفاعلن مقبوضدر
ملوك بدل اشتمال طريقيله جانب دن بدلدر ياخود
ملوك اوزرينه معطوفدر ياخود ملوك واخوان ابتدا
اوزره مرفوعدر خبرى محذوفدر تقديرى فى ذلك الجانب
ملوك واخوان ديمكدر وملوك واخوان ايله آل جفنه
مراد ايدر زيرا انلرى مدح ايلدى وانلر شامده ايدى
احكّم زنه مجهول اوزره حاكم ومتصرف قيلنورم ديمكدر
تشديد ايله حكمتُ الرجلَ دن مأخوذدر تصرف وحكمى
اكا تفويض ايتدم ديمكدر واقرّب احكّم اوزرينه
معطوفدر رفيع المرتبه قيلنورم ديمكدر معناى بيت
اول جانبده بدل بنم ایچون پادشاهلر واخوان
واردر كه ياخود اول جانبده ملوك واخوان واردر
نچون انلرى مدح ايلسم مالرنده ديلديكم كبى تصرف
ايدرم وعندلرنده رفيع المرتبه قيلنورم

٢٢٤ كفعلك فى قوم اراك اصطنعتهم فلم ترهم فى مدحهم لك اذنبوا

تقطيعى كفعل فعول مقبوض كفى قومن مفاعيلن اراكص
فعولن طنعتهم مفاعلن مقبوضه فلمت فعول مقبوض
رهم فى مد مفاعيلن حهم لك فعول مقبوض اذنبو مفاعلن
مقبوضدر كفعلك بسنك اشلديكك كبى كما تفعل انت
معناسنه اصطنعتهم انلره احسان وانلره تربيه ايلدك

دیمکدر اصطنعه دینلور کا احسان و اکا تربیه ایلدی
دیمکدر اطولدن دیرکه آولی اولان فلم ترهم اراءه دن
مجهول قیلنمقدر زیرا آنلری مذ بنین ظننی نفی اولور
زیرا ظن اولان یرده ظن نفی علی نفیدن ادخلدر
معنای بیت سنك قومنه فعلك کبی که سنك آنلره
ایتدیکك احسانکی کوردم زیرا سن آنلری مدحلونه
سکا کناه ایتدکلرینی کورمدك ای ممدوح بکا انعام
واحسان ایدیجی آل جفنه نك مدحی اوزره بکا لوم و
عتاب ایتمه سنی مدح ایدوب احسان ایتدیکك قومه
عتاب ایتمدیکك کبی و بو حجت فقهانك قیاس
دیدکلری تمثیل طریقی اوزره در و بونی قیاس استثنائی
صورتنه ردی دخی ممکندر تقریری اکر بنم آل جفنه‌یی
مدحم ذنب اولیدی ذلك القومکده سنی مدحی ذنب
اولوردی لکن لازم باطل ملزوم دخی باطلدر بوکا
اصطلاح اهل بدیعده مذهب کلامی دیرلر
لم تحك نائلك السحاب وانما حمت به فصبیبها الرحضاء في حسن التعليل ٢٢٤
بو بیت بحر کاملك ضرب ثانیسندندر تقطیعی لم تحك نا
مستفعلن مضمر الکسحا متفاعلن بو انما متفاعلن
سالمه حمت بهی مستفعلن مضمر فصبیبهر متفاعلن رحضاء
فعلاتن مقطوعدر قائلی ابو الطیب متنبیدر لم تحك
مشابه اولمازدیمکدر نائل نول کبی عطا معناسنه‌در
سحاب فتح سین سحابه‌نك جمعیدر لکن استعمالی
تمر و تمره کبیدر حمت صیغه مجهولدر و ضمیر مرفوعی
سحابه عائددر حم الرجل دینلور محموم اولدی دیمکدر
وضمیر به نائله راجعدر و باسی بای سببیه‌در فصبیبها

صیبب مصبوب معناسنه‌در و مصبوب مطر معناسنه‌در
وضمیری سحابه عائددر رحضاء ضم را و فتح حاء مهملتین
وضاد معجمه و مد ایله حمی‌نك اثرندن حاصل اولان عرق
معناسنه‌در مطره عرقه تشبیه مؤکد ایله تشبیه
ایلدی معنای بیت ای ممدوح سنك عطاکه سحاب
بکزمز انجق سحاب عطاك سببیله محمومه اولدی
زیرا سحابدن منصب اولان مطر حمی سنك تریدر
حاصلی سنك عطا و احسانك بو رتبه کثیردرکه
سحاب انفعالندن محمومه اولوب حماسندن ناشی
ترلیوب خسته سحابك جود و سخاسندن دکلدر
دیمك استرلر سحابدن مطرك نزولی بر صفت
ثابته‌درکه انك ایچون عادتده علت ظاهره اولمایوب
شاعر انسه ممدوحك عطاسی سببیله حادثه اولان
حمی سنك تریدر دیو تعلیل ایدر بوکا حسن تعلیل
دیرلر اصطلاحده غیر حقیقی بر اعتبار لطیف ایله
بر صفت ایچون علت مناسبه ادعا اولنمقدر بو ده
درت قسمدر زیرا کندی ایچون علت مناسبه
ادعا اولنان صفت یا ثابته‌در اوزرینه بیان
قصد اولنور یا غیر ثابته‌در اثباتی اراده اولنور
اولکیسی یا اول صفت ایچون عادتده علت ظاهره
اولماز بو بیتده اولدیغی کبی یا خود علت مذکوره‌نك
غیری علت ظاهره اولور مابعده قتل اعادیه بیتنده
اولدیغی کبی و صفت غیر ثابته ده یا ممکنه‌در یا و اشبا
بیتنده اولدیغی کبی یا غیر ممکنه‌در لو لم یکن بیتنده
اولدیغی کبی

٢٢٦ في ظهور علة لصفة غير علتها الحقيقية فلا يكون من حسن التعليل

مَا بِهِ قَتْلُ اَعَادِيهِ وَلَكِنْ يَتَّقِي اِخْلَافَ مَا يَرْجُو الذِّئَابُ

بو بيت بحر رملدن ضرب اولنندر تقطيعى مَا بِهِ قَتْ
فاعلاتن لُ اَعَادِي فعلاتن مجنون هِ وَلاكِنْ فعلاتن
مجنونه يَتَّقِي اِخْ فاعلاتن لاَفَ مَا يَرْ فاعلاتن جُو ذِئَابُو
فاعلاتن سالمدر قائلى ابو الطيب در اَعَادِي
اعدانك جمعيدر اعدا عدوّ كلمه سنك جمعيدر
اِخْلَاف كسرايله مصدردر ومفعولنه مضافدر
خُلْف وعد برشيئى سويلوب استقبالده آنى اشلمامكدر
ذئاب ذئب كلمه سنك جمعيدر مهموز وغير مهموز
استعمال اولنور معناى بيت اول ممدوح ايله دشمنلرينى
قتل ايتمك بوقدر يعنى دشمنلرينى قتل ايتمز ايدى
ولكن اول ممدوح ذئبلرك رجا ايتدكى نسنه يه
خُلْف وعد ايتمدن احتراز ايدر پس شاعر ممدوحك
قتلينك تناولينى رجا ايدن ذئابك رجالرينه اخلاف
وعددن احتراز ايله قتل اعادى يى تعليل ايلدى ١٩٨
اما بوراده علت ظاهره اعادينك مضرتلرينى
دفع ايتمك ايدى بو مقوله يه حسن تعليل ديرلر
هواديناك تقريرى بودر اما مختصرده اولان تقرير
پس عادتن اعدانى قتل ايتمك مضرتلرينى دفع وملكنى
منازعه لرندن صفوت ايچوندر شاعرك ذكر
ايلدكى نسنه دن اوتورى دكلدر شاعرك ذكر
ايتدكى بودركه طبيعت كرم ممدوحه غالب ورجا
ايدنلرك رجا سنك صدقنه ممدوحك محبتى ممدوحى
دشمنلرينك قتلنه باعث در وممدوح بيلوركه
حربه توجه ايتسه ذئاب قتل اولنان دشمنلرك

لحوميله رزقلرينك اتساعنى رجا ايدرلر وبو ممدوحى
كمال جود وسخا ايله وصف ضمننده كمال شجاعت ايله
وصف درحتى بو شجاعت حيواناتِ عجمه دخى ظاهر
اولدى ديمك استر

٢٢٧ في اثبات صفة ممكنة للموصوف

يَا وَاشِيًا حَسُنَتْ فِينَا اِسَاءَتُهُ نَجَّى حِذَارُكَ اِنْسَانِي مِنَ الْغَرَقِ

بو بيت بحر بسيطدن ضرب اولنندر تقطيعى يَا وَاشِيَنْ
مستفعلن حَسُنَتْ فعلن مخبون فِينَا اِسَا مستفعلن
اَتُهُو فعلن مخبونه نَجَّا حِذَا مستفعلن رُكَاِنْ فعلن مخبون
سانِي مِنَلْ مستفعلن غَرَقِي فعلن مخبوندر قائلى
مُسْلِمُ بْنُ الْوَلِيدْ در واشى نمام معناسنه اولدى
واشى سلطانه وشى وسعى ونمام لق ايدنه ديرلر بدى
بعضلر واشى كذبنى تزيين ايدن كمسنه در ديمش
حسنت فينا واشينك صفتيدر فينا ده مضاف محذوفدر
تقديرى في حقنا ديمكدر اساءته حسنت كلمه سنك
فاعلىدر وضميرى واشى يه عائددر وبوراده مخاطبدن
غائبه التفات اولور اولدقده اساءتدن مراد
اساءتى قصد اولنان شيئدر ياخود حذذاتنده اساءتدر
ديدى نجى حذارك قولى تعليل مجراسنه جارى استنافدر
نجى نجاة دن مشتق صيغهٔ ماضيدر قورتاردى
ديمكدر فاعلى حذاركدر وحذاركده اولان
اضافت مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر وفاعلى
متروكدر تقديرى حذارى اياك ديمكدر اولدى
محاذرتك ايله تفسير ندنصكره حذارينك دو
تقدير ايدوب خطيباك حذاره منه قولى بوكادلالت
ايدر وسعد الدينك حذارى اياك تقديرى حذارنك

بنفسه تعدیه سنه دلالت ایدر دیدی انسانی
بحینك مفعولیدر و بوننڭ مضافی ایله حذف اولنمشدر
تقدیری انسان عینی دیمکدر اطولده دیرکه انسانده
اولان اضافت استغراقیه در تقدیری کلامن انسان
عینی دیمك در ومن الغرق بحیه متعلقدر معنای بیت ١٩٩
ای تمام سکا ندا ایدرم او بله تمام که بزم حقمزده
سنك اساءت و شاءتك کوزل اولدی زیرا سنك
خوفك بنی بکادن منع ایلدی و انسان عینی دموع
بحرینه غرقدن تخلیص ایلدی وقتاکه حسن اساءت
واشی عادة ممتنع اولدیسه آنك علتنی بیان ایلدیکه
بحی حذارك قولی دربس واشینك اساءتی استحسان
ممکندر لکن اساءت مذکوره ناسك استحسان
ایتمدیکی شی اولوب شاعرناسه مخالفت ایدوب
واشیدن کندونك خوفی انسان عینی دموعده غرقدن
تخلیص ایتدی زیرا بکای انك خوفندن ترك ایلدی
بوکا حسن تعلیل دیرلر سؤال اولنورسه مناسب اولان
نفسنی غرقدن تخلیص ایتدی دیمك ایدی زیرا بوکثرت
دمعه دالدر و مبالغه بوندهدر انسان عینی غرقدن
تخلیصده دکلدر زیرا انسان عین دمع قبلنده غرق
اولور جواب بودرکه بلکه مبالغه انسان عینی غرقدن
تخلیصده در زیرا انسان عین ماء ماهرده ساکن
اولاندر نه زمانکه کثرت دموعله غرق اولسه
بالطریق الاولی نفسیده غرق اولور و بو بیتده غایت
و نهایتده کثرت دموعی موجب اولان کآبه و حزنك
کمالنی حسن تضمنی واردر

لولم

ظاهر اولان واشینك اساءتنك
حسنی ممکندر دیمکدر زیرا ظاهر اولان
بودرکه علت علت حسندر ضمنا
استحسان مذکور لکن علتی دکلدر کویا
خطیب بومعنایه کوره حسنت فینا
قولنی حسنت فی نظرنا او زرینه
حمل ایلدی واظهر اولان بودرکه
فینا اساءته متعلق اوله
کذا فی الاطول
منه

٢٢٨ لولم تکن نیة الجوزاء خدمته لما رأیت علیها عقد منتطق
بو بیت بحر بسیطدن ضرب اولندندر تقطیعی لولم تکن
مستفعلن بنیتل فاعلن جوزاء خد مستفعلن متهو فعلن
مجبونه لما رأی مستفعلن تعلی فعلن مجبون ها عقد من
مستفعلن تطقی فعلن مجبوندر مطولده دیرکه بو بیت
خطیبکدر بیت فارسی بولوب ترجمه ایلمشدر بعضلر
بیت فارسی
کرنبودی عزم جوزا خدمتش کس ندیدی در میان او کمر
دردیمش اطولده دیرکه صاحب مطولك خطیبه نسبتنه
سبب بیت صاحبی فکمعنی بیت فارسی ترجمه قولیدر
و بو ترجمهده ایکی احتمال واردر بری صیغه متکلم و بری
مصدر اوله آولکنه صاحب مطول ذاهب اولوب بیتی
خطیبه عزو ایتمشدر اکنجیه شارح ابیات ذاهب
اولمشدر و ظاهر اولان بودر زیرا ماضی اولسه مفعول
ثانی یه با ایله تعدیه ایدرلر لوجه ترجمه بقولی دیمك
واجب اولوردی اطولده دیرکه منتطق انتطقدن مأخوذ
اسم مفعولدر منطقه یی بغلدی دیمكدر و حول جوزاده
اولان کواکبه منطقة الجوزاء دینلور مطولده انتطق دن
مأخوذدر نطاق بند اولدی دیمکدر و حول جوزاده
اولان کواکبه نطاق الجوزاء دینلور دید و کندهده نظر واردر
زیرا بوکا لغت مساعده ایتمز زیرا کتاب و زننده نطاق
بر شقهدرکه انی امرأة لبس و وسطنه یعنی میاننه
شد و بند ایدوب اعلوسنی اسفلنه ارسال و ذیلی
ارضده جرا ایدر و آنك حجزه و ساقانی یوقدر پس
انتطق نطاق بند اولدی معناسنه کلمز بلکه انتطق

ذات صفة غیر ممکنه لموصوف

متکلم ترجمته مصدر ترجمه

منطقه‌یی شدّ و بند ایتدی معناسنه کلور و جوزانڭ
منطقه‌یه و نطاقه مشابهتی بوقدر بو بیله اولنجه
جوزانڭ بیتی ممدوحاڭ خدمتیدر و بو صفت غیر ممکنه‌در
معنای بیت اکر جوزانڭ بیتی ممدوحاڭ خدمتی اولمسیدی
اول جوزانڭ اوزرنده عقد منتطق کورمزایدڭ پس
جوزانڭ بیتی ممدوحڭ خدمتی اولمسی اثباتی قصد اولنان
صفت غیر ممکنه‌در بو دخی حسن تعلیلدن بر نوعدر
ربی شفعت ریح الصبا بنسیمها الی المزن حتی جادها وهو هامع ٢٣٩
کأن السحاب الغر غیبن تحتها حبیباً فما ترقی لهن مدامع ٢٣٠ فی التعلیل علی سبیل الشك
بو بیتین بحر طویلڭ ضرب ثانیسندندر و تقطیعی ربی شف
فعول مقبوض فعت ریح الص مفاعیلن صبا ب فعول مقبوض
بنسیمها مفاعلن مقبوضه الی المز فعولن ن حتی جا مفاعلن
دها وهو فعولن و ها مع مفاعلن مقبوضدر کأن السـ
فعولن سحا بلغر مفاعیلن رغیبن فعولن تحتها مفاعلن
مقبوضه حبیبن فعولن فما ترقی مفاعیلن لهن فعول
مقبوض مدا مع مفاعلن مقبوضدر قائلی ابو تمامدر
ربی ربوه‌دن مشتقدر تل و تپه و مکان مرتفع معناسنه
ربی قولنڭ ارتفاعنده ایکی احتمال واردر یا مبتداء محذوفڭ
خبری اولوب تقدیری تلك الدیار ربی دیمك اولور
یاخود خبری محذوف مبتدا اولوب تقدیری فی تلك
الدیار ربی دیمك اولور شفعت شفاعتدن مشتقدر
بعض طلبه‌نڭ ظن ایتدیکی اوزره ضم معناسنه دکلدر
ریح صبانڭ مزنه شفاعتی مزنه شوق ویرمسیدر
و تحریك ایتمسیدر نسیم الریح هبوبی معناسنه‌در
نفس ریحه‌ده اطلاق اولنور لکن فی الاصل مصدردر

بوراده

بوراده مراد بودر مزن مزنه‌نڭ جمعیدر سحاب معناسنه
جادها جوددن مأخوذدر جود عظیم القطر اولان مطر
معناسنه‌در جادهاده اولان ضمیر ربی‌یه عائددر
حتی جادهانڭ معناسی حتی امطرها تا یاغدیره دیمکدر
وهو کلام سابقدن منفهم اولان مطره عائددر هامع
سائل معناسنه‌در سحاب مفرد و جمعه اطلاق اولنان
اسم جنسدر بعضلر سحابه کلمه‌سنڭ جمعیدر دیمش
الغر اغرڭ جمعیدر مراد ماطر کثیرة الماء اولان
سحابدر زیرا اشرف سحبدر تحتها ضمیری بیت سابقده
مرور ایدن ربی‌یه عائددر حبیبا غیبنڭ مفعولیدر
ترقی‌نڭ اصلی همزه ایله ترقأ اولوب ضرورت وزن
ایچون تخفیف اولندی معناسی ساکن اولور دیمکدر
ضمیری و لهن ضمیری سحابه عائددر مدامع مدمع کلمه‌سنڭ
جمعیدر کوز عینی معناسنه‌در و کاهیجه مدمع ایله
کوز یاشی دمع مراد اولنور و بوراده مراد بودر معنای
بیتین تلك الدیار ربیدر یاخود تلك الدیارده مکان مرتفعلر
واردر ریح صبا هبوبی اعانتیله یاخود صبانڭ
کندی اول مکان مرتفعات ریاضی ایچون سحابه شفاعت
ایتدی یعنی شوق ویردی تا مطر کثیر امطار ایده
یعنی یاغدیره حال بوکه سحاب سائلدر کویا کثیر
الامطار اولان سحاب کثرت امطارندن اول مکان
مرتفعك تحتنده حبیبی غائب ایتدیلر ایش بو اجلدن
سحابڭ دموعی ساکنه اولمدی یعنی کوزلرینڭ یاشلری
دینمدی اطولدن سیلانڭ دمعه نسبتی جریانڭ
نهره نسبتی کبیدر و سحابڭ دموعنڭ عدم سکونی

بورآده ياجوى درظاهراولانده بودر ياخود سيلان ايله
ربابى دفع ايدوب تحت الربا مجبوبه سنى بولمقدر
ديدى مطولده ديركه بعض نقاد ديمشكه قوم بو
بيتى تفسير ايدوب ديديلركه حبيب ايله نفسنى
مراد ايدر وبيلم بو تفسيرك وجهى ندر زيرمكه بو
تفسيرك وجهى شاعر قصيده نك مطلعنه ملايمت
قصد ايتمسيدر ومطلع قصيده
الا ان صدرى من غزالى بلاقع ❊ عشية شاقتنى الديار البلاقع
درا طول ده ديركه بونا قدلك استفاده نك وجهى
نفسندن حبيب ايله وجه تعبيردن استكشاف در
وبونى صاحب مطولك ذكر ايتديكى افاده ايتمز وبونك
وجهى بودركه سحابك جيبى اساله ميباهى سحابه
مغيب اولمقلغيدر
٢٢١ احلامكم لسقام الجهل شافية ❊ كما دماؤكم تشفى من الكلب فى التفريع
بوبيت بحر بسيطك ضرب اولنندندر تقطيعى احلامكم
مستفعلن لسقا فعلن مجبون ملجهلشا مستفعلن
فيتن فعلن مجبونه كما دما مفاعلن مجبون كمو فعلن
مجبون نشفى منل مستفعلن كلبى فعلن مجبوندر قائلى
كميت در اهل بيتى مدح ايتديكى قصيده سندندر احلام
فعل وزنى اوزره اولان حلم كلمه سنك جمعيدر عقل
ورأى معناسنه قفل وزنى اوزره حلم كلمه سنك جمعى
دكلدر زيرا حلم رؤيا معناسنه در كلب فتح لام ايله
فرس وزنى اوزره كلب كلبك يعنى قودوز كوپكك عضندن
انسانه حادث اولان شبه جنوندر كلب كلب
شول كلب دركه لحوم ناسى اكلدن كندوبى شبه جنون

٢٠٤
اخذ ايدوب نه زمان انسانى عض ايتسه انسان كلبه
يعنى شبه جنونه اوغرارودبرلركه برينى عض ايتسه
نباح كلب كبى نباح ايدر پس اكا بدى كون ترقب اولنوركه
اكرچه خلقت كلاب اوزره بتول ايدرسه برء كالور
والا عربك زعمارنده اولوردبرلركه بوكادم ملكى
شربدن تأثيرلى دوا اولماز معناى بيت سزلرك عقول
ورأيلوبكز سقام جهله شفاوير يجيدر علم تام وعقل
كامل ايله وصف لدى سزلرك دملوبكز كلبدن شفا
ويرديكى كبى ملوك واشراف اولمقلقلريله وصف ايلدى
حاصلى سز عقول راجحه اربابى سكز زيرا عقولكز
ناسده متمكن جهلك سقامنه شفا ويرر وازاله ايدر
وسز ملوك واشراف سكز زيرا دماكز كلب كلبك
عضه سندن شفا ويررا طولده ديركه خطيب سقام
جهله عقوللرينك شفاسيله وصفى اوزرينه داء كلبدن
دماللرينك شفاسيله وصفنى تفريع ايلدى وبزدير زكه
احلام وعقوللرينى دما منزله سنده قيلدى زيرا حيات
عاقل عقل ايله در حيات حيوان دم ايله اولديغى كبى
وجهل كلب منزله سنده دركاهيجه اعداء اهل بيته
ودماللرينى قاصدلرعارض اولوردزيرا عد كلاب
كلبه سلكنده درآنلرك دماللريله استشفا ايدرلر
زيرا طلب دنياده منهمك لردر وتحقيق بونلرك حقلرنده
كلام نبوت وارد اولدى الدنيا جيفة وطالبها كلاب
سؤال اولنورسه ظاهر اولان كلبدن دماللرينك
شفاسيله وصفلرى اوزرينه سقام جهلدن عقو
عقوللرينك شفاسيله وصفى تفريعدر زيرا انى مشبه به

قيلدی ومشبه مشبه بهه ملحقدر جواب بودرکه بلی
بوظاهر اولاندر پس کلامنك توجیهنك غایتی
مشبه بهی ذکر مشبهات ذکرینك فرعیدر زیرا حاکی
بیانه اولدر وکلامده مشبه بهك اثباتی مشبهی
اثباتدن صکره در بوکا تفریع تسمیه سی اثباتی
اثبات اوزرینه تفریع اولندیغندن اوتوریدر
تفریع اصطلاحده بر امرك متعلقنه بر حکمك اثباتی
اولمیدر ذلك الحکمی ذلك الامرك متعلق اخرینه
اثباتدنصکره
٢٢٢ بُناةُ مَکارِمٍ واُساةُ کَلْمٍ دِماؤُکُمْ مِنَ الکَلَبِ الشِّفاءُ
بو بیت بحر وافرك ضرب اولندندر تقطیعی بنا تمکا
مفاعلتن رمنوا اسا مفاعلتن تکلمن فعولن مقطوفه
دماؤکو مفاعلتن منلکلبش مفاعلتن شفاؤ فعولن
مقطوفدر قائلی ابو الفرج قاسم بن حنبل حماسیدر
بعض ابرحطنه دردیمش بو بیت دخی تفریعه مثال
اولمده بیت سابقك عینیدر بناة ضم باء موحده ایله
بانینك جمعیدر رواة راوینك جمعی اولدیغی کبی
مکارم مکرمه نك جمعیدر اساة ضم همزه ایله آسینك
جمعیدر طبیب وجراحانه مداوی معنالرینه دام ودماء
مثللیدر کلم فتح کاف وسکون لام ایله جراحه وجرح
معناسنه در دماؤکم میمك ضمه سی وزن ایچون یا
اصله رعایت ایچون اشباع اولنمیدر مرزوقی ضمیر
غائب ایله دماؤهم روایت ایدر هر برینك وجهه سی
واردر معنای بیت سزلر مکرمتلرك بانیلری سکز
وجراحتلرك طبیبلری ومداویلری سکز سزك دمالریکزده

شربی داء کلبدن شفادر کیفیت شربی فاضل خلخالی
بویله ذکر ایدرکه بر شریفك صول ایاغنك بنصرینی
قنادوب آندن بر قطره الوب تمر اوزرینه قویوب
معضوضه اطعام اولنه قده در عقب باذن الله تعالی
برء حاصل اولور
٢٢٣ في تاكيد المدح بما يشبه الذم
وَلاعَیْبَ فیهِمْ غَیْرَ اَنَّ سُیُوفَهُمْ بِهِنَّ فُلُولٌ مِنْ قِراعِ الکَتائِبِ
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی ولاعی
فعولن بفیهمغی مفاعیلن رانن فعول مقبوض سیوفهم
مفاعلن مقبوضه بهنن فعول مقبوض فلولن من
مفاعیلن قراعل فعولن کتائب مفاعلن مقبوض در
قائلی زیاد بن معویه درکه نابغهٔ ذبیانی دیمکله مشهوردر
بو بکله عمرو بن حارث اصغری مدح ایدر اطولده دیرکه
ذبیان من جهت التحت منقوط ومنقوطتین ایله وضم
وکسر ایله قبیله در بهن مقدر حاصل کلمه سنه متعلقدر
وباسی فی معناسنه در تقدیری حاصل فی سیوفهم
دیمکدر وبهن فلول قولی جمله اسمیه محلا مرفوع ان
کلمه سنك خبریدر وفلول حصول کبی ضمه لر یله
مذ کبی فل کلمه سنك جمعیدر فل ثلمه وکسردر قلیجك
اغزنده اولسون کرك غیریسنك اغزنده اولسون قراع
کسر ایله مقارعه در مضاربه معناسنه در کتائب
کتیبه نك جمعیدر عسکر وجیش معناسنه معنای بیت
انلرده تحقیق سیوفلرینك غیری عیب یوقدر
انلرك سیوفلرنده مضاربه جیوشدن کسرلر واردر
حاصلی انلرده اصلا عیب یوقدر الا شو عیب واردر
انلرك سیوفلری مقارعه جیوشدن مفلوله در پس

بو عيب دكلدر بلكه بونهايت مدحدر و بوكا تاكيد المدح
بما يشبه الذم دير لر زيرا غيران سيوفهم قولى ما بعدنن
كلامڭ ذم اولديغنى ايهام ايدر پس ما بعدنن كلامڭ
مدح اولديغندن مدحى تاكيد ايلدى

هو البدر الا انه البحر زاخرا سوى انه الضرغام لكنه الوبل

(في ان الاستدراك الدال عليه لفظ لكن في باب تاكيد المدح بما يشبه الذم كالاستثناء في افادة المراد ٢٣٤)

بو بيت بحر طويلڭ ضرب اولندندر تقطيعى هو لبد فعولن
ر الا ان مفاعيلن نهلبح فعولن ر زاخرن مفاعلن مقبوضه
سوا ان فعولن نهضضرغا مفاعيلن م لاكن فعولن
نهلو بلو مفاعيلن سالمدر قائلى بديع الزمان ابو الفضل
همدانيدر خلف بن احمد السجستانى مدح ايدر زاخر البدردن
حالدر زاخر كثير الماء و ممتلى معناسنه اسم فاعلدر
زخر الوادى دينلور ما ايله امتلا اولدى ديمكدر سوى
بيد انى من قريشده اولان بيد كبى استثنادر و بو راده
استثنا منقطعدر ضرغام كسر ضاد ايله اسد معناسنه
لكنه استثنانڭ فائده سنى افاده ايدر استدراكدر
وانه ولكنه ده اولان ضمير لر ممدوحه راجعدر وبل
فتح واو و سكون با موحده ايله عظيم القطر اولان
مطر معناسنه معناى بيت ممدوح حسن و جمالده بدردر
و قدر واركه كثرت عطده كثير الماء و ممتلى اولديغى
حالده دريادر بوندن غيرى اول ممدوح جرات و بدن
و شجاعتده اسددر لكن اول ممدوح منفعت و سخا
عظيم القطر اولان مطردر بوكا دخى تاكيد المدح بما يشبه
الذم ديرلر زيرا استدراك استثنا مجراسنه جاريدر

نهبت من الاعمار ما لو حويته لهنئت الدنيا بانك خالد

(في الاستتباع ٢٣٥)

بو بيت بحر طويلڭ ضرب ثانيسندندر تقطيعى نهبت

فعول مقبوضه نبلد عمما مفاعيلن رما لو فعولن حويتهو
مفاعلن مقبوضه لهنئ فعول مقبوض اتد دنيا مفاعيلن
بانن فعول مقبوض كخالد و مفاعلن مقبوضدر قائلى
ابو الطيب در سيف الدوله يى مدح ايلديكى قصيده سندندر
من الاعمار ما لو حويته ده اولان ما نى بياندر و
نهبت به متعلقدر اعمار عمرڭ جمعيدر مدت حيات
معناسنه و ما موصوله در صله سى جمله شرطيه در
حويته جمعته ديمكدر هنئت صيغه ماضى مجهولدر
خالد خلد يخلددن مأخوذ اسم فاعلدر معناى بيت
اعمارى يعنى اعمار كفارى يغما ايلدڭ اكر اعمارى
جمع ايليدك يعنى دنياده مخلد قالور ايدڭ
تحقيق دنيا سنڭ خلودڭ ايله تهنيه لنور ايدى
و مسرور قيلنور ايدى شاعر شجاعتده نهايت ايله
ممدوحى مدح ايلدى و قتيللرينڭ عمرلرينڭ وادنى
قيلوب مخلد قالوردى ديدى و ممدوحڭ مدحنى
دنيانڭ صلاح و نظامنه سبب اولمسنه مستتبع
قيلدى و على بن عيسى الربعى بو بيتده مدحدن ايكى
وجه اخر دخى وارددر ديدى برى ممدوح اعمارى
نهب ايتدى اموالى ايتمدى علو همتنڭ مقتضاسى
دخى بودر و بو وجه اعمارى ذكره تخصيص واموالدن
اعراضندن مفهوم در معلوم در كه نهب امواله
لايق ايدى بلغا بونى محاورات و خطابياتده
اعتبار ايدرلر نقد ائمه اصول اعتبار اتمزاسه
و برى ممدوح اعاديى قتلنده ظالم دكلدر اكر ظالم
اوليدى خلود يله دنيا مسرور اولمازايدى بوكا

استتباع دیرلر اصطلاحده شیئ آخر ایله مدحی مستتبع
اولور وجه اوزره شیئی مدحدر

اقلب فیه اجفانی کأنی ۞ اعد بها علی الدهر الذنوبا في الادماج ٢٣٦

بو بیت بحر وافرک ضرب اولی مقطوفندندر تقطیعی
اقلبفی مفاعلتن هاجفانی مفاعیلن معصوب
کأنی فعولن مقطوفه اعدد بها مفاعلتن علددهرذ
مفاعیلن ذنوبا فعولن مقطوفدر قائلی ابو الطیب در
بونکله علی بن سیار بن مکرمی مدح ایدر قبله ده اولان
ضمیر ابیات سابقه ده لیله عائددر اجفان فقزونی
اوزره جفن کلمه سنک جمعیدر اعلا و اسفلده کوز قپاغنه
دیرلر اعد مضارع متکلم صیغه سیدر عددت الشیئدن
مأخوذدر شیئی احصا ایلدم دیمکدر بهاده اولان ضمیر
اجفانه عائددر تقدیری بتقلیبها دیمکدر ذکره دیبیدی
تقلیبه راجع اولوب اظهر اولور ایدی وسکا جائزدر
اقلب دن مستفاده اولان تقلیباته راجع قبله سین
دهر اصلنده عالمک وجودینک مبدأندن انقضاسنه
دکین مدتنه اسمیدر هل اتی علی الانسان حین
من الدهر نص جلیلنده اولدیغی کبی صکره بونکله مدت
کثیره دن تعبیر اولندی زمان بونک خلافنده در
زیرا مدت قلیله یه واقع اولور مسلمک ابو هریره
رضی الله تعالی عنه دن تخریج ایلدیکی لا تسبوا الدهر
فان الدهر هو الله حدیث شریفنک سببی بودرکه
عرب دهری ذم ایدوب نوازل وحوادث قتنده
سبب ایدرلر ایدی و اشعارلرنده دخی کتوردلر ایدی
پس رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم ذم وسبندن

انلری

انلری نهی بیوروب بو اشیانک فاعلی الله تعالی در
دیو بیوردلر ایدی کذا فی النهایه الذنوبا ده اولان
الف الف اشباعدر معنای بیت بن ذلک اللیلده
کوزیمک قپاقلرینی تقلیب ایدردم کویا بن اول اجفان
ایله یعنی اجفانک تقلیبیله یعنی سهرک امتدادیله
دهرک اوزرینه ذنوبی تعداد ایدردم پس شاعر لیلی
طول ایله وصف ایدوب دهردن شکایتی تضمین
ایلدی بوکا ادماج دیرلر ادماج لغتده توبک
ایچنه برشیئی لف ایتمکدر عرفده مدح وغیر اولسون
بر معنایه سوق اولنان کلامک معنای آخری تضمینیدر

خاط لی عمرو قبا ۞ لیت عینیه سوا ۞ قلت بیتا لیس یدری ۞ امدیح ام هجا في التوجيه ٢٣٧ ٢٣٨

بو ایکی بیت بحر رملک ضرب سادس مجزو محذوفندندر
تقطیعی خاط لی عم فاعلاتن رن قبا فاعلن مجزوه محذوفه
لیت عینی فاعلاتن هسوا فاعلن محذوف قلت بیتن
فاعلاتن لیس یدری فاعلاتن مجزو سالمه ام مدیحن
فاعلاتن ام هجا فاعلن محذوفدر قائلی بشار بن
برد نام شاعردر بونی عمرو نام بر اعور خیاط
حقنده دیمشدر پس لیت عینیه سوا قولی ایکی شیئه
احتمالی وارددر بری کوزلرینک ابصارده ایکیسنک
مساوی اولمقلغنی تمنیدر و بری کوزلرینک عمی ده
ایکیسنک مساواتی ~~ولمقلغنی تمنیدر وبری کوزلرینک~~
~~عمی ده~~ اولکسی دعاء له اولور ایکنجی بدعاء علیه اولور
بوکا توجیه دیرلر و محتمل الضدین دخی دیرلر اصطلاحده
وجهین مختلفین محتمل اولان کلامی ایراد ایتمکدر
معنای بیتین بنم ایچون عمرو قبا و قفتان دیکدی

نه اولدی ایکی کوزلری برابر اولدی بر بیت سویلدم
بیلمدی مدح میدر یوخسه هجو میدر

في الهزل ٢٣٩ اذا ما تميمي اتاك مفاخرا فقل عد عن ذا كيف اكلك للضب

بو بیت بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی اذا ما فعولن
تميميٌ مفاعیلن اتاك فعول مقبوض مفاخرن
مفاعلن مقبوضه فقل عد فعولن دعن ذا كي مفاعیلن
فاكل فعول مقبوض كلضضبي مفاعیلن سالمدر قائلی
ابو نواس نام شاعردر بو نكله تميم واسد قبیله لرینی
هجو ایدوب قحطان ایله افتخار ایدر اذا ماده ما زائده در
واذا اذا اتي اتاك یه مسلطدر تميمي اتاك نك فاعلیدر
تميم بن مره منسوب دیمكدر مفاخرا اتاك نك فاعلندن
حالدر عد دال مشدده ایله فعل امردر تجاوز ایله
دیمكدر صدرا لا افاضل دیركه عد عن ذا قولي عند
المتردداندن غیری یه انصراف ایله دیمكدر ذا مفاخرا
كلمه سنبان دال اولدیغی فخار و مفاخره اشارتدر
كیف قولی اكلك دن خبردر ضب فتح ضاد معجمه
وتشدید با ایله فارسیده سوسمار دیدكلری در
تركیده كلر دیرلر معناي بیت نه زمان سكا تميمي
مفاخر اولدیغی حالده كلسه سن اكا شو مفاخرتدن
كچ دیو سویله ضبي اكلك نه كیفیتله در یعنی شجاعت
وبهادرلق ایله فخري بوراق ضبي نه كونه اكل ایدرسین
اكا بقالم دیمكدر تركیده دینوركه فلان كوزده كلوب
بنه شجاعت ایله مفاخرت ایدرسه اول مفاخرتي
بوراق بصلي بصل یرسین اكا بقالم دی بوكا هزل
دیرلر لعب معناسنه نقیضي جددر

٢٤٠ في تجاهل العارف ايا شجر الخابور ما لك مورقا كانك لم تجزع على ابن طريف

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی ایا ش فعول
مقبوض جر لخا بو مفاعیلن رما لك فعول مقبوض كورقن
مفاعلن مقبوضه كانن فعول مقبوض كلمتجزع مفاعیلن
علبن فعول مقبوض طريفي فعولن محذوفدر قائلی
لیلی بنت طریف دركه بوكا خارجیه دیرلر قرنداشی
ولیده مرثیه ایدر خابور دیاربكر ناحیه لرندن بریسنك
اسمیدر مالك ما استفهامیه اولوب محلا مرفوع
مبتدادر لك خبریدر وعاملی معناي فعلدر تقدیری
اي شان وایة صنعة حاصل لك دیمكدر مورقا اسم فاعل
اولوب حالیت اوزره منصوبدر دیمشلر اورق الشجردن
مأخوذدر شجر تازه ورق صاحبي اولدی دیمكدر
لم تجزع جمله سی كان نك خبریدر معناي بیت اي شجر
خابور سكا تازه ورق صاحبي اولمق بو قیدركویا سن
ابن طریف اوزرینه جزع ایتمیورسین بس خارجیه بیلوركه
شجر ابن طریف اوزرینه جزع ایتمز لكن تجاهل ایدوب
شكه دال اولان كانن یي استعمال ایلدی بوكا تجاهل عارف
دیرلر اصطلاحده معلومي غیر معلوم مساقنه بر
كنه دن اوتوری سوقدر قول خارجیه ده شجره جزع
ایتمیورسین دیو توبیخ كبي یاخود مطلقا جزع ایتمینه توبیخ
كبي اطولده دیركه تجاهل كانك لم قولنه خاص اولور
دكلدر بلكه مورق اولمق سببندن استفهامده
اولور بس خارجیه بیلوركه سبب بونی مقتضي فصل
ووقتدر انسبه اولان بیت تدله دن اولمقدر

٢٤١ في تجاهل العارف للمبالغة في المدح المع برق سرى ام ضوء مصباح ام ابتسامتها بالمنظر الضاحي

بو بیت بحر بسیطك ضرب ثانی سندندر تقطیعی المع بر
مفاعلن مجنون قِنَّسْرِی فاعلن ام ضوء مِصْ مستفعلن
باحی فعلن مقطوعه ام بَتِسا مفاعلن مجنون مَتها فعِلن
بالمنظرِ ضی مستفعلن ضاحی فعْلن مقطوعدر قائلی
بحتری در متوکل باللهك وزیری اولان فتح بن خاقانی
مدح ایلدیکی قصیده سنك مطلعیدر المع ده اولان
همزه استفهام ایچوندر لمع لمعانده در رخشیدن معناسنه
برق لمعان السحاب معناسنه سرِی برق کلمه سنك
صفتیدر ام ضوء مصباح ضوء نور قوی ده استعمال
اولندیغندن ضوء ایله تعبیرده اکتفا ایدوب
آخر وصف ایله وصفلمدیکی شایسته اولان
ضوء مصباحی لمعه اولمقلغیله وصف ایتمك ایدی
منظر منظور معناسنه موصوف محذوفك صفتیدر
تقدیری فم منظوردیمکدر ضاحی ضاد معجمه و حاء
مهمله ایله اسم فاعلدر ظاهر معناسنه ضحی الطریق
دن مأخوذدر ظاهر اولدی دیمکدر معنای بیت
کیجه ایله نور وکن برقك لمعانی میدر یوخسه اول
محبوبه نك ظاهر اولان فم منظورینه ملابس
ابتسام وتبسمی میدر شاعر محبوبه نك ابتسام
وتبسمی بلکه دیشلرینك نورینی مدحده اظهار
ومبالغه ایدوب ابتسام ایله لمع برق وضوء مصباح
میانینی فرق ایتمدی وابتسامنی برق وضوءه تشبیه ایلدی
242 ومادری وسوف اخال ادری اقوم آل حصن ام نساء — فی تجاهل العارف للمبالغة فی الذم
بو بیت بحر وافرك ضرب اولندندر تقطیعی ومادری
مفاعیلن معصوب وسوف اخا مفاعلتن لادری

فعولن

فعولن مقطوفه اقومنا مفاعیلن معصوب لحصنن ام
مفاعیلن معصوب نساء وفعولن مقطوفدر قائلی
زهیر بن ابی سلمی در اخال متکلم همزه سنك کسریله
افصح اولانده بوددر اما بنو اسد فتح همزه ایله اوقورلر
لغة ظاهر قیاس اولانده بوددر اخال اظن معناسنه
و بو اخال کلمه سی سوف وادری نك مصحوبی بیاننده
ملغی ومعترضدر قومدن مراد رجالدر زیرا قوم
رجاله خاصدر اولور آل حصن ظاهر اولان الف لام یله
آل الحصن دیمك ایدی وقدروارکه شاعر تحقیر ایچون
آلك نسکیرینی مراد ایلدی ام نساء صاحب مطول دیرکه
بونده قومك رجاله خاص اولدیغنه دلالت واردر
اطولده دیرکه بونده بحث واردر زیرا رجال ونسادن
مجتمعك مقابله سی نساء صرفه ایله صحیح اولور معناسی
دخی بن بیلمدم قریبا بیلورم ظن ایدرم آل حصن رجال
میدر یوخسه نسا میدر
243 بالله یا ظبیات القاع قلن لنا لیلای منکن ام لیلی من البشر — فی تجاهل العارف للتدله فی الحب
بو بیت بحر بسیطك ضرب اولندندر تقطیعی بللاه یا
مستفعلن ظبیا فعلن مجنون تلقاع قل مستفعلن
نلنا فعلن مجنونه لیلای من مستفعلن کنّام فاعلن
لیلی من ال مستفعلن بشری فعلن مجنوندر قائلی
حسین بن عبد الله در بعضلر ذو الرمه دیدیلر و بعضلر
عرجی نك در و بعضلر مجنونكدر دیمشلر ظبیات ظبیه نك
جمعیدر قاع ارضدن مستوی اولانه دیرلر اولا لیلی یی
نفسنه اضافتده ثانیا اسمیله تصریحنده استلذاذ واردر

ظاهری موضع مضمر وضع کبی اطولدر دیرکه لیلا بی
نفسنه اضافتك نکته سی لیلای مشهوره اولمدیغنی
بیلنسون ایچوندر رام لیلی ده عدم اضافتك نکته سی
اضافت سابقه دن صکره التباس اولمدیغندندر
خفی بیورلمیه لیلی نك ظبیاندن اولمسیله تشبیهدن
اولمسنده تردد یا لیلی نك عینینك حسن سواد و بیاضنده
یاخود تنفر و وحشتنده در معنای بیت مستوی ارضك
ظبیلری سز بیمز و بر بر مکه بن سویلیکز لیلام سز
دنمیدر بو خسه لیلی بشر دنمیدر بوکا حبتدنده
اوتوری تجاهل عارف دیرلر دله تحریك ایله هم و غمدن
فؤادك ذوب بیدر دلهه العشق تدلیها فندله دنیلور
عشق انی ذوب ایتدی دیمکدر

٢٤٤ قلت ثقلت اذ اتیت مرارا قال ثقلت کاهلی بالایادی — فیهما القول بالموجب ویسمی اسلوب الحکیم

بو بیت بحر خفیفدن ضرب اولندندر تقطیعی قلت ثقلت
فاعلاتن تاذاتی مفاعلن مجنون تمرارن فعلاتن
مجنونه قال ثقلت فاعلاتن تکاهلی مفاعلن مجنون
بلایادی فاعلاتن سالمدر قائلی ابن الحجاج در بمثلر
اذا تیت قلت یاخود ثقلت نك ظرفیدر پس شاعر
بونی ایادی ایله عاتقه نك تثقیلنه حمل ایلدی
کاهل او موزعا تقه معناسنه ایادی ایدی کلمه سنك
جمعی در نعمت معناسنه معنای بیت بر قاج کره کلدیکمده
ثقیل اولدم دیدم و منن و نعمتلر ایله یعنی بر قاج کره
کلمك ایله او موزیمی ثقیل ایلدك دیدی بوکا قول موجب
دیرلر اصطلاحده غیرك کلامنده واقع اولان لفظی
غیرك مرادینك خلافنه حمل ایتمکدر و قول موجب

ایکی قسمدر و بو قسم ثانیدر

ان یقتلوك فقد ثللت عروشهم بعتیبة بن الحارث بن شهاب ٢٤٥ فی الاطراد

بو بیت بحر کاملك ضرب ثانیسندندر تقطیعی ان یقتلو
مستفعلن مضمر کفقد ثلل متفاعلن تعروشهم متفاعلن
سالمه بعتیبت متفاعلن نلحارثبن مستفعلن مضمر نشهابی
فعلاتن مقطوعدر قائلی بنی نصردن ربیعة بن عبید
نام شاعردر ثللت هدم ایتدك دیمکدر قد ثل عروشهم
دنیلور عزتلری کتسه و حاللری پریشان و پراکنده اولسه
ان یقتلوك شرطنك جوابی محذوفدر و لوب علتی اولان
فقد ثللت الخ انلرك یرینه نائبدر تقدیری ان یقتلوك
فلا تفتخروا لانك قد هدمت عروش عزهم و مجدهم
بقتل سیدهم عتیبة بن الحارث بن شهاب دیمکدر
معنای بیت اکر سنی قتل ایدرلر ایسه تحقیق سن انلرك
عروش و بیوتلرینی هدم ایتدك رئیسلری اولان
حارث بن شهابك اوغلی عتیبه یی قتل ایتمك ایله بوکا
اطراد دیرلر اصطلاحده ممدوحك یاخود غیریسنك
و ابا سنك اسماسنی من غیر تکلف ترتیب ولادت
اوزره کتورمکدر

٢٤٦ فی الجناس المستوفی — ماماتَ من کرم الزمان فانه یحیی لدی یحیی بن عبد الله

بو بیت بحر کاملك ضرب مقطوعندندر اضمار جائز اولدیغی
ابیاتندندر تقطیعی مامات من مستفعلن مضمر کرمزز
متفاعلن نفانهو متفاعلن سالمه یحیالدی مستفعلن
مضمر یحیبنعب مستفعلن مضمردر للاهی مفعولن مقطوع
و مضمردر قائلی ابو تمام نام شاعردر ابو المغیث
یحیی بن عبد اللهی مدح ایلدیکی قصیده سندندر ماموصوله

من ما یی بیانیه ایچوندر زما موصوله مع صلته مبتدادر
خبری فا ایله مصدر اولان جمله در اطولدر دیرکه
جائزدر که ما نافیه ومن زائده وفاء قولی تعلیل قبلنه
یحیی یحیدن فعل مضارع معلوم مفرد مذکردر یحیی
عبدالله دن مراد هارون الرشیدک وزیری جعفر
برمکینک برادریدر بو دخی هارون الرشیدک وزیری
اولمشدر بونلر کرم ایله نامدار ایدیلر معنای بیت
کرم زمانندن شول شی که اولدی تحقیق اول کرم دائما
یحیی بن عبدالله برمکینک قننده دری اولودر زیرا کرم دیدر
اقسام کومدن بر قسمی اولمکله فوما زصاحب مطولک
تعلیلی بودرکه زیرا کرم بمدرکومی احیا و تجدید کرم ایدر
بزم ذکر ابتدیکمز ابلغ درفافهم وصاحب مطولک
توجیهنه کوره اکر تجدید کرم قبلنه بونده مزید
مبالغه ولطف اولور زیرا کرمی مقتضا سیجه کرم میته
وجود هبه ایدرایکی یحیی نک میاننده جناس تامدر
مستوفی واقع اولمشدر مستوفی لغتده شول شیدر
حقی بالتمام اعطا اولنه اصطلاحده لفظان متفقانک
نوعیندن اولمقلغیدر
اذا ملك لم یكن ذا هبه   فدعه فدولته ذاهبه ٢٤٧ في جناس التركيب المتفوح لفظا وخطا
بو بیت بحر متقاربک ضرب ثالثندندر تقطیعی اذا فعول
مقبوض ملکن فعولن یکن ذا فعولن هبه فعل محذوفه
فدعه فعول مقبوض فدول فعول مقبوض تهوذا فعولن
هبه فعل محذوفدر قائلی ابو الفتح البستیدر بستنه
منسوبدر بست ضم ایله سجستانده بلده در اذا ملك
شرطدر جوابی فدعه قولیدر ملك لم یکن ظاهرک

مقدر

مفسر اولدیغی لم یکن مقدرک اسمیدر ملك کسر لام ایله
پادشاه معناسنه در اولکی ذاهبه ذا ایله هبه دن
مرکبدر ذا حالت نصبده الف ایله صاحب معناسنه در
هبه بلا عوض اولان عطایه دیرلر وذاهبه مرکب
لم یکن مقدرک خبریدر فدولته ده اولان فا تعلیلیه در
فدعه اترکه معناسنه دعدن امردر ایکنجی ذاهبه
ذهب یذهب وذهابادن ماخوذ اسم فاعل مفرد
مؤنثدر اکرچه اولکی ایله ایکنجینک اخرلری ساکن
اوقونورسه صورت کتابتده مساویدر دولتک
ذهابی عدم بقاسندن کنایه در بوکا جناس ترکیبدن
متشابه دیرلر اصطلاحده احدهما مرکب اولان
لفظانک خطده متفقان اولمقدر معنای بیت زمان
بر پادشاه هبه وعطا صاحبی اولماسه انی ترك ایله
ولکن التفات ایتمه زیرا انک دولتی کیدیجیدر باقیه
دکلدر دوله فتح دال ایله عقل معناسنه وضم ایله
مال معناسنه در بو بیتده کرمه قندرمه واستغنا
ایله امر واردر
كلكم قد اخذ الجام ولا جام لنا . ما الذي ضر مدير الجام لو جاملنا ٢٤٦ وهما في الجناس المفروق وهو المتفق لفظا لا خطا
بو ایکی بیت مدور بحر رمل مخزونک خبن واقع اولان ابیات
زحافاتندندر تقطیعی کلکم قد فاعلاتن اخذ لجا
فعلاتن مخبونه مولاجا فعلاتن مخبون ملنا فعلن
محذوف مخبون ماللذی ضر فاعلاتن رمدیرل فعلاتن
مخبونه جام لوجا فاعلاتن ملنا فعلن محذوف مخبوندر
قائلی ابو الفتح البستیدر کلکم مبتدادر قد اخذ الجام
جمله سی خبریدر وکل لفظی بحسب المقام استغراق بحرن

استعمال اولنور كلكم راع وكلكم مسؤل عن رعيته حديث
شريفنده اولديغي كبي لا جام لنا نك تقديري لا جام
مأخوذ لنا ديمكدر فد اخذ الجام به سلاويم اولسون انجق
نقدر فعل عاملي تقديرا اشبع ايسه ما الذي ضمن استفهام
انكاريدر ولو تمنى نك جوابيدر اكا بو شئ ضرر ويرمز
ديمكدر مدير الجام موضع مضمره مظهري وضع قبيلندندر
وبو شعرده من غير نكتة مقبولدر نكته نك وجوبي
انجق نثرده اولور مدير دار يدير ادارة اسم فاعلدر آوبكي
جام لنا زجاج وفضه دن قدح معناسنه اولان جام ايله
لنا دن مركبدر ايكنجي جاملنا مفعولنه متصل فعلدر
بزه جميل ايله معامله ايتدك وبزم ايله عشرتي كوزل
ايتدي ديمكدر بوكا جناس مركبدن مفروق ديرلر
لفظلرنك خطده افتراقندن ياخود لفظان وخطان
متشابه ده افتراقندن اوتوري مفروق تسميه اولندي
معناي بيتين هر بريكز قدحي آلدي حال بوكه بزم
قدحمز بو قدر نه كونه شي جامي اداره ايدنجي به
يعني ساقي به ضرر ويرر ايدي نه اوليدي بزه جميل
ايله معامله ايديدي يعني بزم ايله عشرتي كوزل
ايدي وبزي اسقا ايديدي برشي اكا ضرر ويرمز
ايدي بو مخاطبينه عتابدر وبو بيتده شاعرك
خرماني اوزرينه تحسر واردر

٢٥٠ في الجناس الناقص المطرف

يمدون من ايد عواص عواصم تصول بأسياف قواض قواضب
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعي يمدو
فعولن نمن ايدن مفاعيلن عواص فعولن عواصمن
مفاعلن مقبوضه تصول فعول مقبوض بأسيا فن

مفاعيلن

مفاعيلن قواضن فعولن قواضبي مفاعلن مقبوضدر
قائلي ابو تمامدر ابودلف نام كمسنه نك حقنده ديمشدر
يمدون يزيدون ياخود يجرون معناسنه من ايدده
من زياده اولوب يمدون نك مفعولي موقعنده واقع
اولمشدر اخفش مذهبي بودر ياخود من تبعيض ايچوندر
هز من عطفه وحرك من نشاطه ده اولديغي كبي
ياخود من ايد موصوف محذوفك صفتيدر تقديري
يمدون سواعد من ايد ديمكدر اطولدر ديركه من ايد
بعض ايد ديمكدر زيرا حرب واعمال سيف انجق يد ايله
اولور پس سيفي مد ايدن ايد بنك بعضيله مد ايدر
پس بنه اخفش ايجابده من كلمه سنك زيادة لكني
تجويز ايله بيله بو زياده زائده قيلمغه راضي اولمز زيرا
بوكا بر داعي يوقدر پس من كلمه سني اخفشك مذهبنه
كوره زائده قيلمق ياخود سعد الدينه كوره من كلمه سني
زياده اولمقدن حفظ جهتندن يمدون سواعد من ايد
تقديري معناي لطيفدن ذهول وطريق حسندن
عدولدر وسعد الدينك معطوف تقديريله مقابل
ذكر ايلديكي يمدون سواعد من ايد تقديريله بيله
من كلمه سي ينه تبعيضيه در زيرا سواعد بعض ايديدر
من تبعيضيه يي اسم قيلمغه مبنيدر زمخشري بوني
كشافده تصريح ايدوب هذا مما استخرجته ديدوكي
سوزيدر عواص عصاه بالعصا وبالسيف دن مأخوذ
اسم فاعل اولان عاصيه نك جمعيدر عصا وسيف ايله
ضرب ايتدي ديمكدر عواصم عصمه دن مأخوذ اسم فاعل
اولان عاصمه كلمه سنك جمعيدر اني حفظ ايتدي

عواصم كلمه سنك عواص كلمه سندن زياده بر ميم اولمغله
بوكا جناسدن مطرف ديرلر نصول نك تحتنده مستتر
اولان ضميري ابدكلمه سنه عائددر روا عوابدن محلا
منصوب ابدكلمه سنك صفتيدر وصوله دن ماخوذدر
حمله ايتمك ديمكدر با سياف ده با نصوله يه متعلقدر
اسياف فتح همزه ايله سيفك جمعيدر قواضي قاضيه نك
جمعيدر حاكمه معناسنه قضبه دن ماخوذ قطعه
معناسنه در قواضي قاضبه نك جمعي در قاطعه معناسنه در
واخرنده اولان زياده تنوينه عدم اعتداددن اوتوري
معناي بيت آنلر الويه مدد ايدرلر اويله الويه كه اعدايي
ضاربلر ودوستاني حاميلردر واحيايي قتل ايله حاكمه
واشيايي قاطعه اولان سيوف ايله افراد شجعان
اوزرينه صوله وحمله ايدرلر

٢٥١ في المقلوب المجنح — لاح انوار الهدى من كفه في كل حال

بو بيت بحر رملك ضرب خامس مجزوندندر تقطيعي
لاح انوا فاعلاتن رلهدى من فاعلاتن مجزوءه كففهي في
فاعلاتن كللحالي فاعلاتن مجزوءدر قائلي معلوم دكلدر
لاح صيغه ماضيدر ظاهر اولدي ديمكدر انوار الهدى
لاح نك فاعليدر انوار نورك جمعيدر من كفه لاح به
متعلقدر وضميري ممدوحه عائددر قبوي ازهريده
شويله نقل ايدركه كف اصابع ايله بيله راحه نك
اسميدر كف بدندن اذي يي كف ومنع ايتديكندن
تسميه اولندي معناي بيت هدايتك نورلري يعني ٢١٢
جنته موصل اولان عطا نورلري هر حالده اول ممدوحك
دست كرمي بيوستندن ظاهر وهويدا اولدي

بيتك

بيتك اولنده واخرنده اولان لاح وحال بيتك جناحي
كبي اولمغله بو جناسك اسمنه مقلوب مجنح ديرلر

٢٥٢ في الذيل — ان البكاء هو الشفاء من الجوى بين الجوانح

بو بيت مدور بحر كاملك ضرب سابعنده اضمار وترفيل
جائز اولان ابياتندندر تقطيعي اننلبكا مستفعلن مضمر
اهوششفا متفاعلن سالم امنلجو متفاعلن بينلجوانح
مستفعلاتن مضمر مرفل در قائلي خنسا صحابيه رضي الله
تعالى عنهادر برادري صخرك مرثيه سنده انشا ايلديكي
قصيده سندندر بكا ضم وكسر ياخود ثاني ايله كثرتندن
اوتوري بوراده انسب اولان بودر جوي حرقت قلبدر
مراد بين الجوانح قولي قرينه سيله مجرد حرقتدر
جوانح صدري ولي ايدن ترائبك تحتنده ضلوعدر
جانحه نك جمعيدر بو نوعه يعني اخرده بر حرف
اكثر اولان نوعه مذيل تسميه اولنور معناي بيت تحقيق
بكا ضلوعده اولان حرقت قلبه ياخود مطلقا
حرقته شفادر خنسادن بو كلام برادري صخرك كثرت
بكاسي اوزرينه لائمي رد وانلره جواب در بعضلر صخر
اولوبته بكا ايلديكه عينيني بياض اولدي ديديلر

٢٥٣ في رد العجز على الصدر ويسمى التصدير — سريع الى ابن العم يلطم وجهه وليس الى داعي الندى بسريع

ديوان يجعل احد اللفظين المكررين او المتجانسين او الملحقين بهما في اخر البيت واللفظ الاخر في صدر المصراع الاول او حشوه او اخره او صدر المصراع الثاني

بو بيت بحر طويلك ضرب ثالثندندر تقطيعي سريعن
فعولن الىبنلعم مفاعيلن يلطم فعول مقبوض موجههو
مفاعلن مقبوضه وليس فعول مقبوض الا داعن
مفاعيلن نداب فعول مقبوض سريعن محذوف فعولن ودر
قائلي دلائل اعجازده اولديغنه كوره اقيشر در اسمي
مغيره بن عبد الله بن اسود اسدي اسلاميدر بعضلر

ابو الرقیشی دردیمش سریع مبتداء محذوفك خبریدر
تقدیری هو سریع دیمکدر حذفنك نکته سی
لسانی اندن تطهیر وآنی ذکر ایتمك لایق وجدیر
اولمدیغنی اشعاردر یلطم وجهه سریع کلمه سنك
فاعلندن حالدر بعضیلر استینافدر یعنی سؤال
مقدره جوابدر تقدیری سکا نه اشلدی ونه یا بدی
دینلدکده یلطم وجهه یعنی کف مفتوحه ایله ضرب
ایدر دیو جواب ویروی دیمش لکن خوشدکلدر وجهه‌نك
ضمیری ابن عمه عائددر داعی طالب معناسنه ندی
وزناً ومعنی عطا کبیدر بعضیلر ندادن بوراده مراد
نصرتدر دیمشلر معنای بیت اول کسنه عمیسنك ٢١٤
اوغلینك یوزینه کف مفتوحه ایله اورر اولدیغی
حالده سریع درحال بوکه عطا ونصرت طالبنه
عطا ویرمکه ونصرت ایتمکه سریع دکلدر صدر
بیتده واخرنده اولان سریع مبانیده رد العجز علی
الصدر واردر بو بیتك تمامی

٢٥٤ حریص علی الدنیا مضیع لدینه   ولیس لما فی بیته بمضیع

حریص مضیع کلمه لرینك اعرابی سریع کلمه سنك
اعرابی کبیدر لیسك اسمی ولدینه وبیته ده اولان
ضمیر مهجوره راجعدر معناسی بیته اولکسنه جمع دنیایه
حریصدر دینینی ضایع ایدیجیدر حال بوکه خانه سنده
مالنی ضایع ایدیجی دکلدر دیمکدر علی الدنیا قولنده
مضاف تقدیر اولندی بو بیتده دخی رد العجز علی الصدر
واردر مرستری بو ایکی بیتك سبب ورودی بو یله
بو یله نقل ایدرکه شاعر صاحب عیار فقیر اولوب

بر مالدار

بر مالدارك عمی زاده سی ایدی احیاناً کیدوب اندن
سؤال ایدر ایدی اولدخی ملاء ناسده منع ایدوب
سکا چوق مال ویردم لکن سن ما لا یعنی یه صرف ایتدك
فیما بعد سکا برشی ویرمم دیدی پس شاعر ناس ایچره
ذم ایدوب اندن شکایته آغاز ایتدی اولدخی
غضبناك اولوب صورتنه بر لطمه اورمغله بو ایکی
بیتی انشا ایلدی

٢٥٥ تمتع من شمیم عرار نجد   فما بعد العشیة من عرار   فی مجیء اللفظ فی حشو المصراع الاول

بو بیت بحر وافرك ضربی اولندر تقطیعی تمتع من
مفاعیلن معصوب شمیم عرا مفاعلتن ر نجد فعولن
مقطوفه فما بعد ل مفاعیلن معصوب عشیة من مفاعلتن
عراری فعولن مقطوفدر قائلی ابو صمة بن عبد الله
القشیری نام شاعردر صمه همه وزنی اوزره در تمتع
امردر تلذذ ایله دیمکدر شاعر رفیقنه خطاب
ایدر من وبا ایله استعمال اولنوب تمتعت من کذا
وبکذا دینلور انتفاع ایتدم دیمکدر من شمیم ده
اولان من با معناسنه در شمیم یشمه دن شم کبی   شمه ص
مصدردر اکثری فعیل وزنی اوزره کلان مصدر
اصواتده اولور صهیل وشحیح کبی وغدیر ونکیر کبی
عرار فتح عین مهمله ایله رایحه طیبه لو بو مشاق
صاری کلدر مفردی عرارة در نجد فتح وسکون جیم
ایله بلاد عربدندر فماده اولان فا تمتع ایله امرك
تعلیلیدر ما لیس معناسنه در مانك خبری ظرفدر
واسمی عرار در ومن زائده در العشیه نك تعریفی
عهد خارجی یاخود استغراق ایچوندر معنای بیت

اى دفيقم ارض نجدك رائحهٔ طيبه لو بو مشاق صارو گلنك
شميله تلذذ ايله زيرا بو يله قوقو سيله تلذذ ايده جك
صارى كلّ عشيّة دنصكره يوقدر بيتك لفظى
خبر معناسى تلهفدر

٢٥٦ ومن كان بالبيض الكواعب مغرما فما زلت بالبيض القواضب مغرما — في نحو اللفظ الآخر في المصراع الاول

بو بيت بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى
ومن كا فعولن نبلبيض مفاعيلن كواع فعول مقبوض
بمغرما مفاعلن مقبوضه فما زل فعولن تبلبيض
مفاعيلن قواض فعول مقبوض بمغرما مفاعلن
مقبوضندر قائلى ابو تمام در محمد بن يوسف طائى يى
مدح ايلديكى قصيده سنك مطلعى در بيض كسر با
موحده ايله بيضاء نك جمعيدر جاريه معناسنه
بعضلر موصوفهٔ محذوفه نك صفتى قلوب تقديرى
بالنساء البيض ديمكدر ديمش كواعب كاعبه كلمه سنك
جمعيدر هنوز ممه سى نهود وارتفاعه باشلمش
جاريه يه ديرلر مغرم مصحف وزنى اوزره غرام دن
مأخوذ مولع وحريص معناسنه اطولدى ديركه
مغرم اسير الحب معناسنه دخى بوراده كاور
ايكيسى ده حسندر فما زلت تعليلدر و شرط مقدره
جوابدر تقديرى ما انا مغرم بهن لانى مغرم
بالسيوف ديمكدر بيض كسر باء موحده ايله ابيض
كلمه سنك جمعيدر سيف معناسنه اطولدى سيوف
مصقوله محدده دن كنايه دردیدی تنصيصنده ديركه
بيض مصقوله و بريقه معناسنه اولوب موصوفه
محذوفه نك صفتيدر تقديرى بالسيوف البيض

ديمكدر

ديمكدر قواضب قاضبه نك جمعيدر قاطع معناسنه
معناى بيت دخى شولكه كه هنوز ممه لرى اغرشفلنمش
جاريه لره مغرم و عاشق اولدى بن انلره حريص
و مغرم و اسير الحب اولمام زيرا بن سيوف قاطعه لره
مغرم و حريص اولمدن زائل اولمام ديمكدر بو بيت لفظ
آخر مصرع ثانى نك صدرنده اولديغنه مثالدر

٢٥٧ وان لم يكن الا معرج ساعة قليلا فانى نافع لى قليلها — في نحو اللفظ الآخر في صدر المصراع الثانى

بو بيت بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى وانلم
فعولن يكن الا مفاعلن معرّ فعول مقبوض جساعتن
مفاعلن مقبوضه قليلن فعولن فاننينا مفاعلن
نفعلى فعولن قليلها مفاعلن مقبوضدر قائلى ذو الرمه در
معرج نصب ايله ان لم يكن كلمه سنك خبريدر اسمى
ان لم يكن كلمه سنك تحتنده مستتر ضميردر كه بيت
سابقده اولان المام دن مستفاد المامه راجعدر
اطولده ديركه ان لم يكن فعلنك فاعلى بيت سابقده
الماقولنى تضمين ايدن تعريج كلمه سنه عائد اولان
ضميردر و بوكا قرينه المامك على ايله تعديه ايتميدر
بو فى الاصل با ايله تعديه ايدوب الم به ديرلر ايدى
نزول ايتدى ديمكدر قليلا تعريجك صفت مؤكده سيدر
زيرا قلت لا محالة قليلا ذكر اولنمز بن ساعة كلمه سنه
اضافتدن منفهم اولور و تعريجى اضافت ايله تقييددن
اول صفت ايله تقييده مجال يوقدر كه حق وصف
و اضافتدن هر برى صاحب مطولك ذكر ايتديكى كبى
تقييد اوله بعضلر قليلا تعريج كلمه سنك ساعة
كلمه سنه اضافتدن فهم اولنان قلتك صفت

مؤكده سيدر ديمش بعضيلر معرّج كلمه سنك
صفت مقدّره و مخصصه سيدر تقديري الا تعرّجا
قليلا في ساعة ديمكدر ديمش معرّج مصدر ميمي در ز
اطولدم ديركه معرّج اسم مفعول وزني اوزده اولوب ١٥
بوراده تعريج معنا سنه در و تعريج اقامت ياخود
مطيه يي بر منزلده حبس معنا سنه در ساعت اجزاء
زماندن بر جزء در قليلها لفظا مرفوع نافع كلمه سنك
فاعلدر اطولده ديركه صاحب مطولك تجويز ايتديكي
كبي قليلها مبتدا اولوب نافع خبر اولمسي جائز اولماز
زيرا مع التاخير فاعله ملتبس اولوب تقديمي واجب اولور
زيد قام ده اولديغي كبي ما قائم زيد ده امر ثانك جوازي
سكا نفع ويرمز زيرا زيدك مع التاخير مبتدا اولمسي
تجويز قائمنك اضطراري مبتدا اولمسي التباسنه معارض
اولماز پس ابتدادن سعه اولان شيئك زيدك
مبتدا اولمسي جائز اولوب بونك اوزرينه ما نحن فيهي
قياس تمام اولماز نافع ان نك خبريدر قليلها نك
مضاف تقديريله ساعة كلمه سنه عائد اولوب
تقديري قليل تعريج ساعة ديمك اولور بو تقرير
صاحب مطولكدر اما صاحب اطول ديركه اقرب اولان
اقامتنا ويليله تعريجه عائد اولمقدر معناي بيت
اكو نزول اولماز سه مكو ازاجق بر ساعت اقامت اولسون
زيرا اول ساعتك ازاجق اقامتي تحقيق بكا نافعدر يعني
وجد و عشقمك غليلنه شفادر ديمك استر بو بيت
مكوركك بري مصراع ثانينك صدرنده اولديغنه
مثالدر و بو بيتك اولي

الما

اَلمّا على الدار التي لو وجدتها بها اهلها ما كان وحشا مقيلها ٢٥٨
تقطيعي الما فعولن على الدا ر مفاعيلن لتيلو فعولن
وجدتها مفاعلن مقبوضه بها اه فعولن لها ما كا مفاعيلن
نو حشن فعولن مقيلها مفاعلن مقبوضدر الما المام
امرك تثنيه سيدر ازاجق نزول ايديكز ديمكدر خطاب
كندونك برابرنجه اولان ايكي دوستلرينه دردائما
عربلر عادتلرندندركه ايكي يه خطاب ايدوب
خليلي قفا ديرلر اطولده ديركه تثنيه مأمورك تعددي
ايچوندر و الما على الدارنك تقديري الما معرجين
على الدار ديمكدر فافهم ما كانده اولان ما نافيه در
مقيلها اطولده قيلوله محلي ديو تفسير ايدوب اسم ٢٦٧
مكان قيلمشدر و ضميري داره عائددر اما غيريلر
مصدر ميمي قيلوب قيلوله معنا سنه در ديمش قائله ده
يعني نصف النهارده او بومقدر معناي بيت اي
دوستلرم بنم ايله معا ازاجق نزول ايديكز شول
دار اوزرينه كه اكر انده اهلني بولسم انده قيلوله
وحشي اولماز ايدي بلكه انسي اولور ايدي ديمكدر
خفي بيورلميه قيلوله اول دار اهلنك تنعم و شرفندن
كنايه در زيرا عربده اهل ثروت قيلوله ايله استراحت
ايدر اهل مهنت اونك خلافنه در زيرا اهل مهنت
قائله ده سعي و شغله مبتلادر
٢٥٩ في وقوع احد اللفظين المتجانسين في اخر البيت والاخر في صدر المصراع الاول
دعاني من ملامكما سفاها فداعي الشوق قبلكما دعاني
بو بيت بحر وافرك ضرب اولي مقطوفندندر تقطيعي
دعاني من مفاعيلن معصوب ملامكما مفاعلتن
سفاهن فعولن مقطوفه فداعشو مفاعيلن

موصوب وقبلکما سفاعلن دعانی فعولن مقطوفه در
قائلی قاضی سعد الملك نام ارجانی در سعد الملك نام
بر وزیری مدح ایدر دعانی بنی ترك ایدیکوز دیمكدر
دع امرینك تثنیه سیدر اتوکانی معناسنه ملام
ملامت کبی مصدردر سفاها تمییزیت اوزره منصوبدر
سفاه خفت وقلت عقل معناسنه در فداع الشوقده
فا تعلیلیه در داع نك اصلی داعی ایدی اضافت ایله
یا حذف اولنمشدر باعث معناسنه شوق عشق
معناسنه دعانی فداع الشوق نك خبریدر دعانی
دعادن مأخوذدر و فعل ماضی مفرد مذکر غائب
اولان دعا ایله نون وقایه و یاء متکلم دن مرکبدر
بو بیتده متجانس اخر مصراع اولك صدرینه اولانه
مثالدر پس جناس دعانی و دعانی میاننده جناس
ترکیبدر زیرا ایکیسنده مرکبدر معنای بیت ای ایکی
کمسه خفت وقلت عقل جهتندن ایدیکوز ملامتکزدن
بنی ترك ایدیکوز زیرا سزدن اول شوق و عشقك
باعثی بنی چاغردی ایدی بو یله اولنجه ملامتکز
عبث اولور زیرا ایش ایشدن گچدی دیرلر
واذا البلابل افصحت بلغاتها فانف البلابل باحتساء بلابل ٢٦٠ فی نحی المجانس الا ضرفی حشو المصراع الاول
بو بیت بحر کاملك ضرب اولندندر تقطیعی واذا البلا
متفاعلن بلا فصحت متفاعلن بلغاتها متفاعلن
سالمه در فنفلبلا مستفعلن مضمر بلحتسا منفاعلن
ابلابلی متفاعلن سالمدر قائلی ابو منصور عبد الملك
ثعالبی در اولکی بلابل بلبل کلمه سنك جمعیدر عناصر
و عنصر کبی و بو بین الناس مشهور اولان عندلیبدر

انصحت

افصحت فصاحت ایله تکلم ایلدی دیمکدر و مجازا ترنم
و تغنی ایلدی دیمکدر بلغاتها ده اولان با تکلم معناسنه
اولان افصح نك صله سیدر تکلم بالشیء ده اولان با
تکلم نك صله سی اولدیغی کبی یاخود افصح الصبح دن مأخوذ
ظهر معناسنه اولوب با تعدیه معناسنه اولور
و ضمیری بلابله عائددر پس بلغاتها اول بلابله مخصوصه
لغات ایله دیمکدر و مجازا لسانلریله دیمکدر لغات
لغة کلمه سنك جمعیدر لغت معانی یه موضوعه
اولان الفاظدر فانف انفی ینفی انفاءدن مأخوذ
امردر ایکنجی بلابل بلبال کلمه سنك جمعیدر بلبال
مطولدن فتح باء و سکون لام ایله حزن معناسنه
دیدی لکن صاحب قاموس بونی بلبله کبی قلوب
بلبال شدت هم و وسواس معناسنه درد یدی
باحتساء بلابل ده مضاف الیه اولان بلابل بلبله نك
جمعیدر بلبله ضم باء و سکون لام ایله ایچنده
خمر اولان ابریق و کوز معناسنه در اما بوراده
مراد ذکر المحل ارادة الحال قبیلندن اولوب نفس خمردر
احتساء حسا المرق و احتساه دینلور شربه معناسنه
و بوراده متجانس اخردن حشوده اولان بلابل بلبلدر
معنای بیت نه زمان بلبللر کند ولرینه مخصوصه
لغاتلریله فصاحت ایله تکلم و فریاد یعنی لسانلریله
ترنم و تغنی ایلسه لر یاخود لغاتلری ظهارا یدوب
نغمه لرینك اختلافندن اوتوری لغات متعدده
ایله متکلم اولسه لر سنده شرابلری بجمات ایله
حزنلری نفی ایله دیمکدر مرادی افصاح بلابل بلدن

حادث اولان بلا بلی نغمه در زیرا صوت لطیف احزان
هوانی تحریك ایدر و مقصودی چوق چوق خمری
شرب ایله حزنی نفی اتمك در

فی نجی النجاس الاخر فی اخر المصراع الاول ٢٦١ مشغوفٌ بآيات المثانی ومفتونٌ برنات المثالث

بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی
مشغوفن مفاعلتن معصوب بآیاتل مفاعیلن معصوب
مثانی فعولن مقطوفه ومفتونن مفاعلتن برناتل
مفاعیلن معصوب مثانی فعولن مقطوفدر قائلی
مقامات صاحبی حریریدر قرق سکزنجی مقامه ده
ایراد ایدر عصام محقق اطولده دیرکه حریری بو بیت
ایله اهل بصره نی وصف ایدوب دیمش استرکه بعضلری
صلحادر تلاوت قران ومعانیسنی تأمل ایله مشغوللردر
وبعضلری اهل نشاط در آلات نشاطیه مفتونلردر
ظاهر اولان معنا بودر بو دخی احتمالدرکه بصره نك
سکاننده ن اهل حقی تفضیل اولوب معنا دیمك اوله که
اهل بصره نك بعضلری زهاددر قران عظیم الشان
ایله مشغوللردر و بعضلری اهل وجددر اصوات
طیبه ایله مفتونلردر نته کیم اهل وجدك شانی
بودر مشغوفده اولان فا تفضیلیه در مثانی
فتح میم ایله جمع مثنی قران معناسنه در یاخود قرائت
مرةً بعد اخری تثنیه قیلندر یاخود الحمد لله دن برائة
سوره سنه دکدر یاخود طوال اولان سوره نك دونی
مفصل اولان سوره نك فوقی اولان هر بر سوره در
یاخود سورهٔ حج وقصص ونمل وعنكبوت وانفال ومریم
وروم ویس وفرقان وحجر ورعد وسبا وملائکه

وابراهيم وصاد ومحمد ولقمان وزخرف ومؤمن وسجده
واحقاف وجاثیه ودخان واحزابدر مفتون محروق
معناسنه احراق معناسنه اولان فتن دن مأخوذ
اسم مفعولدر یاخود اعجاب معناسنه اولان فتن دن
مأخوذ معجب معناسنه در یاخود جنون معناسنه
اولان فتنه دن مأخوذ مجنون معناسنه در رنات
رنه نك جمعیدر رنه بروزن جنه انین وصوت
معناسنه در انتهی کلام الفاضل اما علامه سعد
مطولده مثانی دن مراد مزامیر یعنی مثنا للردر دیدی
بوکا کوره معنای بیت اهل بصره نك بعضلری
آیات قرانیه یی تلاوته حریص و بعضلری مثنا للر
هر بر قسملرینك نغمه لرینه مفتونلردر دیمك اولور
شرح مسالکده متجانسیندن اولکیسی قران عظیم الشاندر
ایکنجیسی مثنی کلمه سنك جمعیدر مثنی ثنا ه دن مأخوذ
اسم مفعولدر ایکی طاقدن مرکب مزمار معناسنه
مشغوف مولع معناسنه مبتدای محذوفك خبریدر
مفتون دخی بویله در تقدیری فبعض الجیران مشغوف
وبعضهم مفتون دیمك در مطرزی اولکی مثانی فاتحة
الکتاب وایکیوز سورك مادونیدر مثنی مثناة نك
جمعیدر تثنیه دن مأخوذ دیمش ابن انباری ایکنجی
مثانی اوتاردر عیداندر دیمش

فی نجی النجاس الاخر فی صدر المصراع الثانی ٢٦٢ أملتهم ثم تأملتهم فلاح لي أن ليس فيهم فلاح

بو بیت بحر سریعك ضرب اولندندر تقطیعی املتهم
مستفعلن مطویه ثمم تأم مفتعلن مطوی ملتهم فاعلن مطویه
مکسوفه فلاح لی مفاعلن مجنون انلیس فی مستفعلن

ارتجان
وزير السلطان

همفلاح فاعلاتن مطوى موقوفدر قائلى قاضى ارّجانيدر
ارّجان بلاد فارسدندر شمس الملك نام وزيرى
مدح ايلديكى قصيدهٔ سنندندر ملتهم باب تفعيلدندر
امل كبى رجا معناسنه در تأمّل مستبين اولانك
نظرى معناسنه در متجا سنينك اوّلكى فا عطف
ايله ظهور معناسنه اولان لوح كلمه سنك ماضى سى
اولان لاح دن مركبدر ايكنجيسى فا ايله اسم مفرددر
نجات و فوز معناسنه معناىِ بيت آنلردن رجا ايلدم
صكره حاللرينه نظر و حاللرينى تفكر ايتدم در عقب
بكا ظاهر اولديكه آنلرده نجات و فلاح يوقدر
٢٦٣ ضرائبُ اَبدعتُها فى السّماح   فلسنا نرى لك فيها ضريبا
بو بيت بحر متقاربك ضرب اولندندر تقطيعى ضرا
فعولُ مقبوض بُاَبدَع فعولن تُها فِس فعولن سماحى
فعولن سالمه فلسنا فعولن نرا ل فعولُ مقبوض
كفيها فعولن ضريبا فعولن سالمدر قائلى بحتريدر
حدا نقده قائلى رقا ايله معروف احمد سرى موصليدر
ديمش ضرائب ضريبه نك جمعيدر ضريبه طبعت معناسنه در
رجل ايچون ضرب اولنه و رجل انك اوزرينه مجبول
اوله بوراده مراد بودر ضرب مثل معناسنه ده كلور
بوده مصراع ثانينك آخرنده اولان ضريبك
معناسيدر و بونك ايكيسيده ضرب دن مشتقدر
اوّلكى طبيعت معناسنه اولان ضرب دن مشتقدر كه
درهم ضرب ديلور مصوغ معناسنه ياخود خلط
اولان ضرب دن مشتقدر كه ضرب الشئ بالشئ ديلور
شيئى شيئه قارشدرسه امّا ضريب ثانى ضرب

بالقداح

قداح قمار معناسنه

بالقداح دن مشتقدر و اصلى ضرب قداح دن مثلدر
نرى صيغهٔ معروف اوزره معروفدر لك نرى
كلمه سنه متعلقدر فيها ضريبا دن حالدر ضريبا
نرى نك مفعوليدر حال ذى الحال اوزرينه تقديمى
نكارتى ايچوندر بوكا كوره نرى نبصر معناسنه اولور
اكرچه فيها نرى نك مفعول ثانيسى اولور اهتمام ايچون
تقديم اولنمش اولورسه نرى نعلم معناسنه اولور
ابلغ اولان نرى نطق معناسنه مجهول اولمقدر
معناىِ بيت اى ممدوح سماحت و سخاوت انواعندن كه
اولان طبيعتلرينى ابداع و اختراع ايلدك بن بزلر
اول طبيعتلرده اولديغى اولديغى حالده سكا مثل كوردكلمز ياخود بزلر اول طبيعتلرده مثل بيلميوز
٢٦٤ اذا المرء لم يخزن عليه لسانه   فليس على شئ سواه بخزّان
بو بيت بحر طويلك ضرب اولندندر تقطيعى اذ لمرء فعولن
لم يخزن مفاعيلن عليه فعول مقبوض لسانه و مفاعلن
مقبوضه فليس فعول مقبوض على شيئن مفاعيلن
سواه فعول مقبوض بخزّانى مفاعيلن سالمدر
قائلى امرؤ القيس عليه لسانه دن حالدر خزان
خزانه دن مأخوذ صيغهٔ مبالغه در زياده حفظ
ايديجى و سكوت ايديجى ديمكدر لسانك خزن و حفظى
سكوتدن كنايه در و بو منفى نك مبالغه سبيله نفيك
مبالغه سنى قصد ايلدى و ما الله بظلّام للعبيد
آيت جليله سنده اولديغى كبى معناىِ بيت نه زمان
بركمسه نك كندو اوزرينه ضرر ويريجى اولدوغى
حالده لسانى حفظ و امساك اولنمسه كندونك غيرى

في هجو اللحي الاخرق في حشو المصراع الاول ٢٦٤
في هجو الممدوح بالمتجانسي ٢٦٣

بر شیء و برکسه اوز دینه ضرر و بر یجی اولدیغی حالده
اول لسان مبالغه ایله محفوظ دکلدر یعنی کندو
نفسنه ضررلو نطقدن سکوت ایتمسه کندونک
غیری یه ضرر و بر یجی دن اصلا سکوت ایتمزدیمکدر
عبدالقادر بغدادی شواهد رضی نک شرحنده
بو بیته شویله معنا ویرر که نه زمان که کیشی
کندی لساننی امساکه و غیریدن سرینی کتمه قادر
اولماسه غیریسی دخی اشیادن بر شیئه انی حافظ
اولماز تخزن ایله خزان من جهة الاشتقاق اصل
واحدا ولان خزن کلمه سنه راجعدر

٢٦٥ لو اختصرتم من الاحسان زرتكم والعذب يهجر للافراط في الخصر — فی نجی احد المحققین فی اخر البیت والآخر وحشو المصراع الاول

بو بیت بحر بسیطدن ضرب اولندندر تقطیعی لو اختص
مفاعلن مجنون تممنل فاعلن احسان زر مستفعلن
تکمو فعلن مخبونه درو العذب یه مستفعلن جر لل
فعلن مخبون افراطفل مستفعلن خصری فعلن
مجنوندر قائلی ابو العلاء معری در اختصرت الطریق
ما خذ اقربه سالک اولدم دیمکدر اختصار کلام دخی
بوندندر و حقیقتی معنا باقی قالدیغی حالده لفظی
تقلیلی اوزره اقتصاردر احسان معروفدر زرتکم
ضمه میمی اشباع ایله قرأت اولنملیدر عذب
فتح بعده سکون ایله ماء طیب در هجر ترک معناسنه
خصر معجمه و مهمله و تحریک ایله برودت معناسنه
کسر عین ایله بارد معناسنه در بو بیتده حسن تعلیل
واردر معنای بیت اکر احسانکزی اختصار ایدر سکز
سزی زیارت ایدرم زیرا طاتلی صو برودتده افراطی

ایچون

ایچون ترک اولنور بو بیتده شبه اشتقاق واردر

٢٦٤ فدع الوعيد فما وعيدك ضائري اطنين اجنحة الذباب يضير — فی نجی الملحق الثانی فی اخر المصراع الاول

بو بیت بحر کاملک ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
فدعلوعی متفاعلن دفماوعی متفاعلن دکضائری
متفاعلن سالمه اطنیناج متفاعلن نحتذبا متفاعلن
بیضیرو فعلاتن مقطوعدر قائلی عبدالله بن محمد
ابن ابی عیینه مهلبی در نقل اولنور که علی بن محمد
بن جعفر ابن محمد بن علی بن الحسین بن علی رضی الله عنه
حضرتلری بو عبداللهی مبغضه نک ظهورندن کندوله
نصرت ایچون دعوت ایلدکده اجابت ایتمدی امام
مشار الیه حضرتلری دخی توعد بیوردقده مزبور
دخی بو بیتی دیدی دع اترک معناسنه امردر
الوعید مفعولیدر وعید شرده وعد خیرده استعمال
اولنور وعید تخویف معناسنه ضائر و ضار
اسم فاعلدر ضیر و ضرر بر معنایه در اطنین ده
استفهام انکاریچوندر طنین صدا و صوت معناسنه در
بعضلو بانک مکث معناسنه در دیمش اجنحه جناحک
جمعیدر الذباب یه اضافتنده نظر واردر زیرا
هر ذبابک ایکی جناحی واردر معنای بیت ای کسه
وعید و تخویفی ترک ایله زیرا سنک وعید
و تخویفک بکا ضرر ویریجی دکلدر کورمزمیسن
ذبابک جناحلرینک صدا و صوتی ضرر ویرر می
یعنی و برمز مصراع ثانی یه ارسال مثل دیرلر موجی
ایهامک تهدیدینی استحقارده و شاننه عدم مبالاتنده
صوت ذبابه تشبیه ایلدی ضائر یضیر مبالغه

في مجئ الملحوع الآخر في صدر المصراع الثاني ٣٦٧

جناس اشتقاق واردر

وقد كانت البيض القواضب في الوغى بواتر فهي الآن من بعده بتر

بو بيت بحر طويلدن ضرب اولنندر تقطيعي وقد كا
فعولن نتلبيض مفاعيلن قواض فعول مقبوض بفلوغا
مقبوضه بوات فعول مقبوض رفهيلا مفاعيلن
نمنبع فعولن دهيبتر و مفاعيلن سالمدر قائلي ابوتمام
محمد بن نهشلك شهادتي حيننده مرثيه ايلديكي
قصيده سندندر بيض ابيضك جمعيدر سيف
معناسنه قواضب قاضبه نك جمعيدر قاطع
معناسنه في الوغى بواتر كلمه سنه متعلقدر
وغى فتح واو و غين معجمه ايله حرب معناسنه در
بواتر فتح باء موحده ايله باتره نك جمعيدر قاطعه
معناسنه فهي نك هاسي وزن ايچون ساكن قلنمشدر
الآن بترك ظرفيدر بتر ضم باء موحده ايله و سكون
تاء مثناة فوقيه ايله بتراء كلمه سنك جمعيدر بتراء
بتر كلمه سنك مؤنثيدر ابتر اصلنده هر قويروغي
كسلمشه دينلورايدي صكره هر ناقصه دينلدي
بوندن فهم اولنديكه ملحقين قطع معناسنه
اولان بتردن مشتق ايمش من بعد قواضبك
بترينك ابتداسي ايچون بياندر ياخود الآن دن
بدلدر اكر من في معناسنه قيلنوراسه معناي بيت
دخي تحقيق جنكده سيوف قاطعه لر ممدوحك
حسن استعماليله قاطعه ديرلرايدي اول سيوف
قاطعه ممدوحك شهادتندن صكره ناقصلردر
ابترلردر زيرا ممدوحك استعمالي كبي استعمال ايديجي

فالمدى

في الترصيع

فالمدى

فهو يطبع الأسجاع بجواهر لفظه ويقرع الأسماع بزواجر وعظه

بو ايكي فقره مقامادن مقامة اولى دهحريرينك
كلاميدر بوراده ترصيعه مثالدر ترصيع رصع
التاج والسيف دينلور جواهر ايله حلى لنديرسه
اطولدن تحليه و نشاطدن اصطلاحه نقل اولندي
و مناسبت ظاهردر ديدي اصطلاحده احدى
القرينتينده يا اكثرنده اولان الفاظ قرينه اخرى دن
وزن و تقفيه ده مقابلي مثللي اولسه اكا ترصيع
ديرلر پس قرينه ثانيه ده اولان الفاظك جميعي
قرينه اولى دن مقابل اولان الفاظك جميعسنه
موافقدر اما فهو لفظي قرينه ثانيه دن اكا برشي
مقابل اولوردكلدر و اكر الأسماع بدلي الآذان
دينلسيدي ثانيه ده اولانك اكثري اولى دن مقابل
اولدوغنه موافق اولوب اكا مثال اولورايدي يطبع
يعمل معناسنه در طبع السيف والدرهم والجرة
من الطين دينلور بونلري عمل ايتدي يعني اشلدي
ديمكدر الأسجاع نصب ايله يطبع نك مفعوليدر
اسجاع فتح همزه ايله سجع كلمه سنك جمعيدر
قاموسده هو الكلام المقفى او موالاة الكلام على روي
ايله تعريف ولنمشدر اطولده ديركه سجع كلمه
اخيره نك كندوسنه اطلاق اولنور و سكاكيدن
نقل اولنان كلامك ظاهري بودر پس بوراده
اسجاعدن مراد كلمات مقفيات اولور بجواهر لفظه
يطبع به متعلقدر جواهر جوهرك جمعيدر جوهر

هرطاشدراندن بر شیئ استخراج اولنور انکله انتفاع
اولنور ولفظه یه اضافتی مشبه بهك اضافتی قبیلندندر
ولفظه نك افرادی متعددی اراده موضعنده در زیرا
لفظ اصلنده مصدردر ویقرع یطبع اوزرینه
معطوفدر دق ایدر دیمکدر الاسماع نصب ایله
یقرع نك مفعولیدر اسماع سمعك جمعیدر اکر
اسماع مصدر اولورسه متعددی اراده ایله بیله
افرادینی اراده صحیح اولور الله تعالینك ختم الله
علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة قول
شریفنده اولدیغی کبی اوقدر وارکه اسماعك
جمع اولمسنی ایجاب واقتضا ایدر بزواجر وعظه
یقرع یه متعلقدر زواجر زاجرك جمعیدر مانع
معناسنه معنای ترکیب پس اول ابوزید سروجی
مانند جواهر کلمات مقفیات یاپر وملاهی
ومناهیدن منع ایدیجی وعظ ونصیحتیله سمعلری
دق ایدر

فی التسجیع فی النظم ٢٦٨ تجلّی به رشدی واثرت به یدی وفاض به ثمدی واوری به زندی

بو بیت بحر طویلك ضربی اولنندندر تقطیعی تجلّا
فعولن بهی رشدی مفاعیلن واثرت فعولن بهی یدی
مفاعلن مقبوضه وفاض فعول مقبوض
بهی ثمدی مفاعیلن واروا فعولن بهی زندی مفاعیلن
سالمدر قائلی ابو تمامدر بونکله نصر بن منصوری
مدح ایدر تجلّی تفعّلدن ظاهر اولدی دیمکدر
رشدی تجلّی نك فاعلیدر واثرت ثروةدن مأخوذ
صیغهٔ ماضیدر اثری الرجل دینلور اموالی کثیر اولدی

دیمکدر

دیمکدر یدی اثرت کلمه سنك فاعلیدر فاض یا ورنه
یا بعد بنه معطوفدر ثمدی فاضنك فاعلیدر
ثمد کسر ثاء مثلثه ایله فی الاصل ماء قلیل معناسنه
ایدی شمدی بونکله بوراده مال قلیل اراده اولنمشدر
قاموسده ثمد فتح وتحریك ایله ماء قلیل معناسنه در
وکندی ایچون ماده بوقدر دیدی دیوانده وصحاحده
بنه فتح ایله کلمشدر واوری صیغهٔ ماضیدر زندی
اورینك فاعلیدر ولی وزنی اوزره وری به الزند
دینلور انکله چقماغك آتشی چیقدی دیمکدر اوریته
وریته استوریته مجموعی بر معنایه در پس اوری به
زندی نك معناسی انکله زندیمك آتشی چیقدی
دیمکدر زیرا افعل فعل معناسنه کلور اما مطولده
همزه سی صیرورت ایچون قلوب صار ذا وری ایله
تفسیر ایلدی بوده قیاس ایله قولدر زیرا کتب لغتده
اوری صیرورت معناسنه ثابت اولمدی وبو اوری فعلنی
اخرج معناسنه قلمق ممکندر بوکا کوره معناانك
سببیله زندیم کندی نفسندن آتشی اخراج ایلدی
دیمك اولور وبعضیلری اوری کلمه سنی تصحیف
ایدوب ضم همزه وکسر را ایله اوریت الزنددن یعنی
افعالدن مضارع متکلم قیلدی بو ایسه روایتك
غیری وظاهر درایتك خلافیدر واوری به زندی
مطلوبه ظفردن عبارتدر وردت موضعنده
ضمیری بیت سابقده مذکور نصره عائدلردر
وباسی سببیه در معنای بیت ممدوحم نصر سببیله
عقلم ورشدم ظاهر وهویدا اولدی وبنه انك

سببیله یدیمْ اموال کثیره صاحبی اولدی و بنیم انك
سببیله مال قلیلم فائض و زائد اولدی و بنیم انك
سببیله مطلوبه ظفر بولدم ❁ و بیت سابق
فولیدر سأحمدُ نصراً ما حَیِیتُ وانّنی ❁ لأعلمُ ان قد جلّ نصرٌ عن الحمدِ ٢٦٩
تقطیعی سأحْـ فعولُ مقبوض مدُ نصرنْما مفاعیلن حَیِیتُ
فعولُ مقبوض وانْننی مفاعلن مقبوضه لأعلَ فعولُ
مقبوض مُأنْ قدجلْ مفاعیلن لنصرنْ فعولن
منلحمدی مفاعیلن سالم در معنای بیت حیاتم اولدقجه
محمد وجمیع نصرتی حمد ایده رم و تحقیق بیلورمکه نصرت
مذکوره ایلدیکم حمددن جلیل و عظیم اولدی
في التسطير ٢٧١ تدبیرُ معتصمٍ بالله منتقمٍ ❁ لله مرتغبٍ فی الله مرتقبِ
بو بیت بحر بسیطدن ضرب اولنمشدر تقطیعی تدبیرمع
مستفعلن تصمن فعلن مخبون بللاه همن مستفعلن
تقمن فعلن مخبونه للاه مرمستفعلن تغبن فعلن
مخبون فللاه مرمستفعلن تقبی فعلن مخبون در
قائلی ابو تمام در معتصم بالله بلاد روم دن عموریه‌یی
فتح ایتدیکی حینده مدحنده دیدوکی قصیده سندندر
عموریه فتح عین مهمله و تشدید میم مضمومه
و تشدید یا ایله بلاد روم دن بر بلده‌نك اسمیدر
مطولده دیرکه تدبیر معتصم بالله مبتدادر خبری
بیت ثالث اولان
لم ترمِ قوماً ولم ینهد الی بلدٍ ❁ الّا تقدّمه جیش من الرعبِ
قولیدر اما ابیات شارحی تدبیر معتصم مبتدا محذوفك
خبریدر تقدیری فتح عموریه تدبیر معتصمدر دیمکدر
دیمش بو خصوصده معتصم بالله ایله جائزدرکه ممدوح

واعلم انّ عمّوریّة غیر انقره وهی انکوریه منه

تدبیر عاقبت اموری تفکّر درصح

اراده اولنه بوکا کوره علی استعمال اولنوربو تقدیرجه
منتقم ما بعدیله موصوف بدله حمل اولنور وجائزدرکه
هو معتصم بالله اراده اولنه بوکا کوره قلّت اوزده نکره‌نی
عمومده استعمال اولوربو تقدیرجه ما بعدندن اولان
اوصاف ایله موصوف اولورمرتغب افتعالدن اسم فاعلدر
الله تعالینك رضوان و رضاسنه مقرّب اولان شیئه
رغبت ایدیجی دیمکدر مرتقب افتعالدن اسم فاعلدر
الله تعالینك ثوابنه منتظر عقابندن خائف دیمکدر
پس بو معنایه کوره مرتقب لفظنك مفعولی محذوف
تقدیری مرتقب لله دیمك اولور ابیات شارحی دیرکه
مرتقب خائف معناسنه در زیرا خائف عقابه ترقّب
و توقع ایدر فلانٌ لا یراقبُ الله فی اموره دینلوربنی
الله تعالینك عقابنه نظر ایدوب منتظر اولماز و باشنی
معصیتدن قالدرمز دیمکدر معنای بیت فتح عموریه ایله
معتصم باللهك تدبیریدر یاخود خلیفه‌نك تدبیریدر
اول خلیفه که الله تعالی معتصم و حبلنی متمسکدر
و الله تعالی ایچون اعداسندن انتقام الیجیدر و الله
تعالینك رضاسنه مقرّب اولان شیئه رغبت
ایدیجیدر و الله تعالینك ثوابنه منتظر و عقابندن
خائفدر خفی بیورلمیه شطر اولکه تدبیر معتصم
بالله منتقم درمیم اوزرینه مبنیه سجعه در و شطر
ثانی که لله مرتغب فی الله مرتقب در با اوزرینه مبنیه
سجعه در و بونلردن هر بری سجعه اخره مخالفدر
بوکا تسطیر دیرلر عالم ربانی سعد کدین تفتازانی
مطولده دیرکه سجع نظمده جریان ایتمکله تصریع

تسميه اولنان دخی سجع اقسامندندر تصریع عروضی
ضربك تقفیه سی کبی مقفاة قلمغه دیرلر عروض
بیتك مصراع اولنك اخریدر ضرب بیتك مصراع ثانی
سنك اخریدر ابن اثیره گوره تصریع یدی مرتبه
منقسم اولور اولکی هر مصراع معناسی فهم اولنمقده
فی ذاته مستقل اولمقدر بوکا تصریع کامل دیرلر امرء
القیسك
افاطم مهلاً بعض هذا التدلل *** وان کنت قد ازمعت هجری فاجملی
قولی کبی ایکنجی سی مصراع اول ثانی یه محتاج اولمیه
جقدر مصراع ثانی کلسه اوله مرتبط کله نته امرء القیسك
قفا نبك من ذکری حبیب ومنزل *** بسقط اللوی بین الدخول فحومل
قولی کبی اوچنجی ایکی مصراع هر حیثیتده اولمقدر که
هر بری اخرك موضعنه وضع صحیح اوله ابن محتاجك بغدادده ٢٧١
من شروط الصبوح فی المهرجان *** خفة الشرب مع خلو المكان
قولی کبی دردنجی مصراع اولك معناسی ثانی ایله فهم اولنه
بوکا تصریع دیرلر ابو الطیبك
مغانی الشعب طیباً فی المغانی *** بمنزلة الربیع من الزمان
بشنجی تصریع ایکی مصراعلرده لفظه واحده ایله اولور
بوکا تصریع مکرر دیرلر زیرا لفظه یا مصراعنده
متحد المعنی در و عبید نام شاعرك
فکل ذی غیبة یؤب *** وغائب الموت لا یؤب
قولی کبی و بو من جهة الدرجه انزلدر یاخود مجاز اولدقدن
مختلفة المعنی در ابو تمامك
فتی کان شرباً للعفاة ومرتعا *** فاصبح للهندیة البیض مرتعا
النجی مصراع اول بر صفت او زرینه معلق اولا که اول

صفتك ذکری ثانیده اولنده کله بوکا تعلیق دیرلر
الا ایها اللیل الطویل الا انجلی *** بصبح وما الاصباح منك بامثل
قولی کبی که مصراع اول صحیحه معلقدر بو غایت
معیبدر یدنجی بیتده تصریع قافیه سنه مخالف
اولمقدر بوکا تصریع مشطور دیرلر ابو نواس نام شاعرك
اقلنی قد ندمت من الذنوب *** وبالاقرار عدت من الجحود
قولی کبی اولکنده باء ایله تصریع ثانیده دال ایله تقفیه
ایلدی و بوما نحن فیه دن خارجدر
٢٧٢ فی المماثلة مها الوحش الا ان هاتا اوانس *** قنا الخط الا ان تلك ذوابل
بو بیت بحر طویلك ضرب ثانیسندندر تقطیعی مهلوح
فعولن شالاوان مفاعیلن نهاتا فعولن اوانس مفاعلن
مقبوضه قنلخط فعولن طالاوان مفاعیلن تلك
فعول مقبوض ذوابلو مفاعلن مقبوضدر قائلی ابو تمام
وزیر محمد بن عبد الملکی مادح ایلدیکی قصیده سندندر
مها الوحش مبتداء محذوفك خبریدر تقدیری
هن مها الوحش دیمکدر هن نسایه راجعدر مها
مهاة کلمه سنك جمعیدر بقرهء وحشیه معناسنه
وحش حیوان بری یه دیرلر فارسیده ماده گاو دشتی
دیدکلریدر ریش اضافتی بیانیه اولور یاخود تجرید
مبنی اولور هاتا ان نك اسمیدر و نسایه اشارتدر
اوانس ان نك خبریدر اوانس ضم همزه وکسر نون
ایله آنسه کلمه سنك جمعیدر آنسه ضد وحشت
اولان انسدن مأخوذدر باب طربدندر قنا الخط
تقدیراً مرفوع مبتداء محذوفك خبریدر یاخود خبر
بعد خبردر قنا فتح قاف ایله قناة کلمه سنك جمعیدر

رمح معناسنه خط فتح خاء معجمه ايله يمامه ده بر
موضعدر و بوكا خط هجر دیرلر رماح خطيه بوكا
نسبت اولنور زیرا رماح بلاد هنددن اول موضعه
حمل و نقل اولنوب انده قوام و نظام ويريلوب سائر
بلاد عربه اندن منتشر اولور تلك اته نك اسميد رقنابه ٢٢٧
اشارتدر ذوابل انه نك خبريدر ذوابل ذابله نك
جمعيدر يابس معناسنه ناضرك ضديدر نسائى
حسن عيون ده اولامهايه تشبيه ايدوب صكره قد
وقامتده قنايه تشبيه ايلدى ذبوللری ايله ستدرك
ايدوب نساء حسناده ذبول بو قدر نواضرد ردیدی
خفى بيورلميه اكى مصراعك الفاضيها و تلك دن
غيرى بربر بينه متوازنه در بوكا مماثله ديرلر معنای بیتی
شاعر نساء محابيبی وصف ايدوب ديركه اول نساء
حسنا حسن عيونده بقر وحشی كبيدرلكن اول نساء
حسنا انسيه و مؤنسه لردر بقر وحشی كبی اوركك
دكللردر و اول نساء حسنا قد و قامتده قنا الخط
كبيدرلر او قدر واركه اول قنا بوابس در اما نساء
حسنا نواضر و تازه لردرآنلرده ذبول يوقدر

فأحجم لما لم يجد فيك مطمعاً واقدم لما لم يجد منك مهربا ٢٧٢

بو بيت بحر طويلك ضرب ثالث سندندر تقطيعی فأحج
فعول مقبوض ملما لم مفاعيلن يجد فی فعولن كمطمعن
مفاعلن مقبوضه واقد فعول مقبوض ملما لم مفاعيلن
يجدمن فعولن كمهربا مفاعلن مقبوضدر قائلی
بحتریدر فتح بن خاقانی مدح ايتديكی قصيده سندندر
اسد ايله مبارزه سنی ذكر ايدر و مماثله تامه يه

مثالدر

مثالدر يعنی احدی القرينتين ده اولان جميع الفاظ
اخری دن جميع مقابلی مثللی در اما بيت سابق احدی
القرينتين ده اولان الفاظك اكثری اخری دن مقابلی
مثللی اولديغنه مثالدر هانا و تلك نك عدم تماثلندن
اوتوری احجم لم يجد اقدم لم يجد ده اولان ضمائر مستكنه
ممدوحك مبارزه ايتديكی اسده راجعدر احجم احجام دن
مأخوذ صيغه ماضی معروفدر رفيك و منك يكسيده
ممدوحه خطابدر اقدم اقدامدن مأخوذ صيغه
ماضی معروفدر معنای بيت ای ممدوح اسد سنده
مطمع بولمديغی حينده احجام و تأخر ايتدی و سنده
مهرب بولمديغی حينده اقدام ايتدی بيلورکه اگرچه
هرب ايتسه لاحق اولورسين

مودته تدوم لكل هول وهل كل مودته تدوم ٢٧٣ في القلب

بو بيت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطيعی
مودتهو مفاعلتن تدوم لكل مفاعلتن لهولن فعولن
مقطوفه وهلكلل مفاعيلن معصوب مودتهو
مفاعلتن تدومو فعولن مقطوفدر قائلی قاضی
ارجانيدر كندی نك دوستلرندن برينی وفا ايله
وصف ايدر يا خود نجم الدين ابو عبد اللهی مدح
ايدر مودته مبتدادر تدوم خبريدر مودت
فتح ميم ايله وزنا و معنا محبت كبيدر لكل هول
تدوم يه متعلقدر هول فتح ها و سكون واو ايله
فزع و خوف معناسنه هاله الشیء يهوله هولا
ديلور رانی فزع ايتدرسه و مكان مهول ديلور
مخوف ديمكدر و هل كل مقدم خبردر مودته تدوم

جمله سی تاویل مفرده مؤخر مبتدادر معناسی هر برسی
مبتدا انك مودتی دائم اولوردیمك در هل استفهام
انکاری ایچوندر هل شیئك وجود وعدمندن
سؤال ایچوندر جوابی نعم یاخود لادر و بو شیئك
وجود وعدمندن سؤال ایچون اولان هل هل بسیطه در
اما هل مرکبه ایله وجود وعدمك غیری صفتدن
سؤال اولنور هل هو قائم دینلدیکی کبی خفی بیورلمیه
بو بیت قلبه مثالدر قلب کلام اولك ترتیبنك
عکسنه دیرلر زیرا بوراده مصراع ثانی مصراع اولك
عکسیدر شول حیثیتله که هول کلمه سنك واوندن
ابتدا ایدوب مودته نك میمنه انتها اولدی بعضیلر
قلبدن مراد کلامی بر حیثیتله صوغدرکه آخرندن
بدء اولنوب اوله سیر اولنسه حاصل بعینه کلام
اول اولور بیت مذکور کبی زیرا تدوم نك میمندن
مودته نك میمنه دکین علی التوالی حروف ایله
نطق ایتسك کلام بعینه مودته نك میمندن
تدوم نك میمنه دکین قرأت ایتدیکك کبی اولور
وقلبك نظمه اختصاصی یوقدر نثرده ده جاری
اولور کل فی فلك و ربك فکبر و بو قلبك انواعی
واردر او لکیسی قلب البعضدر شارح شاعر رقیب
قریب راغب غراب کبی ایکنجیسی قلب الکلدر درب
برد کبی اوچنجیسی قلب مستویدر بیت مذکور کبی
معنای بیت اول دوستك مودت و محبتی هر هول
وفزع وخوف ایچون دائم اولور هر بر دوستك
مودت و محبتی دائم اولور وارمیدر بوقدر دیمك اولور

٢٧٤ ارانا الاله هلالا انارا

بو مصرع بحر متقاربك ضرب اولنندندر تقطیعی
ارانل فعولن الاه فعول مقبوض هلا لن فعولن
ارانا فعولن سالم قلب مجموع بیتده اولدیغی کبی
مصراعده دخی اولدیغنه شاهددر اراناده اولان نا
ارینك مفعول اولیدر الاله رفع ایله ارینك فاعلیدر
هلالا ارینك مفعول ثانیسیدر انارا افعالدن
صیغه ماضی متعدیدر الفی اطلاق ایچوندر وهلالا
کلمه سنك نعتیدر معنای مصراع الله تعالی حضرتلری
بزه عالمی نورلندیرن هلالی کوستردی

٢٧٥ فی التشریع یا خاطب الدنیا الدنیة انها شرك الردی وقرارة الاکدار

بو بیت بحر کاملك ابیات زحافاتندندر تقطیعی
یاخاطبد مستفعلن مضمردنیدنی مستفعلن
یتانها متفاعلن سالمه شرکرردا متفاعلن وقرارتل
متفاعلن اکدا ری مفعولن مضمر مقطوع قائلی حریری
یکرمی ویدنجی مقامه سندن کتوردیلر خاطب
اسم فاعلدر نکاح طلب ایدیجی یه دیرلر خطب
المرأة خطبة کسر ایله دینلور مراه یه نکاح طلب
ایتدی دیمکدر اما ضم ایله خطبه موعظه معناسنه
فاعلنه خطیب دیرلر الدنیة الدنیانك نعتیدر
دنیه خسیسه معناسنه انها ده اسم ان اولان
ضمیر دنیایه راجعدر شرك الردی رفع و اضافتله
ان نك خبریدر شرك فتحه ایله طریق یاخود
حباله یعنی منبه ایچون طوزاق دردام معناسنه
ردی وزنا رحی کبی هلاك معناسنه وقرارة الاکدار

سنرك الردى اوزرينه معطوفدر قرارده فتح قاف ايله
مقره معناسنه اكدار كدرك جمعيدر كدر كسر دال
ايله صفوتك ضديدر خفى بيورلميه بو بيت تشريعه
مثالدر تشريع اصطلاحده بيتى ايكى قافيه اوزرينه
بنا ايتمكدر بوكا توشيح وذا القافيتين دخى ديرلر پس
بو بيتك ايكى قافيه سى واردر برى رددر وبرى
داردر فنقبنك اوزرينه وقف ايتسك معناى بيت
صحيح اولور محصل كلام بو بحرك طقوز ضربى واردر
وبو قصيده اون بيتدر ايكى قافيه اوزرينه انشا
اولنمشدر اوّلكيسى الف در ايكنجيسى راء مكسوره در
پس راء مكسوره يه كوره بحر كاملك ضرب ثانيسندن
اولور زيرا بو تقديرجه قصيده نك اجزاسى مسدسه
وضربى مقطوعدر قطع وتدك ساكننى حذف وما
قبلنى اسكاندر متفاعلن جزئنك نوننى حذف ولامنى
اسكان كبى والفه كوره بحر كاملك ضرب ثامنندندر
زيرا بو تقديرجه مرفّعة الاجزا سالمة الضرب اولور
معناى بيت مرأه مانندر اولان دنيانك دنيه وخسيسه
نكاحنى طلب ايديجى سكاندر ايدرمكه تحقيق دنياى
دنيه هلاك طوزاغيدر ومفرّه كدورات درمراد
دنياى دنيه دن اعراض ونفرت ايله ديمكدر
خفى بيورلميه استعاره بالكنايه طريقى اوزره دنيانى
امرأه يه تشبيه ايدوب استعارهٔ تخييليه طريقى
اوزره امرأه نك ملايمى اولان خطبه يى دنيايه
اثبات ايلدى
٢٧٦ سأشكر عمرًا ان تراخت منيتي ايادي لم تمنن وان هي جلّت

فتى

٢٧٧ فتى غير محجوب الغنا عن صديقه ولا مظهر الشكوى اذا النعل زلت
٢٧٨ رأى خلّتي من حيث يخفى مكانها فكانت قذى عينيه حتى تجلّت

كلها في لزوم ما لا يلزم

بو ابيات ثلاثه بحر طويلك ضرب ثانيسندندر تقطيعى
سأشكـ فعول مقبوض رعمرن ان مفاعيلن تراخت
فعولن منيتي مفاعلن مقبوضه ايادِ فعول مقبوض
يلمتمنن مفاعيلن وان هي فعول مقبوض جلّلتي مفاعلن
مقبوض فتى غي فعولن رمحجوبل مفاعيلن غنا عن فعولن
صديقهي مفاعلن مقبوضه ولامظ فعولن هرششكوا
مفاعيلن اذ نع فعولن لزللتي مفاعلن مقبوضه
رأى خل فعولن لتيمنحي مفاعيلن ثيخفا فعولن مكانها
مفاعلن مقبوضه فكانت فعولن قذاعيني مفاعيلن
هيحتتا فعولن تجللتي مفاعلن مقبوضدر قائلى
عبد الله بن زبيراسديدر بونكله عمرو بن
عثمان بن عفان رضي الله عنه يى مدح ايدر زبير فتح
زاى وكسر باء موحده ايله در امير واسير كبى
ومرزوقى قائلى محمد بن سعيد كاتبدر ديمش بوكا
مطرزى وخوارزمى موافقت ايدوب ديديلركه
بونكله اشدق ايله ملقب عمرو بن سعيد القاصى يى
مدح ايدر زيركه اشدق محمد بن سعيدك كمنك
تحتندن قميصنى ممزق كوروب اون بيك درهم
كوندردى اولدخى حقنده بو ابياتى سويلدى وعدمه
شيرازى قائلى زياد بن اعجم در ديمش ومراكشى لاميه
العجم شرحنك اوائلنده وقرماش شرح بديعيه ده
بو ابياتك قائلى ابو الاسود ظالمدر ديمشلر وابن
خلكان يحيى بن هبيره نك ترجمه سنده قائلى

ابراهیم صولی دردیمش بعضلر قائلی عمرو بن کمیل دیمیش
عمراً ساشکو نك مفعولیدر و عمرودن مراد ممدوحدر
آساسده کلمشکه شکرت لله نعمته و اشکو ولی دینور
لام ایله استعمال اولنور وکاهیجه شکرت فلاناً
دینور لامسز استعمال اولنور فلانك نعمتنی مراد
ایدرلر بوراده کویا ساشکو لعمرو دیمك مراد ایدوب
جار حذف اولندی و سبنی تأکید ایچوندر دیدیلر
منیتی تراخت فعلنك فاعلیدر تراخت تأخرت معناسنه
منیه موت معناسنه خفی بویورلمیه ان تراخت منیتی
شرط موخردر ساشکو عمرا جزاء مقدمدر ضرورت
شعر ایچون تقدیم اولنمشدر ایادی ایدینك جمیدر
بووده یدك جمیدر نعمت ایچون استعاره اولنور ایادی
عمرودن بدل اشتمالدر واکر ایادی عمروده مبالغه دن
اوتوری بدل کل قبلنسه کویا عمرو ایادئ موصوفه نك
عینی اولوب لطیف اولور ایدی لم تمنن ایادی نك
نعتیدر لم تمنن قطع ایتمدی و منت ایله مخلوط
اولمدی دیمکدر تنصیصه مؤنث مجهول لفظی
اوزره درونائب فاعلی ایادی در دیدی متی اصل
لغتده حبلی قطع ایتمکدر بو تقدیرجه منی نفسنده
من اتصالده حبال کبی اولوب مقدما دخی قطع اولمدیغی ١٢١
اشعار واردر وان هی جلت ده اولان ان شکلی
وصل ایچون اولمق احتمالدر تقدیری ساشکو ایادی
وان هی عظمت دیمك اولور معلوم مدرکه عظیم النعم
اولانك شکری غایت مشکلدر هی ضمیری ایادی یه
راجعدر جلت نك تحتنده اولان مستتری نیه ایادی یه

عائددر

عائددر فتی چونکه ایادی عمروده مبالغه ایتدیکندن
کویا کمدر دیو سؤال وارد اولوب فتی ایله جواب ویردی
فتی مبتدا، محذوفك خبریدر تقدیری هو فتی دیمکدر
فتی بو صفات کریمه ایله متصف اولان شابه دیرلر
و بو صفاتك شباب ایله اجتماعی اغربدر یاخود سخی
کریمدر زیرا فتی بو معنایه کلور غیر محجوب الغنا فتی نك
نعتیدر فتینك غناسی ممنوع دکلدر دیمکدر غنا کسر
غین معجمه ایله فقرك ضدیدر اطولده غنانك مال
ایله ترادفنی غنایه ایله افاده ایدوب یعنی فتی نك
مالی محجوب اولور دکلدر دیدی عن صدیقه غیر محجوب
قولنه متعلقدر یعنی غنا و مال فتینك صدیقندن
ممنوع اولور دکلدر یعنی صدیقی مالندن کمال انتفاع
ایله انتفاع ایدر ولا مظهر کسر ایله غیر محجوب اوزرینه
معطوفدر مظهر مشهوره کوره اسم فاعلدر اما محجوب
لفظنه اشبه اولان اسم مفعول قیلوب مرفوع عنه
یعنی الشکوی یه مضاف ولمقدر اذا النعل زلت شرو
محنتك نزولندن و کیشینی امتحاندن کنایه ده زلت به
القدم و زلت به النعل دینلور پس ولا مظهر الشکوی
اذا النعل زلت قولنك معناسی ممدوحه بلا نزولی
حیننده شکوایی اظهار ایدر دکلدر بلکه صبر ایدر
دیمکدر معنای بیت تحقیق صدیقه ممدوحات
منافعیله انتفاع ایدر اصلا مضارتیله تضرر
ایتمزکه حتی مضارتیله محزون اوله زیرا ممدوح
مضارتی اخفا ایدر اظهار ایتمز و اذا النعل زلت
قولنی حال صدیقدن عبارت قیلمق ده ممکندر تقدیری

زلت النعل بالصديق وابتلى الصديق دیمك اولوب معنا
دیمك اولورکه صدیق وبالتی دفعنده تعنّاء تقلّبی
وحالتك اصلاحیله ابتلادن شکوای اظهار ایدردی کلدی
ابلغ اولان تعمیده دواکر ولامظهر الشکوی قولی صیغهٔ
مفعول اوزرینه قیلنوب زلت النعل صدیق ایچون قیلنه
معنا دیمك اولورکه صدیق عدم احتیاجندن اوتوری
ابتلاسی فتنه شکواسنی اظهار ایتمز زیرا ممدوح صدیقنك
حالنه کمال مراعاتندن صدیق اظهار شکوایه محتاج
اولماز خفی بیورلیه بو معنانك ما بعدینه زیاده ادتباطی
واردر نقدر بوندن بو معنایی فهمده بر نوع خفا دخی
وارسه خلتی رأینك مفعولیدر خلّه فتح خاء معجمه ایله
حاجت وفقر معنا سنه در منزلة الخلّة تدعو الی السلّة
سلّه سرقه معنا سنه پس خلّه نك فنی معنا سنی مراد ایدر
اول معنا به حمل ایله یخفی مکانها خفا مکان الشیء دینلور
شیئك خفا سنده مبالغه دریاخود بمکانها ایله مراد
خلّه نك وجودیدر یعنی ممدوح حالمه کمال ترقیسی ایچون
حاجتیمی کندندن اخفا ایتدیکم مکاننی کوردیمك دور
قذی علی او زنی اوزره کوزه داخل اولان شیدرکه
کوزانکله متأذی اولور سطوکدن کوزه ملازم اولان
داء کبی اولان شیدر دیدی احتمالدرکه کوزلرینك
قذاسی عدم غفلتدن کنایه اوله ونیه احتمالدرکه
کوزلری قذی ایله مشغوله اوله قذاسندن غفلت ایتمدیکی
کبی خفی بیورلیه حرف روی تاء در بوتادن اول لام
مشدده مفتوحه بی التزام ایتدیکه شعرده لازم دکلدی
بلکه زلّت ومدت وغیریله تمام اولور ایدی پس بو داده

ملتزم اوج شیدرکه انلردن برشی لازم دکلدر بری
فتحه وبری لام وبری تشدیددر بو تقریر اوزره معانی
اطولك صاحبنکدر اما مطولك ابیاتی تلاوته به شویله
معنا ویروب دیرکه ممدوحم اولان عمروه شکر ایدرم
اکرمونم تراخی ایدرسه یعنی اولوم بکا مهل ویرورسه
عمرودن بدل عطایاسنه شکر ایدرم اویله عطایاکه
قطع اولنمدی ومنت ایله مختلط اولمدی نقدر عطا
عظیمه اولورسه اول عمرو بر فتی در شویله فتیدرکه صدیقندن
غنا ومالی محجوب وممنوع اولور دکلدر ونیه اویله
فتی که کندو به حوادث زماندن بلا یا نازله اولوب
شدته مبتلا اولسه شکایتی اظهار ایدیجی دکلدر
ونیه اویله فتی که بنم فقر وحاجتمی کوردی نسوجیتندن
فقر وحاجتم که مکانی خفی اولور یعنی اول فقر وحاجتنه
تحمل ایله انی بن ستر ایدرم پس بنم فقر وحاجتم اول
فتینك کوزلرینك قذاسی اولدی تا فقرم منکشف
وزائل اولنجیه دك یعنی فتی عطایاسیله فقریمی اصلاح ایله
منکشف اولنجیه دك حاصلی فتینك حسن اهتمامندن
امر ملازم کبی قیلوب اصلاح ایله فقریمی دفع ایلدی
خفی بیورلیه حرف روی تادر وابیاتده تادن اول
لام مشدده مفتوحه کتوردی وبو سجع تحقیق
ایتدیکندن اوتوری مذهب سجعده لازم دکلدر
جلت ومدت ومنت وانشقت کبی
٢٧٩ اذا انت لم تنصف اخاك وجدته   علی طرف الهجران ان کان یعقل
٢٨٠ ویرکب حد السیف من ان تضیمه   اذا لم یکن عن شفرة السیف مزحل
بو ایکی بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی اذا ان

وهما فی سرقة الشعر المذموم

فعولن تلم تنصف مفاعلن اخاك فعول مقبوض وتجد
مفاعلن مقبوضه علاط فعول مقبوض ز فلهجر مفاعلن
نا انكا فعولن تعقلو مفاعلن مقبوض وترك فعول مقبوض
تجد دشسي مفاعيلن فينا ان فعولن نضيمهو مفاعلن
مقبوضه اذا لم فعولن يكن عن شف مفاعيلن دتسي
فعولن فزحلو مفاعلن مقبوض در قائلی معن بن اوس
مزنی در لم تنصف انصافدن مأخوذ نهی مخاطبدر
انصاف عدل معناسنه در اخاك الف ايله منصوب
لم تنصف كلمه سنك مفعوليدر اخدن مراد اخوت صداقت
ياخود اخوت نسبدر وجدته فعل مخاطبدر واو اشباعدن
جزاسيدر ضمير مفعولی اخاك لفظنه راجعدر على
طرف الهجران وجدته كلمه سنه متعلق وجدت نك
مفعول به غیر صحیحدر و بوراده طرفدن مراد طرف
معنوی در صوری دکلدر ان كان يعقل قولی اخاك
قولنك قيديدر يعقل ضرب بابندندر اكر ظلمكدن
صکره برادرينك عقلی باقی اولورسه ديمكدر بوندن
سنك ظلمكله مجنون اولورلغه وهجران ايله عقلی
باقی اولورلغه اشارت واردر يركب حد السيف ايله
قتل اولنمقلغه راضی اولورديمك در ياخود قتل منزله سنده
اولان شيئ ارتكاب ايدر ديمك در مطولده حد سيفه
ركوب ايله مرادی تقطيع سيف ايله تقطع وتأثير ايله
مؤثر اولان اموره تحمل ايتمكدر و بونكله مرادی حرب
ومؤنه صبردر من ان تضيمه سنك برادرك ظلمك
اجلندن ديمك در بو تقديرجه من اجليه اولور
بعضيلر من لام معناسنه تعليل ياخود تسبب اچون

دیب

ديوب حد سيفه ركوب ايدر ظلمك سببيله ديمك در
ديمش مطولده من ان تضيمه قولنی يركب حد السيف دن
بدل قلوب من كلمه سنی بدل اچون قلمش عن شفرة السيف
لم يمكن كلمه سنه متعلق در شفره فتح شين معجمه وسكون
فا وفتح را ايله سيفك حد ينه ديرلر مزحل لم يكن كلمه سنك
اسميدر مزحل فتح ميم وسكون زای وفتح حاء مهمله ايله
متبعد معناسنه در منع بابندن زحل زحولاده بنلور
بعد معناسنه معنای بيت نه زمان سن برادركه
عدل وانصاف ايتمسك يعنی اعطای نصفه ايتميوب حقوقنی
توفيه ايتمسك اكر برادرك عاقل ايسه انی طرف هجران
يعنی افتراق طرفنده بولورسين يعنی سنك اچون هجرت
ايدیجی وسنكله اولان مواخاتنی متبدل بولورسين
وبرادركه ظلم ايتديكك اجلدن سيف ايله قتل اولنمقلغه
راضی اولور ياخود قتل منزله سنده اولان شيئ ارتكاب
ايدر اكر حد سيف دن ظلمی قبولك غير متعذر اولمازايسه
بيت ثانينك مطولده و مختصرده ويريلان معناسی
سنك برادرك شدائده تحمل ايدر تأثير سيوفك كندنده
تأثير ايدن وتقطيع سيوف كندوی تقطيع ايدن كبی
شدائده تحمل ايدر سنك اكا ظلمكدن بدل اكر حد سيفه
ركوب دن ومشاقه تحملدن متبعد اولماز ايسه خفی بيورلميه
شعر اخوان ايله مدارات حث وانلر ايله غلظتدن
تجنب درواية صديق وظهير فالمازبوندن زياده مبالغه
ايله ولوكنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك ايت
كريمه سنه تلميح واردر نقل اولنور كه عبدالله بن الزبير
معاويه يه كلدی بو ايكی بيتی انشاد و قرائت ايلدی

معاویه عبدالله بن الزبیره لقد شعرت بعدی یا ابا بکر
دیدی یعنی معاویه عبدالله بن الزبیره بندن صکره وبنی
کورمیه لی شعری اخذ ایتمش سین وشاعر اولمش سین
ای ابو بکر دیدی بوندن صکره عبدالله بن الزبیر معاویه نک
مجلسندن مفارقت ایتمز اولدی حتی برکون معن بن
اوس مزنی کلدی ومعاویه نک مجلسنه دخول ایدوب
اولی لعمرك ما ادری وانی لاوجل على اینا تعدو المنیة اول
قصیده سنی تمام اوقیجیه دك معاویه نك حضورنده
قرائت وانشاد ایلدی مکر بو ایکی بیت معن بن اوسك
قصیده سندن وارایمش معاویه عبدالله بن الزبیره دونوب
بو ایکی بیتدر دیو بکا خبر ویرمدکمی دیدی عبدالله بن الزبیر
دخی بی محابا لفظ ومعنی معن بن اوسکدر دیدکدن
صکره معن بنم سود فرنداشم دربن انک شعرینه آندن
احقم دیدی مقصودی کمال اتحادلری اولدیغنی بیان
اولسه کرکدر دخی بو رلمیه اصطلاح بدیعده غیرك
شعرینك جمیع لفظ ومعناسنی من غیر تغییر اخذه نسخ
وانتحال تسمیه ایدرلر وبو غایت ایله مذمومدر زیرا
عوام وخواصك بیلدیکی سرقهٔ محضه در نسخ لغتده
ابطال معناسنه در وانتحال شاعر غیرك شعرینی کندوی
نسبت وبنمدر دیو ادعا ایتمکه دیرلر ونیه خفی نبو رلمیه
مطلقا اخذ وسرقه ایله مسمی اولان ایکی نوعدر بری
ظاهردرکه انجق نسخ وانتحاله واغاره مسخه مخصوصدر
وبری غیر ظاهردرکه انجق ذکوری اتی المام وسلخه مخصوصدر
٢٨١ دع المکارم لا ترحل لبغیتها واقعد فانك انت الطاعم الکاسی
٢٨٢ ذر المآثر لا تذهب لمطلبها واجلس فانك انت الآکل اللابس

بیت اول

بیت اول وبیت ثانی بحر بسیطك ضرب ثانیسندندر
تقطیعی دع المکا مفاعلن مخبون رم لا فعلن مخبون ترحل لبغ
مستفعلن یتها فعلن مخبون واقعد فان مستفعلن نکاان فعلن
مخبون تططا عم مستفعلن کاسی فعلن مقطوع ذر لما آ
مفاعلن مخبون ثر لا فعلن مخبون تذهب لمط مستفعلن لبها
فعلن مخبون واجلس فان مستفعلن نکان فعلن مخبون
تلا اکلل مستفعلن لابس فعلن مقطوعدر بیت اول
خطیئه نام شاعرکدر زبرقانی هجو ایتدیکی قصیده سندندر
وسبا انلرینده اولان اولدی برکون حضرت عمر رضی الله عنه
بو بیتی کوردی زبرقانه استعدی ایدوب سنی هجو
ایدنی کورمیم سنی مدح ایدنی کوره یم دیدیکده عقب
حضرت حساندن سؤال ایتدیلر انی هجو ایتدی دیدکده
حضرت عمر دخی اوزرینه سلح ایدوب حبس ایتدی
بو قصه اغانی ده مذکوره در بیت ثانی اولك من جهة
المعنی عینیدر کویا خطیئه نك قولنك جمیع معناسنی
جمیع لفظیله نظمنی تغییر ایتمکسزین اخذ ایدوب
همان اکثر کلمه سنی مرادفنه ابدال ایله تغییر ایلمش
بو دخی قسم اول کبی مذمومدر دخی بو رلمیه دع کلمه
سنك برینه مرادفی اولان ذر کلمه سنی مکارم برینه
مآثر لا ترحل برینه لا تذهب لبغیتها برینه لمطلبها
اقعد برینه اجلس فانك انت تغییر اولنمامشدر طاعم
برینه اکل کاسی برینه لابس کلمه سنی کتورمشدر معلوم
دیرکه دع اترك معناسنه ودع بدع دن امردر ماضیسی
اماته اولنمشدر ودعه دینلمز ترکه دینلور واو دع
دخی دینلمز لکن تارك دینلور ضرورتده ودعه کلدی

المكارم دع كلمه سنڭ مفعوليدر مكارم مكرمه نڭ
جمعيدر لا ترحل رحل فلان وارتحل وترحل دينلور
اوچيله بر معنايه در ارتحال فارسيده ازمنزل
بر داشتن ايله تفسير اولنمشدر بعضيلر زاى معجمه ايله در
ديمش زحل عن مكانه زحولا وتزحل دينلور مكاندن
تنحّي وتباعد ايلدى ديمكدر لبغيتها لا ترحل كلمه سنه
متعلقدر بغية كسر ايله ابتغا اولنان شيدر ضم ايله
نفس حاجتدر جوهرى وبيهقى معناسى لطلبها ديمكدر
ديمشلر طاعم اكل معناسنه طعم يطعم طعما فهو طاعم
دينلور يدى وطاندى ديمكدر كاسى يكسو معناسنه
عاصم معصوم معناسنه اولديغى كبى طولدم ديركه
رجل طاعم وطعم دينلور مطعمى حسن حالى اولان
كمسنه ديمكدر رجل كاس دينلور كساصاحبى اولان
كمسنه ديمكدر لبس معنا ديمك اولوركه سن دنى
الهمّه سين همان همتنڭ نهايتى طعام وكساد رحال
بوكه طلب مكارم ايچون همت عاليه دن لازمدر مبدا
اولان طاعم سمعه كبى طعمه دن مأخوذ اسم فاعلدر
كاسى رضى كبى كسبه دن مأخوذ اسم فاعلدر لكبسه
معناسنه بو تقديرجه معنا ديمك اولوركه سن
طالبى ايچون حاصل اوليان تنعم وثروت ومكارم
طالبى سن بو تقديرا طولكدر اما ابيات شرحنده سوله
معنا ويرلمشدركه سن مكارم ومآثرى ترك ايله
ومكارمى طلب ايچون دخى كتمه همان سن اوتور زيرا
سن ييجى وكيجى سن حاصلى يوب ايچدن وكيوب
قوشانمدن غيرى برشى بيلمز سين دون همت سين ديمك اولور

وقوفا

٢٨٣ وقوفا بها صحبى على مطيهم يقولون لا تهلك اسى وتجمل
بو بيت بحر طويلڭ ضرب ثانى سندندر تقطيعى وقوفن
فعولن بها صحبى مفاعيلن على فعول مقبوض مطيهم
مفاعلن مقبوضه يقولو فعولن نلا تهلك مفاعيلن
اسنو فعول مقبوض وتجملى مفاعلن مقبوضدر قائلى
امرء القيسدر طرفه بو بيتى قصيده داليه سنده ايراد
ايدوب فقط تجمل يرينه تجلد لفظنى ايراد ايتمشدر تجلد
جلادتدن تكلف ايتمكدر جلادت صبر معناسنه در بو دخى
بيت سابق كبى سرقهٔ محضه اولمغله مذمومدر بهاده
اولان ضمير منازله راجعدر زوزنى ديركه وقوفا حاليت
اوزره منصوبدر وقوف واقفڭ جمعيدر ركوع راكعڭ
وشهود شاهدڭ وسجود ساجدڭ جمعى اولديغى كبى مطى
مركب معناسنه واحدى مطيه در اسى فرط حزنه ديرلر
واسى مفعول له اولمق اوزره منصوبدر تجمل ايله مراد
صبر ايله تجملدر معناى بيت اول منازلده اصحابم بنم ايچون
مطيه لرينى واقف اولدقلرى حالده بكا فرط حزندن
هلاك اولمه وصبر ايله متجمل اول ديرلر ايدى
٢٨٤ من راقب الناس لم يظفر بحاجته وفاز بالطيبات الفاتك اللهج
٢٨٥ من راقب الناس مات همّا وفاز باللذة الجسور
بيت اول بحر بسيطڭ ضرب اولندندر تقطيعى من را قبن
مستفعلن نا سلم فاعلن يظفر بحا مفاعلن جتهى فعلن
مخبونه وفاز بط مستفعلن طيبا فاعلن تلفاتكل مستفعلن
لهجو فاعلن مخبوندر بيت ثانى بحر بسيطڭ مجزو مقطوع
عروض وضربندن خبن واقع اولان ابياتندندر تقطيعى
من را قبن مستفعلن نا سما فاعلن تهممن فعولن مقطوع مخبون

وبهما فى حسن اخذ الك
من الاول وسمى حسن
الاتباع

وفا زبل مفاعلن مجنون لذ ذبل فاعلن جسور و فعولن
مقطوع مجنون در بیت اول بشارك قولیدر و بیت
ثانی سلم خاسرکدر سلم فتح سین و سکون لام ایله در
خاسر خاء معجمه ایله در خاسر ایله تسمیه اولندیغنه
درت وجه تحریر اولنمشدر اول کیسی نجا زنده خسر اندن ٢٣٧
اولوری خاسر تسمیه اولندی ایکنجی سی اساسدن نقل
اولنورکه سلمك ازتأ بر مصحفی وارایدی انی بیع ایدوب
ثمننه ضرب ایچون بر عود المغله خاسر تسمیه اولندی
اوچنجیسی بر مصحفی وارایدی انی بیع ایدوب ثمننه
دیوان شعر آلدیغندن خاسر تسمیه اولندی
دردنجی سی اموال کثیره واشیاء وفیره سی وارایدی
ازمنهٔ قلیله ده مجموعنی تبذیر واتلاف ایتدیکندن
خاسر تسمیه اولندی بو بیت اول و بیت ثانی اغاره
ومسخه مثالدر اغاره و مسخ اصطلاح بدیعیده
نظم لفظی تغییر ایله بیله جمیع لفظی یاخود بعض لفظی
اخذ ایتمکدر بو دخی اوچ قسمدر زیرا ثانی یا اولدن
ابلغ یاخود اولدن دون یاخود اولك مثلی اولور اگر
ثانی اولده بولنمیان حسن سبك یا اختصار یا ایضاح
یا زیادهٔ معنی کبی بر فضیلته اختصاصندن اوتوری
اولدن ابلغ اولورسه ثانی ممدوح مقبولدر بشار و
سلمك قوللری کبی بشارك بیتی اول و سلمك بیتی ثانیدر
ان شاالله تعالی بیت ثانینك ممدوح مقبول اولمسنك
وجهی بیت ثانینك معناسندن صکره بیان اولنور
راقب فاعل مستتری من موصوله عائددر مطوّلده
اساسدن نقل ایدوب دیرکه رقبه و راقبه دینلور

اندن حذر و خوف ایتدی دیمکدر زیرا خائف عقابه
ترقب و توقع ایدر اطولده دیرکه راقب خائف معناسنه
راقب الله فی امره دینلور فلان کمسه کندی امرنده
اللهدن قورقدی دیمکدر زمانلرده ایکسنك کلاملری
بردر الناس نزع خافضیت اوزره منصوب راقب نك
مفعولیدر تقدیری راقب عن الناس دیمکدر لم یظفر
من موصولك جوابیدر و مستتری موصوله عائددر
بحاجته لم یظفر کلمه سنه متعلقدر بحاجته ده اولان
ضمیر من موصوله عائددر و فاز ده اولان واو استینافیه در
فاز فوزدن مأخوذ ماضیدر بالطیبات فازیه متعلقدر
اطولده دیرکه بالطیبات ده اولان الف لام مضاف الیهدن
عوضدر تقدیری بطیبات الرزق دیمکدر گویا
بو یا ایها الناس کلوا من طیبات ما رزقناکم ایت کریمه سندن
اولانه اشارتدر الفاتك رفع ایله فازك فاعلیدر
فاتك فا و کسر تاء مثناة فوقیه ایله اسم فاعلدر شجاع
و قتاله دیرلر اطولده جری اولان شجاعه دیرلر دیدی
اللهج رفع ایله الفاتك نعتیدر لهج فتح لام و کسر ها
ایله صفت مشبهه در قتله ولوع و حرصی اولان کمسنه یه
دیرلر اطولده اغرا ایتدیکی امره مواظب اولان کمسنه یه
دیرلر دیدی مات همّا من موصولك جوابیدر همّا
٢٣٨ کلمه سنك نصبی یا مفعول له یا تمییز نیت اوزره در
همّ حزن معناسنه باللذة فازیه متعلقدر لذت
عند المدرك کمال خیر اولان شیئه نیل و ادراکدر
الجسور رفع ایله فازك فاعلیدر جسور فتح جیم و ضم
سین ایله شدید الجرأه اولانه دیرلر بعضلر جری

اولانه دیرلر دیمش معنای بیت اول ناسدن خوف ایدن
کمسنه حاجت ومطلبنه ظفر بولماز محروم اولور اما
طیبات رزقه ومستلذاته ظفریاب اولان شجاع وقلد
اولان کمسنه در حاصلی ناس اوزرینه تجاسر ایدن
کمسنه طیبات ومستلذاته ظفریاب اولور معنای بیت
ثانی ناسدن خوف ایدن کمسنه هم وحزن بوندن هلاك
اولور وشدید الجرأه اولان لذته ظفریاب اولور یعنی
بیورلیه بیت ثانی بیت اولدن سبك بوندن اجوددر
زیرا حزندن اولمان حاجته عدم ظفردن ابلغدر
ولفظ بوندن اخصردر بو ظاهردر

هیهات لا یأتی الزمان بمثله ان الزمان بمثله لبخیل
اعدی الزمان سخاؤه فسخا به ولقد یکون به الزمان بخیلا

وهما فی المأخوذ دون المأخوذ
فی البلاغة وهذا الاخذ
مردود مذموم
٢٨٦
٢٨٧

بیت اول وبیت ثانی بحر کاملدن ضرب ثانی سندندر
تقطیعلری هیهات لا مستفعلن مضمر یأتز زما مستفعلن
مضمر بمثلهی متفاعلن سالمه ان نززما مستفعلن
بمثلهی متفاعلن لبخیلو فعلاتن مقطوعدر اعدززما
مستفعلن مضمر نسخاء هو متفاعلن فسخا بهی متفاعلن
سالمه ولقد یکو متفاعلن ن بهز زما متفاعلن بخیلا
فعلاتن مقطوعدر بیت اول ابو تمامکدر محمد بن
حمید بعض غزواتنده شهید اولدقده مرثیه سنده
دیمشدر بیت ثانی ابو الطیبکدر صاحب طرابلس
اولان بدر بن عماری مدح ایتدیکی قصیده سندندر
وبیت اول وبیت ثانی اغاره ومسخدن قسم ثانینك
مثالدر یعنی بیت ثانی اولده بولنان فضیلتدن فوتندن
او توری بلاغتده اولدن دونی اولدیغنه مثالدر

وبوبله

وبوبله اولان ثانی مذموم ومردوددر ان شاء الله تعالی
بیت ثانینك تقریری اثناسنده مذمومیتی نه وجهله
اولدیغی بیان اولنور هیهات بعد معناسنه اسم فعلدر
ومستتری ممدوحه راجعدر لا یأتی الزمان بمثله قولی ممدوحك
نعتیدر الزمان لا یأتی نك فاعلیدر واسنادی مجاز
عقلیدر بمثله ده اولان باء تعدیه لا یأتی یه متعلقدر و
ممدوحه عائددر ان الزمان الی آخره عدم اتیانك علتیدر
الزمان ان نك اسمیدر لبخیل ان نك خبریدر بمثله
لبخیل یه متعلقدر ضمیری ممدوحه عائددر معنای بیت
اول ممدوح بعید اولدی بزم ایله آنك میاننده مسافه
اوزادی زیرا ممدوح جنته واصل اولدی وجنت ایله دنیا ٢٣٩
دنیه ارا سنده چوق مقدار وارددر لفظ خبر معنی
تحسره مبنیدر وبوندن صکره بزم ایچون کندو ایله
تسلی مأمول ایدجك برشی یوقدر دیو تحسرده زیاده
ایدوب زمان ممدوح مثللیی کتورمزکه کندو ایله
تسلی اولنه دیدی بعده زمانك منفك اولمدیغی
علت طبیعیه سی ایچون زمانك مثلنك عدم اتیانی
تعلیل ایدوب زیرا تحقیق زمان ممدوح مثللیه بخیلدر
دیدی وبونده غایت تأکیده بالغ اولوب ان ولام
وجمله اسمیه ایله ذکر ایلدی وبونکله بطریق الاولی
بخلی افاده ایلدی زیرا ممدوح مثللیی زمان بخیل
اولسه ممدوحی بطریق الاولی بخیل اولور وافاده
استمرار بخل زمان ایله زمان ممدوحدن اولمثلنی
اتیان ایتمدیکنه وبونی اتیان خارق عاده اولدیغنه
اشارت ایلدی بومعنی وتقریر صاحب اطولكدر

اما مطول صاحبی هیهات نك ضمیرنی بیت سابقده
ذکر اولنان نسیانه ارجاع ایتمشدر بیت سابق بو
انسی ابا نصر نسبت اذن یدی من حیث ینتصر الفتی وینیل در
بوکا کوره معنی دیمك اولور که ممدوحی بنم نسیانم
بعید اولدی اویله ممدوحکه زمان مثلنی اتیان
ایتمز زیرا تحقیق زمان مثلنی اتیاندن بخیلدر عبد القاهر
مسائل مشکله ده دیرکه شیخ ابو علی فارسی دیمشکه
بو بیتده تقصیر واردر زیرا بو مثللو ده غرض مثلی نفیدر
یعنی ممدوح مثلی عزیزدر یاخود ممدوح مثلی اولماز
پس مثلنك فقد نیك سببی مثلنی زمانك بخلی قلمسه
تحقیق غرضنه خلل ویروب مثلنك وجودینی تجویز
ایتمش اولور و بونی من حیث هو منع ایدر بوقدر بلکه
زمانك بخلی حیثیتندن مثلنی زمان جود ایدر
اعدی الامرد بناو الزمان نصب ایله اعدی نك
مفعولیدر سخاؤه رفع ایله اعدی نك فاعلیدر و
ضمیری ممدوحه عائددر نسخاده اولان فاعل مستتر
زمانه عائددر بعضلرده اولان ضمیر ممدوحه عائددر
الزمان یکون نك اسمیدر بخیلا خبریدر دخی بورلمیه
ابو الطیبك مصراع ثانیسی ابو تمامك مصراع ثانیسندن
مأخوذدر نقدر میانلرنده فرق اولورسه که ابو تمام
صراحة بخلی ممدوح مثلیله متعلق قیلدی ابو الطیب
بخلی ممدوحك نفسنه متعلق قیلدی زیرا تفاوتلری
بو مقدار اخذه منافی دکلدر و بعضلر توهم ایتدیکی
کبی من کل وجه مأخوذ ایله مأخوذ منهك معناده
اتحادلری دخی شرط قلنمدی و ابو الطیبك مصراعی

ابو تمامك

ابو تمامك مصراعندن دوندرو ابن جنینك ذکر
ایتدیکی اوزره بیتك معناسی دیمكدر که زمان
ممدوحك سخاسندن سخایی تعلم ایدوب ممدوحی
سخا وعدمدن وجوده اخراج ایلدی اکر زمانك
٢٤٠ ممدوحدن استفاده و تعلم ایتدیکی سخاسی اولمسیدی
ممدوحی دنیایه اخراجده بخیل اولوب کندی نفسی
ایچون بقاسین طلب ایدردی و بو ابن جنی نك
معناسی ابن فورجه تزییف ایدوب بو معنی تأویل
فاسد و غرض بعیددر زیرا غیر موجودك سخاسی
عدوی ایله وصفلنماز دیوب شویله معنا ویردیکه
ممدوحك بعد وجوده سخاسی زمانه تجاوز ایدوب
زمان دخی ممدوح ایله اوزریمه سخاوصیله
بزی اسعاد ایلدی و علی التقدیرین بونده مقام مصاحبه
مضارعی وضعی وضمه سی واردر زیرا ابو الطیبك
قصدی زمانه ممدوحی بخیل اولدی دیمك اولوب
ضرورت وزن ایچون مضارعه عدول ایلدی
ایضاحده تقریر اولنان بودر صاحب مطول دیدیکه
بن دیرمکه اظهر اولان معنای بیت بودرکه ممدوحك
سخاسی زمانه تجاوز ایلدی و ممدوحك سخاسنك
عدوی و تجاوزی سببیله زمان دخی سخا ایتدی
بو تقدیرجه بهنك ضمیری عدوی یه عائد اولوب
باء سببیت معناسنه در سخانك صله سی دکلدر بوکا
کوره معنا دیمك اولورکه ممدوح کندو ایله اولنان
شیئی عدوی و تجاوز سببیله زمانه سخا ایتدی
و تحقیق زمان ممدوحك سخاسندن صکره سخایی

بخیل اولدی زیرا ممدوحك كندیدن صكره سخاسی
زمانه ساری اولمق ایچون زمانی سخی قیلدیكه ممدوحك
مثللی بی سخا ایده صكره صاحب ایضاح دیدیكه معنا
ماضی اوزره اولمسی مسلّم دكلدر بلكه معنی دیمك دركه
زمان ابدا ممدوحك هلاكنی بخیل اولوب وجه دهر
اوزره باقی قیله و بو معنا بی زمان ممدوحی سخا ایتمدیگی
دیو دفع ایلدی و سخا عزه بذل ایتمكدركه كندو نك
تحت تصرفندن بیرون اوله بو تقدیرجه زمان ممدوحك
هلاكنی سماحت ایتمز اخبارینك معناسی یوقدر زیرا
بو اخبار ایجق ممدوحك هلاكنه قادر اولان كمسنه ده
مفیددر و بو دفعه اعتراض اولنوب دینلدیكه تحقیقا
زمان ممدوحی سخا ایتمدی كه ایجادیله تحت تصرفندن
چیقه زیرا حاصلی تحصیلدر اما زمانك اهلاك ایله
تصرفی باقیدر و زمان ایچون اهلاكی سماحت و بخل
ایتمك واردر صاحب مطول صاحب ایضاحك بو اعتراضندن
جواب ویروب دیركه بو معنا اوزرینه حملك احتمالی
ضرورویر مز زیرا بو حمل ایله بیله بنه ابو تمامك مصراعندن
اَدوَن و ابو تمامك مصراعی سبك بوندن اجوددر
زیرا اوزرینه قرینهٔ داله ظاهر اولیان مضافك
تقدیرندن استغناسی واردر بوكا بناء بیتی تفسیر
ایدنلردن بركسنه بو معنایه ذاهب اولمدی
لو حار مرتاد المنیة لم یجد الا الفراق علی النفوس دلیلا
لولا مفارقة الاحباب ما وجدت لها المنایا الی ارواحنا سبلا
بیت اول بحر كاملك ضرب ثانی سندندر تقطیعی لو حار مر
متفعلن مضمر تاد لمنی متفعلن مضمر یة لم یجد متفاعلن

٢٤١

وهمانی ماثلة الماخوذ ٢٨٨
للماخوذ منه ٢٨٩

ساله

سالمه الالفرا مستفعلن قعلنفو متفاعلن سد لیلا فعلاتن
مقطوع در بیت ثانی بحر بسیطك ضرب اولندندر
تقطیعی لولا مفا مستفعلن رقتل فعلن احبا بما مستفعلن
وجدت فعلن مخبونه لهلمنا متفاعلن یا الی فاعلن ارواحنا
مستفعلن سبلا فعلن مخبون در بیت اول ابو تمامكدر
نوح بن عمرو مدح ایلدیكی قصیده سندندر و بیت ثانی
ابو الطیبك در سعید بن عبد الله انطاكی بی مدح ایلدیكی
قصیده سندندر حار صیغهٔ ماضیدر حیرته نظر
ایدوب درعقب غشی اولسه و سبیلنه هدایت بولماسه
حار دینلور مرتاد ضم میم و سكون را ایله طلب معناسنه
اولان ارتیاددن مأخوذ اسم فاعلدر و منیه یه اضافتی
من معناسنه در یعنی اضافت بیانیه در لم یجد الا الفراق
قولی دلیلا قولندن مستثنیدر علی النفوس دلیلا قولنه
متعلقدر لها ده اولان ضمیر منایایه عائددر و منایادن
حالدر و بو سبلادن حال قیلنمه اقربدر و وجدت
كلمه سنك فاعلیدر وجدت یا علمت معناسنه در مفعول
ثانی الی ارواحنا قولیدر كه مفعول اولك اوزرینه تقدیم
اولندیغی یا خود اصابت معناسنه الی ارواحنا قولی حالدر
نكارتندن اوتوری صاحبی اوزرینه تقدیم اولندی
بعضیلر لها ده كلمه سنك جمیع رمنایایه مضاف
قیلندی دیمش لهاده حلق اوزرینه مشرف اولان لحمه یه
دیرلر و بو لی یدرك المنایا ارواحنا بعید ایدر ریس ابو الطیب
جمیع معنایی بعض الفاظ ایله بیله اخذ ایتدی مرادف
سبیله اولان فراق و مرادف نفوس اولان ارواح كبی
و صاحب مطول مرادی اخذ امر واحددن غیری بو قدر

اما فراق ومنيه و وجدان بعض الفاظى بعينه اخذ
قيلندن اولديغى محل نظردر خفى بيورلميه ابو الطيب
بيتى افضلدر شول حيثيتدنكه مناياك اهتدا سنى
ارواحه حقير ايتدى اما ابو تمام فراق منيه حيرتى اوزرينه
دليل قيلدى وافاده ايتديكه وصال ايله بيله موت اولماز
زيرا موته طريق يوقدر الا حال فراقده واردر معناسى
اول نفوسى طالبه اولان منيه اكر نفوسك اهلاكنه
طريقده متحيرايدوب نفوسه منيه ايچون توصل ممكنده
اولماسه منيه ايچون نفوس اوزرينه دليل اولماز الا
فراق اولور معناى بيت ثانى اكر احبابك مفارقتى
اولميدى بدمنايا ارواحمزه طرق بولامزدى خفى بيورلميه
ابو الطيبك بيتى ثانيدر وابو تمامك بيتى اولدر ثانى اولك
مثلى اولديغنه مثالدر وبونده مدن ابعددر لكن فضل
اولكدر
٢٩١ هو الصنع ان يعجل فخير وان يرث فللريث فى بعض المواضع انفع
٢٩٢ ومن الخير بطوء سيبك عنى اسرع السحب فى المسير جهام
بيت اول بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى هو صنعن
فعولن عان يعجل مفاعيلن فخيرن فعولن وان يرث مفاعلن
فللريث فعولن فى بعض مفاعيلن مواضعى مفاعلن نفعو ضدر
بيت ثانى بحر خفيفك ابيات زحافاتندندر تقطيعى
ومنلخى فعلاتن مجنون ر بطأ سى مفاعلن مجنون بكعننى
فعلاتن مجنونه اسرعسسح فاعلاتن بفلمسى مفاعلن رجهام
فعلاتن مجنوندر بيت اول ابو تمامكدر وبيت ثانى
ابو الطيبكدر على بن احمد خراسانى مدح ايلديكى
قصيده سندندر وبيت اول وثانى المام وسلخه

وهما فى الالمام ويسمى
السلخ وهو اخذ المعنى
وحده ثم هو على ثلثة اقسام
اما ابلغ من المأخوذ منه
او دونه او مثله

مثالدر

مثالدر المام وسلخ اصطلوح بد بعيده يالكز معنايى
اخذدر وبو سرقه واخذك نوع ثانى سندندر يعنى
غير ظاهر ندندر وبو ده اغازه ومسخ كبى اوج قسمدر
يعنى بيت ثانى اولدن ابلغ يادون يا مثلى در اولكنه
بو ايكى بيتلردر هو ضمير شاندر الصنع مبتدادر صنع
ضم صاد مهمله وسكون نون ايله فعل جميل واحسان
معنا لرينه در ان يعجل فخير جمله شرطيه سى مبتدانك
خبريدر واحسن اولان هو ذهنده حاضره راجع
عائد ومبتدا والصنع خبرى وجمله شرطيه ابتداء كلام
اولمقدر وبو ابو العلاء معرى نك قولى كبيدر
هو الهجر حتى ما يلم خيال وبعض صدور الزائرين وصال
وبو انواع اعرابدن بر نوع لطيفدركه بوكا ائمۀ اعراب
اذهان راضيه اكاه وواصل اولمدى يرث كلمه سنك
مستترى الصنع به راجعدر يرث يبطو معنا سنه فللريث ده
اولان لام ابتدائيه در ريث بطو معنا سنه انفع
فللريث نك خبريدر معناى بيت اول شان صنع
وفعل جميل يعنى ممدوحك احسانى اكر عجله اولوب
عجله اوزرينه واصل اولورسه اول عجله خيردر
واكر بطى اولورسه بطوء بعض مواضعده عجله دن
انفعدر ومن الخير مقدم خبر بطوء سيبك مؤخر
مبتدادر بطوء ضم باء موحده وسكون طاء مهمله ايله
ابطاء دن اسمدر تاخر معنا سنه سيب فتح ايله عطا
معنا سنه اسرع السحب مبتدادر سحب ضم سين مهمله
وضرورة سكون حاء مهمله ايله سحابك باخود سحابه نك
جمعيدر جهام مبتدانك خبريدر جهام فتح جيم ايله

كندنده ما اولمیان سحابه دیرلر معناء بیت ثانی
ای ممدوح سنك عطا واحسانك بندن بطوء وتأخیری
خیردندر مثالی صیرده سحابلرك اسرعی شول سحابدر كه
انده ما یوقدر حاصلی عطا واحساننك بندن تأخیری
ترجیح ایدرکه سحاب کبی کثرتنه دلالت ایدر وسحابدن
بعضی جهامدر یعنی ایچنده صو اولمیاندر اما ایچنده
صو اولان ثقیل المشیدر حاصل عطاده بویله در پس
ابو الطیب بیتی ایچون سحاب ایله ضرب مثل اولدیغی
حیثیتدن مقصودی زیاده بیانه شامل اولمغله
ابو تمامك بیتندن ابلغدر

في مجيء المأخوذ دون المأخوذ منه

وَاِذَا تَأَلَّقَ فِي النَّدِيِّ كَلَامُهُ ٱلْمَصْقُولُ خِلْتَ لِسَانَهُ مِنْ عَضْبِهِ ٢٩٢
كَأَنَّ أَلْسُنَهُمْ فِي النُّطْقِ قَدْ جُعِلَتْ عَلَى رِمَاحِهِمْ فِي الطَّعْنِ خِرْصَانَا ٢٩٣

بیت اول مدور بحر کاملدندر تقطیعی واذا تألْ متفاعلن
لقفِنْنَدی متفاعلن یکلامهو متفاعلن سالمه مصقول
خل مستفعلن تلسانهو متفاعلن من عضبهی مستفعلن
مضمردر بیت ثانی بحر بسیطدن ضرب ثانی مقطوعندندر
تقطیعی کأن السنه مفاعلن مخبون سنهم فعلن مخبون
فی النطق قد مستفعلن جعلت فعلن مخبونه علارما
مفاعلن مخبون حهم فی فعلن فطعنخر مستفعلن صانا فعلن
مقطوعدر بیت اول بحتری نك در حسن بن وهبی مدح
ایتدیکی قصیده سندندر بیت ثانی ابو الطیبك در
سعید بن عبد الله انطاکینی مدح ایلدیکی قصیده سندندر
خفی بیورلمیه بیت اولده ثانی المام وسلخك قسم ثانی
مثالیدر یعنی ثانی اولدن دون ومذموم اولدیغنه
مثالدر وبوده غیر ظاهردر تألق تفعلدن صیغه ماضیدر

لمعان ایتدی وظاهر اولدی دیمکدر فی الندی تألق به
متعلقدر ندی فعیل وزنی اوزره اشراف ناسه خاص
اولان مجلسه دیرلر قاموسده قومك مجلسیدر که قوم
انده اوله لر دیدی کلامه رفع ایله تألقنك فاعلیدر
وضمیری ممدوحه راجعدر المصقول رفع ایله کلامه نك
نعتیدر مصقول مجلو معناسنه جلا لنمش دیمکدر وکلامه
مصقولدن مراد کندنده التباس اولمیان وضع ومنقحدر
وبو صداسی ازاله اولنان سیف مصقولدن مستعاردر
خلت فعل خطابدر حسبت معناسنه لسانه
نصب ایله خلتك مفعولیدر وضمیری ممدوحه
عائددر من عضبه خلت به متعلقدر ومن بوراده
زائده اولوب غضبه خلتك مفعول ثانیسی اولور
وضمیری ممدوحه عائددر عضب فتح عین مهمله
ایله وسکون ضاد معجمه ایله سیف قاطع معناسنه
مطولده درکه بونده استعاره بالکنایه وارددر شول
حیثیتدن که کلامی سیفه تشبیه ایدوب اکا
تألق وصقاله‌یی اثبات ایلدی اظفاری منیه یه
اثبات کبی وثنیه بونده اکا لمعان وصقاله‌یی اثبات
تخییل وآخری ترشیحدر زیرا تخییل اولمازلابر اولور
اوجه اولان دیمکدرکه کلامی کدردن صافی
اولان رقیقه تشبیه ایدوب اول کلامك مصقول
اولمقلغیله کدردن خلوصنی اراده ایلدی واکا لمعان
وشائبه کدردن خلوصی اثبات ایلدی وسیف قاطع
مصقول کبی اولان لساننده ربی ظاهر قیلدی
ولسانی سیفدن بعض قیلدی زیرا لسان سیفك

اوجنه مشابه در و لسانلك وصفنی كمال فصاحت
ايله تضمين ايلدی و كلاماتك ماضی اولمسی سيفلك
قاطع اولمقلغيدر و شجاعت ايله وصفيدر ليس خفی بو
بحتريناك بيتنك فضلی مجرد استعارهٔ تخييليه يه
شمولیدر كلدر بلكه بيتده تشبيهات دقيقه و استنباع
لطيف دخی واردر السنهم كان اسميدر السن فتح همزه
و سكون لام و ضم سين مهمله ايله لسانك جمعيدر
فی النطق ده اولان فی سنه عند معنا سنه در و يمشلر
طعن رمح ايله ضرب ايتمكدر بيتلرنده مناسبت
فقط ظرفيتدر جعلت مشترى السنهم كلمه سنه
راجعدر علی رماحهم جعلت كلمه سنه متعلقدر
فی الطعن ده اولان فی بنه عند معنا سنه در و يمشلر
خرصانا جعلت كلمه سنك مفعوليدر خرصان
الشجر شجرك قضبان و اغصاننه ديرلر خرصان
الرماح رماحك اسنه سنه ديرلر خرصانك مفردی
ضم و كسر خاء معجمه ايله خرصدر حلقهٔ صغيره يه ديرلر
ديمشلر معنای بيت اول نه زمان اشراف ناسه خاص
اولان مجلسده ممدوحك واضح و منقح كلامی لمعان
ايتسه لسانی نفاذ و مضا سنده كندينك سيف
قاطعی ظن ايدر سين معنای بيت ثانی انلرك رماحلر
فرط مضا و نفاذندن كويا نطق عندنده انلرك
لسانلری طعن عندنده رماحلری اوزده اسنه قيلمشدی
بويله اولنجه نفاذده اسنه لسانلری كبی اولدی
مرادی ممدوحك لسان و طلاقتنی وصفدر دخی سوزلمه
ابو الطيبك بيتی بحتريناك بيتندن دون ندر زيرا ابو

ابو الطيب تألق و مصقول لفظلريناك افاده ايتديكی
استعارهٔ تخييليه بی فوت ايتدی و ابو الطيب تشبيه
شكه دلالت ايدن كانّ بی استعمال ايلدی اما بحتری
دخی انه دلالت ايدن خلت لفظنی استعمال ايلدی
اطولدر كه ابو الطيبك بيتنده مزيد مبالغه واردر كه
بيت بحتريده يوقدر شول حيثيتله كه تشبيه مقلوب
طريقيله اسنه لريني السنه لرينه تشبيه قيلدی
لكن بو نكله بيله كه بيت بحتری كندندن اولان كثرت
مزايا سببيله ابو الطيبك بيتندن ابلغ در

٢٩٣ ولم يك اكثر الفتيان مالا — ولكن كان ارحبهم ذراعا

٢٩٤ وليس باوسعهم فی الغنی — ولكن معروفه اوسع

في مجيء المأخوذ مثل المأخوذ منه

بيت اول بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطيعی
ولم يك اك مفاعلتن ثر الفتيا مفاعيلن معصوب نمالن
فعولن مقطوفه در ولا كنكا مفاعيلن معصوب
نارحبهم مفاعلتن ذراعا فعولن مقطوفدر بيت ثانی
بحر متقاربك ضرب ثالث محذوفندندر تقطيعی وليس
فعول مقبوض باوس فعول مقبوض عهمفل فعولن غنا
فعل محذوفه ولاكن فعولن نمعرو فعولن فهو او فعولن
سعو فعل محذوفدر بيت اول ابو زياد اعرابی نكدر
بيت ثانی اشجع نام شاعرك در جعفر بن يحيی برمكی
مدح ايتديكی قصيده سندندر دخی بو دلمه بيت
اول و بيت ثانی المام و سلخك قسم ثالثنه مثالدر يعنی
ثانی اولك مثلی اولدیغنه مثالدر بوده غير ظاهردر
ولم يك اصلی يكن ايدی كثرت استعمالندن جزمی حالنده
نون دخی حذف اولنمشدر ذكر قاف و سكون تاء مثناة

فوقيه ايله فتى نك جمعى در سخى معناسنه ما لا اكثر الفتيان
دن تمييزدر ايضاحى مصراع اولك بونده
وما ان كان اكثرهم سواما ؛ روايت اولنمشدر سواما
تمييزيت اوزره منصوبدر سائمه وسوام وسوائم ابل
راعيه يه ديرلر ارجهم نصب ايله كان نك خبريدر
اساس البلاغه ده
فلان رحب الباع والذراع ؛ ورحيب الباع والذراع دينلور
سخى ديمكدر ذراع كسر ذال معجمه ايله اصبع وسطى و
ساعدك طرفنه وارنجه مرفقك طرفنه ديرلر باع
يدينك مدى مقدارينه ديرلر اوسعهم ده اولان ضمير
يروم الملوك مدى جعفر ؛ ولا يصنعون كما يصنع ؛
بيتنده اولان ملوكه عائددر معروفه نصب ايله لكن نك
اسميدر اوسع خبريدر معروف احسان معناسنه
ضميرى ممدوحه عائددر معناى بيت اول اول ممدوح
مال جهتندن سخيلوك اكثرى اولمادى ولكن سخيلرك
اسخى واجودیدر معناى بيت ثانى ممدوح غناده ملوكك
اوسعى دكلدر ولكن احسانى اوسعدر
فلا يمنعك من ارب لحاهم سواء ذو العمامة والخمار ٢٩٥
ومن فى كفه منهم قناة لكن فى كفه منهم خضاب ٢٩٦
بيت اول وبيت ثانى بحر وافرك ضرب اولندندر تقطيعى
فلا يمنع مفاعيلن معصوب كمن اربن مفاعيلن لحاهم
فعولن مقطوفه سواءن ذل مفاعيلن معصوب عمامتول
مفاعلتن خمارى فعولن مقطوفدر ومن فى كف مفاعيلن
معصوب فهى منهم مفاعيلن معصوب قناتن فعولن
مقطوفه كمن فى كف مفاعيلن معصوب فهى منهم مفاعيلن

في الاخذ الخفي مع تشابه المعنيين

معصوب

معصوب قناتن فعولن مقطوفه كمن فى كف مفاعيلن
معصوب فهى منهم مفاعيلن معصوب خضابو فعولن
مقطوفدر بيت اولجريرك در بيت ثانى ابو الطيبكدر
سيف الدوله يى مدح ايلديكى قصيده سندندر قبائل
عرب و بنو كلاب سيف الدوله يه ايتدكلرى
خضوعلرينى ذكر ايدر فلا يمنع عينك سكونيله لفظ
نهيدر من ارب فلا يمنعك كلمه سنه متعلقدر ارب
فرس وزنى اوزره حاجت معناسنه در لحاهم ضم
وكسر لام ايله اولان لحيه نك جمعيدر سواء مقدم خبردر
ذو العمامة موخر مبتدادر عمامه كسر عين مهمله ايله
مغفر و بيضه و باشه صاريلان صارغه ديرلر
دستار معناسنه عمامه نى معناى اول و ثانى يه
حمل ابلغدر و معناى ثالثه حمل اولنقدر و الخمار العمامه
اوزرينه معطوفدر خمار كسر خاء معجمه ايله نسانك
باشلرينه اورتدكلرى شيئه ديرلر خفى بيودلبه
بيت ثانى ده مصراع اولك جمله سى ابتدائيه در
مصراع ثانينك جمله سى خبريه در جريرك رجلدن
ذو العمامه ايله تعبيرى ابو الطيبك رجلدن ومن
فى كفه قناة تعبيرى كبيدر كف پنجه دست معناسنه
بعضلر مع الاصابع راحه يه ديرلر دوب بدنى اذادن
كف ايتد يكندن تسميه اولنمشدر ديمش مرور ايتدى
قناة رمح معناسنه و مراده دن ذات الخمار ايله تعبيرى
لكن فى كفه منهم خضاب تعبيرى كبيدر خضاب كسر خاء
معجمه ايله ما يخضب به نك اسميدر فارسيده رنك
موى معناسنه بعضلر سطاق رنك معناسنه ديمش

ابو الطيبك بيتنده مزيد مبالغه وارد رشول حيثيتدنكه
انلردن خوبه متشبهيى بدننده خضاب اولان مرأة منعمه
كبى قيلدى زيرا بويله اولان مرأه عمل وسعى اوزرينه
متمرنه وخادمه وشدائده متحمله اولان مرأه دن
اضعفدر وبوننده صنعت توجيه وارددر زيرا بيت
شجاعتله مدحه متحملدر رشول طريق ايله كه انلردن
الندن قناة اولان اوزرينه حمل اولنه انلردن الندن
خضاب اولان كسنه كبى دم خصله تلطخندن اوتورى
وبو بيت ايچون بر احتمال دخى وارددركه بيتى تشابه
معنيلرندن اخراج ايدر اول احتمال بودركه انلردن
كفنده قناة اولان كسنه نك كفنده اول قناة ايچون
زينتدر زيرا اول كسنه كنده وبى حربدن كف ايتمكله
كفنده قناتى زينتدن غيرى برفائده يوقدر غيبله
انلردن كفنده خضاب اولان كسنه كبى كه خضاب
ايچون زينتدر وبونقدر ضعفلرينه دلالت ايدرسه
دخى لكن نسا ايله سيانلرينه تسويه يه دلالت ايدر
بوقدر ايضاحده بمشكله بيتين متشابهيندن دن
احدهما نسيب وغزل واخرى مديح ياخود هجا ياخود
افتخار ياخود غير ذلك اولملرى سنى مغرور قيلمسون زيرا
شاعر حاذق بيتى نظم ايتمك ايچون معناى مختلسى
قصد ايتديسه بيتى اخفاده حيله ايدوب لفظنى
تغيير ونوعندن يعنى نسيب ياخود مديح ياخود غيردن
ووزنندن وقافيه سندن صرف وعدول ايدر
معناى بيت اول آنلرك صقاللرى سنى حاجتدن منع
ايلمسون يعنى حاجت ومطلبكدن كرو قالمه اخردن

طلب

طلب ايله انلرك صقاللرى سكا مانع اولمسون انلر صقاللى در
رجاللرندندر وبو سنى الداتمسون زيرا عمامه صاحبى وخمار
صاحبه سى برابردر يعنى انلرك رجال ونسوانى ضعفده
سيانندر معناى بيت ثانى انلردن بعضيلرينك كفنده
قناة اولان كسنه انلردن بعضيلرينك كفنده خضاب
اولان كبى يعنى انلرك كفنده قناة اولمايله خضاب
اولانك ضعفده فرقى يوقدر حاصلى رجالى نسا سندن
فالمزدمكدر

٢٩٧ سُلِبُوا وأَشْرَقَتِ الدِّماءُ عليهمُ مُحْمَرَّةً فكأنَّهم لم يُسْلَبُوا في نقل المعنى من المأخوذ
٢٩٨ يَبِسَ النَّجِيعُ عليهِ وَهْوَ مُجَرَّدٌ عن غِمْدِهِ فكأنَّما هو مُغْمَدُ الى محل اخر

بيت اول وبيت ثانى بحر كاملدندر تقطيعى سلبوا اش
مفاعلتن رقت ددما مفاعلتن ءعليهمو مفاعلتن سالم
محمر رتن مستفعلن مضمر فكأننهم متفاعلن لم يسلبو مستفعلن
مضمردر بيت ثانى متفاعلن عليهو وهو متفاعلن ومجردو
متفاعلن سالمه عن غمدهي مستفعلن مضمر فكأننما متفاعلن
هو مغمدو متفاعلن سالمدر بيت اول بحترينك در
اسحق بن ابراهيمى مدح ايلديكى قصيده سندندر بيت ثانى
ابو الطيبك در شجاع طائيى مدح ايلديكى قصيده سندندر
سلبوا صيغه مجهولدر نائب فاعلى سلب ماده سى
قرينه سيله ثيابهم دره ضميرى قتلى يه عائددر اشرق
شروق شمسه داخل اولدى ديمكدر بعضلر جفت
معناسنه در ديمش بعضلر حمرنده غايته بالغه اولدى
بعضلر حمرتى مشتد اولدى ديمكدر ديمشلر الدماء
رفع ايله اشرقت كلمه سنك فاعليدر عليهم كائنه
كلمه سنه متعلقدر عليهم الدماءدن حالدر محمرة كبى

محمره اسم مفعولدر قرمزی لنمش دیمکدر لم یبلبوا ننه
صیغهٔ مجهولدر یبس تعب وزنی اوزره جف معناسنه‌در
النجیع رفع ایله یبس نك فاعلیدر نجیع فتح نون وکسر جیم
وسکون یا ایله سواده مائل اولان دمه دیرلر علیه
یبس به متعلقدر وضمیری سیفه عائددر وهوده
واو حالیه‌در هو سیفه راجع مبتدادر مجرد خبریدر
عن غمده مجرد کلمه سنه متعلقدر وضمیری سیفه
راجعدر غمد کسر ایله نیام شمشیر معناسنه هو
سیفه راجع مبتدادر مغمد خبریدر معنای بیت اول
انلرك ثیابلری سلب اولندی وقان اوزرلرنده محمره
اولدیغی حالده شروق شمسه داخل اولدی کویا انلر
سلب اولنمادیلر یعنی ثیابلری سلب اولنمدی زیرا
دماء مشرقه انلره ثیاب منزله سنده اولور معنای
بیت ثانی سیفك اوزرنده دم قورودی حال بوکه
سیف غمدندن مجرددر کویا سیف غمد لنمشدر
خفی بیورلمیه بیت ثانیده معنی محل اخره نقل اولندی
بویله اولنجه بیت ثانینك معناسی دم یابس سیفك
غمدی منزله سنده دردیمك اولور قتلی وجرحی دن
معنی سیفه نقل اولندی وبو بیت ثانیده معنانك
محل اخره نقل اولنمسی غیر ظاهردر
واذا غضبت علیك بنو تمیم   وجدت الناس کلهم غضابا ٢٩٩ [فی مجیء معنی المأخوذ]
لیس من الله بمستنکر   ان یجمع العالم فی واحد ٣٠٠ [اشعر من معنی المأخوذ منه]
بیت اول بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی
واذا غضبت مفاعلتن علیك بنو مفاعلتن تمیمن
فعولن مقطوفه وجدت تننا مفاعیلن معصوب

سکلهو

سکلهم مفاعلتن غضابا فعولن مقطوفدر وبیت
ثانی بحر سریعك ضرب ثانیسندندر تقطیعی لیس من
مفتعلن مطوی للاه بمس مفتعلن مطوی تنکرن فاعلن
مطویه مکسوفه ان یجمع مستفعلن عالم فی مفتعلن
مطوی واحدی فاعلن مطوی مکسوفدر بیت اول
جریرکدر وبیت ثانی ابونواسكدر خفی بیورلمیه
بیت اولك معناسی ثانیدن اشمل اولوب وغیر ظاهر
اولدیغنه مثالدر بنو تمیم غضبت کلمه سنك فاعلیدر
الناس وجدت نك مفعول اولیدر کلهم نصب ایله
الناس نك تأکیدیدر غضابا وجدت نك مفعول
ثانیسیدر غضاب کسر غین معجمه ایله غضبان کلمه سنك
جمعیدر عطاش عطشان کبی ان یجمع العالم فی واحد
قولی لیس نك اسمیدر بمستنکر من الله قولی خبریدر
وبمستنکرده با زائده‌در وعالم ایله مراد انساندر
وبو کا عالم صغیر دیرلر وواحددن مراد عالم کبیردرکه
فلکدر بو کا کوره معنا الله تعالیدن مستنکر ومستبعد
دکلدرکه انسان وجمیع موجودی درون فلکده جمع
وخلق ایلیه معنای بیت اول نه زمان بنو تمیم سکا
غضب ایتسه‌لر جمیع ناسی غضب ایدیجیلر بولورسین
زیرا بنو تمیم جمیع ناسك مقامنه قائم اولورلر معنای
بیت ثانی عالمی بر ذاتده جمع ایتمك الله تعالیدن استبعاد
اولنور دکلدر یعنی عالمده اولانك فضائلنی بر ذاتده
جمع ایتمك جناب قادر مطلقه مستنکر ومستبعد
دکلدر پس بیت ثانی اولدن من جهة المعنی اشمل اولور
زیرا اول بعض عالمه یعنی ناسه مختصدر ثانی ناسه

ونا سك غربینه شامل در بودخی غرظاهردر
روایت اولنور كه هارون الرشید زماننده برمكینك
كثرت افضال وفرط احسانی بالغ وواصل اولدقدن
صكره تنكر ایدوب برمكی‌نك حبسیله امر ایلدی
درعقب ابونواس كندویه بو ابیاتی تحریر ایلدی

قولا لهارون امام الهدی ✿ عند احتفال المجلس الحاشد
انت علی ما بك من قدرة ✿ فلست مثل الفضل بالواحد
لیس من الله بمستنكر ✿ ان یجمع العالم فی واحد

هارون الرشید بو ابیاتی قرائت ایلدكده برمكینك
اطلاقینی امر ایدوب ابونواسه خلعت الباس ایلدی

٣٠٢ اجد الملامة فی هواك لذیذة ✿ حبا لذكرك فلیلمنی اللوّم
٣٠٢ أأحبه واحب فیه ملامة ✿ ان الملامة فیه من اعدائه

فی كون المعنی المحذوف نقیض معنی المحذوف منه

بو ایكی بیت بحر كاملدندر تقطیعلری اجد الملا متفاعلن
مة فی هوا متفاعلن ك لذیذتن متفاعلن سالمه حبالذكر
مستفعلن مضمر ك فلیلم متفاعلن نی اللووم مستفعلن
مضمردر أأحبهو متفاعلن واحب فی متفاعلن هملامتن
متفاعلن انن الملا مستفعلن مة فیه من متفاعلن اعدائهی
مستفعلن مضمردر بیت اول ابو الشیص نام شاعركدر
وبو حماسیدر بیت ثانی ابو الطیبك در سیف الدوله‌یی
مدح ایلدیكی قصیده سندندر بو ایكی بیت قلبه
شاملدر یعنی بیت ثانینك معناسی اولك معناسنك
نقیضی اولمغلغنه شاملدر بودخی غرظاهردر الملامة
اجدنك مفعول اولیدر فی هواك الملامة یه متعلقدر
لذیذة اجدنك مفعول ثانیسیدر حبا لذیذة مفعول
له‌در وملامت ایله استلذاذك علتی بیان ایدر لذكرك

حبا كلمه سنه متعلقدر فلیلمنی امری دعا ایچوندر زیرا
لومه مناسب اولان علی سبیل الخصومه طلب ایتمكدر
زیرا انلر آندن خشیت ایدرلر ومراد جمیع لائم دیمكدر
مقامده دخی بونی اقتضا ایدر اللوم رفع فلیلمنی‌نك فاعلی
لوم ضم لام وتشدید واو ایله لائم كلمه سنك جمعیدر
طالب وطلب كبی أأحبه ده اولان استفهام انكار ایچوندر
وبوده لا احبه معناسنده در ونفی قیده راجعدر یعنی
قید واقع اولان احب فیه ملامة قولنه راجعدر زیرا
بو قول انا احب تقدیرنده اولدیغندن یعنی مبتدا تقدیر
اولندیغندن حالدر ا تصلی وانت محدث دینلدیكی كبی
یاخود ضرورت وزن ایچون مضارع مثبتك واو ایله
تصدیر اولنوب حال اولمقلغی جائز اولدیغندن حالدر
اما بعضلر واو ایله حال مطلقا مضارع مثبت اولدقده
حال جائزدر دیدوكنه تفحص بلیغ ایلدك مطلع اولمدق
اما واوی عطف ایچون قیلوب نفیی مجموع ایچون قیلمق
یعنی امرینك یعنی انك محبتیله ملامت فیهك محبتی
مبانیی جمعه راجع اولمقلغی تقصیر واردر زیرا
احتمال ظاهر ایله حبنك انتفائی احتمالی وارد اولور
أأحبه قولنی لا احبه اوزرینه اختیاری لا احبه‌یی
ذكردن تحرزدر وفیه ده اولان ضمیر احبه ده اولان
ضمیر كبیدر لكن مضاف تقدیریله در فی هواك
طبقی اوزره تقدیری احب فی حبه دیمكدر یاخود
ضمیر من جهة المعنی احبه ده ذكر اولنان حبه راجعدر
ان الملامة قولنك تقدیری لان الملامة اولوب
واحب فیه الملامة قولنك تعلیلی اولور فیه كلمه سنك

ایکی وجهه کوره ده تقدیری فی حبه دیمك اولوب
ضمیری ممدوحه عائد اولور من اعدائه الملامة به
متعلق در معنای بیت اولای ممدوح سنك هوا و محبته
بکا لوم ایدنلرك ملامتی لذیذ بولورم و انکله استلذاذ
ایدرم سنك ذکرینه محبتدن اوتوری و اسمکله لذتدن
اوتوری بویله اولیجه لائم لر بکا لوم ایتسونلر و اقوال لوم
دخی استمرار ایتسونلر بندن قوللرینه اتباع بولامازلر
و بندن رجوع و بنده ملال و فتور دخی بولامازلر
معنای بیت ثانی بن اول ممدوحی سورم حال بوکه اول
ممدوحك حقنده ملامتی سورم زیرا محقق ممدوح
حقنده ملامت ممدوحك اعداسندندر شول
شئ که حبیبك عدوندن اوله البته مبغوض اولور
محبوب اولماز و بو معنا ابو الشیصك معناسنك
نقیضی درلکن بونلردن هر بریسی اعتبار آخر ایله
نقیضدر و بو اجلدن بو نوعده احسن اولان سبب
بیان ایتمکدر دیدیلر
وترى الطير على آثارنا رأي عين ثقة ان ستمار ٢٠٣
وقد ظللت عقبان اعلامه ضحى بعقبان طير في الدماء نواهل ٢٠٤
اقامت مع الرايات حتى كأنها من الجيش الا انها لم تقاتل ٢٠٥
بیت اول بحر رملدندر تقطیعی و تری الطی فعلاتن مجنون
ر علا فعلاتن مجنون ثارنا فاعلن محذوف رأی عین
فاعلاتن ثقتن ان فعلاتن مجنون ستما ر فعلاتن
مجنون و بیتان اخیران بحر طویلك ضرب ثانیسندندر
تقطیعی و قد ظل فعولن للتعقبا مفاعیلن ناعلا فعولن
مهی ضحن مفاعلن مقبوضه بعقبا فعولن نطیر نفد

في الابيات ان يوخذ بعض
معنى المأخوذ منه ويضاف
ما يحسنه

ع
٧٥١

مفاعیلن

مفاعیلن دماء فعول مقبوض نواهلی مفاعلن مقبوضدر
اقامت فعولن معرایا مفاعیلن تحتا فعولن کانها
مفاعلن مقبوضه منلجی فعولن شالا ان مفاعیلن
نهالم فعولن تقاتلی مفاعلن مقبوضدر بیت اول
افوه ازدی نام شاعرکدر افوه لغتده واسع الفم
وطویل الاسنان اولانه دیرلر که شفتنکدن خروج
ایتمش اوله بیتان اخیران ابو تمامك در معتصم بالله ی
مدح ایلدیکی قصیدهسندندر و بو بیتان اخیران بیت
اولدن بعض معنای اخذ ایدوب اول معنایی تحسین
ایدن شئ کندویه مضاف قلمغه مثالدر بو دخی
غیر ظاهردر الطیر تری نك مفعولیدر طیر طائرك
جمعیدر واحده اطلاق اولنور جمعی طیور و اطیاردر
کلور علی اثارنا محلا منصوب حالدر تقدیری کائنة
علی اثارنا دیمکدر اثار اثرك جمعیدر بیراق علم معناسنه
یاخود خلف معناسنه رأی رؤیه کبی تری نك مصدریدر
رأی عین بر شئی بعینه کورمکدر بوده کورینن شئ
قریب اولورسه در اما بعید اولورسه عینی کورنمز
شبحی کورینور زیرا غیریدن تمیز اولنماز ثقة و اثقة
معناسنه صفت مقامنه اقامت اولنان مصدردر
یاخود لثقتها معناسنه مفعول لهدر ولکنه و ایکنجی
عامل علی اثارنا قولنده اولان معنای فعلدر ان ستمار ده
اولان ان ثقیلهدن مخففه اولوب تقدیری بانها
ستمار دیمك اولور انها ده اولان ضمیر طیره عائد
ان نك اسمیدر ستمار خبریدر و ثقة کله سنك
مفعولیدر ستمار ستطعم معناسنه صیغه مضارع

مؤنث مجهولدر و مفعول ثانی حذف اولنمشدر لحوم قتلی
قربا اطعام اولنور دیمکدر اصلی تمیرا یدی بعد الاعلام
تمار اولوب اولنه زمانی تقریب ایچون سین اثبات
اولنمشدر رباع بابندن مارهم میرا دینلور انلره طعام
کتوردی دیمکدر ظللت نك اوزرینه ظل القا اولندی
دیمکدر عقبان اعلامه رفع و اضافتله ظللت کلمه سنك
نائب فاعلیدر و عقبان کلمه سنك اعلامه یه اضافتی
مشبه بهك مشبهه اضافتی قبیلندن اولوب تقدیری
اعلامه کالعقبان دیمك اولور یعنی خصمه وصولنك
سرعتنده و خصمی اصطیادنده اعلامی عقبان کبیدر
دیمکدر و عقبان اعلامدن مراد رؤس اعلام اوزره
ذهب و فضه دن معموله اولان صور طیوردر و اعلامنك
ضمیری ممدوحه عائددر ضحی وقت ضحیده دیمك در
ظللت کلمه سنك ظرفیدر بعقبان طیر ظللت کلمه سنه ٤٥٢
متعلقدر و اضافتی بمعنی مندر عقبان جرمان وزنی
اوزره عقاب کلمه سنك جمعیدر فی الدماء نواهل
کلمه سنه متعلقدر نواهل ناهله نك جمعیدر ناهله
روی معناسنه اولان نهلدن مأخوذ اسم فاعلدر
نهل اول شربدر طیری نواهل ایله وصفی نهل اوزرینه
مشارفه اعتباریله در اقامت فاعل مستتری عقبان
طیره عائددر مع الرایات اقامت کلمه سنه متعلقدر
رایات رایه کلمه سنك جمعیدر بیراق علم معناسنه در
کالنهاده اولان ضمیر عقبان طیره راجعدر معنای
بیت اول قتل ایتدیکی اعدا مزك لحوملرندن تحقیق قریبا
طیر اطعام اولنورلغنه واثقه اولدیغی حالده اول طیری

آثار

اول طیری آثار و اعلاممزك اوزرنده یاخود خلفنده
اولیجی اولدیغی حالده عیانا کوردیك معنای بیتین
اخرین تحقیق ممدوحك عقبان کبی اولان اعلامی
وقت ضحیده دماء قتلیده نواهل اولان یعنی اول شرب
دما ایدن عقبان طیر ایله مظلله اولدی زیرا ممدوح
غزوه چیقسه عقبان قتل ایتدیکی لحوم قتلیی اکل
و قانلرینی ایچمك ایچون اعلام و رایاتنك فوقنده طیران
ایدوب مظلله اولورلر اویله عقبان طیرکه رایات
جیش ایله بیله اقامت ایتدیلر و لحوم قتلی ایله اطعام
اولنورز دیو اعتماد ایدوب رایات جیشه ملازمت
ایلدیلر اول غایته دکین کویا اول عقبان طیر رایات ایله
بیله طول ملازمت و اقامتلرندن جیشك عدادندن
کبیدر او قدر وار که عقبان طیر مقاتله و محاربه ایتمدیلر
خفی بیورلمیه بیتان اخیران بیت اولدن بعض معنانی
اخذ ایدوب اول معنانی تحسین و تزیین ایدن سببی
کندویه مضاف قیلنمشدر زیرا ابو تمام افوهك رأی
عین و ثقه ان ستمار قوللرینك معنالرندن بر شیئی
قصد ایلدی یعنی ابو تمام افوهك بیتنك جمیع معناسنی
اخذ ایتمدی بلکه بعض معناسنی اخذ ایتدی زیرا افوه
رأی عین قولیله طیرك جیشه قربنی افاده ایلدی
زیرا طیر بعیده اولسه متخیله اولوب رأی عین ایله مرئیه
اولماز و طیرك قربی فرسیت و شجاعتی توقع اجلندن
اولور و بو معنای مقصودی یعنی انلری شجاعت
ایله وصفی و قتل اعادی یه اقتدارلرینی افاده ایدر
صکره ثقه ان ستمار دیوب طیری اکل لحوم اعدایه

وانفه قيلدی بو دخی مقصودی تأکید ایدر اما ابو تمام
افوهك رأی عين وان ستمار قوللرينك افاده ايلدكلري
بر شيئی قصد ايتمدی لكن ابو تمام افوهك اوزرينه افوه دن
اخذ ايتديكی معنانك بعضيسنی محسننه ومن تبنه
اولان زيادانی يعنی الا انها لم يقاتل قولنی فی الدماء
نواهل قولنی اقامت مع الرايات حتی کانها مع الجيش
قولنی زياده ايلدی و بو انواع مذكوره مقبوله در
واگر بيت ثانی اولدن اخذ اولنديغی بيلنسه جائزدرکه
لفظاً ومعناده ياخود انجق معناده ایکی قائلك اتفاقلری
توارد خاطر قبيلندن اولوب اخذی من غير قصد اتفاق
طريقی اوزره گتورمش اوله نته كيم ابن مناده دن
كندی نفسی ايچون انشاد ايلديكی
مُفيدٌ ومِتلافٌ اذا ما اتيته تَهَلَّلَ واهتزَّ اهتزازَ المهنّد ٣٠٦
بيتی حقنده نقل وحكايه اولنور كه ابن مناده به بو بيت
خُطَيئة نام شاعركدر بنم دكلدر ديو ذاهب اولمشسن
دينلدكده شمدی بيلدمكه شاعر اولمشم زيرا خطيئه نك
قولنه موافقت ايتمشم مع هذا ايشتمدم ديدی بو بيت
بحر طويلك ضرب ثالثندندر مفيد بوراده مستفيد
معناسنه در مفيد ومتلاف باس وجود ايله رجلی
وصفده عربك مخلف ومتلف قوللری كبی در معولدر
متلاف كسر ميم ايله مالنی زياده اتلاف ايدیجی
ديمكدر دیدی تهلل طلاقة الوجه معناسنه اولان
تهللدن مأخوذدر مهند كسكين لنمش سيفه ديرلر
ياخود هندده ياپلمش سيفه ديرلر معنای بيت اول
ممدوح شجاعتی سببيله مالی استفاده ايدیجيدر

يعنی

يعنی استخراج وجمع ايدیجيدر و جود وسخا سببيله
مالی اتلاف ايدیجيدر نه زمان اول ممدوحه گلسم
فرحندن وجهی تهلل وطلاقت ايتدی وسيف محدد
ياخود هندده مطبوع ومعمول اولان سيفك اهتزاز
وتحركی كبی تحرك ايلدی فاضل خوارزمی وسيرامی بو بيتلرك
بو بيتده ممدوحك ابتسام وطلاقت وجهی و قتنده
دخی مهيب اولديغنی اشعار وارد ر تهلل واهتز
كلمه لرينی صيغه ماضی ايله ايرادی تحقق و قوعنی
بياندر
٣٠٧ ان كنتَ ازمعتَ على هجرنا من غير ما جرمٍ فصبرٌ جميل
٣٠٨ وان تبدّلتَ بنا غيرنا فحسبنا الله ونعم الوكيل — فی الاقتباس
بو ايكی بيت بحر سريعك ضرب اولندندر تقطيعی
ان كنت از مستفعلن مفتعلاً مفتعلن مطوی
هجرنا فاعلن مطويه مكسوفه من غيرما مستفعلن
جرم فصب مستفعلن رن جميل فاعلات مطوی موقوفدر
وان تبد مفاعلن مجنون دلت بنا مفتعلن مطوی
غيرنا فاعلن مطوی مكسوفه فحسبنل مفاعلن مجنون
لاه ونع مفتعلن مطوی ملوكيل فاعلات مطوی
موقوفدر قائلی ابو القاسم حسين بن كاتبيدر ازمعت
فعل مخاطبدر عزيمت ايتدك ديمكدر ازمع على كذا
دينلور شونك كبی اوزرينه عزيمت ايتدی ديمكدر
من غير ماده اولان ما مضاف ومضاف اليه مبانتنده
زائددر هجر فتح ايله ضد الوصلدر جرم ضم جيم
وسكون راء مهمله ايله گناه ذنب معناسنه فصبر
جميل يا مبتدادر خبری محذوفدر يا مبتداسی محذوف

خبردر تقدیری فعلینا یاخود فامرنا صبر جمیل یاخود
فصبر جمیل اجملدر صبر جمیل کندنن خلقه شکوی
اولمیان صبردر صفح جمیل کندنن عتاب اولمیان
صفحه دیدکلری کبی و هجر جمیل کندنن غیبت
اولمیان هجردر دیدکلری کبی حسبنا الله اوزرینه
عزیمت ایتدیکم شیئه الله تعالی بزه کفایت ایتدی
دیمکدر و نعم الوکیل ده مخصوص بالمدح محذوف و قدر
تقدیری نعم هودر معناسی بیتین اکرسن بزم من غیر
جرم هجر و افترا قمزه عزیمت ایدرسن بزم اوزریمزه
صبر جمیل واردر یاخود بزم امریمز صبر جمیلدر یاخود
صبر جمیل اجملدر واکر بزم بریمزه غرمیزی تبدیل ایدرسن
الله تعالی بزه کفایت ایدر و وکیل اولان الله نه کوزل
اولدی خفی بیورلمیه بو بیتک اقتباسه مثالدر اقتباس
لغتده ناری اخذ و علمی استفاده یه دیرلر اصطلاحده
منظوم و منثور اولان کلام قرآن یاخود حدیثدن
اولدیغنی اشعار ایتمامک وجهی اوزره قرآن یاخود
حدیثدن برشیئی متضمن اولمغه دیرلر بوراده فقره جمیل
حسبنا الله و نعم الوکیل کبی و بو تعریف ایله اثنای کلامده
الله تعالی شویله دیدی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
شویله دیدی و حدیث شریفده شویله در دینلندن
احتراز ایدرلر و خطبه ده مستغنی اقتباسه درت
مثال ایراد ایلدی زیرا اقتباس یا قرآندن یا حدیثدندر
وعلی کلا التقدیرین کلام یا منظوم یا منثوردر
کلام منثوردن ما نحن فیه مزدن اولمامغله ترک اولنوب
کلام منظومدن ایراد ایلدیکی ایکی مثال تحریر اولندی

بری

بری قرآندن اقتباس اولنانه مثالدرکه ذکر اولندی
و بری حدیثدن اقتباس اولنانه مثالدرکه ذکری
آتی بیتدر صاحب معوّل

تجرّد للحمام عن قبّ لؤلؤ ٭ والبس من ثوب الملاحة ملبوسا
وقد جرّد الموسی لتزیین رأسه ٭ فقلت فقد اوتیت سؤلک یا موسی

بیتلرینک شرحنده دیرکه بیلنمسی واجب اولاندندر
اقتباس اوچ قسمدر بری مقبولدرکه خطب و مواعظ
و عهودده اولور و بری مباحدرکه غزل و رسائل
و قصصده اولور و بری مردوددر بوده ایکی نوعدر
بری الله تعالی حضرتلری ذات مقدسه سنه
نسبت بیوردقلری شیئی نعوذ بالله تعالی بر کمسنه
٥٥ کندی نفسنه نسبت ایتمکدر بعض بنی مروان
عمالندن شکایتنه مطلع اولوب ان الینا ایابهم
ثم ان علینا حسابهم دیدیکی کبی و بری نعوذ بالله کی
نظم کریمی معرض هزلده تضمین ایتمکدر بعض
مخلوقات

اوحی الی عشاقه طرفه ٭ هیهات هیهات لما توعدون
و ردفه ینطق عن خلقه ٭ لمثل هذا فلیعمل العاملون

قولی کبی بونلر امام سیوطی قدس سره حضرتلری
اتقاننده ابن حجه نک شرح بدیعیه سندن نقل
بیوردقلریدر و بدیعیه حلیده دخی بونک
کبیدر و بزم مشروح جزء مباح قبیلندندر زیرا غزل
علامه سعد شرح مفتاحنده تحقیقنه کوره
تصابی و مودات بیانی ایله اشتهاردر

٣٠٩ قال لی ان رقیبی ٭ سیّئ الخلق فداره

في البيت الكاف الاقتباس ٣١٠ من الحديث

قلت دعني وجهك الجنة حفت بالمكاره

بو ايكى بيت بحر رملك ضرب خامسندندر تقطيعى
قال لي ان فاعلاتن ترقبني فعلاتن مجزوء مجبونه
سببا الخل فاعلاتن قفداره فعلاتن مجزوء مخبوندر
قلت دعني فاعلاتن وجهك الجن فاعلاتن مجزوء محففت
فعلاتن مجبون بالمكاره فاعلاتن مجزوءدر قائلى صاحب
بن عباددر بيت ثانى مدوردر قالك ضمير مستكنى
حبيبه راجعدر لى قالك مفعوليدر ترقبني انك
اسميدر خبرى سيئ الخلقدر انك اسمى وخبرى قالك
مقوليدر وجهك الجنة حفت بالمكاره قلتك
مقوليدر فداره مداراةدن مأخوذدر مداراة ناس الله
مجامله وملاطفه وملايمت وحسن صحبت معناسنه
وضمير مفعول رقيبه راجعدر حديث شريفده رأس العقل
بعد الايمان بالله عز وجل مداراة الناس واردر ولسند
حفت بالمكاره قولى حفت الجنة بالمكاره وحفت النار
بالشهوات حديث شريفندن اقتباسدر بو حديث شريفى
امام احمد ومسلم وترمذى انس رضي الله تعالى عنهدن
تخريج ايلديلر حففته اى محفوف ومحاط قلندم ديمكدر
معناى بيتين محبوب بكا ديديكه رقيبم سيئ الخلقدر
اكا مداراة يعنى مجامله وملاطفه وملايمه وحسن
صحبت ايله بندن اكا ديدمكه بنى ترك ايله بكا نصيحت
ايتمه بن بيلورمكه بكا مكارم وقبايح رقيبه تحمل
ايتمك لازمدر زيرا سنك وجهك مكاره ايله احاطه
اولنمش جنتدر وطالب جنته مشاق تكاليفدن
لازمدر باخود بنى ترك ايله وبنى رقيبه عنفدن منع ايله

زيرا

زيرا سنك وجهك جنتدر اويله اولان وجهه ايچون
ملاقات مكارهدن لازمدر دخى بو رلميه اقتباس
ايكى قسمدر بريسى شولدركه اندن مقتبس معناى
اصليسندن نقل اولنميه مثالى مذكوراندن تقدم
ايدن كبى وبرى شولدركه اندن مقتبس معناى اصليسندن
نقل اولنه ابن رومينك

فيها الاقتباس من القرآن مع نقله عن معناه الاصلي

٣١١ **لئن اخطأت في مدحيك ما اخطأت في منعي**
٣١٢ **لقد انزلت حاجاتي بواد غير ذي زرع** بيتلرى كبى
بعضيلر بو ايكى بيت اسمعيل قراطيسينكدر ديمشدر
بو ايكى بيت بحر هزجك ضرب اولندندر تقطيعى
لئن اخطأ مفاعيلن ت فيمدحى مفاعيلن سالمه
كما اخطأ مفاعيلن ت فيمنعى مفاعيلن سالمدر لقد
انزل مفاعيلن تحاجاتى مفاعيلن سالمه بوادن غى
مفاعيلن رذيزرعى مفاعيلن سالمدر لئن اخطأت
صيغه متكلمدر ولئنده اولان لام قسم محذوفى
توطئه ايچوندر ما اخطأت صيغه مخاطبدر انزلت
صيغه متكلمدر دخى بو رلميه بواد غير ذي زرع قولى
جناب رب العالمينك حضرت ابراهيم عليه السلامدن
حكايه بيوردينى رب انى اسكنت من ذريتى بواد
غير ذى زرع عند بيتك الحرام قول شريفندن
مقتبسدر لكن قراندن بواد غير ذى زرع قولنك
معناسى صو ونبات اولميان مكاندر وبونى ابن رومى
بو معنادن كندنه خير ونفع اولميان جناب مخاطبه
نقل ايلدى معناى بيتين اكر سنى مدحمده خطا
ايدرسم بنى دفع ومنعده سن خطا ايتمزسين تحقيق

حاجات و مقصود بيكندن خير و نفع اوليان
جناب مخاطبه انزال ايلدم

قد كان ما خفتُ ان يكونا انا الى الله راجعونا فيه الاقتباس مع تغيير يسير ٣١٣ في التقفية

بو بيت بحر بسيطك ضرب مقطوعندندر تقطيعى
قدكان ما مستفعلن خفت ان فاعلن يكونا فعولن
اننا الل مستفعلن لاه را فاعلن جعونا فعولن
خفى بيورلميه لفظ مقتبسده وزن ياتقفيه ايچون
بعض مغاربه نك بعض اصحابى وفاتى قتنده ديدوكى
قولدر مذكورى كبى كه اصلى قرآن جليل الشانده انا لله
و انا اليه راجعون در كان افعال تامه دندر و قع
معناسنه ما خفت ده اولان ما موصوله در خفتنك
تقديرى خفت منه اولوب منه ضميرى ما يه عائددر
ان يكونا راجعونا ده اولان الف اطلاق ايچوندر يكون
دخى افعال تامه دندر يقع معناسنه معناى بيت
تحقيق كندندن خوف ايتديكم شىء واقع اولمقلغله
واقع اولدى يعنى بعض اصحابى فوت اولدى تحقيق
بزلر دخى انلر كبى الله تعالى يه رجوع ايديجيلرز

على انى سانشد عند بيعى اضاعونى واى فتى اضاعوا في التضمين ٣١٤

بو بيت بحر وافرك ضرب اولندندر تقطيعى على انى
مفاعلتن معصوب سانشد عن مفاعلتن د بيعى
فعولن مقطوفه اضاعونى مفاعلتن معصوب
واى فتن مفاعلتن اضاعو فعولن مقطوفدر بو
بيتك مصراع اولى حريرينكدر مصراع ثانيسى عرجى نكدر
و بو عرجى عبد الله بن عبد الله بن عمرو بن عثمان بن عفان
رضى الله عنه در عرج فتح عين مهمله و سكون را ايله

مكه

مكه مكرمه طريقنده بر منزلك اسميدر و بو مصراع
ثانى سانشدنك مفعوليدر سانشد افعالدن
مضارع متكلم لفظى اوزره در انشاددن فارسيده
شعر خواندن ايله تفسير اولنور و سينى تاكيد ايچوندر
و انشاد غلامدر على انى ده اولان على ما قبلنه متعلقدر
اى فتى مؤخر اضاعونك مفعوليدر خفى بيورلميه
مقامات حريرى ابوزيد سروجينك بيعنه تعرض
و تصدى ايلديكى غلامك ديدوكى سوزى نقل
و حكايه ايدوب ديركه اى ابوزيد بنى بيعه تصدى
و تعرض ايلدك و انشاد و كنى ايشلدك انك اوزرينه
تحقيق قريبا بنى بيع و فتنده بن بو قولى ديرم و بو قول
بودركه بنى اضاعت ايتديلر و حقمه رعايت ايتمديلر
و فتيادن فتى قتال كاملى بو يله اضاعت ايتديلر
بعضلر بو مصراع ثانى امية بن ابى الصلتكدر و تمامى

٣١٥ **ليوم كريهة و سداد ثغر** دردنجيسى

ليوم ده اولان لامه لام وقت ديرلر اضاعونى يه
متعلقدر كريهة كريمة وزنى اوزره اسماء حربدندر
سداد ايجى سين مهمله نك كسريله در خيل
و رجال ايله اولان سده ديرلر و كفايت مقدارى
معاشه ده ديرلر ابن عباس رضى الله عنهما دن
روايت اولنان اذا تزوج الرجل المرأة لدينها و جمالها
كان فيه سداد من عوز حديث شريفى عجازدر دقتيدر
اولديغى كبى اما فتح سين ايله استقامت و صواب
و دين و راه هدى تجاوز ايتميوب راه راسته
سالك و طالب اولمغه ديرلر حتى نضر بن شميل مأمون

خلیفه نك حضورنده کلمهٔ مزبوره‌یی ذکر ایلدیکمز وجهه
اوزره تصحیح ایدوب سکسان بیك درهمه نائل اولدیغی
ابن خلکاننده تفصیلا مسطوردر ثغر فتح ثاء مثلثه
وسکون غین معجمه ایله فروج بلداندن موضع مخافه‌یه
دیرلر معنای بیت جنك وفتنه وموضع مخافه‌یی
خیل ورجال ایله سد زماننده بنی اضاعت ایلدیلر
وحقمده رعایت ایتمدیلر وفنیا اندن فنی فنای کاملی
بویله اضاعت ایتدیلر وبو بیتدن مرادی قومنك
اضاعتلری اوزرینه تندیم وتخطئه وقوسندن تشکایتدر
خفی بیورلمیه غیرك شعرندن بر بیت یا بیتدن زیاده
یا بر مصراع یا مصراعدن دون بر شیئی شعرك مضمن
اولمقلغنه تضمین دیرلر بوراده حریری عوجی‌نك
مصراعنی تضمینی کبی خفی بیورلمیه بر بیتك وبر بیتدن
زیاده اولانك تضمیننه استعانت تسمیه اولنوردر
وبر مصراعك ومصراعدن دونك تضمیننه ایداع
ورفو تسمیه اولنور وبنه تضمینك نعو نفنده بر قید
زیاده ایدوب دیدیلرکه اکر تضمین اولنان شیئ عند
البلغا مشهور دکل ایسه غیرك شعرندن اولدیغنه تنبیه
لازمدر واکر مشهور ایسه تنبیهه احتیاج یوقدر وتضمین
اخذ وسرقه‌دن تمیز ایدر پس بوراده مصراع ثانی غیر
مشهور اولمغله تضمیناتك تنبیهه محتاج اولان قبیلندندر
اما تنبیهه محتاج اولمیان تضمینات مثالی
قد قلت لما اطلعت وجناته حول الشقیق الغض روضة آس ٣١٦
اعذاره الساری العجول توقفا ما فی وقوفك ساعة من باس ٣١٧
بو ایکی بیت بحر کاملدندر تقطیعی قد قلت لم مستفعلن مضمر

ما اطلعت مستفعلن مضمر وجناتهو متفاعلن سالمه
حولششقی مستفعلن فلغضض مستفعلن مضمر روضتن آسی
آسی فعلاتن مقطوعدر اعذارهس متفاعلن سالم لعجو
مستفعلن مضمر لتو ققفن متفاعلن سالمه ما فی وقو مستفعلن
مضمر فك ساعتن متفاعلن من باسی مفعولن مضمر مقطوعدر
مصراع اخیر ابو تمامكدر احمد بن المعتصم انشا ایلدیکی
قصیده‌سنك مطلعندندر تمامی نقضی ذمام الاربع الادراس در
عند البلغا مشهوردر بناء علیه تنبیه اولنماشدر لما
قد رحین معناسنه اطلعت باب افعالدن صیغهٔ معلوم
مؤنثدر اطلع النخل دینلور طلعی خروج ایتسه مطرزی
اطلع اکرم بابندن لغتدر اشرف معناسنه دیمش وجنا
رفع ایله اطلعت کلمه‌سنك فاعلیدر وجنه کلمه‌سنك
جمعیدر وجنه خدینك ارتفاع ایدن شیدر بویله
اولنجه ظاهر اولان وجنات ایله مراد یا مافوق الواحددر
یاخود اجزادر حول الشقیق اطلعت کلمه‌سنك ظرفیدر
شقیق ورد احمره دیرلر الغض الشقیق نك نعتیدر غض
فتح غین معجمه وآخرنده ضاد معجمه ایله تازه طری معناسنه
بوراده شقیق ایله مرادی جبیبنك خدیدر آس ورد اخضره
دیرلر وبونکله تازه ناك وجهی اوزره نابت اولان شعری
مراد ایدر روضهٔ آس اطلعت ایله منتصبدر روضه
باغچه دیمكدر بوراده مراد خطیدر اعذاره‌ده اولان
همزه ندا ایچوندر عذاره منادیدر کندیری یا عذاره
دیمكدر ضمیری ملیحه عائددر عذار الرجل موضع عذا
نابت اولان شعره دیرلر الساری فی الاصل نصب ایله
اولوب جوازا ساکن قلنمشدر بعضیلر اعط القوس

بارنها ده اولدیغی کبی ضرورةً ساکن قلنمشدر دیمش
و بونده یاءِ صورتنک وجودی تشدید ایله سارز
کلمه سنه مشابه اولمسون ایچون در دیمشلر ساری
سریدن مأخوذ در سری کیجه یله یوریمکدر
والساری عذارک صفتیدر الجهول فاعل معناسنه
صفت بعد صفتدر یا تأکید ایچون صفتک صفتیدر
ترفقا فا و قاف ایله ترفقدن مأخوذ اولوب عذاره
رفق ایله دیوامز اولور یا خود قافین ایله ترفقدن
مأخوذ اولوب عذار رفیق اول دیو امر اولور ترفقت
دینلور قلبم اکا رفیق اولدی دیمکدر اما اصل اولان
نسخه توقف دن مأخوذ توقفا اولوب عذاره
وقوف ایله دیو امر اولور بو راده مراد بودر و اصلی
نون خفیفه ایله توقفن اولوب نونی وقف ایچون
الفه قلب اولنمشدر لنسفعا بالناصیة ایت جلیله سی
طریقی اوزره و عذارک وقوفیله مراد خط محبوبک شعری
سرعتله بیتممکدر و بیت اخیر اعرابدن محلا منصوب
قلتک مفعولیدر معنای بیت و قتا که حبیبک
وجناتی تازه قرمزی کل بنیا قلری اطرافنده آس
روضه سنی یعنی آسه مشابه اولان خطی اظهار
ایتدیسه محبوبک ای عذاری ای عذارنک ساری
و عجله ایله نابت اولان شعر سکا ندا ایدر دیر مکه
البته توقف ایله محبوبک عذارنی بتمه و نابت
اولمه سنک بر ساعت وقوفنده باس بوقدر ۷

اذا الوهم ابدی لی لماها و ثغرها تذکرت ما بین العذیب و بارق
و یذکرنی من قدها و مدامعی مجر عوالینا و مجری السوابق

لطف منظر و تفریج بصر و دفع کدر ده
صح

۷ خوارزمی بو یله معنا و یردی اما مولانا حیدر
شو یله معنا و یروب دیرکه محبوبک عذاری
اوزره عجله ایله ساری و نابت اولان شعری
سکا ندا ایدرم بر ساعت توقف ایله
و بالکلیه عجله ایتمه زیرا سن متضرر
اولمزسین قرین بو توقفی سندن ۳۱۸
شفاعت و رجا ایدرم و مذهب ۳۱۹
مروت و مواساتده سکا
رئوف واجب اولدی
صح

فیهما النصب

بو ایکی

بو ایکی بیت بحر طویلک ضرب ثانی سندندر تقطیعی
اذ لوه فعولن ما ابدالی مفاعیلن لماها فعولن و ثغرها
مفاعلن مقبوضه تذکر فعولن تما بین مفاعیلن عذیب
فعول مقبوض و بارق مفاعلن مقبوضدر و یذک
فعول مقبوض رنی من قد مفاعیلن دها و فعول مدامی
مفاعلن مقبوضه مجر ر فعول مقبوض عوالینا مفاعیلن
و مجرس فعولن سوابق مفاعلن مقبوضدر قائلی ابو
الاصبع در خفی بیورلمیه تضمینک احسنی اصلک
اوزرینه بر نکته ایله زیاده اولاندر یعنی شاعر
ثانینک شعرنده متضمن اولان بر بیت یا بر مصرع
شاعر اولک شعرنده بولنمیان نکته و لطیفه یی
مشتمل اولاندر صاحب تحبیرک ذکر اولنان قولنده
اولان توریه و تشبیه کبی توریه اصطلاح بدیعی ده
معنای قریب و معنای بعیدی اولان بر لفظی ذکر
ایدوب معنای بعیدینی اراده ایتمکه دیرلر ابدی
صیغه ماضی در اظهار ایتدی دیمکدر فاعل سنکی
وهمه راجعدر لماها ابدی نک مفعولیدر محبوبه نک
شفتیننک سمرة و طرفی دیمکدر لما لام مثلثه ایله
شفه نک سمرة سنه دیرلر و بو عند العرب مستحسنه در
و ثغرها نصب ایله لماها اوزرینه معطوفدر یذکرنی
اذکاردن مأخوذ در من قدها و مدامع ما بعدینک
بیانی ایچوندر ضرورةً تقدیم اولنمشدر مدامع مدمع
کلمه سنک جمعیدر مجر نصب ایله یذکرنی نک مفعولیدر
فاعلی وهمه عائد اولان ضمیر در خفی بیورلمیه
تذکرت ما بین العذیب و بارق مجر عوالینا و مجری السوابق ۳۲۲

مقبوض صح

سیندندر

قولی ابو الطیبك سیف الدوله یی مدح ایلدیکی قصیده
عذیب وبارق ایکی موضعك اسملریدر ما بین
تذکرنا یاخود مجر ومجری نك ظرفیدر ظرفك
مصدره اوزرینه تقدیمنك جوازی دخی معلومدر
وجائزدرکه ما بین العذیب تذکرت نك مفعولی
اولوب مجر عوالینا اندن من جهة الاشتمال بدل اوله
عوالینا ده عوالی عالیه نك جمعیدر قنانك اعلاسی
یاخود راسی یاخود سنانی ولی ایدن نصفیدر واحدی
بحر برینه کوره معنای مطلع بودرکه ممدوح عسکرله
عذیب وبارق نام موضعلرك میاننه نزول ایدر
اولدیلر و رماحلرینی فرسانك مطارده لری یعنی
بری برلرینه حمله لری عندنده جر ایدر اولدیلر
وخیل اوزرینه مسابقه ایدر اولدیلر و بو شاعرك
تضمننده عذیب وبارق ایله معنای بعیدلرینی
مراد ایتدی زیرا عذیب کلمه سی عذب کلمه سنك
تصغیری قیلوب حبیبه نك شفه سنی قصد ایتدی
بارق ایله برقه مشابه اولان دیشنی مراد ایدر
ما بین العذیب وبارق ایله ریقنی مراد ایدر و بحتر
قدینی تمایل رمحه وعلی التنائم دمعنك جریانی
خیل سوابقك جریاننه تشبیه ایلدی و بو توریه
وتشبیه ایله ابو الطیبك اوزرینه زیاده اولدی
پس بو توریه وتشبیهه کوره معنای بیتی دیمك
٢٦١ اولور که وقتا که توهم حبیبه مك سمره شفیقنی و
دیشلرینی اظهار ایتدیسه بنده شفتین عذبه سی
بینی ایله برق کبی لامع اولان دیشلو بیننده اولان ریقنی

تذکر ایلدم یعنی خاطره کتوردم و بنه توهم رماحمزك
جرینی وخیل سوابقك جرینی یعنی حبیبه مك رماحه
مشابه اولان قدینی وخیل سوابقك جرینه مشابه
اولان دموعمی بکا اذکار یعنی بنم خاطریمه اخطار ایلدی
اقول لمعشر غلطوا وغضوا من الشیخ الرشید وانکروه ٣٢١
هو ابن جلا وطلاع الثنایا متی یضع العمامة یعرفوه ٣٢٢
بو ایکی بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعلری
اقول لمع مفاعلتن شر تغالطو مفاعلتن وغضضو فعولن
مقطوفه من شیخر مفاعیلن معصوب رشید وان مفاعلتن
کروهو فعولن مقطوفدر هو ابن جلا مفاعلتن وطلاع مفاعیلن
مفاعیلن معصوب ثنایا فعولن مقطوفه متی یضع ل
مفاعلتن عما متبع مفاعلتن رفوهو فعولن مقطوفدر
خفی بیورلمیه تضمینی قصد اولنان شیئك معنای کلامه
دخولی ایچون تضمینده تغییر یسیر ضرر ویرمز داعی
الثعالبی اولان یهودی حقنده بعضك قول مذکوری
کبی پس بیت سحیم بن وثیل نام شاعرك اولوب اصلی
انا ابن جلا وطلاع الثنایا متی اضع العمامة تعرفونی ٣٢٣
ایدی اول بعض بو بیتی مقصوده دخول ایچون طریق
عیبته تغییر ایلدی و بو اصلك معناسی علی التفصیل
مرور ایتدی معشرنا سدن جماعت معناسنه غلطوا
غلطه دوشدیلر دیمك در غضوا الجفلدیلر و منحط
قلدیلر غض منه دینلور آندن ناقص اولدی و آندن
منحط اولدی دیمکدر شیخ دن مراد یهود یدر و بونده
تهکم واستهزا واردر بوندن او توری شیخی رشید
ایله وصفلدی و بو شیخ لفظیله علی سبیل التهکم

عُوَيْتِي مراد ايدرانكروه انی جاهل اولد يلر وقدرینی
بيلمديلر ديمكدر هو ابن جلا الخ جمله سی مبتدا وخبر
اولوب مقول قول اولور اساس البلاغه ده ابن جلا
رجل مشهوره ديرلر معناسی بركسنه دركه امری
واضح ومشهور اولدی ديمكدر ثنايا ثنيه نك
جمعيدر عقبه معناسنه طلاع الثنايا صعاب
اموره ركاب اولانه ديرلر متی يضع العمامة نه
زمان سزی مكاشف اولورسه يعرفوه انی حق
معرفت ايله بيلورلر ديمكدر ياخود متی يضع العمامة نك
معناسی نه زمان وجهنی سترايدیكی قناعی بوراغورسه
يعرفوه انی بيلورلر ديمكدر معولدن وضع عمامه دن
مراد عمامه يی راسدن وضعدر ديدی معنای
بيتين معنی قومه بن ديرمكه شيخ رشيدك
حقنده غلطه دوشديلر ورتبه سندن حط
ايلديلر وتنقيص ايلديلر وقدرينی حق معرفت ايله
بيلمديلر اول شيخ رشيد ايسه صعاب اموری ركاب
رجل مشهوردر نه زمان وجهنی سترايدیكی نقابی
بوراغرسه انی بيلورلر بونلرك مجموعی اول يهودی يی
تهكم واستهزادر ووجهنه نقاب قوماق عربك
كبار دينك عادتيدر حتی حجاج عراقه كلوب خطبه
قرات ايدوب اثناء خطبه ده
انا ابن جلا وطلاع الثنايا ٭ متی اضع العمامة تعرفونی
ديدكده اكثر وجهی متنكر كبی عمامه سببيله مستور ايدی
مابال من اوله نطفة ٭ وجيفة اخره يفخر
بو بيت بحر سريعات ضرب ثانی سندندر تقطيعی مابال من

مستفعلن

في العقد ٣٢٤
وديوان ينظم الشعر نثرا
قرآنا كان او حديثا او مثلا او غير ذلك
لا على طريق الاقتباس فهذا البيت هو عقد
قول علي كرم الله وجهه ومالابن ادم
والفخر وانما اوله نطفة
واخره جيفة

مستفعلن اوله مفتعلن مطوی نطفتن فاعلن مطوی مكسوف
وجيفتن مفاعلن مخبون اخرهو مفتعلن مطوی يفخرو فاعلن
مطوی مكسوفدر خفی بوبرلميه عقد بر سبيل اقتباس اولميه
كرك قران كرك حديث كرك مثل كرك غير اولان نثری
نظم ايتمكه ديرلر بو عنا هيه نك قول مذكوری كه
حضرت علی رضی الله عنه نك ما لابن آدم والفخر وانما
اوله نطفة واخره جيفة قول شريفنی عقد ونظم
ايتدی ما لابن ادم ده اولان ما استفهام ايچوندر
والفخرده اولان واو مع معناسنه در والفخر نصب ايله
مفعول معه اولور وانما اوله ده اولان واو حاليه در
ما بالده اولان ما استفهام ايچوندر بال حال وشان
وسبب معناسنه من موصوله مضاف اليه در اوله نطفة
من موصولك نعتيدر وجيفة اخره اوله نطفة
اوزرينه معطوفدر لكن عبارت مقلوبه در اصلی
واخره جيفة در پس اخره مبتدا در جيفة خبر يدر
يفخر محلا منصوب حالدر وبونك عاملی ما بالده
اولان معنای فعلدر فخر انساندن خارجه مال وجاه
كبی اشياده مباهاتدر معنای بيت اولی نطفه اخری
جيفه اولان ذاتك مفتخر اولديغی حال وشانی نه در
يعنی بويله اولانك افتخارينه سبب نه در زيرا
جسد انسان نطفه دن مخلوق اولوب موت ايله
جيفه اولور مرادی تفاخردن نهيدر بعضيلر بونك
معناسنده بو ايكی بيتی ديمش
عجبتُ الانسانَ فی فخره ٭ وهو غداً فی قبره يقبر
واصبح الامر الی غيره ٭ فی كل ما يقضی وما يقدر

اذا ساء فعل المرء ساءت ظنونه وصدّق ما يعتاده من توهم ٣٢٥
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى اذا سا
فعولن أفعلل مر مفاعيلن ء ساءت فعولن ظنونهو مفاعلن ٢٦٣
مقبوضه وصدّ فعول مقبوض قا يعتا مفاعيلن
دهو من فعولن توهمى مفاعلن مقبوضدر ابو الطيب
بو بيت ايله سيف الدوله دن يا خود صاحب مصر
كافور اخشيدى دن وشاة واعداسنك قولنى
دنلديكندن شكايت ايدر ديركه نه زمان انسانك
فعلى قبيح اولسه ظنونى دخى قبيحه اولورده اوليا سنه
ظننى قبيح ايدر و اصاغرى اوزرينه سوء ظننى
توهمدن ناشى قلبنه خطور ايدن شيئى تصديق
ايدر نخى سورلميه ابو الطيبك شنى بعض مغاربه
فانه لما قبحت فعلاته وحنظلت نخلاته
لم يزل سوء الظن يقتاده ويصدق توهمه الذى يعتاده
قوليله نثر و حل ايتمشدر حل اصطلاح بديعيده
نظمى نثر ايتمكدر مقبول اولمسنك شرطى سبكى مختار
اولوب نظمك سبكندن تقاصر ايتميه و قلق و اضطرابى
محلنده مستقر اولديغى حالده حسن الموقع اوله
و بو بعض مغاربه نك قولنده اولديغى كبى حنظلت
نخلاته نخلاتننك ثمارى مرارده حنظل كبى اولدى
ديمكدر يقتاده آنى تخيلات فاسده و توهمات
باطله قائد اولور و جر ايدر يعتاده اكا معاوده
و مراجعت ايدر ديمكدر معناى نثر تحقيق اولنمنه
نتكه فعلاتى قبيحه و نخلاتننك ثمارى مرارده حنظل
كبى اوله يعنى آثار افكارى فاسد اوله سوء ظن انى

تخيلات

تخيلات فاسده و توهمات باطله يه قائد اولمدن زائل
اولماز و معاوده و مراجعت ايتديكى توهمى دخى انك
تصديق ايدر و توهمى مقتضاسى اوزره عمل ايدر
٣٢٦ فى التلميح فوالله ما ادرى احلام نائم الّمت بنا ام كان فى الركب يوشع
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانى سندندر تقطيعى فو للا
فعولن هما ادرى مفاعيلن ا حلا فعولن منا ء من مفاعلن
مقبوضه الممت فعولن بنا ام كا مفاعيلن نفي ركت
فعولن بيوشعو مفاعلن مقبوضدر قائلى ابو تمام در
ابو سعيد محمد بن يوسفك مدحنده انشاد ايلديكى
قصيده سندندر بو بيت تلميحه مثالدر تلميح اصطلاح
بديعيده نحوى كلامده بر قصه يه يا بر شعره تلك
القصه يى يا شعرى ذكر ايتمكسزين اشارت ايتمكدر
بو بيت قصه يه تلميح و اشارتدر اما شعره تلميح
و اشارت انشا الله تعالى ذكر اولنسه كركدر معناى
بيت شاعر ارتحال ايدن احبه يه لحوقنى و ظلمت
ليلك جانبندن جبيننك شمس كبى اولان
وجهنك طلوعنى وصف ايدوب صكره بونى استعظام
و استغراب و تحير و توله جهتندن تجاهل ايدرك
ديديكه والله بيلمم نائمك رؤياسى ميدركه بزه مى
نازله اولدى يوخسه ركبده يوشع عليه السلامك ٢٦٤
ردّ و قوفنى طلب ايلديكى شمس مى اولدى خفى بيورلميه
بو بيت ايله موسى عليه السلامك فتيسى اولان يوشع
بن نونك قصه سنه و بونك شمسك وقوفنى طلبنه
تلميح و اشارت ايتدى روايت اولنوركه يوشع عليه السلام
جمعه كونى جبارين ايله مقاتله ايلدى و قتاكه شمس

اَدَا دوآنلر ایله قتالدن قبل الفراغ غیبوبت ایدر
دیو خوف وتشبث داخل اولوب سببندن یوشع علیه
السلام ملك آنلرك قتالی حلال اولمادیغندن الله تعالیه
دعا ونیاز ایلیوب قتالرندن فارغ اولنجه یه دك
حق تعالی شمسی رد ایلدی ایدی
لعمرٌ ومع الرمضاء والنار تلتظي ارقّ واخفى منك في ساعة الكرب ٣٢٧ في التلميح
بو بیت بحر طویلك ضرب اولندندر تقطیعی لعمرن
فعولن مع رمضا مفاعیلن ءون نا فعولن ر تلتظی
مفاعلن مقبوضه ارق فعول مقبوض واخفى من
مفاعیلن کفیسا فعولن ك فلکربی مفاعیلن سالمدر
قائلی ابو تمام در لعمرو ده اولان لام ابتدائیه یاخود
قسمیه در عمرو مبتدادر مع الرمضاء ارق ده اولان
ضمیردن حالدر اطولده دیرکه اوجه اولان مع الرمضا
مبتدادن حال اولمقدر رمضاء فتح راء مهمله وسکون
میم ایله حاره اولان ارضه دیرلر اننده قدم محترق
اولور والنار کسر ایله الرمضاء اوزرینه معطوفدر
عمرو اوزرینه معطوف دکلدر تلتظی النار دن
حالدر اوجه اولان النارك نعتی اولوب تقدیری
النار الملتظئه دیمك اوله تلتظی تحترق معناسنه در
ارق مبتدانك خبریدر رقله دینلور اکا رحمت
ومرحمت ایتدی دیمك در پس ارق ارحم معناسنه
اولور واخفى ارق اوزرینه معطوفدر اخفى خفی علادن
مأخوذ در انك اوزرینه تلطف وتشفق ایتدی
دیمك در هوادیده اخفى بر جهتدن اشد دیمکدر
خفی بصاحبه دن مأخوذ در صاحبنه بر واحسان

مبالغه

مبالغه ایتدی دیمك در دینلمی کرب ضرب وزلف
اوزره غم وحزن معناسنه در معنای بیت عمرو
ارض حاره یه ویاقن ناره مقارن اولدیغی حالده
ساعت کرب وحزنده سندن ارحم وبر واحسان
جهتندن سندن اشد در خفی بیورلمیه بو بیت
شعره تلمیحه شاملدرکه بونکله بحر بسیط ده بیت
مشهوره اشارت ایلدی وبیت مشهور در
٣٢٨ في حسن الابتداء ويسمى براعة الاستهلال المستجير بعمرو عند كربته كالمستجير من الرمضاء بالنار
بو بیت بحر بسیطك ضرب ثانی مقطوعندندر تقطیعی
المستجی مستفعلن ر بعم فعلن مخبون رن عند کو مستفعلن
بتهی فعلن مخبون کالمستجی مستفعلن رمن فعلن مخبون
رمضاء بن مستفعلن ناری فعلن مقطوعدر مستجیر
مستغیث معناسنه در عند کربته ده اولان ضمیر
اسم موصوله عائددر تقدیری الذی یستغیث
عند کربته بعمرو دیمکدر عمرودن مراد جساس بن
مره در معنای بیت شول ذات که کربت وحزنی
قتنده عمرودن استغاثه ایدیجی در اول ایله اولان ذات
ناره ملاصقه اولان ارض حاره دن استغاثه
ایدیجی کبیدر بو بیتك سبب ورودی اجمالا شویله
نقل اولنور که برکون جساس فرسنه رکوب ایدوب
کلیبك اردینه دوشوب علی الغفله باشنه اوروب
آندی در عقب کلیب جساسه ای عمرو بکا بر شربت
ویر هلاك اولیورم دیدی عمرو دخی ویرمدی
اول ساعت هلاك اولدی پس بو بیت عمروك
حقنده سویلندی

قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل بسقط اللوى بين الدخول فحومل

بو بیت بحر طویلك ضرب ثانی سندندر تقطیعی قفا نب
فعولن كمن ذكرا مفاعیلن حبیبن فعولن ومنزلی
مفاعلن مقبوضنه بسقطل فعولن لوا بیند مفاعیلن
دخول فعول مقبوض فحوملی مفاعلن مقبوضندر
قائلی امرئ القیسدر قصیدهٔ معلقه سنك مطلعیدر
خفی بویرلمیه شاعر و كاتبه شایسته اولان بودركه
كلامندن اوچ موضعده یعنی حسن ابتداء و تخلص
و انتهاده تفكر ایدوب كلامی تنافر و ثقلدن غایت
بعدده اولوب لفظا اعذب اوله و تعقید و تقدیم
و تأخیردن غایت بعدده اولوب سبكا احسن اوله
یعنی جزاله و متانت و رقت و سلاستده متقاربه
و معانیسی الفاظنه متناسبه اوله و تناقض و
امتناع و مخالفت عرف و ابتذالدن سالم اولوب
من جهة المعنی اصح اوله معلوم بیورلاكه مواضع
ثلاثه نك اولكیسی حسن ابتدادر و بو حسن ابتدایا احبه
و منازلی تذكارده اولور امرء القیسك بیتنده اولدیغی
كبی یا حسن ابتدا وصف دیارده اولور و مدیحده
كندو ایله تشأم اولنان دن اجتناب واجب اولور
یعنی حسن ابتداده كندو ایله تفأل اولنانی ایراد لازمدر
و اگر تشأم اولنان ایراد اولنور سه اكا قبح ابتدا دیرلر
و حسن ابتدانك احسنی مقصوده مناسب اولان
شیدن و مقصوده مناسب ایله ابتدایه براعت
استهلال تسمیه اولنور بوده یا تهنیه ده و یا مرثیه ده
قفا و قف دن مأخوذ امردر و خطاب ایكی صاحبلرینه در

بعضیلر واحده دركه كلامی اثنینك خطابی مخرجنه
اخراج ایتمشدر زیرا واحد و جمع اوزرینه اثنینك خطابنی
اجرا عربك عادتیدر و بونك وجهی بودركه كیشینك
اعوانی ایكی اولور بری ابلنی رعی ایدر و بری غنمنی رعی
ایدر و ثنیه رفقه سنك ادناسی اوچ اولور پس اثنینك
واحد اوزرینه خطابی السنه لری بونك اوزرینه
مروراندن اوتوریدر و جائزدركه بو تثنیه ایله
مراد قف قف دیمك اولوب تكرار لفظی اراده اوزرنه
دلالة و اما دت اولان الف الحاق اولنمش اوله ابو عثمان
مازنی رب ارجعون آیت جلیله سنده مراد ارجعنی
ارجعنی ارجعنی دردیوب واوی تكریر لفظی منزلتنده
قیلدیغی كبی بعضیلر قفا ایله تأكید طریقی اوزره قفن
مراد ایدوب مراد ایدوب وقفنه حملا حالت وصلنده
الفی نونه قلب ایتمشدر دیمش الله تعالی نك لنسفعن قول
شریفنده وقف اولندقده لنسفعا دیدیكی كبی نبك
مضارع معلوم متكلم معه غیر لفظی اوزرینه در اصلی
نبكی اولوب امره جواب واقع اولدیغندن جزم اولندی
بسقط منزل لفظنك صفتیدر اما تبریزینك زعمنه
كوره منزله تعلق برشی دكلدر زیرا اسم مكان و زمان كبی
اصلا برشیده عمل ایتمز سقط كسر و سكون ایله قومی
كثیلك معناسنه لوی قصر ایله الكی معوج قوم دركه
بری برینه قرشمش اوله دخول و حومل دللرینك فیجله
موضعلردر معنای بیتای ایكی یارانم توقف ایدیكز
اغلیهلم دخول و حومل میاننده واقع اولان سقط
اللوی ده حبیبی و منزلی تذكاردن اوتوری سقط اللوی

جیبجی ومنزلی تذکار ایدن اونوری بسقط اللوی یا منزله
متعلق اولوب منزلك صفتی اولور یاخود قفا یه متعلق اولور
قصر علیه تحیة وسلام خلعت علیه وجمالها الایام ٢٣٢ فی فتح الابتدا وحسنه
بو بیت بحر کاملك ابیات زحافاتندندر تقطیعی قصرن
علی مستفعلن مضمر هیتحیتن متفاعلن وسلا مو فعلاتن
مقطوفه خلعت علی متفاعلن هجمالها متفاعلن ایا مو
مفعولن مقطوع مضمردر قائلی اشجع سلمیدر هارون
الرشیدی مدح ایلدیکی قصیده سنك مطلعیدر و بو بیت
دارك وصفنده حسن ابتدایه مثالدر قصر مبتدا محذوفك
خبریدر تقدیری هو قصردیمکدر قصرکوشك
دیدکاریدر علیه تحیه جمله سی دعا ایچون اعترا ضدر
تحیه سلام و بقا و دعا معنالرینه الایام خلعت کلمه سنك
فاعلیدر جمالها مفعولیدر وجمالهانك ضمیری ضرورة
ایامه عائددر اساسده خلع علیه دینلور توبنی ٢٦٧
چیقاردی واکا اعطا ایلدی وانك اوزرینه طرح ایلدی
یعنی الباس ایلدی دیمکدر معنای بیت بر قصرکه
انك اوزرینه ایام جمالنی الباس ایلدی

موعد احبابك بالفرقة غد ٣٣١

بو بیت بحر رجزدن مشطوردر تقطیعی موعدا مفتعلن
مطوی باکبل مفتعلن مطوی فی قتعد مفتعلن مطوی
ومطویدر بعضیلر رجزدن صدر بیت تامدر دیمشلر
و بو بیت فتح ابتدایه مثالدر یعنی مدیحده کندو ایله
تطیر و تشأم اولاندن اجتنابی واجب اولانه مثالدر
و بونك قائلی ابن مقاتل ضریردر طبرستانه راهی
اولان داعی علوی به انشاد ایلدیکی قصیده سنك

مطلعنده در معناسی سنك احبابك وعدی یارن
فرقت ایله در یعنی فرقتی وعدایدر بونی داعی علوی
استماع ایتدکده ابن مقاتله موعد احبابك یا اعمی
ولك المثل السوء دیدی
بشری فقد انجز الاقبال ما وعدا وکوکب المجد فی افق العلی صعدا ٣٣٢ فی براعة الاستهلال
بو بیت بحر بسیطك ضرب اول مخبونندندر تقطیعی
بشرا فقد مستفعلن انجزل فاعلن اقبال ما مستفعلن
وعدا فعلن وکوکبل مفاعلن مخبون مجد فی فاعلن
افقلعلا مستفعلن صعدا فعلن مخبوندر قائلی
ابو محمد خازندر صاحب عبادك فرزندك ولادتنه
تهنیه ایچون انشاد ایلدیکی قصیده سندندر بشری
ضم ایله معنی بشارة کبیدر اقبال ادبارك ضدیدر
بو بیت براعة استهلالك تهنیه ده اولدیغنه مثالدر
محتملدر که کوکب مجد ایله مراد مولود اوله زیرا مولود
سماء مجدك کوکبیدر مجد سما کبی قیلنوب اکا کوکب
یعنی مولود اثبات اولندی و افق علایه صعودیله
مراد مولودك معالی یه ترقیسیدر جائزدر که کوکب
مجد ایله مراد مولودك طالعی اوله و صعودیله مراد
قوتی اوله یعنی طالع مجد بو مولودك قدومیله قوی
اولدی دیمك اولور وعد و صعدده اولان الفلر
اطلاق ایچوندر معنای بیت مژده اولسون تحقیق
اقبال وعد ایتدیکی شیئی انجاز ایلدی و کوکب مجد
افق علایه صعود ایلدی
هی الدنیا تقول بملء فیها حذار حذار من بطشی وفتکی ٣٣٣ فی حسن التخلص
بو بیت بحر وافرك ضرب اول مقطوفندندر تقطیعی

هيد دنيا مفاعيلن معصوب تقول بمل مفاعلتن فيها
فعولن مقطوفه حذا رحذا مفاعلتن در منبطشی مفاعلتن
وفتکی فعولن مقطوفدر قائلی ابو الفرج ساوی در آل
بویه دن رکن الدوله نك او علی فخر الدوله نك مرثیه سنده
دیدوکی قصیده سندندر و بو بیت براعت استهلال
مرثیه ده اولدیغنه مثالدر هی ضمیر قصه در عینی
شرحنده بخاتی عجمی دیدیکه هی الدنیا هذه الدنیا
تقدیرنده در والا اضمار قبل الذکر لازم کلور احتمالدر
الدنیا هی نك تفسیری اولور تقدیری الدنیا تقول الخ
دیمك اولهٔ پس بوکا کوره الدنیا مبتدا تقول خبری
اولور بملء فیها ده ملء کسر میم ایله طولاجق مقدار
دیرلر اما فتح ایله ملاء مصدردر تقول بملء فیها نك
معنا سی دنیا صریحا سویلرکز لو سویلمز دیمك در معلوم
درکه دنیا ایچون سویلمك اولماز مراد تبدیل ابدال
وتقلیب احوال ایتمسیدر بطش فتح با وسکون طاء مهمله ایله اخذ شدید معنا سنه حذار کسر اوزره
مبنی اولور اسم فعلدر احذر معنا سنه وتکراری
تهدیدا یچوندر فتك فتح فا وسکون تاء مثناة فوقیه
ایله بغتة وفجاءة قتله دیرلر یعنی برکمسنه اخرك
اوزرینه علی الغفله کلوب شدت ایله قتله دیرلر
ومصراع اخیر اعرابدن محلا منصوب تقول نك مقولیدر
معنای بیت القصه یا خود دنیا شو دنیا درکه یا خود
دنیا اغزی طولوسی بنم اخذ شدیدمدن و بغته
قتلمدن حذر ایله دیر
یقول فی قومس صحبی وقد اخذت منا السری وخطی المهریة القود ٣٣٤

امطلع الشمس تبغی ان تؤم بنا فقلت کلا ولکن مطلع الجود
بو ایکی بیت بحر بسیطك ضرب ثانی مقطوعندندر
تقطیعی یقول لی مفاعلن مخبون قومس فاعلن صحبی وقد
مستفعلن اخذت فعلن مخبون منا السرا مستفعلن
وخطی فعلن مخبون مهریتل مستفعلن قودی فعلن
مقطوعدر امطلعش مفاعلن مخبون شمس تب فاعلن
غی ان تؤم مستفعلن منا فعلن مخبونه در فقلت کل
مستفعلن لا ولا فاعلن کن مطلعل مستفعلن جودی
فعلن مقطوعدر قائلی ابو تمام در عبد الله بن طاهر
حقنده دیدوکی ابیاتدندر و بو بیت مواضع ثلثه نك
ایکنجیسی تخلصه مثالدر تخلص اصطلاح بدیعده
کلام کندوایله ابتدا وافتتاح اولنان تشبیب یعنی
وصف جمالدن یا خود ادب وافتخار وشکایتدن
مقصوده انتقال ایتمکه دیرلر ابتدا وافتتاح اولنان
ایله مقصودك میاننده ملائمت ومناسبت رعایت
اولنمق شرطیله بیتان مزبوراننده اولدیغی کبی
یقول نك مفعولی بیت ثانیدن مصراع اولدر
قومس ضم قاف وکسر میم ایله بر موضعك اسمیدر
اطولده ضم قاف وفتح میم ایله خراسان وبلاد جبل
میاننده بر صقع کبیردر واندن بسطام بر اقلیم در
وظرف یقول به متعلقدر دیدی قومی برینه برزوا ایتدم
صحبی واقع اولمشدر لکن قومی روایتنه کوره قومس
میاننده اولان شدت ثنا سبخی یورلمسون خصوصا
سبب و یا ثانی ثنا سیکه احدهما اخره منقلب اولور
سادس وسادیده اولدیغی کبی هو ادیه اخذت السری

سند در یعنی اخذت کلمه سنك فاعلیدر مفعولی
محذوفدر تقدیری اخذت السری منا القوی دیمکدر
القوی تقدیرا منصوب اخذت کلمه سنك مفعولیدر
قوی قوتك جمعیدر اخذ منه دینلور انی ناقص قیلدی
دیمکدر سری هدی کبی سریت نك مصدریدر کیجه ایله
یورومك معناسنه مصدر اولدیغی کبی اسم ده استعمال
اولنور سریه معناسنه و بو سببدن فعلی مؤنث
ایراد اولندی اما بنو اسد سری کلمه سنی سریه کلمه سنك
جمعی قیلدیلر هدی کلمه سنی هدیه کلمه سنك جمعی
قیلدقلری کبی خطی خطوه نك جمعیدر خطوه سنجه وزن
اوزره ایکی قدملك ما بیننه دیرلر خطی المهریة السری
اوزرینه معطوفدر منا اوزرینه معطوفدر کلدر مهر
فتح میم و سکون ها ایله ابو قبیله اولان مهرة بن حیدانه
منسوبه ایله دیرلر القود المهریة نك صفتیدر قود
ضم قاف و سکون واو ایله مذکر ایله مؤنث میاننده
مشترك جمعدر حمر و احمر و حمراء کبی جمل اقود ناقة قوداء
دینلور ارقه سی و بوینی اوزون اولسه اسطلع یا بنی
کلمه سیله منصوبدر بو تقدیرجه قیاس اوزره ده به
آندن جار محذوف اولوب بناده اولان یا مفعوله
زیاده اولور علم به ده اولدیغی کبی بس تقدیری
اسطلع الشمس یعنی بان تومنا اولور یعنی بزه امام
و مقتدی اول لفظله اولوردیمك در یا خود ان تومنا نك
تفسیر ایلدیکی فعل ایله منصوبدر بو تقدیرجه
تومنا تقصد معناسنه اولوب ایکی مفعوله متعدی
اولور بری مطلع شمسه عائد اولان ضمیر محذوفدر

وبری

وبری باء متعدیه ایله مجرور اولان ضمیردر اطولدن
مطلع الشمس مبتدادر خبری ینبغیدر دیدی کلا صحبتی
ردع و زجر و منع و تنبیه ایچوندر مطلع الجود فعل
مضمر ایله منصوبدر تقدیری ولکن ابغی مطلع الجود
دیمکدر معنای بیتین قومس نام موضعده اولان
قوم و اصحابم سویلر حال بو که تحقیق کیجه ایله یورودر مکلکم
مکلکم مهرة بن حیدانه منسوب ظهر و عنق طویل اولان
دوه لرك خطوه لری بزدن قوتلری ناقص قیلدی اصحابم
دخی بکا بزی قصد ایتمك ایله مطلع شمسی می طلب
ایدرسین دیدکلرنده بنده اصحابمك قولنی رد و منع
ایدوب دیدم که سزك دیدوککزی طلب ایتم لکن
مطلع جود اولان عبد الله بن طاهری طلب ایدرم
٣٢٦ لو رأی الله ان فی الشیب خیرا جاورته الابرار فی الخلد شیبا
فیهما الاقتضاب
٣٢٧ کل یوم تبدی صروف اللیالی خلقا من ابی سعید غریبا
بو ایکی بیت بحر خفیفدن ضرب اولنمشدر تقطیعی
لو رأ للا ه فاعلاتن ها ان فش مفاعلن ششیب خیرن
فاعلاتن سالمه جاورتهل فاعلاتن ابرارفل مستفعلن
خلد شیبا فاعلاتن سالمدر کللیومن فاعلاتن
تبدی صرو مستفعلن فللیالی فاعلاتن سالمه خلقنمن
فعلاتن مخبون ابی سعی مفاعلن مخبوندر نغریبا
فاعلاتن سالمدر قائلی ابو تمامدر و بو اقتضابه
مثالدر اقتضاب لغتده انقطاع و ارتجال معناسنه در
اصطلاحده کلامی کندو ایله ابتدا و افتتاح اولنان
شیدن یعنی تخلصدن ملایم و مناسب اولمیانه
انتقاله دیرلر و بو اقتضاب عرب جاهلیین نك مذهبیدر

امرئ القيس و زهير بن ابى سلمى و نابغه و اعشى كبى
و مخضرمينك مذهبى مخضرم شول شاعردركه جاهليت
و اسلامه دركُ و واصل اولمش اوله لبيد و حسان
و كعب بن زهير و نابغهٔ جعدى كبى مخضرم خضرمه دن
مأخوذدر شيئ بين بين قيلمه ديرلر زيرا اول شاعرك
عمرى محض جاهلى و محض اسلامى دكلدر بعضلر دينشكه
طبقات شعراء درتدر جاهليون و مخضرمون و متقدمون
و محدثوندر پس متقدمون مسلميندن شول ذاتلردركه
صدر اولده نشأت ايتديلر فرزدق و جرير و ذوالرّمه
و اخطل و بحترى كبى و محدثون بونلر مسلميندن صدرِ
اولدن صكره نشأت ايدن ذاتلردر ابو الطيب و ابو
العلاء معرّى كبى و ارباب طبقاتك جمعيسنك
اقواليله استشهاد اولنور اما طبقهٔ رابعه نك
اقواليله اولنماز اوقدر واركه قوللرى روايتلرى منزله سنه
قبلنه طريقهٔ جاهليه اوزره محدثيندن عدّ
اولنان ابو تمامك قول مذكورى كبى لغاتِ بينَين
شيب شعور راسك بياضنه ديرلر الابرار جاو رته نك
فاعليدر برك جمعيدر برّ خالقه دن مأخوذ خالقنه
اطاعت ايتدى ديمكدر خلد دوام و بقا معناسنه در
صكره مجازا حالت علاقه سبيله جنتده استعمال
اولنور ففي رحمة الله ده اولديغى كبى شيبا الابراردن
حالدر شيب اشيب كلمه سنك جمعيدر حمر و احمر
كبى لكن اولنك كسرى يا ايچوندر ابيض كلمه سنك
جمعى اولان بيض كبى كل يوم بندى نك ظرفيدر
تبدى تظهر معناسنه صروف ليالى دن مراد حدثات

ونوانى

ونوانى در معناى بتبين الله تعالى تحقيق شيبك
خبرى كوريدى اول شيبه ابرار شيب اولدقلرى
حالده جنتده مجاور اولورلردى شبان اولدقلرى
حالده مجاور اولماز ايدى لكن شيبه جنتده شبان
اولدقلرى حالده مجاور اولورلر صكره اقتضاب
طريقيله بو سعادتن و بو كلامدن ملايم اولميانه
انتقال ايدوب ديركه صروف حوادثات ليالى هركون
ابو سعيددن خلق غريب اظهار ايدر خفى بيورلميه
عدم خبرتيت شيبك اخبارندن هركون ابو سعيدك
خلق غريبنى دهرك صروفى ابدا و اظهار ايتدوكنى
اخباره انتقال ايلدى پس اخبار ثانى اوله ملايم ولمدقندن
بوكا اقتضاب ديديلر خفى بيورلميه شيب خبرى
نفى ايتمك شرعده شيبات مدح و فضلى حقنده وارد
اولانه موافق دكلدر شاعر مسلمك حالنه لايق اولان
بو مثللردن اجتنابدر

٣٣٨ وانى جديرٌ اذ بلغتك بالمنى وانت بما املت منك جديرُ
٣٣٩ فان تولنى منك الجميل فاهله والا فانى عاذرٌ وشكورُ

فيهما الانتهاء ويسمى حسن المقطع

بو ايكى بيت بحر طويلك ضرب ثالثندندر تقطيعى
وانى فعولن جديرن اذ مفاعيلن بلغت فعول مقبوض
كلمنا مفاعلن مقبوض وانت فعول مقبوض بما امل
مفاعيلن تمنك فعول مقبوض جديرن فعولن
محذوف در فان تو فعولن ليمنكل مفاعيلن جميل
فعول مقبوض فاهلهو مفاعلن مقبوضه والا
فعولن فانى عا مفاعيلن ذرن فعول مقبوض
شكورو فعولن محذوفدر قائلى ابو تمامدر خصيب

بن الحميدك حقنده ديدوكى قصيده سنك انتها
ومقطعيدر وانتها مواضع ثلاثه نك اوچنجيسيدر
جدير خليق وحقيق معناسنه منى منيه نك جميدر
مطلوب معناسنه تولينى تعطينى معناسنه فاهله
مبتداء محذوف وفان خبريدر تقديرى فانت اهله ديمكدر
والآن تولينى اوزرينه معطوفدر معناى بيتك
تحقيق بن حقيقم اكر سندن منى ومطالب وآماني يه
واصل اولسم وسندخى بنم سندن اميد ايتديكم شيئه
حقيق سين يس اكر سن دن اولديغي حالده جيلى اعطا
ايدرسن ذلك الجميلى اعطا يه سن اهل سين واكر اعطا
ايتمزسن بندن صادر اولان ابرام دن بنى شو منع ده
تحقيق بن سكا عذر ايديجيم ومديح وقصيده مى سندن
صادر اولان اصغا ايچون ياخود عطاياى سابقه دن
اوتورى سكا شكر ايديجيم
بقيت بقاء الدهر يا كهف اهله وهذا دعاء للبرية شامل — فيه حسن الانتهاء ٣٤٠
بو بيت بحر طويلك ضرب ثانى سندندر قائلى معرى در
بعضلر ابو اسحق ابراهيم بن عثمان بن محمد الكلبى الغزى در
وزرادن ناصر الدين ابو عبد الله بن مكرمى مدح
ايلديكى قصيده سندندر ديمشى وبو بيت قصيده
سنك حسن انتها وحسن مقطعيدركه انتهاء كلامى
ايذان واعلام ايدوب حتى نفس ايچون كلامك
ماوراسنه تشوق قالماز بو انتهاده متقدمينك
عنايتلرى قليله اولوب متأخرين رعايتنده اجتهاد
ايدرلر ايدى وبوكا حسن مقطع وبراعت مقطع تسميه
ايدرلر ايدى كهف جبلده اولان غاره ديرلر بعضلر

بيت

بيت معناسنه اولوب ملجأ اولان كمسنه ايچون
استعاره اولنور بريه خلق معناسنه فعيله در
مفعوله معناسنه ديمش معناى بيت اى اهلنك
كهف واماني اولان كمسنه دهر دوردقجه دور
وبو بر دعادر جميع بريه يه شاملدر يعنى بو دعا
بكا مخصوص كلدر بلكه جميع بريه بونده بكا شارك
اولورلر نيچون بو دعا بريه يه شامل اولدى زيرا
مادامكه باقى سين بريه امن ونعمت وصلاح حالده
اولورلر زيرا بوكا بقاك سببدر هذا آخر ما القينا
الى جنابكم العالى من البدايع من افضال الصنايع
من الصنايع ولو تأملتم فيها وجدتم سوى ما
برزن دقايق من الودايع فلتنظروا فيها بعين
الاعتبار لتطلعوا على ما لا يحصى من الاسرار واجتنبوا
عن التعصب والانكار فانه يحرمكم عن مشاهدة
رياض امتدت من الازهار وعن ان تجتنوا لطايف
الثمار على انى ما اثبت فيه الا من كلام العلماء
الابرار والاسلاف الاخيار اللهم بارك لنا
فيما رزقت ولا تضيع اشجارا اورقت ومتع
بظلالها الطالبين واذق من حلاوة ثمارها الحاضرين
والغائبين امين يا واسع اللطف والكرم يا رب
العالمين وتهيأ لنا الفراغ من الاتمام على وفق
المرام في يوم الاثنين العاشر من رجب المرجب
سنة اربع وثمانين ومائة والف بمدينة
اسكدار التى كان مولدى فيها صانها الله عن الآفات
والاكدار وكان الافتتاح في يوم الاثنين الحادى عشر

اوراق
٢٢٠

١٢٧

من شهر ربيع الاول الواقع فى السنة المزبورة بمحمية
اسلامبول حفظنا الله تعالى وعصمنا فيها مع
اولادى واموالى واهلى وعيالى واصحابى بطول العمر
عن جميع الافات والعاهات والامراض والهموم
والغموم والوباء والبلاء والفناء بحق كهيعص
وبحق طه ويس وص وبحق حمعسق وصلى الله على
سيدنا محمد وعلى اله وصحبه اجمعين والحمد لله
رب العالمين • قاله مؤلفه الفقير
ابو العصمة مصطفى عصام الدين
عامله الله تعالى بالالطاف
فى كل حين

٢٢٧